

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

27. årgang

Sønderjysk Almanak

2020

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

KOM OG VÆR MED I ET GRÆNSELØST FÆLLESSKAB

Vil du være med til at støtte danskheden i grænselandet?

Så bliv medlem af Grænseforeningen og deltag i spændende aktiviteter i din lokalforening. Du får også tilsendt Grænsen, et magasin om mindretal, sprog og kultur, der udkommer seks gange om året.

Meld dig ind via vores hjemmeside eller kontakt en lokalforeningsformand i dit område.

Aabenraa

Jens Overgaard • jensovergaard49@gmail.com • tlf. 4010 8142

Haderslev

Peter Popp Andersen • kapopp@outlook.dk • tlf. 7456 2277

Sønderborg

Kirsten Fanø Clausen • kifanoe@gmail.com • tlf. 6177 8515

Tønder

Marie Stamp • stamp.marie02@gmail.com • tlf. 2074 6088

Rødding - Vejen

Hans Harald Sørensen • hhs111@gmail.com • tlf. 5154 2075

Kolding og omegn

Henning Haugaard • haugaardkolding@mail.tele.dk • tlf. 7550 4339

www.graenseforeningen.dk

GRÆNSEFORENINGEN
FOR EN ÅBEN DANSKHED

Det er Grænseforeningens formål at støtte danskheden i grænselandet, særligt syd for grænsen, at udbrede kendskabet til grænselandets forhold samt at bevare og styrke dansk sprog og kultur.

Danskernes Historie Online

Danske Stregforfattere Bibliotek

Sønderjysk Almanak

27. årgang

2020

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening

Sønderjysk Almanak

27. udgave - Udgivet af Sønderjydske Skoleforening

Redaktion:

Britta Slot Johnsen (ansvarshavende redaktør)

Inger Rahbek Andersen (vejviser og håndbog)

Mariane Jørgensen (kalender og almanak)

Poul Krebs Lange (mindeord)

Povl Christian Callesen (annoncer)

Anne Møllergaard (regnskab)

Anders Schaltz Andersen

Georg Bendix

Peder Moltesen Ravn

Almanakkens mailadresse:

soenderjyskalmanak@outlook.dk

Layout og opsætning og fotos på siderne 31, 157, 162, 190, 212, 243, 245 og 247:

Elin Brodersen, Aabenraa, Godt Grafisk, www.GodtGrafisk.dk

Tryk og bogbind:

Mohr Dieck Tryk, Aabenraa, www.mohrDieck.dk

Ekspedition:

Mariane Jørgensen, Jægerskoven 39, 6520 Toftlund, tlf. 6049 5585, mail: mariane6520@gmail.com

Pris

Pris i boghandel: kr. 100,-. Pris for abonnenter: kr. 80,- + porto = kr. 60,-

Abonnement kan tegnes på www.sønderjyskalmanak.dk

- eller ved henvendelse til Anne Møllergaard, Provst Petersensvej 3, 6270 Tønder,

tlf. 3056 3279, mail: jmøllergaard@mail.dk

Betaling kan også foregå via mobilepay: 581 761

Forside:

Rødding Højskole

ISBN-nr:

978-87-994872-9-5

Godt Grafisk

Grafisk design
Tryksager
Reklameskilte

www.GodtGrafisk.dk

Elin Brodersen

Langbjergvej 2

6200 Aabenraa

Mobil 6126 9117

elin@godtgrafisk.dk

Forord	5	Poul Krebs Lange og Fritz Sönnichsen: Havfald	175
Almanak		Lis Mikkelsen: Blind mand bor i lejlighed med Københavns bedste udsigt	180
Kalenderen	6	Frode Sørensen: Beretning fra Sprog- foreningens generalforsamling 2019	186
Solens op- og nedgang	30	Peder Moltesen Ravn: Sønderjydsk Skoleforening - Formandens beretning 2019	191
Højvande ved Vestkysten	31		
Stjernesked	32		
Formørkelser i året 2020	33		
Artikler:		Mindeord:	
Inger Rahbek Andersen: Prolog:	35	Vagn Baagø Jepsen	196
Lis Mikkelsen: For 50 år siden	36	Niels Peter Bladt	197
Christian Moos: Hvad er vellykket integration - vinderbidrag for Skoleforeningens artikelkonkurrence	59	Jørn Bjerre	198
		Edith Siggaard Madsen	199
TEMA: Genforeningen		Dorthe Esbjørn Holck	200
Birgit Marie Kjær: En sønderjysk drengs fortælling fra Folkeafstemningen 1920	62	Dorte Beck-Jørgensen	201
Lorenz Christian Asmussen: Afstemningsplakaternes rolle under folkeafstemningen 1920	69	Niels Leth-Sørensen	202
Jens Bruhn: Grænsen ved Taps/Frederikshøj 1900-1920	76	Søren Andresen	203
Britta Slot Johnsen og Christian Clausen: Afstemningsfester før og nu	84	Lorenz Peter Christensen	204
Peter J. Refshauge: Da Christian den 10. red over Kongeåen	93		
Kirsten Elley: Læreren der ikke ville undervise på dansk	99	Håndbog og vejviser	
Lis Mikkelsen: Helene Hanssen - kvinden bag H. P. Hanssen	104	Det Danske Kongehus	205
Jens Bruhn: Da gendarmerne drog sydpå ...	109	Regeringen Mette Frederiksen	206
Andreas Johannsen: Kvaksalvere i Sønderjylland ved genforeningen	116	Valg i Sydslesvig	207
Poul Krebs Lange: Se sønderjyske skolars markering af 25-året for genforeningen ...	126	Sydslesvig-udvalget	207
Gunnar M. Krag: Flytning af grænsesten nr. 127 i Hejlsminde	129	Familieretshuset	208
Steen Bo Frandsen: Hundrede års grænse	138	Region Syddanmark	208
Kirsten Futtrup: Mindretal i Europa og Sydslesvig	146	Sønderjyske regionsmedlemmer 2017-2021	208
		Region Sønderjylland-Schleswig	209
Klaus Melbye: Vadehavsentret - porten til UNESCO's verdensarv	150	Kommuner i Sønderjylland	209
Søndagsturen: Hans Tonnesen: Fra Lægan til Rudbøl - en vandretur langs Vidåen ...	158	Foreninger, organisationer, institutioner m.v.	210
Årets skole: Mads Rykind-Eriksen: Rødding Højskole - Idé og virkelighed 2019	163	Kirkelige foreninger og organisationer	214
Jens Knudsen: Slivsoen før og nu	168	Fonde	215
		Danske og frisiske foreninger og institutioner i Sydslesvig	215
		Musik, teater og kunst	219
		Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger	220
		Biblioteker	227
		Frie skoler	228
		Kirkemusikskoler	231
		Vandrerhjem	233
		Muséer m.v.	233
		Muséer m.v. i Sydslesvig	236
		Jagt	241
		Jagttider og fredningsbestemmelser	241
		Ferieplan for skolerne i Sydslesvig 2020	246
		Flagregler	247
		Officielle civile flagdage 2019	248

Aktuel dansk topkultur kan også opleves syd for grænsen

TEATER - SYMFONIKONCERT - JAZZ OPERA - POP - FILM - FOREDRAG...

...og mange andre kulturtilbud med det ypperste og mest aktuelle som dansk kulturliv har at byde på, kan du også opleve i Flensborg, Slesvig, Husum og andre dele af Sydslesvig.

Se hele vores program for sæsonen 2019/2020 på www.syfo.de/kulturtilbud eller besøg vores facebook-side 'SSF kultur'

Styrk mindretallet
Bliv medlem af
SYDSLESVIGSK
FORENING
www.syfo.de

ET OPHOLD DU ALDRIG VIL GLEMME

TAG PÅ RØDDING HØJSKOLE I 2020. VI HAR SPÆNDENDE KURSER OG OPLEVELSER FOR BÅDE UNGE OG ÆLDRE.

Forår og efterår har vi lange kurser på 13, 17, 19 eller 24 uger, hvor unge kan gå i dybden med design, tekstil, journalistik, litteratur, politik eller musik og mere end 40 andre fag. Desuden har vi et bredt udvalg af korte kurser indenfor bl.a. litteratur, politik, natur, tekstil og religion. På Rødding Højskole møder du uanset dit kursusemne, engagerede foredragsholdere og undervisere samt medkursister fra hele landet.

Vi glæder os til at se dig på Rødding Højskole!

T 74 84 22 84 • E kontor@rhskole.dk • W www.rhskole.dk

RØDDING HØJSKOLE

Forord

Sønderjysk Almanak udkommer for 27. gang i sin nuværende form som landsdelens almanak og opslagsbog med oplysninger til foreninger, organisationer og alle, som ønsker at vide noget om sønderjyske forhold.

Velkommen til Almanak 2020, der naturligvis vil være præget af 100-året for Genforeningen. Vores store genforeningstema kommer langt omkring: fra afstemningsdagen oplevet af en 15-årig, en billedfortælling fra grænsen ved Taps, den tysksindede lærer, der ikke ville undervise på dansk, forskellige konsekvenser af Genforeningen til udviklingen i forholdet mellem dansk og tysk og arbejdet i den europæiske mindretals-organisation samt meget andet.

Vi præsenterer blandt andet også vinderbidraget fra Sønderjydsk Skoleforenings artikelkonkurrence, søndagsturen, igen et naturgenopretningsprojekt, som denne gang er Slivsøen og et eksempel på vores påvirkning af naturen gennem kunstinstitutionen »Havfald« i Højer. Endelig har vi også et inspirerende interview med en blind klaverstemmer.

Sønderjysk Almanak indeholder endvidere en almindelig kalender, en astronomisk kalender og en tabel over højvandstider ved Vestkysten. Vejviseren indeholder adresser og telefonnumre på bl.a. foreninger, organisationer, skoler og kulturinstitutioner i Sønderjylland og Sydslesvig. Vejviseren bliver løbende forbedret og udbygget, og forslag hertil modtages gerne af redaktionen.

Endelig rummer Almanakken mindeord over kendte, afdøde personer fra Sønderjylland og Sydslesvig eller med tilknytning til landsdelen.

Udgivelsen af Sønderjysk Almanak er også med til at bidrage til, at unge mennesker fra landsdelen kan få støtte til efterskole- og højskoleophold.

Forsidebilledet er i år Rødding Højskole

Rødding Højskole fylder i år 175 år og er Danmarks ældste folkehøjskole. I år er det samtidig 100 år siden, højskolen vendte tilbage til Rødding, efter at den måtte flytte til Askov som et resultat af krigen i 1864. Rødding Højskole er årets skole i Almanak 2020.

Tak for støtte til udgivelsen af Almanakken

Sønderjydsk Skoleforening vil gerne her rette en varm tak til de mange, som støtter Almanakken. Det gælder annoncører, det gælder de mange, der beredvilligt har bidraget med indlæg og idéer, og det gælder foreningens tillidsmænd og medlemmer, der med praktisk indsats og opbakning har støttet arbejdet.

Sønderjydsk Skoleforening og redaktionen ønsker med Almanakken en glædelig jul og et godt nytår 2019.

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 timer 3 min. og tiltager i månedens løb 1 time 27 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
On. 1	Nytårsdag	Solens radius 16' 16" Tusmørket varer 49 min. <i>Fadervor. Matt 6,5-13</i>	UGE 1	08.42	15.45	11.54	22.45
To. 2	Abel	☾ fjernest Jorden Vega kulminerer midnat m.n		08.41	15.46	12.07	23.55
Fr. 3	Enoch	☉ f. kv. 05.45		08.41	15.47	12.20	-
Lø. 4	Methusalem	Sirius kulminerer midnat		08.41	15.48	12.33	01.06
Sø. 5	Helligtrekongers søndag	Simeon Jorden nærmest Solen <i>De vise mænd. Matt 2,1-12 el. Verdens lys Joh 8,12-20</i>		08.40	15.50	12.47	02.17
Ma. 6	Helligtrekonger		UGE 2	08.40	15.51	13.04	03.31
Ti. 7	Knud, hertug			08.39	15.53	13.27	04.47
On. 8	Erhardt	Tusmørket varer 48 min.		08.38	15.54	13.57	06.03
To. 9	Julianus			08.38	15.56	14.39	07.17
Fr. 10	Paul eremit	☉ f.m. 20.21 Måneformørkelse		08.37	15.57	15.36	08.21
Lø. 11	Hyginus			08.36	15.59	16.47	09.13
Sø. 12	1. s.e.h.3 k	Reinhold <i>Jesus velsigner de små børn. Mark 10,13-16</i>		08.35	16.01	18.10	09.52
Ma.13	Hilarius	☾ nærmest Jorden	UGE 3	08.34	16.02	19.38	10.21
Ti. 14	Felix			08.33	16.04	21.07	10.43
On.15	Maurus	Tusmørket varer 47 min.		08.32	16.06	22.35	11.01
To. 16	Marcellus			08.31	16.08	-	11.17
Fr. 17	Antonius	☉ s.kv. 13.58 Castor kulminerer midnat		08.30	16.10	00.01	11.33
Lø. 18	Prisca	Procyon kulminerer midnat		08.29	16.12	01.26	11.49
Sø. 19	2. s.e.h.3 k.	Pontianus Pollux kulminerer midnat <i>Den samaritanske kvinde Joh 4,5-26</i>		08.27	16.14	02.50	12.09
Ma.20	Fabian og Sebastian		UGE 4	08.26	16.16	04.13	12.33
Ti. 21	Agnes			08.25	16.18	05.31	13.04
On.22	Vincentius	Tusmørket varer 45 min.		08.23	16.20	06.42	13.45
To. 23	Emerentius			08.22	16.22	07.41	14.38
Fr. 24	Timotheus	☉ n.m. 22.42		08.20	16.24	08.27	15.42
Lø. 25	Pauli omv.			08.19	16.26	09.01	16.52
Sø. 26	3. s.e.h.3 k.	Polycarpus <i>Giv os en større tro Luk 17,5-10</i>		08.17	16.28	09.26	18.05
Ma. 27	Chrysostomus		UGE 5	08.15	16.30	09.45	19.17
Ti. 28	Carolus Magnus			08.14	16.32	10.01	20.29
On. 29	Valerius	Tusmørket varer 44 min. ☾ fjernest Jorden		08.12	16.34	10.14	21.39
To. 30	Adelgunde			08.10	16.36	10.26	22.50
Fr. 31	Vigilius			08.08	16.38	10.39	-

		Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
On.	1 Nytårsdag	UGE 1	06:13 18:50
To.	2		06:51 19:29
Fr.	3		07:36 20:15
Lø.	4		08:28 21:10
Sø.	5		09:28 22:14
Ma.	6 Hellig 3 konger	UGE 2	10:36 23:19
Ti.	7		11:44 -
On.	8		00:20 12:47
To.	9		01:15 13:45
Fr.	10		02:06 14:38
Lø.	11		02:53 15:28
Sø.	12		03:38 16:14
Ma.	13	UGE 3	04:20 16:58
Ti.	14		05:02 17:39
On.	15		05:43 18:20
To.	16		06:27 19:04
Fr.	17		07:15 19:54
Lø.	18		08:11 20:54
Sø.	19		09:16 22:03
Ma.	20	UGE 4	10:31 23:18
Ti.	21		11:49 -
On.	22		00:29 12:59
To.	23		01:29 13:58
Fr.	24		02:19 14:49
Lø.	25		03:02 15:34
Sø.	26		03:41 16:41
Ma.	27	UGE 5	04:15 16:50
Ti.	28		04:46 17:21
On.	29		05:17 17:49
To.	30		05:48 18:16
Fr.	31		06:22 18:46

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 timer 34 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 3 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
Lø.	1	Brigida	Solens radius 16' 14"	08.07	16.41	10.52	00.00
Sø.	2	Sidste s.e.h.3 k.	Kyndelmisse ● f. kv. 02.42 Deneb kulminerer midnat m.n. <i>Hvedekornet. Joh 12,23-33</i>	08.05	16.43	11.07	01.12
Ma.	3	Blasius	UGE 6	08.03	16.45	11.27	02.25
Ti.	4	Veronica		08.01	16.47	11.52	03.40
On.	5	Kprs. Mary	Agathe Tusmørket varer 42 min.	07.59	16.49	12.27	04.54
To.	6	Prs. Marie	Dorothea	07.57	16.51	13.16	06.02
Fr.	7	Richard		07.55	16.54	14.20	07.00
Lø.	8	Corintha		07.53	16.56	15.40	07.45
Sø.	9	Septuagesima	Apollonia ○ f.m. 08.33 <i>De betroede talenter. Matt 25,14-30</i>	07.51	16.58	17.08	08.19
Ma.	10	Scholastica	☾ nærmest Jorden UGE 7 Merkur st. østl. elong	07.48	17.00	18.40	08.44
Ti.	11	Euphrosyne		07.46	17.02	20.12	09.05
On.	12	Eulalia	Tusmørket varer 41 min.	07.44	17.04	21.42	09.22
To.	13	Benignus		07.42	17.07	23.10	09.38
Fr.	14	Valentinus		07.40	17.09	-	09.55
Lø.	15	Faustinus	● s.kv. 23.17	07.38	17.11	00.37	10.14
Sø.	16	Seksagesima	Juliane <i>Sædens vækst. Mark 4,26-32</i>	07.35	17.13	02.02	10.36
Ma.	17	Findanus	UGE 8	07.33	17.15	03.22	11.05
Ti.	18	Concordia		07.31	17.18	04.35	11.43
On.	19	Ammon	Tusmørket varer 40 min.	07.28	17.20	05.37	12.32
To.	20	Eucharis		07.26	17.22	06.26	13.31
Fr.	21	Samuel		07.24	17.24	07.03	14.39
Lø.	22	Peters stol		07.21	17.26	07.30	15.51
Sø.	23	Fastelavn	Quinquagesima <i>Esto mihi</i> Papias ● n.m. 16.32 <i>Op til Jerusalem. Luk 18,31-43</i>	07.19	17.28	07.51	17.04
Ma.	24	Skuddag	UGE 9	07.16	17.30	08.07	18.16
Ti.	25	Hvide tirsdag	Matthias Regulus kulminerer midnat	07.14	17.33	08.21	19.27
On.	26	Aske onsdag	Victorinus Tusmørket varer 39 min. ☾ fjernest Jorden	07.12	17.35	08.33	20.37
To.	27	Inger		07.09	17.37	08.45	21.47
Fr.	28	Leander		07.07	17.39	08.58	22.58
Lø.	29	Øllegård		07.04	17.41	09.12	-

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Lø. 1	06:59	19:22
Sø. 2	07:44	20:08
Ma. 3	UGE 6	08:37 21:06
Ti. 4		09:43 22:15
On. 5 Kronprinsesse Mary		10:57 23:27
To. 6 Prinsesse Marie	-	12:13
Fr. 7	00:36	13:21
Lø. 8	01:38	14:21
Sø. 9	02:33	15:15
Ma. 10 Afstemningsdag 1920	UGE 7	03:23 16:03
Ti. 11	04:09	16:47
On. 12	04:52	17:27
To. 13	05:33	18:06
Fr. 14	06:15	18:46
Lø. 15	07:01	19:30
Sø. 16	07:52	20:23
Ma. 17	UGE 8	08:53 21:27
Ti. 18	10:06	22:42
On. 19	11:29	-
To. 20	00:00	12:45
Fr. 21	01:07	13:47
Lø. 22	02:00	14:37
Sø. 23	02:44	15:20
Ma. 24	UGE 9	03:23 15:57
Ti. 25	03:56	16:30
On. 26	04:27	16:58
To. 27	04:56	17:22
Fr. 28	05:25	17:45
Lø. 29	05:55	18:11

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 timer 41 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 19 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Sø. 1	1. s. i. fasten	Quadragesima Albinus Solens radius 16' 8"	Invocavit	07.02	17.43	09.29	00.10
<i>Hvem er den største? Luk 22,24-32</i>							
Ma. 2	Simplicius	☉ f.kv. 20.57	UGE 10	06.59	17.45	09.51	01.23
Ti. 3	Kunigunde			06.57	17.47	10.20	02.36
On. 4	Tamperdag	Adrianus		06.54	17.49	11.01	03.45
Tusmørket varer 39 min.							
To. 5	Theophilus			06.52	17.52	11.56	04.46
Fr. 6	Gotfred			06.49	17.54	13.07	05.36
Lø. 7	Perpetua			06.47	17.56	14.31	06.15
Sø. 8	2. s. i. fasten	Reminiscere Beata		06.44	17.58	16.02	06.43
<i>Drengen med den urene ånd. Mark 9,14-29</i>							
Ma. 9	40 riddere	☉ f.m. 18.48	UGE 11	06.41	18.00	17.36	07.06
Ti. 10	Ædel	☾ nærmest Jorden		06.39	18.02	19.09	07.25
On. 11	Thala	Tusmørket varer 39 min.		06.36	18.04	20.42	07.41
To. 12	Gregorius			06.34	18.06	22.14	07.58
Fr. 13	Macedonius			06.31	18.08	23.43	08.16
Lø. 14	Eutychius			06.29	18.10	-	08.38
Sø. 15	3. s. i. fasten	Oculi Zacharias		06.26	18.12	01.09	09.04
<i>Løgnens fader. Joh 8,42-51</i>							
Ma. 16	Gudmund	☉ s.kv. 10.34	UGE 12	06.23	18.14	02.27	09.40
Ti. 17	Gertrud			06.21	18.16	03.34	10.26
On. 18	Alexander	Tusmørket varer 39 min.		06.18	18.18	04.27	11.23
To. 19	Joseph			06.16	18.20	05.07	12.29
Fr. 20	Gordius	Jævn døgn 04.50		06.13	18.22	05.36	13.40
Lø. 21	Benedictus			06.10	18.24	05.58	14.52
Sø. 22	Midfaste	Lætare Paulus		06.08	18.26	06.15	16.05
<i>Jesus, livets brød. Joh 6,24-35;37</i>							
Ma. 23	Fidelis		UGE 13	06.05	18.28	06.29	17.16
Ti. 24	Ulrica	☉ n.m. 10.28 ☾ fjernest Jorden Merkur st. vestl. elong Venus st. østl. elong		06.03	18.30	06.41	18.27
On. 25	Mariæ bebud.	Tusmørket varer 39 min.		06.00	18.32	06.53	19.37
To. 26	Gabriel			05.57	18.34	07.05	20.48
Fr. 27	Kastor			05.55	18.36	07.18	22.00
Lø. 28	Eustachius			05.52	18.38	07.34	23.13
Sø. 29	Mariæ bebudelses dag	Judica Jonas Sommertid begynder		06.49	19.40	08.53	-
<i>Marias lovsang. Luk 1,46-55</i>							
Ma. 30	Quirinus		UGE 14	06.47	19.42	09.19	01.25
Ti. 31	Balbina			06.44	19.44	09.54	02.35

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Sø. 1	06:29	18:43
Ma. 2 UGE 10	07:09	19:25
Ti. 3	07:58	20:19
On. 4	09:01	21:26
To. 5	10:19	22:44
Fr. 6	11:44	-
Lø. 7	00:03	13:01
Sø. 8	01:13	14:04
Ma. 9 UGE 11	02:13	14:57
Ti. 10	03:05	15:45
On. 11	03:52	16:28
To. 12	04:36	17:08
Fr. 13	05:18	17:45
Lø. 14	05:59	18:23
Sø. 15	06:43	19:04
Ma. 16 UGE 12	07:32	19:53
Ti. 17	08:31	20:53
On. 18	09:43	22:06
To. 19	11:09	23:28
Fr. 20	-	12:28
Lø. 21	00:40	13:29
Sø. 22	01:35	14:17
Ma. 23 UGE 13	02:20	14:57
Ti. 24	02:58	15:32
On. 25	03:32	16:03
To. 26	04:04	16:30
Fr. 27	04:34	16:54
Lø. 28	05:03	17:17
Sø. 29 Sommertid begynder	06:33	18:43
Ma. 30 UGE 14	07:05	19:16
Ti. 31	07:44	19:56

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 5 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 9 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
On. 1	Hugo	Tusmørket varer 40 min. ● f.kv. 12.21 Solens radius 16'0"	06.42	19.46	10.42	03.38
To. 2	Theodosius		06.39	19.48	11.45	04.31
Fr. 3	Nicætas		06.37	19.50	13.01	05.13
Lø. 4	Ambrosius		06.34	19.52	14.26	05.44
Sø. 5	Palmesøndag	Irene <i>Jesus salves i Betania. Mark 14,3-9 el. Joh 12,1-16</i>	06.31	19.54	15.57	06.08
Ma. 6	Sixtus	UGE 15	06.29	19.56	17.30	06.27
Ti. 7	Egesippus	☾ nærmest Jorden	06.26	19.58	19.04	06.44
On. 8	Janus	Tusmørket varer 41 min. ○ f.m. 04.35	06.24	20.00	20.38	07.00
To. 9	Skærtorsdag	Procopius <i>Fodvaskningen. Joh 13,1-15</i>	06.21	20.02	22.12	07.17
Fr. 10	Langfredag	Ezechiel <i>Korsfæstelsen. Luk 23,26-49 el. Joh 19,17-37</i>	06.19	20.04	23.43	07.37
Lø. 11	Leo		06.16	20.06	-	08.01
Sø. 12	Påskedag	Julius <i>Jesu Kristi opstandelse. Matt 28,1-8</i>	06.14	20.08	01.09	08.33
Ma. 13	2. påskedag	Justinus UGE 16 <i>Den opstandne Jesus og Maria Magdalene Joh 20,1-18</i>	06.11	20.10	02.24	09.16
Ti. 14	Tiburtius	Spica kulminerer midnat	06.09	20.12	03.25	10.11
On. 15	Olympia	Tusmørket varer 42 min ● s.kv. 00.56	06.06	20.14	04.10	11.16
To. 16	Margrethe 2.s fødsel	Mariane	06.04	20.16	04.42	12.27
Fr. 17	Anicetus		06.01	20.18	05.06	13.41
Lø. 18	Eleutherius		05.59	20.20	05.24	14.53
Sø. 19	1. s. e. påske	<i>Quasimodo</i> Daniel <i>Vogt mine får. Joh 21,15-19</i>	05.56	20.22	05.38	16.05
Ma. 20	Sulpicius	☾ fjernest Jorden UGE 17	05.54	20.24	05.51	17.16
Ti. 21	Florentius		05.51	20.26	06.02	18.27
On. 22	Cajus	Tusmørket varer 44 min.	05.49	20.28	06.14	19.38
To. 23	Georgius	● n.m. 04.26	05.47	20.30	06.26	20.50
Fr. 24	Albertus		05.44	20.32	06.40	22.03
Lø. 25	Mark. Evang.		05.42	20.34	06.58	23.17
Sø. 26	2. s. e. påske	<i>Misericordia Domini</i> Cletus <i>Mine får hører min røst. Joh 10,22-30</i>	05.40	20.36	07.21	-
Ma. 27	Ananias	Venus lyser klarest UGE 18 Arcturus kulminerer midnat	05.37	20.38	07.53	00.29
Ti. 28	Vitalis		05.35	20.40	08.35	01.34
On. 29	Peter martyr	Tusmørket varer 46 min.	05.33	20.42	09.32	02.30
To. 30	Severus	● f.kv. 22.38	05.31	20.44	10.42	03.14

		Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
On	1	08:31	20:48
To.	2	09:33	21:54
Fr.	3	10:53	23:12
Lø	4	-	12:21
Sø	5 Palmesøndag	00:34	13:39
Ma.	6 UGE 15	01:48	14:42
Ti.	7	02:50	15:35
On.	8	03:43	16:22
To.	9 Skærtorsdag	04:31	17:04
Fr.	10 Langfredag	05:16	17:44
Lø.	11	05:58	18:21
Sø.	12 Påskedag	06:40	18:58
Ma.	13 2. påskedag UGE 16	07:24	19:39
Ti.	14	08:13	20:25
On.	15	09:09	21:21
To.	16 Dronning Margrethe	10:19	22:29
Fr.	17	11:41	23:48
Lø.	18	-	12:59
Sø.	19	01:02	14:00
Ma.	20 UGE 17	02:00	14:47
Ti.	21	02:47	15:26
On.	22	03:27	16:01
To.	23	04:03	16:32
Fr.	24	04:38	17:01
Lø.	25	05:11	17:28
Sø.	26	05:43	17:54
Ma.	27 UGE 18	06:15	18:23
Ti.	28	06:49	18:57
On.	29 Prinsesse Benedikte	07:28	19:39
To.	30	08:16	20:30

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 18 min. og tiltager i månedens løb 1 time 44 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Fr. 1	Voldermisse	Philip og Jacob Solens radius 15' 52"	05.28	20.46	12.03	03.47
Lø. 2	Athanasius		05.26	20.48	13.29	04.13
Sø. 3	3. s. e. påske	Jubilate Korsmisse Vejen, sandheden og livet. Joh 14,1-11	05.24	20.50	14.58	04.32
Ma. 4	Florian	UGE 19	05.22	20.52	16.29	04.49
Ti. 5	Danmarks befrielse	Gothard De lyse nætter begynder	05.20	20.54	18.01	05.05
On. 6	Johannes ante portam	Tusmørket varer 48 min. ☾ nærmest Jorden	05.18	20.56	19.34	05.20
To. 7	Flavia	☉ f.m. 12.45	05.16	20.58	21.08	05.38
Fr. 8	St. Bededag	Stanislaus Bed, så skal der gives jer. Matt 7,7-14	05.14	21.00	22.39	05.59
Lø. 9	Caspar		05.12	21.02	-	06.27
Sø. 10	4. s. e. påske	Cantate Gordianus Sandheden gør fri. Joh 8,28-36	05.10	21.04	00.03	07.05
Ma. 11	Mamertus	UGE 20	05.08	21.06	01.13	07.55
Ti. 12	Pancratius		05.06	21.08	02.07	08.58
On. 13	Ingenuus	Tusmørket varer 51 min.	05.04	21.09	02.45	10.10
To. 14	Kristian	☉ s.kv. 16.03	05.02	21.11	03.12	11.24
Fr. 15	Sophie		05.00	21.13	03.32	12.39
Lø. 16	Sara		04.59	21.15	03.47	13.52
Sø. 17	5. s. e. påske	Rogate Bruno Jesu bøn for disciplene. Joh 17,1-11	04.57	21.17	04.00	15.03
Ma. 18	Erik	☾ fjernest Jorden UGE 21	04.55	21.18	04.11	16.14
Ti. 19	Potentiana		04.53	21.20	04.23	17.25
On. 20	Angelica	Tusmørket varer 54 min.	04.52	21.22	04.34	18.37
To. 21	Kr. Himmelfart	Helene Jesu Kristi himmelfart. Luk 24,46-53	04.50	21.24	04.48	19.51
Fr. 22	Castus	☉ n.m. 19.39	04.49	21.25	05.04	21.05
Lø. 23	Desiderius		04.47	21.27	05.25	22.19
Sø. 24	6. s.e. Påske	Exaudi Esther At de alle må være ét. Joh 17,20-26	04.46	21.28	05.53	23.28
Ma. 25	Urbanus	UGE 22	04.44	21.30	06.33	-
Ti. 26	Kpr. Frederik	Beda	04.43	21.32	07.25	00.28
On. 27	Lucian	Tusmørket varer 57 min.	04.42	21.33	08.32	01.16
To. 28	Vilhelm		04.41	21.34	09.49	01.52
Fr. 29	Maximinus		04.39	21.36	11.12	02.19
Lø. 30	Vigand	☉ f.kv. 05.30	04.38	21.37	12.38	02.40
Sø. 31	Pinsedag	Petronella Antares kulminerer midnat Helligåndens komme. Joh 14,15-21	04.37	21.39	14.06	02.57

		Højvande ved Vidåslusen <small>(se også side 31)</small>	
Fr.	1	09:17	21:34
Lø.	2	10:33	22:49
Sø.	3	11:57	-
Ma.	4	UGE 19	00:09 13:13
Ti.	5	Danmarks Befrielse	01:23 14:16
On.	6		02:25 15:09
To.	7		03:20 15:56
Fr.	8	St. Bededag	04:09 16:39
Lø.	9		04:55 17:19
Sø.	10		05:39 17:57
Ma.	11	UGE 20	06:23 18:35
Ti.	12		07:07 19:16
On.	13		07:54 20:00
To.	14		08:48 20:52
Fr.	15		09:50 21:53
Lø.	16		11:02 23:02
Sø.	17		- 12:15
Ma.	18	UGE 21	00:13 13:17
Ti.	19		01:15 14:06
On.	20		02:07 14:48
To.	21	Kr. Himmelfartsdag	02:51 15:25
Fr.	22		03:32 15:59
Lø.	23		04:11 16:33
Sø.	24		04:49 17:05
Ma.	25	UGE 22	05:27 17:37
Ti.	26	Kronprins Frederik	06:03 18:10
On.	27		06:40 18:46
To.	28		07:21 19:29
Fr.	29		08:08 20:19
Lø.	30		09:06 21:19
Sø.	31	Pinsedag	10:14 22:28

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 t 4 min. Tiltager indtil den 20., hvor den er 17 t 27 min. Aftager så 6 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Ma. 1	2. pinsedag	Nikomedes Solens radius 15' 46" <i>Den, der tror, har evigt liv. Joh 6,44-51</i>	UGE 23	04.36	21.40	15.34	03.12
Ti. 2	Marcellinus			04.35	21.41	17.04	03.26
On. 3	Tamperdag	Erasmus Tusmørket varer 60 min. ☾ nærmest Jorden		04.34	21.42	18.35	03.42
To. 4	Optatus	Merkur st. østl. elong		04.33	21.44	20.06	04.00
Fr. 5	Grundlovsdag	Bonifacius ☉ f.m. 21.12		04.33	21.45	21.34	04.24
Lø. 6	Norbertus			04.32	21.46	22.53	04.56
Sø. 7	Trinitatis	Pr. Joachim Jeremias <i>Dåb i den treenige Guds navn. Matt 28,16-20</i>		04.31	21.47	23.56	05.40
Ma. 8	Medardus		UGE 24	04.30	21.48	-	06.38
Ti. 9	Primus			04.30	21.49	00.42	07.48
On. 10	Onuphrius	Tusmørket varer 62 min.		04.29	21.50	01.14	09.03
To. 11	Prins Henrik føds.	Barnabas apostel		04.29	21.50	01.37	10.20
Fr. 12	Basilius	Capella kulminerer midnat m.n.		04.29	21.51	01.54	11.35
Lø. 13	Cyrillus	☉ s.kv. 08.24		04.28	21.52	02.08	12.47
Sø. 14	1. s. e. trin.	Rufinus <i>Den rige bonde. Luk 12,13-21</i>		04.28	21.52	02.20	13.59
Ma. 15	Valdemarsdag	Vitus ☾ fjernest Jorden	UGE 25	04.28	21.53	02.31	15.10
Ti. 16	Tycho			04.28	21.53	02.43	16.21
On. 17	Botolphus	Tusmørket varer 64 min.		04.28	21.54	02.55	17.34
To. 18	Leontius			04.28	21.54	03.10	18.49
Fr. 19	Gervasius			04.28	21.55	03.29	20.04
Lø. 20	Sylverius	Solhverv 23.44 Længste dag		04.28	21.55	03.54	21.16
Sø. 21	2. s. e. trin.	Albanus ☉ n.m. 08.41 <i>Kristi efterfølgelse. Luk 14,25-35</i>		04.28	21.55	04.29	22.21
Ma. 22	10.000 martyrer		UGE 26	04.28	21.55	05.18	23.14
Ti. 23	Paulinus			04.29	21.55	06.21	23.55
On. 24	Skt. Hansdag	Tusmørket varer 64 min.		04.29	21.55	07.36	-
To. 25	Prosper			04.29	21.55	08.59	00.24
Fr. 26	Pelagius			04.30	21.55	10.25	00.47
Lø. 27	Syvsoverdag			04.31	21.55	11.52	01.05
Sø. 28	3. s. e. trin.	Eleonora ☉ f.kv. 10.16 <i>Den fortabte søn. Luk 15,11-32</i>		04.31	21.55	13.18	01.20
Ma. 29	Petrus Paulus		UGE 27	04.32	21.54	14.45	01.34
Ti. 30	Lucina	☾ nærmest Jorden		04.33	21.54	16.13	01.49

		Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Ma. 1	2. Pinsedag	UGE 23	11:30 23:43
Ti. 2			- 12:43
On. 3			00:56 13:48
To. 4			02:01 14:43
Fr. 5	Grundlovsdag		02:58 15:32
Lø. 6			03:49 16:16
Sø. 7	Prins Joachim		04:38 16:58
Ma. 8		UGE 24	05:23 17:37
Ti. 9			06:08 18:16
On. 10			06:51 18:55
To. 11	Prins Henrik		07:36 19:37
Fr. 12			08:22 20:23
Lø. 13			09:14 21:15
Sø. 14			10:12 22:14
Ma. 15	Valdemarsdag	UGE 25	11:15 23:18
Ti. 16			- 12:18
On. 17			00:22 13:15
To. 18			01:21 14:02
Fr. 19			02:13 14:45
Lø. 20			03:01 15:26
Sø. 21			03:46 16:05
Ma. 22		UGE 26	04:30 16:44
Ti. 23			05:13 17:22
On. 24	Skt. Hansdag		05:55 18:00
To. 25			06:35 18:39
Fr. 26			07:16 19:22
Lø. 27			08:00 20:09
Sø. 28			08:51 21:04
Ma. 29		UGE 27	09:51 22:07
Ti. 30			10:59 23:17

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 timer 20 min. og aftager i månedens løb 1 time 22 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
On. 1	Theobaldus	Tusmørket varer 62 min. Solens radius 15' 44"	04.33	21.53	17.42	02.05
To. 2	Mariæ besøg.	Vega kulminerer midnat	04.34	21.53	19.10	02.26
Fr. 3	Cornelius		04.35	21.52	20.31	02.53
Lø. 4	Ulricus	Jorden fjernest Solen	04.36	21.52	21.41	03.31
Sø. 5	4. s. e. trin.	Anshelmus ○ f.m. 06.44 <i>Elsk jeres fjender. Matt 5,43-48</i>	04.37	21.51	22.35	04.22
Ma. 6	Dion	UGE 28	04.38	21.50	23.13	05.27
Ti. 7	Villebaldus		04.39	21.49	23.40	06.41
On. 8	Kjeld	Tusmørket varer 60 min.	04.40	21.49	23.59	07.58
To. 9	Sostrata		04.42	21.48	-	09.15
Fr. 10	Knud, konge	Venus lyser klarest	04.43	21.47	00.15	10.30
Lø. 11	Josva		04.44	21.46	00.27	11.42
Sø. 12	5. s. e. trin.	Henrik ☾ fjernest Jorden <i>Peters bekendelse. Matt 16,13-26</i>	04.45	21.44	00.39	12.53
Ma. 13	Margarethe	● s.kv. 01.29 UGE 29	04.47	21.43	00.50	14.04
Ti. 14	Bonaventura	Jupiter i opp. til Solen	04.48	21.42	01.02	15.16
On. 15	Apostl. deling	Tusmørket varer 57 min. Pluto i opp. til Solen	04.50	21.41	01.15	16.30
To. 16	Susanne		04.51	21.39	01.32	17.44
Fr. 17	Alexius		04.53	21.38	01.54	18.58
Lø. 18	Arnolphus		04.54	21.37	02.25	20.07
Sø. 19	6. s. e. trin.	Justa <i>Den rige yngling. Matt 19,16-26</i>	04.56	21.35	03.08	21.06
Ma. 20	Elias	● n.m. 19.33 UGE 30	04.57	21.34	04.06	21.52
Ti. 21	Evenus	Altair kulminerer midnat Saturn i opp. til Solen	04.59	21.32	05.18	22.26
On. 22	Maria Magd.	Tusmørket varer 54 min. Hundredagene begynder Merkur st. vestl. elong	05.01	21.31	06.41	22.52
To. 23	Apollinaris		05.02	21.29	08.08	23.11
Fr. 24	Christina		05.04	21.27	09.37	23.27
Lø. 25	Jacobus	☾ nærmest Jorden	05.06	21.26	11.05	23.42
Sø. 26	7. s. e. trin.	Anna <i>Bekendelse uden frygt. Matt 10,24-31</i>	05.07	21.24	12.32	23.56
Ma 27	Martha	● f. kv. 14.33 UGE 31	05.09	21.22	14.00	-
Ti. 28	Aurelius		05.11	21.20	15.27	00.12
On. 29	Oluf	Tusmørket varer 51 min.	05.13	21.18	16.54	00.30
To. 30	Abdon		05.15	21.16	18.16	00.55
Fr. 31	Germanus		05.16	21.15	19.29	01.27

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
On. 1	-	12:10
To. 2	00:30	13:18
Fr. 3	01:39	14:18
Lø. 4	02:40	15:10
Sø. 5	03:34	15:57
Ma. 6	UGE 28	04:24 16:40
Ti. 7	05:11	17:20
On. 8	05:54	17:58
To. 9	06:35	18:36
Fr. 10	07:13	19:13
Lø. 11	07:52	19:53
Sø. 12	08:33	20:37
Ma. 13	UGE 29	09:18 21:26
Ti. 14	10:09	22:22
On. 15	11:08	23:25
To. 16	-	12:09
Fr. 17	00:31	13:08
Lø. 18	01:33	14:03
Sø. 19	02:30	14:53
Ma. 20	UGE 30	03:23 15:40
Ti. 21	04:13	16:25
On. 22	05:00	17:08
To. 23	05:44	17:49
Fr. 24	06:25	18:30
Lø. 25	07:04	19:11
Sø. 26	07:45	19:56
Ma. 27	UGE 31	08:31 20:46
Ti. 28	09:24	21:44
On. 29	10:25	22:52
To. 30	11:36	-
Fr. 31	00:07	12:49

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 54 min. og aftager i månedens løb 2 timer 7 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Lø. 1	Peters fængsel	Solens radius 15' 46''	05.18	21.13	20.28	02.13
Sø. 2	8. s. e. trin. <i>At høre og gøre derefter. Matt 7,22-29</i>	Hannibal	05.20	21.11	21.11	03.12
Ma. 3	Nikodemus	○ f.m. 17.59 UGE 32 Deneb kulminerer midnat	05.22	21.09	21.41	04.22
Ti. 4	Dominicus		05.24	21.07	22.04	05.38
On. 5	Osvaldus	Tusmørket varer 48 min.	05.26	21.04	22.20	06.56
To. 6	Kristi forkll.		05.27	21.02	22.34	08.12
Fr. 7	Donatus	De lyse nætter ender	05.29	21.00	22.45	09.25
Lø. 8	Ruth		05.31	20.58	22.57	10.38
Sø. 9	9. s. e. trin. <i>At vente på Herren. Luk 12,32-48 el. Enken og den uretfærdige dommer. Luk 18,1-8</i>	Romanus ☾ fjernest Jorden	05.33	20.56	23.08	11.49
Ma.10	Laurentius	UGE 33	05.35	20.54	23.21	13.00
Ti. 11	Herman	● s.kv. 18.45	05.37	20.51	23.36	14.12
On.12	Clara	Tusmørket varer 46 min.	05.39	20.49	23.55	15.26
To. 13	Hippolytus	Venus st. vestl. elong.	05.41	20.47	-	16.39
Fr. 14	Eusebius		05.43	20.45	00.21	17.50
Lø. 15	Mariæ himmelf.		05.45	20.42	00.57	18.53
Sø. 16	10. s. e. trin. <i>Dom over denne slægt. Matt 11,16-24</i>	Rochus	05.46	20.40	01.48	19.45
Ma.17	Anastatius	UGE 34	05.48	20.38	02.54	20.24
Ti. 18	Agapetus		05.50	20.35	04.14	20.53
On.19	Sebaldus	Tusmørket varer 44 min. ● n.m. 04.42	05.52	20.33	05.42	21.15
To. 20	Bernhard		05.54	20.30	07.13	21.32
Fr. 21	Salomon	☾ nærmest Jorden	05.56	20.28	08.44	21.48
Lø. 22	Symphorian	Hundredagene ender	05.58	20.26	10.14	22.02
Sø. 23	11. s. e. trin. <i>Jesus og syndersinden. Luk 7,36-50</i>	Zakæus	06.00	20.23	11.44	22.18
Ma.24	Bartholomæus	UGE 35	06.02	20.21	13.14	22.35
Ti. 25	Ludvig	● f.kv. 19.58	06.04	20.18	14.42	22.58
On.26	Irenæus	Tusmørket varer 42 min.	06.06	20.16	16.07	23.27
To. 27	Gebhardus		06.08	20.13	17.22	-
Fr. 28	Augustinus		06.10	20.11	18.24	00.08
Lø. 29	Joh. Halsh.		06.11	20.08	19.11	01.02
Sø. 30	12. s. e. trin. <i>Bespottelse imod Ånden. Matt 12,31-42</i>	Benjamin	06.13	20.06	19.45	02.09
Ma. 31	Bertha	UGE 36	06.15	20.03	20.09	03.23

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Lø. 1	01:21	13:55
Sø. 2	02:27	14:52
Ma. 3	UGE 32	03:24 15:41
Ti. 4	04:14	16:25
On. 5	04:58	17:04
To. 6	05:38	17:40
Fr. 7	06:14	18:14
Lø. 8	06:47	18:47
Sø. 9	07:18	19:22
Ma. 10	UGE 33	07:49 19:59
Ti. 11	08:25	20:41
On. 12	09:07	21:31
To. 13	10:00	22:31
Fr. 14	11:03	23:41
Lø. 15	-	12:12
Sø. 16	00:54	13:19
Ma. 17	UGE 34	02:01 14:20
Ti. 18	03:01	15:15
On. 19	03:54	16:04
To. 20	04:42	16:51
Fr. 21	05:27	17:34
Lø. 22	06:07	18:15
Sø. 23	06:46	18:56
Ma. 24	UGE 35	07:24 19:38
Ti. 25	08:06	20:26
On. 26	08:54	21:21
To. 27	09:52	22:28
Fr. 28 Prins Nikolai	11:02	23:47
Lø. 29	-	12:20
Sø. 30	01:08	13:34
Ma. 31	UGE 32	02:27 14:35

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 43 min. og aftager i månedens løb 2 timer 12 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Ti. 1	Ægidius	Solens radius 15' 51''	06.17	20.01	20.27	04.40
On. 2	Elisa	Tusmørket varer 41 min. ○ f.m. 07.22	06.19	19.58	20.41	05.56
To. 3	Seraphia		06.21	19.55	20.53	07.11
Fr. 4	Theodosia		06.23	19.53	21.04	08.23
Lø. 5	Regina	Danmarks udsendte	06.25	19.50	21.15	09.35
Sø. 6	13. s. e. trin.	Magnus ☾ fjernest Jorden <i>Zebedæussønnerne. Matt 20,20-28</i>	06.27	19.48	21.26	10.46
Ma. 7	Robert	Fomalhaut kulminerer UGE 37 midnat	06.29	19.45	21.40	11.58
Ti. 8	Mariæ føds.		06.31	19.43	21.57	13.11
On. 9	Gorgonius	Tusmørket varer 40 min.	06.33	19.40	22.19	14.24
To. 10	Burchhardt	● s. kv. 11.26	06.34	19.37	22.50	15.35
Fr. 11	Hillebert	Neptun i opp. til Solen	06.36	19.35	23.33	16.40
Lø. 12	Guido		06.38	19.32	-	17.36
Sø. 13	14. s. e. trin.	Cyprianus <i>Den syge ved Betesda dam. Joh 5,1-15</i>	06.40	19.29	00.31	18.20
Ma. 14	† ophøjelse	UGE 38	06.42	19.27	01.44	18.52
Ti. 15	Eskild		06.44	19.24	03.08	19.17
On. 16	Tamperdag	Euphemia Tusmørket varer 39 min.	06.46	19.22	04.39	19.36
To. 17	Lambertus	● n.m. 13.00	06.48	19.19	06.11	19.52
Fr. 18	Titus	☾ nærmest Jorden	06.50	19.16	07.45	20.07
Lø. 19	Constantia		06.52	19.14	09.18	20.22
Sø. 20	15. s. e. trin.	Tobias <i>Ét er fornødent. Luk 10,38-42</i>	06.54	19.11	10.52	20.39
Ma. 21	Matthæus	UGE 39	06.56	19.08	12.24	20.59
Ti. 22	Mauritius	Jævndøgn 15.31	06.58	19.06	13.53	21.27
On. 23	Linus	Tusmørket varer 39 min.	06.59	19.03	15.15	22.04
To. 24	Tecla	● f. kv. 03.55	07.01	19.01	16.22	22.55
Fr. 25	Cleophas		07.03	18.58	17.13	23.58
Lø. 26	Adolph		07.05	18.55	17.50	-
Sø. 27	16. s. e. trin.	Cosmus <i>Lazarus' opvækkelse. Joh 11,19-45</i>	07.07	18.53	18.16	01.11
Ma. 28	Venceslaus	UGE 40	07.09	18.50	18.35	02.27
Ti. 29	Skt. Michael		07.11	18.47	18.49	03.43
On. 30	Hieronymus	Tusmørket varer 39 min.	07.13	18.45	19.01	04.58

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Ti. 1	03:13	15:25
On. 2	04:00	16:07
To. 3	04:41	16:44
Fr. 4	05:17	17:18
Lø. 5 Danmarks udsendte	05:48	17:49
Sø. 6	06:16	18:20
Ma. 7 UGE 37	06:41	18:50
Ti. 8	07:07	19:23
On. 9	07:38	20:01
To. 10	08:16	20:45
Fr. 11	09:04	21:42
Lø. 12	10:06	22:54
Sø. 13	11:20	-
Ma. 14 UGE 38	00:16	12:37
Ti. 15	01:33	13:47
On. 16	02:37	14:48
To. 17	03:31	15:41
Fr. 18	04:20	16:29
Lø. 19	05:04	17:13
Sø. 20	05:44	17:55
Ma. 21 UGE 39	06:22	18:36
Ti. 22	06:59	19:18
On. 23 Jævn døgn	07:38	20:04
To. 24	08:24	20:59
Fr. 25	09:20	22:06
Lø. 26	10:29	23:29
Sø. 27	11:51	-
Ma. 28 UGE 40	00:55	13:11
Ti. 29	02:04	14:14
On. 30	02:57	15:03

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11 timer 27 min. og aftager i månedens løb 2 timer 14 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
To. 1	Remigius	○ f.m. 23.05 Merkur st. østl. elong. Solens radius 15' 59''	07.15	18.42	19.12	06.11
Fr. 2	Ditlev		07.17	18.40	19.23	07.23
Lø. 3	Mette	☾ fjernest Jorden	07.19	18.37	19.34	08.35
Sø. 4	17. s. e. trin.	Franciscus <i>Jesus som gæst hos toldereren Levi. Mark 2,14-22</i>	07.21	18.35	19.46	09.47
Ma. 5	Placidus	UGE 41	07.23	18.32	20.01	10.59
Ti. 6	Broderus		07.25	18.29	20.21	12.12
On. 7	Amalie	Tusmørket varer 39 min.	07.27	18.27	20.48	13.24
To. 8	Ingeborg		07.29	18.24	21.25	14.31
Fr. 9	Dionysius		07.31	18.22	22.15	15.30
Lø. 10	Gereon	● s.kv. 02.39	07.33	18.19	23.20	16.17
Sø. 11	18. s. e. trin.	<i>Det sande vintræ. Joh 15,1-11</i>	07.35	18.17	-	16.53
Ma. 12	Maximilian	UGE 42	07.37	18.14	00.38	17.19
Ti. 13	Angelus		07.39	18.12	02.04	17.40
On. 14	Calixtus	Tusmørket varer 39 min. Mars i opp. til Solen	07.41	18.09	03.34	17.56
To. 15	Hedevig		07.43	18.07	05.07	18.11
Fr. 16	Gallus	● n.m. 21.31	07.45	18.04	06.41	18.25
Lø. 17	Florentinus	☾ nærmest Jorden	07.47	18.02	08.16	18.41
Sø. 18	19. s. e. trin.	Lukas evang. <i>De første disciple. Joh 1,35-51</i>	07.49	17.59	09.52	18.59
Ma. 19	Balthasar	UGE 43	07.51	17.57	11.27	19.24
Ti. 20	Felicianus		07.53	17.55	12.57	19.57
On. 21	11.000 jomfruer	Tusmørket varer 40 min.	07.55	17.52	14.14	20.44
To. 22	Cordula		07.57	17.50	15.13	21.45
Fr. 23	Søren	● f.kv. 15.23	08.00	17.47	15.54	22.57
Lø. 24	FN dag	Proclus	08.02	17.45	16.23	-
Sø. 25	20. s. e. trin.	Crispinus Sommertid ender <i>De onde vinbønder. Matt 21,28-44</i>	07.04	16.43	15.43	00.14
Ma. 26	Amandus	UGE 44	07.06	16.41	15.59	00.31
Ti. 27	Sem		07.08	16.38	16.11	01.46
On. 28	Simon og Judas	Tusmørket varer 41 min.	07.10	16.36	16.22	03.00
To. 29	Narcissus		07.12	16.34	16.32	04.12
Fr. 30	Absalon	☾ fjernest Jorden	07.14	16.32	16.42	05.24
Lø. 31	Reform. begynder	○ f.m. 15.49 Uranus i opp. til Solen	07.16	16.29	16.54	06.36

		Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
To.	1	03:41	15:44
Fr.	2	04:18	16:20
Lø.	3	04:50	16:52
Sø.	4	05:18	17:23
Ma.	5	UGE 41	05:43 17:52
Ti.	6		06:06 18:21
On.	7		06:31 18:52
To.	8		07:01 19:27
Fr.	9		07:38 20:09
Lø.	10		08:24 21:04
Sø.	11		09:24 22:15
Ma.	12	UGE 42	10:37 23:40
Ti.	13		11:58 -
On.	14		01:02 13:14
To.	15		02:09 14:19
Fr.	16		03:05 15:15
Lø.	17		03:53 16:04
Sø.	18		04:37 16:50
Ma.	19	UGE 43	05:18 17:34
Ti.	20		05:56 18:16
On.	21		06:33 18:59
To.	22		07:12 19:45
Fr.	23		07:57 20:39
Lø.	24	FN dag	08:51 21:45
Sø.	25	Sommertid ender	08:57 22:07
Ma.	26	UGE 44	10:16 23:32
Ti.	27		11:38 -
On.	28		00:40 12:43
To.	29		01:31 13:33
Fr.	30		02:12 14:14
Lø.	31		02:48 14:51

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 timer 9 min. og aftager i månedens løb 1 time 44 min.		SOL		MÅNE	
		OP	NED	OP	NED
Sø. 1	Alle helgens søndag Alle helgen Solens radius 16' 7" <i>Jordens salt og verdens lys. Matt 5,13-16 eller Saligprisningerne. Matt 5,1-12</i>	07.18	16.27	17.08	07.48
Ma. 2	Alle sjæle UGE 45	07.21	16.25	17.25	09.02
Ti. 3	Hubertus	07.23	16.23	17.49	10.15
On. 4	Otto Tusmørket varer 42 min.	07.25	16.21	18.22	11.24
To. 5	Malachias	07.27	16.19	19.07	12.26
Fr. 6	Leonhardus	07.29	16.17	20.06	13.17
Lø. 7	Engelbrecht	07.31	16.15	21.18	13.55
Sø. 8	22. s. e. trin. Claudius ☉ s. kv. 14.46 <i>Den største i Himmeriget. Matt 18,1-14</i>	07.33	16.13	22.39	14.24
Ma. 9	Theodor UGE 46	07.35	16.11	-	14.45
Ti. 10	Luther Merkur st. vestl. elong.	07.37	16.09	00.05	15.02
On. 11	Morten bisp Tusmørket varer 43 min.	07.39	16.07	01.33	15.16
To. 12	Torkild	07.42	16.05	03.03	15.30
Fr. 13	Arcadius	07.44	16.04	04.36	15.44
Lø. 14	Frederik ☾ nærmest Jorden	07.46	16.02	06.11	16.00
Sø. 15	23. s. e. trin. Leopold ● n.m. 06.07 <i>Den fattige enkes gave. Mark 12,38-44</i>	07.48	16.00	07.48	16.21
Ma. 16	Othenius UGE 47	07.50	15.59	09.24	16.49
Ti. 17	Anianus	07.52	15.57	10.51	17.30
On. 18	Hesychius Tusmørket varer 45 min.	07.54	15.55	12.02	18.27
To. 19	Elisabeth	07.56	15.54	12.53	19.37
Fr. 20	Volkmarus	07.58	15.52	13.27	20.55
Lø. 21	Mariæ ofring	08.00	15.51	13.51	22.15
Sø. 22	Sidste s. i kirkeåret Cecilia ● f. kv. 05.45 <i>Kom til mig. Matt 11,25-30</i>	08.02	15.50	14.08	23.32
Ma. 23	Clemens UGE 48	08.04	15.48	14.21	-
Ti. 24	Chrysogonus	08.05	15.47	14.32	00.47
On. 25	Catharina Tusmørket varer 46 min.	08.07	15.46	14.42	02.00
To. 26	Conradus	08.09	15.45	14.52	03.12
Fr. 27	Facundus ☾ fjernest Jorden	08.11	15.44	15.03	04.23
Lø. 28	Facundus	08.13	15.42	15.15	05.36
Sø. 29	1. s. i advent Saturninus <i>Jesu indtog i Jerusalem. Matt 21,1-9</i>	08.14	15.41	15.32	06.50
Ma. 30	Chr. 6.s fødsel Andreas UGE 49 ○ f.m. 10.30	08.16	15.41	15.53	08.04

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Sø. 1		03:19 15:24
Ma. 2	UGE 45	03:47 15:56
Ti. 3		04:12 16:27
On. 4		04:36 16:57
To. 5		05:03 17:28
Fr. 6		05:34 18:02
Lø. 7		06:12 18:44
Sø. 8		06:58 19:37
Ma. 9	UGE 46	07:55 20:45
Ti. 10		09:05 22:06
On. 11	Morten Bisp	10:24 23:27
To. 12		11:41 -
Fr. 13		00:37 12:49
Lø. 14		01:35 13:48
Sø. 15		02:26 14:41
Ma. 16	UGE 47	03:11 15:29
Ti. 17		03:52 16:14
On. 18		04:32 16:59
To. 19		05:10 17:43
Fr. 20		05:50 18:30
Lø. 21		06:34 19:21
Sø. 22		07:25 20:22
Ma. 23	UGE 48	08:24 21:33
Ti. 24		09:34 22:50
On. 25		10:50 23:59
To. 26		11:59 -
Fr. 27		00:52 12:54
Lø. 28		01:35 13:39
Sø. 29		02:12 14:19
Ma. 30	UGE 49	02:44 14:57

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 t 22 min. Aftager indtil den 21., hvor den er 6 t 56 min. Tiltager så 7 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Ti. 1	Arnold	Aldebaran kulminerer midnat Solens radius 16' 13"	08.18	15.40	16.23	09.15
On. 2	Bibiana	Tusmørket varer 48 min.	08.19	15.39	17.04	10.21
To. 3	Svend		08.21	15.38	17.59	11.16
Fr. 4	Barbara		08.22	15.37	19.07	11.58
Lø. 5	Sabina		08.24	15.37	20.25	12.29
Sø. 6	2. s. i advent	Nikolaus <i>Når Menneskesønnen kommer. Luk 21,25-36</i>	08.25	15.36	21.47	12.52
Ma. 7	Agathon	UGE 50	08.27	15.36	23.12	13.10
Ti. 8	Mariæ undf.	☉ s.kv. 01.37	08.28	15.35	-	13.24
On. 9	Rudolph	Tusmørket varer 49 min.	08.29	15.35	00.39	13.37
To. 10	Judith		08.31	15.35	02.07	13.50
Fr. 11	Damasus	Rigel kulminerer midnat	08.32	15.34	03.37	14.04
Lø. 12	Epimachus	☾ nærmest Jorden Capella kulminerer midnat	08.33	15.34	05.10	14.22
Sø. 13	3. s. i advent	Lucia <i>Johannes Døber i fængsel. Matt 11,2-10</i>	08.34	15.34	06.45	14.45
Ma. 14	Crispus	● n.m. 17.17 UGE 51	08.35	15.34	08.17	15.18
Ti. 15	Nikatius		08.36	15.34	09.38	16.06
On. 16	Tamperdag	Lazarus Tusmørket varer 49 min.	08.37	15.34	10.41	17.11
To. 17	Albina		08.37	15.34	11.24	18.29
Fr. 18	Albina		08.38	15.35	11.53	19.51
Lø. 19	Nemesius		08.39	15.35	12.13	21.12
Sø. 20	4. s. i advent	Abraham <i>Johannes Døbers vidnesbyrd. Joh 1,19-28</i>	08.39	15.35	12.28	22.29
Ma. 21	Thomas	Solhverv 11.02 UGE 52 Korteste dag	08.40	15.36	12.40	23.44
Ti. 22	Japetus	☉ f. kv. 00.41 Betelgeuze kulminerer midnat	08.40	15.36	12.50	-
On. 23	Torlacus	Tusmørket varer 49 min.	08.41	15.37	13.00	00.57
To. 24	Juleaften	Adam ☾ fjernest Jorden	08.41	15.38	13.11	02.09
Fr. 25	Juledag	<i>Jesu Kristi fødsel. Luk 2,1-14</i>	08.41	15.38	13.23	03.21
Lø. 26	2. juledag	Skt. Stephan <i>Det retfærdige blod. Matt 23,34-39</i>	08.42	15.39	13,37	04.34
Sø. 27	Julesøndag	Joh. Evang. <i>Simeon og Anna. Luk 2,25-40</i>	08.42	15.40	13.57	05.48
Ma. 28	Børnedag	UGE 53	08.42	15.41	14.23	07.01
Ti. 29	Noah		08.42	15.42	15.00	08.10
On. 30	David	Tusmørket varer 49 min. ☉ f.m. 04.28	08.42	15.43	15.51	09.10
To. 31	Sylvester		08.42	15.44	16.56	09.57

	Højvande ved Vidåslusen (se også side 31)	
Ti. 1	03:15	15:33
On. 2	03:45	16:07
To. 3	04:14	16:41
Fr. 4	04:44	17:14
Lø. 5	05:18	17:49
Sø. 6	05:57	18:30
Ma. 7	UGE 50	06:42 19:19
Ti. 8	07:36	20:20
On. 9	08:40	21:32
To. 10	09:53	22:49
Fr. 11	11:09	-
Lø. 12	00:02	12:21
Sø. 13	01:05	13:25
Ma. 14	UGE 51	01:59 14:21
Ti. 15	02:48	15:13
On. 16	03:32	16:02
To. 17	04:14	16:48
Fr. 18	04:54	17:32
Lø. 19	05:33	18:16
Sø. 20	06:15	19:01
Ma. 21	UGE 52	07:00 19:50
Ti. 22 Korteste dag	07:50	20:45
On. 23	08:48	21:48
To. 24 Juleaftensdag	09:52	22:54
Fr. 25 Juledag	11:01	23:55
Lø. 26 2. Juledag	-	12:04
Sø. 27	00:45	12:59
Ma. 28	UGE 53	01:29 13:46
Ti. 29	02:08	14:31
On. 30	02:46	15:13
To. 31	03:22	15:54

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i nedenstående tabel anførte korrektioner er det muligt af udregne tidspunkterne for henholdsvis Aabenraa og Husum.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempler på udregning: Kalenderen (side 18) angiver solopgang kl. 04.39 den 7. juli 2020. For Aabenraa lægges 17 minutter til (iflg. tabellen herunder / Juli I) - dermed solopgang kl. 04.56. For Højer lægges 23 minutter til (som Husum) - solopgangen er her kl. 05.02. Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for månens op og nedgang.

MÅNED	AABENRAA		HUSUM	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
December II	+ 8	+ 17	+ 7	+ 23
Januar I - December I	+ 9	+ 17	+ 8	+ 22
Januar II - November II	+ 9	+ 16	+ 9	+ 21
Februar I - November I	+ 10	+ 15	+ 11	+ 19
Februar II - Oktober II	+ 11	+ 14	+ 12	+ 18
Marts I - Oktober I	+ 12	+ 13	+ 14	+ 16
Marts II - September II	+ 13	+ 13	+ 15	+ 15
April I - September I	+ 14	+ 12	+ 16	+ 14
April II - August II	+ 15	+ 11	+ 18	+ 12
Maj I - August I	+ 16	+ 10	+ 20	+ 10
Maj II - Juli II	+ 16	+ 9	+ 21	+ 9
Juni I - Juli I	+ 17	+ 8	+ 23	+ 7
Juni II	+ 17	+ 8	+ 23	+ 7

Alle oplysninger i denne kalender er meddelt af Københavns Universitet, bortset fra højvandtiderne (se side 31). De i kalenderen angivne tidspunkter for solens og månens opgang og nedgang er beregnet for disse himmellegemers centre og gælder for København. Alle klokkeslæt i denne kalender er i perioden fra 29. marts til 25. oktober angivet i sommertid, som er en time mere end mellemeuropæisk tid, der er normalt i Danmark.

Højvandet er i kalenderen for Vidåslusen som angivet i Farvandsvæsenets tidevandstabel. Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid med hensyntagen til dansk sommertid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Vidåslusen, må man ved:

Nordslesvig

Havneby, Rømø trække 17 minutter fra
Ballum Sluse..... trække 15 minutter fra
Manø trække 7 minutter fra
Ribe Kammersluse lægge 9 minutter til

Højvandstiderne kan variere fra dag til dag, så tiderne er beregnet som et gennemsnit.

Sydslesvig

Der henvises til den tyske hjemmeside: <http://www.bsh.de/aktdat/vvd/wahome.htm>

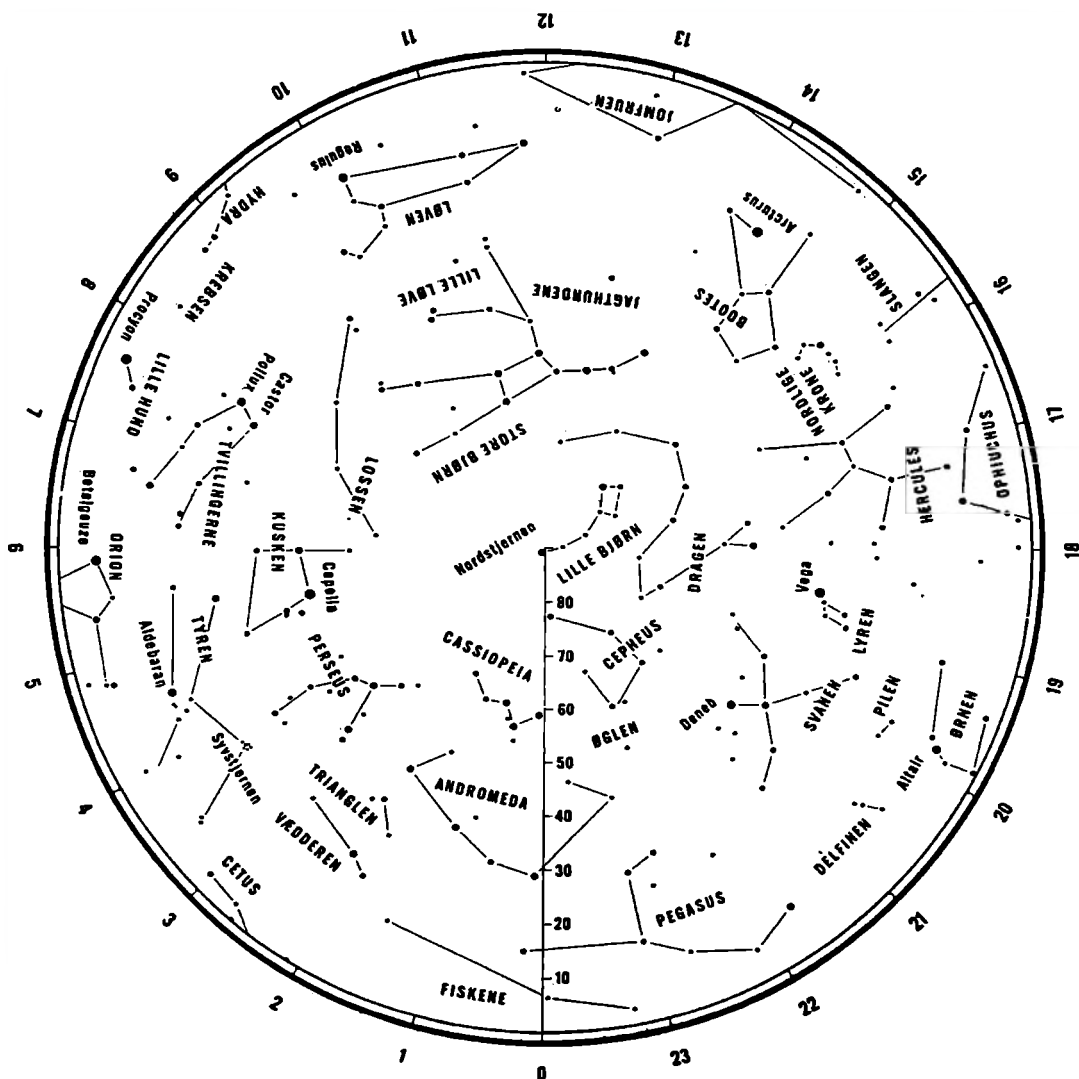
Stjernesked

Stjernesked viser sig hver nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring

- 3.-4. januar: Kvadrantiderne
- 22. april: Lyriderne
- 12. august: Perseiderne
- 21. oktober: Orionderne
- 13. december: Geminiderne

Der kan med års mellemrum forekomme mange stjernesked omkring

- 9. oktober: Oktober-Draconiderne
- 17. november: Leoniderne

Formørkelser i 2020:

Der er to solformørkelser og fire måneformørkelser

Solformørkelser

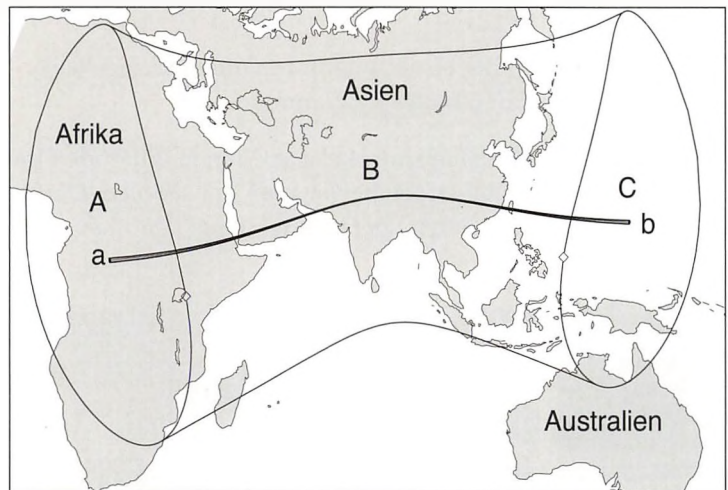
Der er en ringformet solformørkelse 21. juni og en total solformørkelse 14. december. Ingen af solformørkelserne kan ses fra København. Deres synlighedsområder fremgår af kortene.

Ringformet solformørkelse 21. juni 2020

Område A:
Formørkelsen begyndt inden solopgang.

Område B:
Hele formørkelsen er synlig.

Område C:
Solen går ned inden formørkelsen er afsluttet.

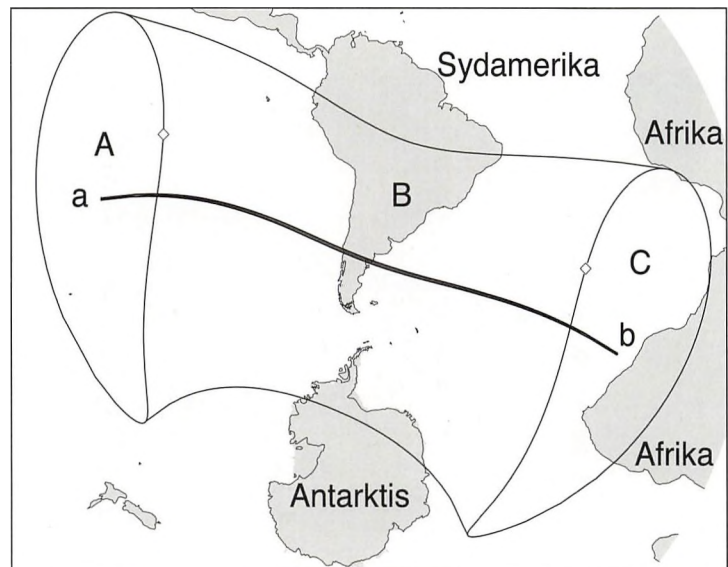

Total solformørkelse 14. december 2020

Område A:
Formørkelsen begyndt inden solopgang.

Område B:
Hele formørkelsen er synlig.

Område C:
Solen går ned inden formørkelsen er afsluttet.

Måneformørkelser

10. januar er der penumbral måneformørkelse. Hele formørkelsen er synlig fra Danmark.

	TID	HØJDE	AZIMUT
Penumbra begynder:	18:06	17°	255°
Formørkelsens midte:	20:10	34°	280°
Penumbra slutter:	22:14	49°	311°

Tiderne er angivet i dansk/centraleuropæisk normalt tid (CET)

5. juni er der penumbral måneformørkelse. Formørkelsen er i gang, når Månen står op 21:34, så kun den afsluttende del kan ses fra Danmark.

	TID	HØJDE	AZIMUT
Penumbra slutter:	23:07	7°	330°

Tidspunktet er angivet i dansk/centraleuropæisk sommertid (CEST)

5. juli og 30. november er der penumbral måneformørkelse. Formørkelserne kan ikke ses fra Danmark.

Ved en penumbral måneformørkelse er Månen kun inde i Jordens halvskygge - penumbra - og er hele tiden belyst af en del af Solen. Derfor er månelysset svækket en smule, men det er ikke noget spektakulært fænomen.

OPLEVELSER
VENSKABER
FAGLIGHED
SPRINGBRÆT TIL DIT
FREMTIDIGE UDDANNELSESLIV
INSPIRATION

SKAB
DIG
SELV

SAMMEN MED OS ANDRE

DANSETEATER
TEATER
SANG
MUSIK
NY CIRKUS
LYDTEKNIK
EMK
ELEKTRONISK MUSIK KOMPOSITION

musik & teater
HØJSKOLEN
WWW.MUSIKOGTEATER.DK

Prolog 2020

Af Inger Rahbek Andersen

Om hunde år er ålting glemmt!
Ja, er'et nu og det hel bestemt?
For for hunde år sin den anden vej:
da fund æ genforening stej.
Den tiend' juli nitten tyv'
den dato kom da for og blyv',
og den tiend' februar, da der blev stemt,
den dau er sandle het blevn glemmt,
for i æ stej for og væ' tysk
så blev vi dansk og syndejysk.
Så, nau er der da, som åltins beståe
og som it blive glemmt ette hunde åe.
Men hva i æ fremti der så bestå'e,
ja det vil jo vis' sæ ette hunde å'e.
Mon der te den ti er nau, der ve'e,
at i nitten tre og tres i Dallas ske'e
der det, at der vå en gal mand, der skø,
og blev skyld i præsidet Kennedys dø?
Og blive der jubilæum – måske,
da en for hunde å'e sin ku se
for ålleføst gang en rumraket
å æ mån' og en mand hop rundt så let?
En dau blive'et osse æ tyskeres tu'e
te og fejre, at den fåld – den mu'e,
som skil' dem ad i øst og vest.
Ette hunde å'e ka de da hold fest.
Og det, der ske'e den elvt september
vil U.S.A. nok åltins remember,
(haus' bety'e et å dansk det o'e),
for den ugerning den vå sto'e.
Jo sån nau dau hvo en lich præcis ve'e,

hva en lavet, da æ begivenhe'e ske'e,
de blive it glemmt ette hunde å'e,
me'e usikke er'et, om æ sproch det bestå'e.
Nu sån et o'e som øvekadaus...
det er der vist it manne, der haus,
og hawres det er der hel ingen, der kinde,
så det er jo jet af de o'e, der forsvinde,
ligesom der nok it er nau', der ve'e,
hva det vil sej' og væ' andare'e.

Nå, it me'e om o'e der forgå'e.
Det som det dreje sæ om i å'e:
Æ genforening - der vå en fest!
Kong Chr. X kom ridend' å sin hest
øve æ græns'; det symbolise'e,
at nu vå den græns' it grænse me'e.
Æ skuffels i Sydslesvig må ha væt sto'e,
for dem kom æ grænse for landt imo no'e.
Hunde å'e – en evighe'e
når en tænke tebach, hva der ålt er passé'e.
For vos, som it vå te ållere'e,
dengang æ genforening ske'e,
da ly'e et mærkle, te æ sproch har væt tysk,
her hvo vi nu snakke syndejysk.
Vi skylde dem tak, der töt, det ku nøt
og bliv ve mæ æ arbe,
så æ græns' den blev flöt.
Om hunde å'e er ålting glemmt!
Det hør vist ind unde spøch og skæmt,
for tebach er bar og konstate'e:
at den påstand den gælde it me'e.

1970

For 50 år siden ...

Artikler
og digte

Af Lis Mikkelsen

Den nye amtskommune

1970 er på mange måder et skelsættende år. Man står i et vadested. Når man ser tilbage, er det 25 år siden, 2. Verdenskrig sluttede. Det er 50 år siden, Genforeningen fandt sted. Mange firmaer og institutioner blev stiftet i forbindelse med krigsslutningen eller Genforeningen, og derfor er der mange skoler og firmaer, der fejrer jubilæum i 1970.

Samtidig er 1970 et år i fremtidens tegn. Man har nyorganiseret samfundet, så det skal være rustet til nye krav. Der er kommet nye storkommuner, der er kommet nye amter, og der er indført et nyt skattesystem med mange nye tiltag.

Ude omkring i kommunerne går det ganske godt. Kildeskatten fungerer tilsyneladende nogenlunde. Der er ca. 1500 borgere, der har fået rettet deres kildeskat på skattekontoret i Haderslev, men det er

inden for rimelighedens grænser. Værre ser det ud i København. Der er skattevæsenet ved at bryde sammen på grund af klager fra skatteborgerne. Alligevel er der 72% af danskerne, der udtrykker, at de er godt tilfredse med kildeskatten.

Inflationen er voldsom, og renten stiger. Hvis man har indbetalt for meget kildeskat, giver det offentlige 13,7% i rente, men der er andre, der sætter renten højere. Et firma bliver anmeldt for at have taget 60% i rente.

Betalingsbalancen er præget af et uholdbart stort underskud. Obligationskurserne skraber bunden. Nationalbanken kræver en hårdere finanspolitik. Der er flere håndtag at skrue på. Momsen er 12½%. Den kan sættes op til 15%. Socialdemokraterne foreslår, man pumper 900 millioner kroner ud til forbrugsforøgelse, men regeringen står fast. Man er nødt til at bremse.

Regeringen fremlægger forslag til en

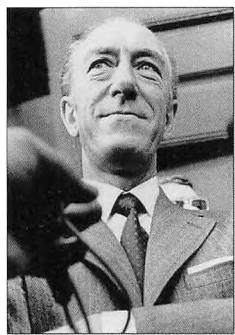
Forhandlinger i statsministeriet

hestekur med 14 punkter. Der lyder et ramaskrig fra oppositionen.

Professor Joakim Israel har et radikalt forslag, der efter hans mening vil afskaffe de mange økonomiske problemer: Ingen må tjene mere end 100.000 kroner om året. Hvis man indfører det princip, behøver man ikke alle andre tiltag. Det er der mange, der protesterer imod. Det er mest de højt lønnede.

Borgere med børn er lovet en check, der skal komme første gang før 20. januar. Den bliver noget forsinket på grund af det voldsomme vintervejr, der hærger Danmark fra nytår til midt i marts.

Hilmar Baunsgaard trådte til med VKR-regeringen i 1968, og regeringen er ved at være slidt. De finansielle problemer tårner sig op. Det hidtil gældende system med dyrtidsportioner, der udløses, når priserne på varerne stiger, er uholdbart. Danmarks

Hilmar Baunsgaard

økonomiske stilling er forringet med 600 millioner kroner ifølge de økonomiske vismænd. LO formanden Thomas Nielsen er rasende på regeringen. Det er regeringens skyld, mener han. Thomas Nielsen har såmænd nok at gøre med at holde styr på sine egne. På B og W strejkes der. På Brødrene Gram strejkes der. På Danfoss strejkes der. Typograferne nedlægger arbejdet. Fiskerne nedlægger arbejdet og i mange andre erhverv er der uro. Thomas Nielsen er imod strejkerne, og han hævder, at arbejdsnedlæggelserne kun støtter regeringen. Han siger, at det er kommunisterne, der har tilrettelagt uroen på arbejdspladserne. Uroen koster stemmer for Socialdemokratiet, og arbejdsnedlæggelserne er udemokratiske. Thomas Nielsen vil ikke af med

dyrtidsportionerne. Regeringen skal efter hans mening bekæmpes med næb og kløer.

Kommunisterne er en sten i skoen på de andre politikere. Partiet er ikke repræsenteret i Folketinget, men takket være Hanne Reintoft, der har forladt VS og konverteret til kommunisterne, har de nu fået et ben indenfor. Formanden for kommunistpartiet Knud Jespersen gnider sig i hænderne. »Nu skal Folketingets talerstol udnyttes i fuldt omfang,« siger han. Det er snyd, mener man fra de andre partier. Hanne Reintoft burde have nedlagt sit mandat og ladet en suppleant komme til. Det dilemma har man arbejdet på at få løst i 50 år.

Hr. og fru Danmark vil have deres eget hus, og der bygges masser af nye parcelhuse. Nogle af dem har svært ved at blive forsikrede, fordi kvaliteten er for dårlig.

Mange danskere rejser på ferie. Det begyndte med busture til Italien og flyture til Mallorca, men nu er man også begyndt at rejse om vinteren. Skiferier bliver det nye, spår man.

Danskerne forlanger 4 ugers ferie, men det må ikke gå ud over lønudbetalingen. 20.000 passagerer benytter hvert år indenrigsruten Skrydstrup / København. Forbruget vil ingen ende tage. Den udvikling må stoppe engang.

En sparekassedirektør udtaler, at lønmodtagerne nu er blevet deres bedste kunder. »De er Sparekassens stormænd«, siger han.

Det nye sønderjyske amtsråd holder møde i lejede lokaler. Det kan ikke blive ved med at gå. Man forlanger en ny bygning. Før havde man 4 amtmænd, og nu er de 3 blevet til overs. Der skaffes beskæftigelse til dem, for der er nok at se til. Der går helt til jul, før man har administrationen af det nye amt på plads. Det kommer frem, at udgifterne til amterne er steget med 150% på grund af de store sygehusudgifter.

Virksomhederne har travlt, og man savner arbejdskraft. Det gøres op, at man alene i Sønderjylland mangler 600 par hænder. På landsbasis opgør industrien, at man mangler 65.000 mand. Der er kommet en del gæstearbejdere primært fra Tyrkiet, men der er indført stop, så der ikke skal komme for mange. Det kunne gå hen at blive et problem. Man har nemlig fanget 6 tyrkere, der prøvede at gå illegalt over grænsen. Den slags kan man ikke have. Der kommer et uhyggeligt udsagn om gæstearbejderne fra den almindelige dansker: »De skal vise os respekt og holde sig fra vore piger«. Lidt småtskårne har vi altid været.

I maj er der 50 arabiske mænd, der hænger en restaurant i København. Araberne ødelægger for 200.000 kroner. Det er nok klogt at være lidt på vagt over for de fremmede.

Et af de problemer, der begynder at dukke op, er den tiltagende forurening. Venstre har planer for en hurtig indsats. Man vil løse problemet en gang for alle, så man ikke skal spekulere mere på det, udtrykker Venstrepolitikerne.

20.000 liter jetbenzin er fx forsvundet - ikke i den blå luft, men i jorden. Benzinen har forurenet 20 mio. liter grundvand. Der har været en læk på Natos såkaldte pipeline, der går gennem hele Europa.

Det vækker ikke den store opsigt, at man foreslår at inddæmme store dele af Vadehavet. Det lyder som en god idé, synes mange. De eneste, der protesterer, er strandjægerne fra Skjern, der mener, fuglenes rasteplasser vil tage skade.

Danskerne har været i Sydeuropa og oplevet at kunne handle på alle tider af døgnet. Lukkeloven i Danmark har længe været et snærende bånd for butikkerne. Især dem i turistområderne. De vil gerne have mulighed for at holde længere åbent. Der kommer en ny lukkelov, der tillader en åbningstid, der er 2 timer

Nye regler om ABORT

Den 1. april 1970 er en ny lov om adgang til svangerskabsafbrydelse (abort) trådt i kraft.

Adgangen til abort er udvidet

Efter de nye regler er adgangen til at få et svangerskab afbrudt blevet udvidet. Samtidig er det bestemt, at abortindgrebet normalt skal udføres inden udløbet af 12. svangerskabsuge.

Hvor henvender man sig

En kvinde, der ønsker sit svangerskab afbrudt, bør henvende sig

enten til den stedlige mødrehjælpsinstitution eller til sin sædvanlige læge.

I visse tilfælde kan svangerskabsafbrydelse ske uden særlig tilladelse, f. eks. når kvinden er fyldt 38 år eller har født mindst 4 børn, som bor hos hende og er under 18 år. Hendes læge kan da uden videre skrive indlæggesseddelt til sygehuset.

Henvendelse så tidligt som muligt

Det er normalt en betingelse, at svangerskabsafbrydelse foretages inden udløbet af 12. svangerskabsuge. Risikoen er mindre, indgrebet lettere og indlæggelsestiden i almindelighed mere kortvarig, jo tidligere indgrebet sker. Det er derfor meget vigtigt, at en kvinde, der ønsker foretaget abort, henvender sig så tidligt som muligt, efter at graviditeten er konstateret.

Mødrehjælpens opgaver

Mødrehjælpens sagkyndige personale — bl. a. læger, jurister og socialrådgivere — står til rådighed for at hjælpe gravide kvinder, der på grund af graviditet er kommet i en vanskelig situation. Alle gravide kvinder kan henvende sig, uanset om de vil fuldføre svangerskabet eller ønsker abort. Hjælpen kan bestå i personlig rådgivning og vejledning og forskellige former for økonomisk bistand.

Det er tillige mødrehjælpens opgave at foretage de lægelige og sociale undersøgelser, som efter loven skal ske, før det kan afgøres, om en gravid kvinde kan få sit svangerskab afbrudt.

Beslutning om tilladelse til abort

Tilladelse til abort gives af særlige samråd, der består af 2 læger og en socialrådgiver eller jurist. Samrådene virker i tilslutning til de enkelte mødrehjælpsinstitutioner, men er uafhængige af disse. Det er således ikke mødrehjælpen, der afgør, om abort kan foretages.

Prævention er bedre end abort

Abort er altid en nødudvej. Det er bedre at forebygge et uønsket svangerskab ved at anvende svangerskabsforebyggende midler.

Kvinder kan få vejledning om den mest hensigtsmæssige metode hos deres læge eller på en klinik. Mødrehjælpen har sådanne klinikker i mange byer. I København har Foreningen for Familieplanlægning vejledningsklinikker, og i Århus er der en særlig seksualvejledningsklinik, hvor enhver kvinde kan henvende sig. Præservativer til mænd kan bl. a. købes på ethvert apotek og i mange specialforretninger.

JUSTITSMINISTERIET

længere end før. Der er mange mænd, der protesterer. De vil ikke have, at deres koner skal arbejde to timer længere. De vil have deres aftensmad kl. 18. Der må vel være en grænse for, hvad man kan byde de hårdt prøvede ægtemænd.

Den nyindførte abortlov er anledning til megen snak. Folketingsmedlem Simon From har et indlæg i avisen, hvor han forklarer, hvorfor han har stemt for loven. Han prøver at berolige sine vælgere. Nogle af vælgerne forlader de etablerede partier og danner et nyt parti Kristeligt Folkeparti. Partiet er imod abort. Det er første gang, der i Danmark kommer et parti, der er baseret direkte på kristendommen.

Danskerne er blevet slemt antiautoritære. De studerende kræver magten. 325 unge protesterer i Aabenraa, fordi der er begrænsninger på adgangen til universiteterne. Unge kunstnere ryger hash offentligt for at provokere, og da man udsender skemaer til en folketælling, må man konstatere, at folk ikke gider svare. Der er kun 80% der sender skemaerne tilbage, og mange af skemaerne er mangelfuldt udfyldt. Det har man dog ikke oplevet før.

Der er verdensbankkongres i København, og demonstranterne går helt amok. Der er rudeknusninger og brandbomber, så man skulle tro, der var krig.

Socialdemokratiets enfant terrible Erhard Jacobsen bliver ved med at provokere, og man ville helst slippe af med ham.

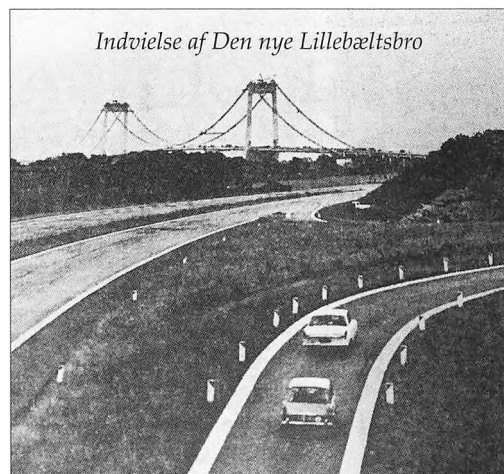
Erhard Jacobsen

Ved kommunalvalget bliver han valgets topscorer med 20147 personlige stemmer. Man kan ikke rigtig gøre ham noget. Der er dog mange, der ringer til Danmarks Radio og protesterer, da man den 1. april

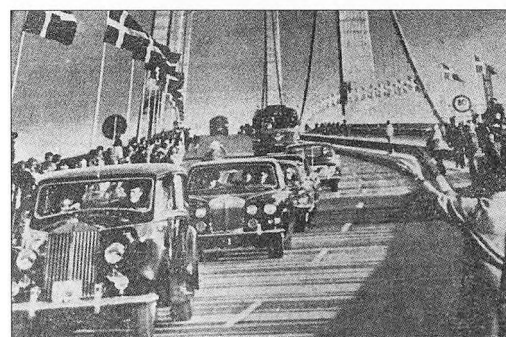
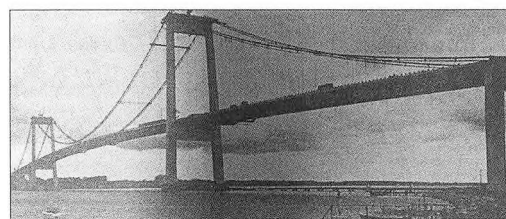
kan fortælle, at kong Frederik IX har abdiceret, og at Erhard Jacobsen er blevet præsident. Det er for meget at gøre ud af ham. Folk er vrede. Hvorfor er man ikke blevet spurgt, hvis der skulle indføres republik? Danmarks Radio må skynde sig lidt at fortælle, at der var tale om en aprilsnar.

Trafik

Den store trafikbegivenhed i 1970 er åbningen af den nye Lillebæltsbro. Broen indvies af kong Frederik, der kører over den nye bro som den første. Det er et mageløst fremskridt for trafikken.

Indvielse af Den nye Lillebæltsbro

Kong Frederik klipper snoren til den nye bro

I København nedlægges sporvognene lidt efter lidt. Linje 16 forsvinder, og der kører i stedet busser.

Linje 16 i København

Man kører stadigvæk i VW boblen, der har fået et nyt, moderne tilsnit. Også Volvo kommer med en ny model.

Vejret

1970 er karakteriseret ved en overordentlig hård vinter. Hele landsdelen rammes af snefygning i januar. Mange sidder fast på landevejene. 40 arbejdere sner inde på Carl Møllers maskinfabrik, og en coaster synker i det hårde vejr.

Flere tusinde skolebørn får snefri midt i januar.

Bedst som man tror, at vinteren er forbi, kommer der et nyt snefald. Danmark formelig begraves i sne. Fynshavfærger fryser fast i ismasserne. Isslag ødelægger telefon- og højspændingsledninger. Folk er uden strøm, tog sidder fast, og færgeruter aflyses. Danmark stivner i kulden.

Det er ikke kun i Danmark, det sner. Hele Europa er ramt af laviner, oversvømmelser og snefald.

Helt fremme i marts kommer der et nyt snefald. Lastbiler holder i kø - i grøften. Påskeferien er i fare på grund af snevejret. Der bliver nok ingen campingture i påsken, mener campisterne. Først den 18. marts er der tøbrud, og nu kommer der så andre trafikale problemer.

Det er ikke så sært, at folk trænger til at køre sydpå efter sådan en vinter. I ferie-

Turistbus

tiden slås alle rekorder en weekend i juli, hvor ikke færre end 212.000 biler passerer grænsen. Det er rekord.

Sommeren er i øvrigt meget tør. Der venter landbruget en tørkeregning på 123 millioner kroner.

Sydslesvig

Der er valg i Sydslesvig, og resultatet er meget skuffende for de danske. Der er en tilbagegang på 3000 stemmer i forhold til valget i 1966. Formanden for SSV Karl Otto Meyer siger, at mindretallets politiske kurs nu vil blive lagt om.

Grønland

Flere danskere end forudset begynder at tage arbejde i Grønland. Det er den gode løn, der lokker.

Der kommer en rystende rapport, der fortæller, at 200 børn i Angmagsalik lider af omsorgssvigt og er plejekrævende. Man kalder rapporten: »Fra vort eget u-land«. Det kan man ikke lide at læse i den danske offentlighed.

En stor orkan bringer ødelæggelser især i Angmagsalik området. Der samles ind i Danmark for at hjælpe.

Man foreslår i øvrigt, at man i Grønland nu skal til at betale skat, ligesom man gør i Danmark. Det vil måske også snart være muligt at se TV i Grønland, men det volder problemer.

Verdens svøbe

Et nyt fænomen truer verdensordenen: *flypirater og gidseltagere.*

Et kapret fly eksploderer i Cairo. London undgår med nød og næppe en katastrofe. En gruppe på 7 prøver at kapre et civil fly. Det lykkes at fange de 7 flykaprere, hvoraf den ene er en kvinde »Revolver-Leila«. Hun siger ved tilfangetagelsen: »Det er en vidunderlig følelse at bortføre et fly!« Hun fortryder ikke noget, og hun vil gøre, hvad hun kan for at slå til over for zionismen.

Revolver Leila

Gidsler

I september kaprer Folkefronten til Palæstinas Befrielse tre passagerfly og holder passagererne som gidsler. Aktionen fordømmes af hele verden. Der går mange dage, hvor de stakkels passagerer opholder sig i ørkenen under usle forhold. Partisanerne begynder at skændes om, hvad der skal ske med gidslerne. Røde Kors er inde i billedet som forhandler, men organisationen opgiver. Den hvepse-rede kan man ikke klare. (17 Gidsler)

Israel arresterer 450 palæstinensere som gengæld for gidseltagningen, men det optrapper bare konflikten. Partisanerne truer nu med »ufattelig hævn«. Så ud-

bryder der borgerkrig i Jordan, og partisa-
nerne erklærer, at de nu har vigtigere ting
at tænke på end gidsler. Der kommer til at
gå flere måneder.

Det lykkes til sidst at udveksle de 7
terrorister fra London med de mange
gidsler, der alle løslades.

Også i Canada er der gidseltagninger,
og Montreal kommer til at ligne en by i
undtagelsestilstand. Den canadiske arbejds-
minister Laporte myrdes. Gidseltagerne
har bortført en britisk diplomat James
Cross. Efter to måneder løslades James
Cross, mod at gidseltagerne får frit lejde
til Cuba.

Flere steder i verden bortføres diploma-
ter. Blandt andet bortføres og dræbes den
tyske diplomat i Guatemala. Den danske
udenrigstjeneste kan oplyse, at mellem 10
og 15 danske diplomater er udstyret med
våben, men de har besked på at gemme
dem i aflåste skabe.

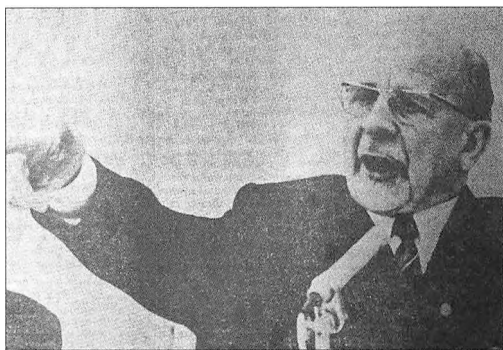
Europa / Sverige

Sverige plages ligesom Danmark af strej-
ker i 1970. Statsminister Oluf Palme er
lettet, da en stor ministrejke i Kiruna er
forbi. Den har varet 56 døgn. Det varer
imidlertid kun kort tid, før der kommer
en ny strejke i samme område. Oluf Palme
er nervøs for, at strejken vil brede sig til
hele Sverige.

Hilmar Baunsgaard besøger Oluf Pal-
me, og han bedyrer, at han ikke vil forsøge
at overtale Palme til at skifte holdning med
hensyn til Fællesmarkedet, som Danmark
ligger i forhandling om at blive optaget i.

Vesttyskland og DDR

Vestberlin ligger som en isoleret ø midt i
det store DDR. Willy Brandt er forbunds-
kansler, men har en fortid som borgmester
i Berlin. Her har man stadig Rudolf Hess
siddende som den eneste fange i Spandau-
fængslet. For hans skyld opretholder
de allierede en militær bevogtning med
traditionelle afløsninger hver 3. måned.

Walter Ulbricht

Rudolf Hess bliver syg og bliver indlagt
på det britiske militærhospital i Berlin.
Hans søn besøger ham og beder om
amnesti for faderen. Man er fra vestlig
side villig til at løslade ham, men USSR
modsetter sig, så Hess vender tilbage
til fængslet, da han bliver rask efter sin
sygdom.

Willy Brandt søger at række hånden
frem til en dialog med DDR. Han mod-
tages positivt, så et amerikansk tidsskrift
begynder at spekulere på, om Brandt vil
lave Vesttyskland om til en socialistisk
stat. Vejen kunne i så fald være banet for
et nyt Stortyskland.

Willy Brandt skynder sig at meddele,
at en tysk genforening ligger meget langt
ude i fremtiden.

Det er slet ikke så let at forhandle med
Walter Ulbricht. Han kræver fuld diplo-
matisk anerkendelse af DDR. Han vil
altså have, at Vesttyskland og DDR skal
være ligestillede forhandlingsparter. Da
de to landes repræsentanter skal mødes,
sender DDR sin indenrigsminister til
forhandlingerne. Vesttyskland sender sin
udenrigsminister. Allerede der kan man
se, at modsætningerne nok er for store.

Gromyko taler dunder til Ulbricht, og
så løber forhandlingerne lidt mere smi-
digt. Der er aftalt flere møder mellem de
to statsledere, men der kommer hver
gang noget i vejen. Endelig skal de mødes
i Erfurt, der ligger i DDR. Det er mening-
en, at det skal være en ren opvisning af

Willy Brandt og Kosygin

socialismens herligheder. Byen er alle steder dekoreret med røde klæder for at vise, at Willy Brandt er kommet til en socialistisk by. Hvad der ikke er forudset er, at den store folkeskare, der er udkommanderet, taktfast begynder at råbe, da Brandt kører gennem Erfurt til forhandlingen med Ulbricht: »Willy-Willy!« Det lyder som en hyldest. Ulbricht er rasende.

Efter forhandlingerne rejser Willy Brandt til Moskva og underskriver en aftale om gensidig magtafståelse. Begge lande forpligter sig til at respektere Oder/Neisse grænsen, som den er på aftaletidspunktet.

Walter Ulbricht har travlt. Han henvender sig til 5 vestlige lande bl.a. Danmark og Sverige og beder dem godkende DDR. Det får han dog ikke noget ud af.

Tjekkoslovakiet

I begyndelsen af året kommer der et tjekkoslovakisk rejseselskab på 80 personer til København. 28 af selskabet hopper af og flere af rejseselskabet ventes at følge efter. De melder sig hos fremmedpolitiet. Da også den tjekkoslovakiske ambassadør i Danmark Anton Vasek hopper med, kommer der mange avisskriverier. Der kommer også en skarp reaktion fra Tjekkoslovakiet. Man opfatter det som en meget uvenlig handling, at Danmark tager imod afhopperne, og det bemærkes, at Anton Vasek var en personlig ven af Alexander Dubcek.

Polen og Estland

I Gdansk er der opstand, men den slås ned, og der kører tanks i byens gader. 12 magthavere udskiftes.

Estland var landet, hvor Dannebrog faldt ned fra himlen, men man kan konstatere, at man skal lede meget længe for at finde en dansk turist i Estland i 1970.

USA

Der er to retssager, der optager sindene i USA. Den første er retssagen i My Lai affæren. Der er 14 amerikanske officerer, der er tiltalt. De fleste sigtelser frafaldes, men der er en enkelt af officererne, der bliver idømt en kort straf.

Den anden retssag er sagen mod Edward Kennedy, der skal forklare i retten, hvordan det gik til, at hans veninde Mary Copechne druknede ved et biluheld. Den døde 5 venner, der deltog i partyet, der gik forud for ulykken, udtaler sig ikke til pressen. For en sikkerheds skyld køres de til og fra retssalen af Kennedys advokat. Kennedy er tiltalt for uagtsomhed, og han idømmes kun en betinget straf.

Præsident Nixon begynder at trække soldater ud af Vietnam. Han trækker 150.000 hjem, men sender kort tid efter uden senatets tilladelse amerikanske tropper til Cambodja. Nixon siger, at de vil være hjemme igen inden 8 uger. Der er ikke tale om en invasion. Generalsekretær i FN U Thant er bekymret. Det bliver sværere og sværere at standse krigen i Indokina. Nixon mener, det vil spare mange liv, hvis man ganske kort er til stede i

Ted Kennedy

Nixon og Wilson

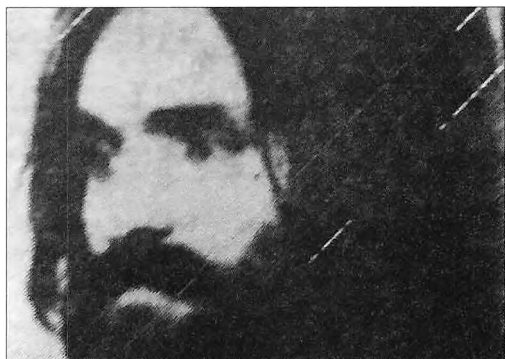
Cambodja. 100.000 amerikanske studenter er uenige med ham og demonstrerer foran Det hvide Hus.

Amerikanerne planlægger en ny månefærd. Succesen fra året før lever stadig, men man må udvikle sig, så man har fremstillet et Apollo rumskib til en ny månerejse. Projektet er forfulgt af uheld. Først får besætningen røde hunde, netop som opsendelsen var planlagt. Turen udskydes, og der må indsættes en vikar i besætningen. Så bliver Apollo rumskibet sendt til vejrs, men astronauterne lider af iltmangel. Der er noget i vejen med apparaterne, og rejsen må afbrydes. Hvordan får man besætningen tilbage til Jorden? Astronauterne er i livsfare. Panikken breder sig. Man må spare mest muligt på strømmen for at få rumskibet tilbage til jorden, så astronauternes næser bliver blå af kulde.

En af astronauterne Jim Lowell ville være den første, der efterlod en bibel på Månen, så han har for egen regning fået fremstillet en bibel, der kostede 18.000 dollars. Den får han ikke brug for.

Astronauterne lander uskadede i Stillehavet efter 86 timers rummareridt. De modtages med en kæmpelagkage.

Den amerikanske offentlighed gyser ved indledningen til retssagen mod morderen Charles Manson, der sammen med sine disciple har begået adskillige bestialske mord. Et af ofrene er filminstruktøren

Charles Manson

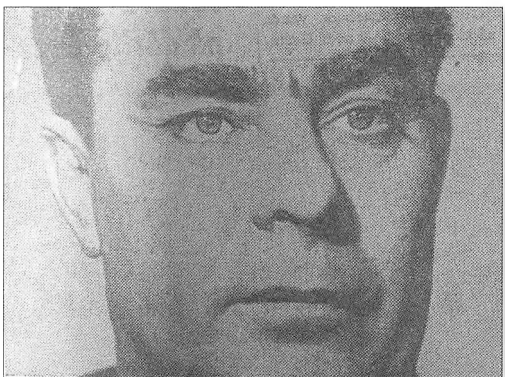
Roman Polanskis gravide kone Sharon Tate.

Sovjetunionen USSR

I Sovjetunionen er der magtkampe, men dem hører offentligheden sjældent direkte noget om. Brezjnev har været i Ungarn, og da han vender hjem, er halvdelen af politbureauets medlemmer syge. Det er den såkaldte »Kreml-syge«, der er på spil. Også ministerpræsident Kosygin har lagt sig syg. Vesten ved ikke, hvad der foregår, men snart er alle på toppen igen.

Kreml blander sig i stridighederne i Mellemøsten. Præsident Nasser i Ægypten får hjælp af sovjetiske tropper. Kreml truer Israel og siger, at landet balancerer på randen af en storkrig.

Russerne har frydet sig over amerikanernes problemer i rummet. Egen succes er god, men andres fiasko er heller ikke

Brezjnev

dårlig. De har selv måttet se sig distance-ret i rumkapløbet. Nu lander de en bil på Månen. Den skal tage prøver. Senere lander de rumstationen Venus 7 på planeten Venus. Der er rygter om, at russerne vil sende en rumstation i fast kredsløb om Jorden.

Kina

I to år har der ikke været diplomatiske møder mellem Kina og USA. De genoptages nu. Man har bemærket, at Kina skaber en slags brohoveder flere steder i verden. I Afrika har kineserne fået flere venner, i Albanien blander kineserne sig, og i Asien har man sat sig på Oman. Mon kineserne følger en bevidst strategi, eller er der bare tale om tilfældigheder?

Kineserne ledes af formand Mao. Han er elsket i hele Kina. Selv kattene råber: »Mao!«.

Afrika, Indien og Sydamerika

Det er sidste akt af krigen i Biafra. Hele landet er på flugt. Alle nødhjælpsorganisationer er i højeste beredskab. Krigen slutter endeligt sidst i januar. Der er 2 mio. døde, og alle ressourcer er brugt. Det er sulten, der har gjort en ende på krigen.

Andre steder i Afrika ser det lysere ud. I Zambia har man fået Kenneth Kaunda som leder. Man kalder ham en ny Gandhi, så det lover godt for fremtiden.

I Sydamerika og i Indien er der store naturkatastrofer. Der er jordskælv i Peru, der fejer hele landsbyer væk. 34.000 bliver levende begravet, og 80.000 bliver hjemløse. Det er en frygtelig katastrofe.

En tidevandsbølge i Østpakistan dræber 100.000 mennesker og gør 1 million hjemløse. En

Kenneth Kaunda

efterfølgende koleraepidemi gør skaden endnu større.

Mellemøsten

Verdens brændpunkt i 1970 er imidlertid Mellemøsten. De mange flyattentater i Mellemøsten ryster hele verden.

Israel er stærkere end nogensinde. Golda Meir udtaler: »Ingen fred før Sovjet og araberne ændrer holdning«.

Palæstinenserne er splittet i 10 forskellige organisationer, der konkurrerer med hinanden. El Fatah er den største. Splittelsen gør ikke kampen mod Israel nemmere.

De to parter beskylder gensidigt hinanden for terror. Golda Meir græder offentligt, da 8 israelske skolebørn meldes dræbt af partisaner. Ægypterne på deres side hævder, at israelerne har angrebet en skole på ægyptisk jord. Hvad er årsag, og hvad er virkning?

USSR tilbyder sig som fredsmæglere, men Golda Meir mener ikke, russerne er særligt velegnede, da hun ved, at sovjetiske piloter kæmper fra ægyptisk jord.

Nasser må indrømme, at russerne er med Ægypten. Uden dem havde Israel bombet Cairo, hævder han. Der er efter sigende 2000 sovjetiske soldater i den ægyptiske hær.

I juni er der voldsomme kampe over Suez kanalen.

Kong Hussein fra Jordan udsættes for et attentat, men han får opstanden slået ned i første omgang.

De arabiske ledere kæmper om overtaget. Man søger at undgå de værste katastrofer ved at indkalde til en mellemøstlig topkonference i Tripoli. Svenskeren Gunnar Jarring er udnævnt til mægler. De

Kong Hussein

U Thant og Gunnar Jarring

arabiske ledere kommer slet ikke til konferencen. Så kan indkalderne stå der med deres mæglere.

Ægypten opruster, og Nasser forlanger en ny konference indkaldt i New York med den ægyptiske ambassadør i USA som leder af forhandlingen. Kong Hussein vil have sin egen jordanske forhandler og overtager kommandoen på den arabiske østfront. Det går godt.

En arabisk borgerkrig truer. Snart står Amman i flammer, og amerikanerne opmarcherer i området. De flytter en formidabel flådestyrke til det østlige Middelhav. Briterne har flyene klar på Cypren.

Golda Meir rejser til New York og mø-

Yassir Arafat i Libanon

der Nixon. Kong Hussein beder om USA's hjælp, men USA tøver. Nixon vil ikke involveres mere end højst nødvendigt. Sporene fra Vietnam skræmmer.

Midt i den spændte situation dør præsident Nasser. Han efterfølges af Anwer Sadat, og det lykkes at skaffe 90 dages våbenhvile, men en kommentator i avisen skriver, at der vist er tale om »spændte våben«.

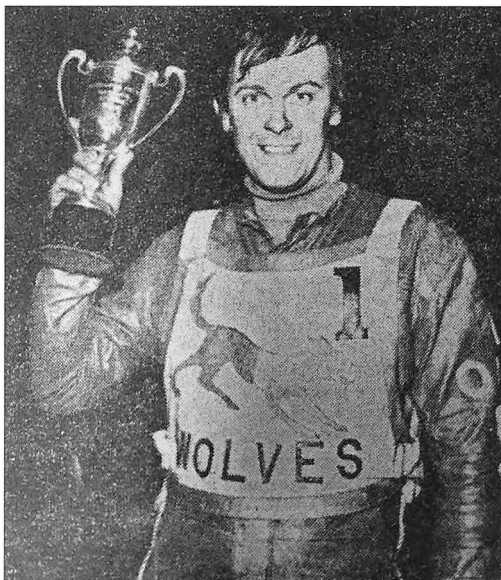
Det ser ikke ud til, at den mellemøstlige krise kan løses lige med det samme.

Sport

Det nye spil Volley-ball vinder frem alle steder. På verdensplan regner man med, at det nu spilles af 96 millioner.

Vojens-drengen Ole Olsen kører speedway, så hjulene synger. Han skriver professionel kontrakt med Wolverhampton. Ved verdensmesterskabet i speedway i Tjekkoslovakiet bliver Ole Olsen verdensmester. Det er første gang, en dansk speedwaykører når så langt.

Den unge bokser i mellemvægt Tom Bogs blev europamester i 1969. Han forsvarede sit mesterskab over for englænderen Les McAteer i 1970. Der er ikke færre

Ole Olsen

end 4000 begejstrede tilskuere til kampen. Tom Bogs genvinder mesterskabet i 11. omgang. I december er han klar til endnu en udfordrer. Denne gang en 9 år ældre bokser. Kampen foregår i Rom, og Tom Bogs udtaler skræmmende før kampen, at han slet ikke kan forestille sig at tabe til sådan en gammel fyr. Men ak. Nemesis venter. Tom Bogs taber kampen.

Inden for cykelsporten har Danmark en verdensmester i 1970. Det er Niels Fredborg, der bliver verdensmester på 1000 m løb.

Kultur

Klaus Rifbjerg får Nordisk Råds store litteraturpris for romanen »Anna, jeg Anna«. Han forstår at lægge sig ud med borger-skabet, den gode Rifbjerg. En teater-gruppe »Secret Service« har fået nej til støtte fra Kulturministeriet, fordi tilskuer-ne til et af gruppens stykker ryger hash.

Rifbjerg protesterer sammen med for-fatteren Ebbe Reich ved at sætte sig på Kulturministeriets trappe og ryge hash. Det er en provokation, der vil noget.

De sovjetiske myndigheder har et noget andet forhold til provokation. Den sovje-

tiske forfatter Alexander Solsjenitsyn får Nobelprisen i 1970. Det kalder de sovje-tiske myndigheder provokerende.

I Thy har man oprettet Frøstruplejren for alternativ livsførelse. Lejren er oprettet som en campingplads med plads til ca. 3000 mand. I 1970 besøges lejren af 100.000 mand i sommertiden. De mest prominente gæster er Yoko Ono og John Lennon, der giver pressekonference, mens de er i lejren. John Lennon er uvenner med Paul McCartney, og han er færdig med The Beatles. Nu vil han sælge fred. Alle hans indtægter skal gå til dette formål.

Det nye samfund i Thy er tænkt som et frirum, hvor alt er tilladt. Man har dog ikke tænkt, at det kunne udarte i en kirke-besættelse. Aktivister fra Det nye sam-fund besætter kirken i Hjørdemaal, og det gør lejren suspekt i manges øjne.

Politiet i Thisted er lettet, da lejren op-løses i efteråret, og kun 30 aktivister bliver tilbage for at rydde op. Politiet mener, lejren har været fristed for Københavns underverden.

Forfatteren Inger Christensen kåres som årets forfatter for digtsamlingen »Det«. Vores egen Peter Seeberg tildeles

Klaus Rifbjerg tager trip

John Lennon og Yoko Ono

Ivan Malinovski

Louis Armstrong

flere priser. Blandt andet får han årets kritikerpris. Digteren Ivan Malinovski får i september Akademiets store pris. Han har ellers skrevet et hyldestdigt til lederen af de sorte pantere i USA. Det synes borgmesteren i Horsens ikke om, så han politianmelder Ivan Malinovski for opfordring til vold.

Vivi Bak, der også kaldes Danmarks svar på Brigitte Bardot, udgiver sine erindringer, der hedder »Fra bagerdatter til berømtthed«.

James Last har et stort publikum i Danmark og udgiver en ny LP. Freddy Fræk optræder alle steder i landet. Louis Armstrong fylder 70, men spiller stadig. Buster Larsen er kun 50, men elsket i hele landet.

»My fair Lady« har premiere som spillefilm med Audrey Hepburn i hovedrollen som Eliza og Rex Harrison i rollen som

professor Higgins. Det er den største og bedste musical i filmens historie, siger anmelderne.

Helle Virkner har genoptaget sin karriere og er atter at finde på scenen, og Dirch Passer gifter sig med sin Hanne. Også den 88-årige stumfilmstjerne Asta Nielsen gifter sig. Hendes nye mand er antikvitetshandler A. Chr. Theede.

Radio og TV

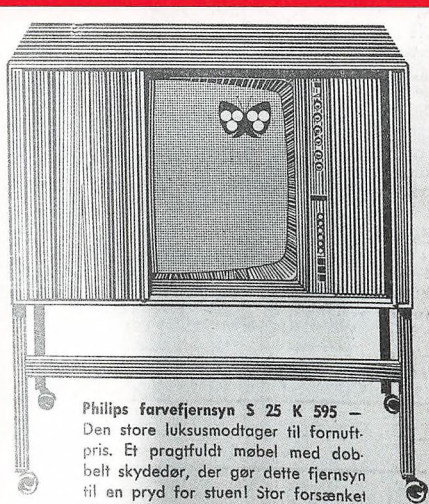
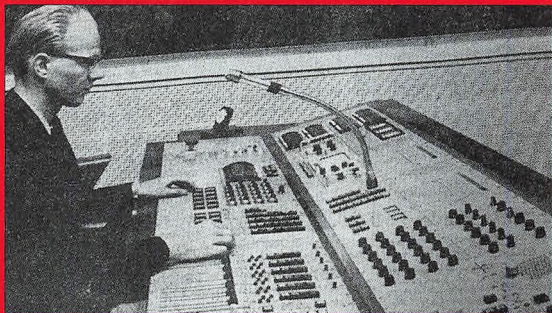
Der sker en licensforhøjelse, men så kan lytterne til gengæld se frem til at høre musikradio døgnet rundt.

Danmarks Radio lever op til sit formål om at oplyse befolkningen. Der er udsendelser om, hvordan man udfylder de nye selvangivelser, nu hvor kildeskatten er indført. Den hjælp er mange seere glade for.

Dirch Passer gifter sig med sin Hanne

Sønderjylland går i æteren ...

Philips farvefjernsyn S 25 K 595 – Den store luksusbordetager til fornuft-
pris. Et pragtfuldt møbel med dob-
belt skydedør, der gør dette fjernsyn
til en pryd for stuen! Stor forsænket
25" billedskærm, automatisk skift fra
farve til sort/hvid, der står lige så
knivskarpt som farvebilleder. Teak ell.
palisander.
Pris i teak (ekskl. 6750,-
rullebord) ... kr.

Palle Lauring holder sine historiske foredrag, som har rigtig mange lyttere, og hvor Ribbjerg har sin Anna, har Panduro en Bella. TV teatret har stor succes med Leif Panduros tv-stykker. Dramaet om Bella med Bodil Kjer i titelrollen har rekordmange seere.

Radio Syd fejrer 10 års jubilæum. Der kommer en tv-afdeling fra 1970. Lederen af Radio Syd Bjørn Svensson siger, at man kan takke tysk TV for oprettelse af kanalen i Sønderjylland. Man har fra dansk fjernsyns side ønsket at tage kampen op med tv-giganten fra syd.

Det oplyses, at der er 60.000 fjernsyn i Sønderjylland.

Otto Leisner har travlt. Han tager imod Victor Borge, og han rejser landet rundt med en udsendelsesrække med krobald. Han kommer til Gram, hvor billetterne til ballet på Gram Slotskro straks er revet væk.

Den mest populære tv-udsendelse er Huset på Christianshavn.

Mode

Skal det være mini eller midi eller maxi? Alt er tilladt, men spinlone er sagen. Der er kommet nye strømpebukser, der er så fruglette, at man tror, det er ens eget skind. Det går fremad i verden.

Spinlene kjoler

fine mønstrede - med kort ærme -
fra størrelse 40 til 50 - FRIT VALG **88,-**

Undervisning

Der er stor lærermangel på skolerne. På Als mangler man fx 13 lærere. Man er nødt til at bruge vikarer.

Mange steder har man taget det nye pædagogiske princip gruppearbejde i brug.

En stor gruppe Århuslærere går imod brugen af karakterbøger. De burde afskafes, mener lærerne.

På Askov Højskole er demokratiet gået lidt for vidt. Der er endeløse palaverer med progressive lærere og elever, og der er rygter om, at hash og hårdere stoffer er en del af skoleopholdet. Det ender med, at forstanderen må gå, og de 8 anklagede lærere danner deres egen højskole i Kolding.

Sundhed

Hash og narkotika er et stigende problem. Globetrotteren Karl Eskelund arresteres i lufthavnen med en større ladning i sin bagage. Det chokerer mange, at den kendte forfatter og foredragsholder er på den galaj.

Blodproppens gåde er løst, hævder man. En forsker har fundet et enzym, der kan kurere blodpropper. Man kan glæde sig over at være født så sent, at man får de seneste landvindinger med.

Der er ikke jod nok i den danske mad, så man overvejer at tilsætte jod i forskellige produkter. Verdens første kunstige led er indopereret.

Man er begyndt at blive optaget af forureningens betydning. Verdens millioner kvæles i deres eget skidt. Man bestemmer, at Gudenåen skal renses.

Der er rabies i Sønderjylland. Der gives 50 kr. for hver ræv, man skyder, og 100 kr., hvis man kan angive en hel rævegrav. I slutningen af august synes sygdommen at være i aftagende.

De Kongelige

1970 er året, hvor dronning Ingrid fylder 60 år, og prinsesse Margrethe fylder 30 år.

Prinsesse Margrethe fylder 30 år

Da hun fyldte 18, fik hun Nordgården af dansk landbrug. Hun sælger nu gården, der ikke har hendes interesse.

Det danske kongepar indleder året med en rejse til Afrika. Det er en stor begivenhed. Den danske presse fortæller om besøget hos kejser Haile Selassie, der bor i et palads, hvor tamme løver og geparder går frit omkring. Det er til stor gene for de audienssøgende. De vilde dyr nappede en bid af den japanske gesandt, fortælles det.

Kongen afleverer Det Nordiske Skolecenter til Tanganyika. Danmark har ydet 16 millioner kroner til centret, der løber

Kongen og kejseren

op i 75 millioner kroner. Pressen følger hver dag kongeparret. Efterhånden kommer historierne om bag i avisen, men der følges op af dybdegående artikler om det middelalderlige feudalstyre i Ethiopien.

Anne Marie og Konstantin sidder i Rom og følger udviklingen i Grækenland. Ærkebiskop Makarios fra Cypern søger at forhandle om det græske kongepars tilbagevenden, men uden resultat.

Senere på året er Margrethe og Henrik i Japan på officielt besøg.

Efter det går turen til Norge, og her beviser prins Henrik, at han er en sand diplomat. Man serverer den brune, norske myseost for ham. Han smager på en lille stump og siger så: »Den har en meget speciel smag!«.

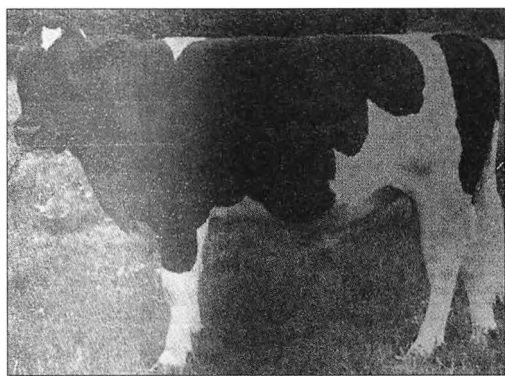
I Danmark er man stolt af sit kongehus. Sådan fungerer det ikke alle steder. Ekskong Peter af Jugoslavien dør upåagtet på et hospital i Los Angeles kun 47 år gammel. Han er glemt af alle.

I december forlover prins Christian sig med Dorthe Maltoft-Nielsen.

Landbrug

Dansk landbrug producerer mad til de kræsne. Der er mindre fedt og mere protein end tidligere.

Der er en sand folkevandring væk fra landbruget, siger Arne Pilegård Larsen på et møde på Rødding Højskole. På 10 år er antallet af landmænd halveret. Der er

Fin repræsentant på ungskuet

nu kun 1 karl for hver 4. traktor, så landmanden og hans kone må selv i marken. Endvidere er det næsten umuligt at få en fodermester. Bliver udviklingen ved på den måde, blinker katastrofelysene snart.

Der afholdes Ungskue i Herning, og man kan se mange fine dyr.

Direktør for Det Danske Hedeselskab Frederik Heick er moderne og fremsynet. Han mener, at Hedeselskabet har en ny opgave i at rense de forurenede vandløb.

Mejeriselskabet Danmark dannes endelig efter 3 forsøg. Mange skifter mejeriselskab i den anledning.

Også slagterierne går sammen. Aabenraa Svineslagteri fusionerer med Gråsten og Sønderborg.

Slagterierne har fået et ny idé. Den lyder ikke rar, mener avisen. Idéen går ud på, at man for at undgå smitte vil forløse søerne med kejsersnit. Metoden kaldes SPF- det betyder specifikt patogen fri. De nye SPF grise vil naturligvis være dyrere end almindelige smågrise, men altså også garanteret uden smitte.

Landbruget lider milliontab på grund af havnearbejderstrejke i Harwich. Landmændene er driftige, så man finder ud af at lave en ny smørrute via Holland til Dover.

Forskelligt

En gruppe britiske eksperter vil søge at hæve Titanic. Det skal koste 2 millioner pund eller 35 millioner kroner. Det er næppe realistisk.

Det engelske søndagsmarked Petticoat Lane i London er blevet den helt store turistattraktion.

Japanske forskere mener, at kuglerammen er hurtigere at bruge end den nye elektronhjerne. Man skal bare forstå at bruge kuglerammen rigtigt.

Islands berømte vulkan Hekla er i udbrud. Det er 21. gang, det sker.

21 forældreløse koreanske børn bliver adopteret af danske forældre.

Smuglerkongen Bent Ricardo Madsen

Et firma har opfundet en ny form for plæneklipper, der svæver på luftpudder. Det er en meget nem måde at få klippet sit græs på.

Smuglerkongen Bent Ricardo Madsen har i 3 år været eftersøgt af politiet. Han har opholdt sig i Spanien og er efterlyst for at have smuglet millioner af cigaretter. Den 23. december har Bent Ricardo vovet sig hjem for at fejre jul, men han har ikke regnet med det årvågne, danske politi. Han arresteres og idømmes maksimumsstraffen for smugleri. Det er to år.

Man handler i Ritass Supermarked ved grænsen, og man går stadig til fotografen, når man skal have taget et godt billede.

Den nye læskedrik især for unge hedder Coca Cola. Den er der mange, der godt kan lide, så salget er støt stigende.

På trods af en uholdbar økonomi og nye trusler fra verdenssamfundet er 1970 for den almindelige borger et år med optimisme og fremgang.

Lokale nyheder

3. januar: Sparekassen Sønderjylland nyder godt af stordriftens fordele.

5. januar: Falck Zonen i Tønder kørte 253.000 km i 1969. Det var 847 ture flere end året før.

6. januar: Hoptrup Højskole har 50 års jubilæum. Jørgen Ludvigsen, Stenderup stiller ikke op til det nye Amtsråd.

Axel Nielsen, Hoptrup Højskole

7. januar: Sommersted Centralskole får ny fløj til 1,2 mio. kr.

8. januar: 50 år siden Jels og Grønnebæk blev et sogn. Der er 524 udlændinge i Tønder Politireds. Hotel Norden solgt til Svendborg-fabrikant.

13. januar: Svømme- og idrætshal i Aabenraa i licitation

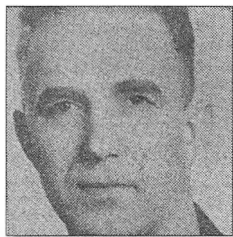
14. januar: Hanne Smyrner indlagt på Aabenraa Sygehus

15. januar: Grundstenen lagt til det nye Centralbibliotek i Sønderborg. Stationsleder Svend Broe Falck/Zonen har 25 års jubilæum og har aldrig selv haft brug for assistance.

17. januar: Brdr. Gram omdannes til millionfond med navnet »Aage og Anne Gram Fonden«.

20. januar: Glasfabrikken »Mirit« flytter til Vojens. Haderslev overtager Starup Vandværk. Danserestaurations åbnes i Søndergade i Aabenraa.

21. januar: Skatten i Rødding gav 285.000 mere end budgetteret. Stor stigning i brevfor-sendelser fra Toftlund Postkontor. Sønderjyllands ældste fru Adeline Nissen, Haderslev, fylder 105 år.

Jørgen Ludvigsen

Hanne Smyrner

Svend Broe

Adeline Nielsen

24. januar: Bov sogn vedtager at give 200.000 kr. til Grænsehallen. Halplanerne skal tages op igen i Tinglev.

26. januar: Haderslev Dams vand er rent, så måske kan man anlægge et fri-luftsbad ved Dammen?

27. januar: Det danske mindretal i Syd-slesvig får nu 9,8 mio. kr. fra Kiel. Formanden for byggeudvalget Christian Olling efterlyser forslag til navn til det nye plejehjem i Skodborg. 1000 arbejdere fra Brdr. Gram genoptager arbejdet efter nedlæggelse. De kræver ligeløn med hovedstadsområdet.

31. januar: Tønder Museum skal udvides for 2,5 mio. kr. Arrild Husmands-Husholdningsforening erklærer, at der må flere kvinder med i kommunalpolitik.

2. februar: 27 ungdomsskoleledere slutter kursus. De er nu klar til at tilrettelægge kurser og føre protokoller.

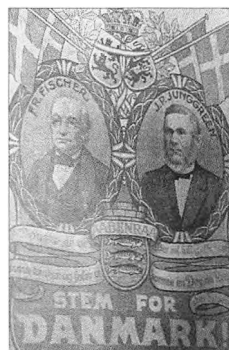
5. februar: Hans Hedelykke Petersen indsat som ny leder af Haderslev Seminarium. Der har været colibakterier i vandet i Havnbjerg. Det kostede 20.000 kr. at få rensset op. Det nye arbejdsformidlingscenter i Haderslev er kommet for at blive.

7. februar: DSK årbog 1969 udkommer.

10. februar: 50 året for Afstemningen. Aksel Schiøtz synger ved festen på Harmonien i Haderslev. Troels Fink taler på Folkehjem. J. Wandler ny chef for CF-skolen i Tinglev.

12. februar: Dirigenten Haakon Elmer udnævnt til æresmedlem af Sønderjyllands Symfoniorkesters medlemmer.

16. februar: Stor sparekasse-sammen-slutning i Haderslev: Haderslev Amts Sparekasse, Sparekassen for Haderslev By og Omegn og Haderslev Bys Spare- og Lånecasse slås sammen.

18. februar: Hver fredag mødes 8 her-
rer over 80 til gymnastik i Haderslev.
Gråsten har haft frivilligt brandværn i
90 år. Kirkeminister Arne Fog Pedersen
håber, det lykkes at realisere planerne om
en præsteskole i Løgumkloster.

21. februar: Rødekro har 130 bygge-
grunde tilbage.

26. februar: Skal Tirslund kirke have
et elektronorgel? Et nyt pipeorgel koster
60.000 kr. Grams Forenede Sportsklubber
bliver 50 år. Et enigt sogneråd går ind
for et svømmebad i Gram. Aabenraa
Byråd planlægger 685 nye boliger på Høje
Kolstrup. Svend Wæver A/S har søgt
Fordforhandling i Haderslev.

4. marts: Agerskov Skole får måske to
børnehaveklasser.

7. marts: Aabenraa Turistforening har
50 års jubilæum. 400 år gammel mur
fundet ved Tønderhus. Sognerådene
holder deres sidste møder.

13. marts: Erik Jessen
bliver valgt til amts-
borgmester. Til erin-
dring om 150 års dagen
for grundlæggelsen
af Sønderborg Bys
Sparekasse udgives
spændende bog.

24. marts: Tønder og
Esbjerg Slagteri går i
økonomisk enhed

26. marts: Forstand-
er Svend Karlskov
Jensen fylder 60 og for-
tæller om jobbet som
radiokommentator.

1. april: 113 kom-
muner bliver til 23.

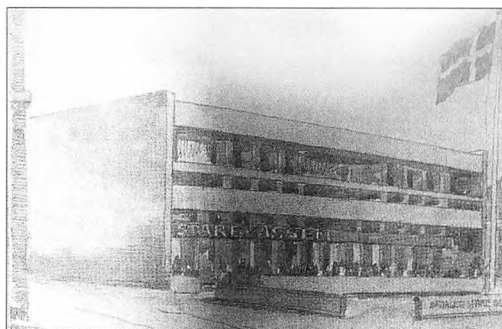
3. april: Dybbøl-
mærket har eksisteret
i 50 år og bliver i den
anledning i guldtryk.

6. april: Gråsten har en nettoformue på
14 mio kr. Nyt pipeorgel i Tirslund kirke

12. april: Flyvestation Skrydstrup tager

General Pagh

Broager Sparekasse 125 år

afsked med general Pagh med perfekt
formationsflyvning. Bunkenborgs pølse-
fabrik planlægger ny produktionshal.

13. april: Broager Sparekasse 125 år.

16. april: Organist
Vilhelm Taumann fejrer
50 års jubilæum som
organist i Skodborg
kirke.

20. april: Løgum-
klosterkredsen består
nu af 4 storkommuner.

2. maj: S.A.C. Glas'
montageafdeling flytter
til stald i Diernæs

4. maj: Politiet må rydde diskotek
»Mølle« i Haderslev efter tumulter.
Lysfest samlede 7000 i Haderslev.

6. maj: 100 personer fra Løgumkloster
indlagt efter en gårdbrand . Der er tale
om gødnings-gasforgiftning. Toftlund
Campingplads kan nu bruges hele året

12. maj: 150 perler fundet i kiste på
Gram egnen. Haderslev Pigegarde har
bragende succes.

Erik Jessen

Sv. Karlskov Jensen

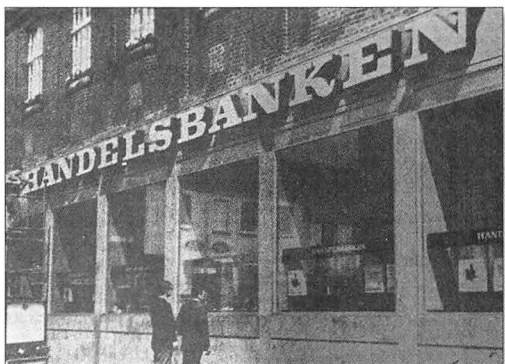
Vilhelm Taumann

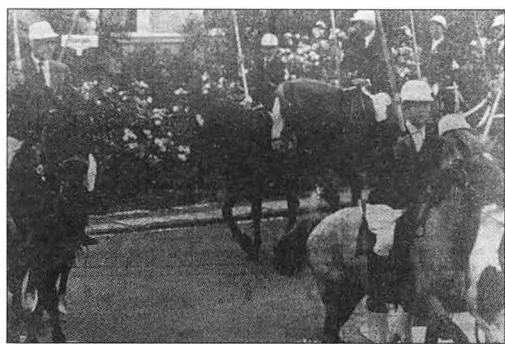
Politiet rydder diskotek i Haderslev

150 perler fra Jernalderen fundet på Grameggen

Handelsbanken i Aabenraa

Ringridning i Guderup

16. maj: Handelsbanken i Aabenraa har 50 års jubilæum. Grunden til Gram svømmebad, der vil koste 750.000 kr. er nu sat af.

17. maj: De syv valgkredse i Sønderjylland bevares.

21. maj: Gråsten Bank har 50 års jubilæum. Haderslev har landets dygtigste musikdirigent: Bue Lund Nielsen.

26. maj: GASA i Aabenraa indvier ny salgshal til 2,5 mio. kr. Unge i Aabenraa kræver hashen frigivet.

Skrave Husmandsforening bliver 50 år. Sidste etape af hvilehjemmet på Rømø indvies.

1. juni: FDF centret i Mellerup indviet.

8. juni: 20.000 deltager i de danske årsmøder i Sydslesvig. Sønderborg og Aabenraa går sammen med elfusion.

11. juni: Forstanderinde Johanne Hansen, Als Husholdningsskole fylder 80.

16. juni: Nordisk Fiats klargøringscentral

Bue Lund Nielsen

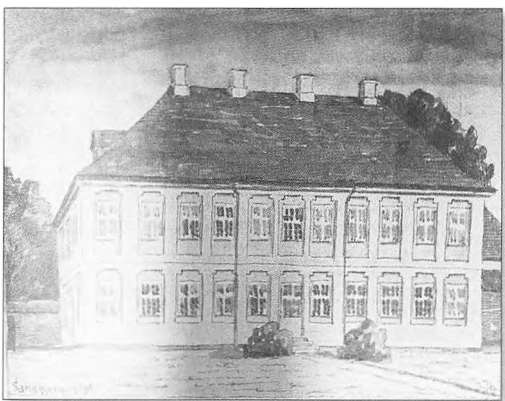
Johanne Hansen

Imme Gram ved Lyø

Kongens ridt

Sandbjerg Slot

mellem Vojens og Skrydstrup får sin første sending Fiat biler på 189 stk.

19. juni: Ny elevfløj indviet på Rødning Højskole. Iver Møller fra Gråsten bliver konstitueret chef for både Gråsten og Aabenraa politikreds.

4. juli: Imme Gram nær forlist ved Lyø. Skipper Svend Erik Ravn er lettet over at skibet blev reddet i sidste øjeblik. Besætningen sender »flaskepost« til avisen. Skoleudvidelse i Røde Kro klar til det nye skoleår.

7. juli: Dødsdromkøeren Franz Krüger kører sin sidste sæson i Danmark. Nyt møntvaskeri i Vojens.

10. juli: 50 år siden kongen red over grænsen. Kong Frederik og dronning Ingrid kommer til Sønderborg og Gråsten. Sandbjerg Slot genindvies med støtte fra Mads Clausens fond.

15. juli: VU's nye landsformand er Kresten Philipsen. Dario Campeotto optræder på Victoria-bad. Færre kolibakterier i badevandet ved Aabenraa.

Kresten Philipsen

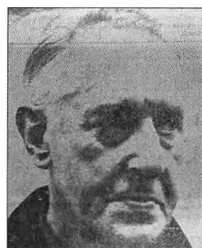
18. juli: Dronning Ingrid besøger den store, internationale spejderlejr ved Hostrup. Tusinder til åbning af gågaden i Tønder.

27. juli: Protest mod at kirkestien til Fole nedlægges. E. Petersen, Broager bygger norsk not-båd i sin fritid.

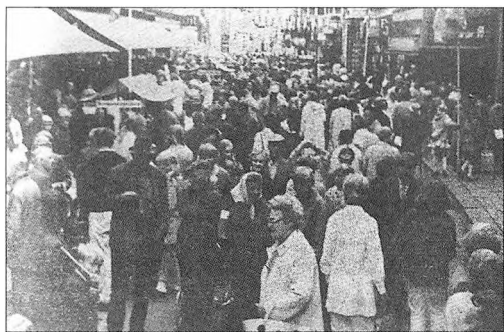
3. august: Stort DSK stævne afholdt i Toftlund. Bonna Søndberg synger i Lysabild kirke

10. august: Papa Bues Viking Jazzband underholder i Fjelstrup.

20. august: Maleren Peter Nicolaisen holder retrospektiv udstilling i Sønderjyllandshallen for at få overblik over

Peter Nicolaisen

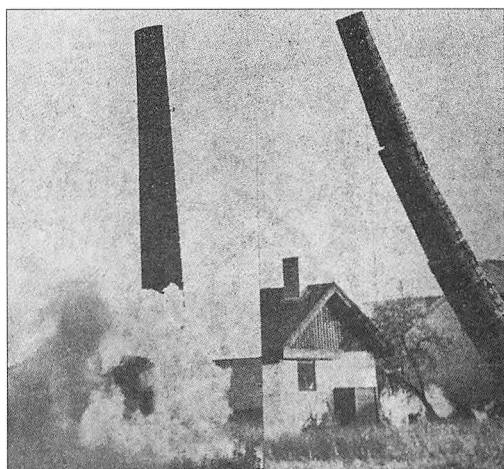
Gågaden i Tønder

Norsk not-båd bygget af E. Petersen

Papa Bue's Viking Jazzband

Skorsten væltes i Over Jerstal

egne værker. 30 elever holdes hjemme fra skole i protest mod dårlig elevbefordring til Sommersted Skole.

27. august: Danmarks radio indvier sin Sønderjyllandsafdeling. Sønderborg Stats-skole 50 års jubilæum. Stor ny tilbygning på Tiset kro indviet. Haderslev Stats-seminarium fylder 50 år.

5. september: Sjældne antikviteter fra grev Brochenhuus Schack på Gram Slot sælges i samarbejde med Lions Club, Gram.

7. september: MD syd får kontor i Ø. Lindet. Skærbæk Bank fylder 50 år. Tønder Landmandsbank går med i Sydbank.

13. september: Sygehusbyggeriet i Haderslev skal være færdigt i 1973.

21. september: Sønderjysk Garderforening har 50 års jubilæum

27. september: Gråsten Folke- og Real-skole fejrer 50 års jubilæum

4. oktober: Johan Philipsen formand for Slagteri-region Syd

14. oktober: Det indre Haderslev skal være gågade, siger de handlende. 35 nye byggegrunde udstykket i Agerskov. Tirslund forsamlingshus istandsættes.

20. oktober: 800 g sprængstof nok til at vælte Over Jerstals vartegn de to skorstene. En lystbådehavn i Årøsund vil være et aktiv. Sindene i oprør på Kalvø. Man vil ikke med i Rødekro kommune. Skal Toftlund Politikreds nedlægges?

9. november: Maleri af Ingeborg Refslund Thomsen afsløret på Folkehjem af fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen. Thomashus kro tilbyder diner transportable.

17. november: 4000 år gammel stenalderøkse fundet i Gabøl.

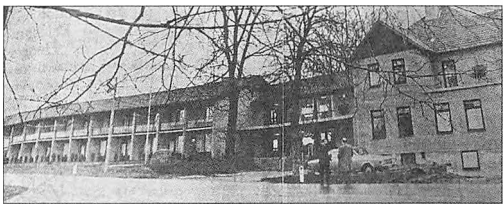
23. november: Erik Jessen får æresrummelpotten.

25. november: Kirkeminister Arne Fog Pedersen taler på Harmonien i Haderslev

26. november: 6000 vil med til krobøl med tv-udsendelse på Gram Slotskro, men der er kun plads til 128. Otto Leisner og Mathias Ravn har planlagt udsendelsen.

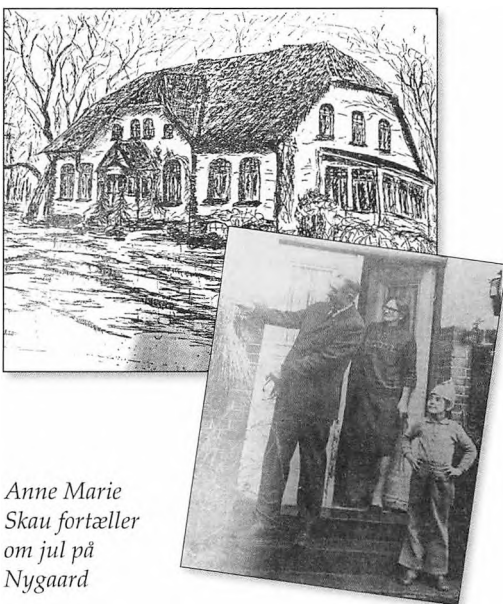
Otto Leisner og Mathias Ravn

Sillerup Plejehjem

Demonstration i Aabenraa

Anne Marie Skau fortæller om jul på Nygaard

28. november: Stiftende generalforsamling for Skole og Samfund i Sønderjylland.

30. november: Familiegudstjeneste med Luciaoptog i domkirken i Haderslev.

8. december: Storsmugler fanget på gaden i Aabenraa. En forunderlig julehilsen fra et hospital i Aarhus: Ny erindringsbog af Mette Fog Pedersen: »Et sønderjysk hjem«.

10. december: Sillerup Plejehjem indviet. Bidragene til ombygningen af Folkehjem har passeret 700.000 kr. Statslån på 3,3 mio. kr. bevilliget. Salget steg med 21% i Gram Brugsforening.

13. december: Aabenraa Motorfabrik sælger motorer til Hongkong. Danskerne kører til Flensborg i julemåneden og køber for flere millioner kroner slik.

16. december: 325 unge studerende demonstrerer i Aabenraa på grund af Helge Larsens adgangsbegrænsning til universitetet.

24. december: Anne Marie Skau fortæller om jul på Nygaard.

30. december: Dirigent i Sønderjyllands Symfoniorkester Carl von Garaguly, Sønderborg fylder 70 år.

Det rumler for 25. gang

Hvad er vellykket INTEGRATION?

Af Christian Moos

Sønderjysk Skoleforenings artikelkonkurrence havde i år det overordnede tema: I lyset af genforeningen. Eleverne kunne blandt andet vælge at skrive om at tilhøre et mindretal eller om at leve i en anden kultur. Her får I Christians personlige erfaringer.

Mit navn er Christian Moos, og jeg er 17 år gammel og kommer fra Haderslev. Jeg går på efterskole i Vestjylland på Blåkilde Efterskole. Jeg har tænkt meget om emnet integration, da det står mig meget nært. Jeg er faktisk ikke helt dansker, jeg er nemlig halvt australier. Australien er et ungt land - kun 200 år gammelt. De har her på det sidste ikke været særlig gode til at lukke andre end dem selv ind i deres land, og det er jeg meget skuffet over. Jeg er derfor stolt over at bo i Danmark, som lukker andre kulturer ind. Men Danmarks problem er, at de har svært ved at integrere folk. Det synes jeg ikke er godt nok. Danskernes måde at tænke på er bare for gammeldags. Tankegangen med, at vi kun skal lukke vores egne ind, skal forbedres i vores moderne samfund.

Jeg har personligt i flere omgange selv oplevet god og gavnlige integration. Min mor og far flyttede til Danmark i 2001. De første par år var nogle af de sværeste for min mor ift. integration. Sproget var svært, normerne var anderledes, og hun havde ikke nogen omgangskreds. 19 år efter har min mor i dag fire børn, snakker flydende dansk, sidder i lokal-

Next 88 km

foreningens bestyrelse, har taget en professionsbachelor på dansk, har været lærer på Social og Sundheds Skolen, hvor hun underviste blandt andet i naturfag på dansk. Nu er hun i gang med at læse en kandidat i folkesundhedsvidenskab. Efter min mening er det i hvert fald god integration.

For ca. halvandet år siden fik en syrisk familie, der var flygtet til Danmark, tildelt en dansk støttefamilie fra Gammel Haderslev Kirke. Det blev vores familie.

Vi havde fået til opgave at hjælpe dem med at blive integreret i Danmark.

Vi spiste med dem og tilbragte tid med dem, hvor vi delte blandt andet danske opskrifter, danske normer og lærte dem om det danske samfund. Over

længere tid kunne man se, hvordan de blev bedre til dansk, og de begyndte at forstå det danske velfærdssystem. Det er nemlig ikke alle lande, der har det samme

system som Danmark. Det kan derfor være svært at forstå, hvordan tingene hænger sammen.

Integration er ikke kun relevant i forhold til folk, der flytter til Danmark, men også i relation til danskere, som bosætter sig i udlandet. Det gjorde min egen far. Han flyttede til Australien for at gifte sig med min mor. Han endte med at bo i Australien i 4 år. Min far oplevede besvær med sproget. Ikke med grundsproget, men med australske slangord. Der var nogle ord, han ikke forstod, f.eks. tog det ham lidt tid at finde ud af, at snags er slang for ordet saugages (altså pølser). Integration handler om at lære det, der ikke står i ordbogen, men i stedet det, der står mellem linjerne. Han var nødt til at gøre en indsats selv i forhold til at integrere sig. Han valgte at melde sig ind i den lokale fodboldklub. Denne deltagelse i lokalsamfundet var med til at sikre ham en hurtig integration.

Der er nok mange, der ikke ved, hvordan man skal integrere sig, og der er også nogen, der ikke ved hvor meget, man skal integrere sig. Man kan ikke bare lade være med at gøre et forsøg på at forstå den danske kultur. Jeg synes integration handler om en pligt til at integrere sig. Som tilflytter kan du ikke bare komme til Danmark og skabe dit eget samfund. Man er nødt til at respektere det land, man kommer til og dets kulturer og normer. Selvom man har en vision om at vende hjem til sit eget land igen, skal man stadig integrere sig. Ligesom min far, der integrerede sig, selvom han vidste, han skulle flytte tilbage til Danmark igen. Integration i en anden kultur betyder dog ikke, at du skal opgive, hvem du er. Er man en stærkt troende muslim, er det måske ikke folkekirken, man skal starte op i, men måske er den lokale håndboldklub en mulighed. Det gjorde min familie blandt andet. Hvis det er svært, kan man altid spørge om hjælp. Ligesom den syriske familie, som selv undersøgte, hvordan de kunne komme med i sådan et program. Ens venner kan også være til større hjælp, end man lige tror. Hvis ens omgangskreds prøver og hjælper hinanden på vej, vil der være mere tryk i at værne sig til noget nyt og ukendt. Det er næsten altid nemmere at gøre ting i fællesskab. Generelt er det også meget nemmere at bo i en fremmed kultur og lære af den fremmede kultur, man bor i, hvis man er introduceret til de fremmede normer af en, der har boet der i længere tid end en selv. På den måde kan man lære af en, der kender og er mere erfaren med de normer.

Som tidligere nævnt skal man have lov til at bevare, hvem man er, og hvor man kommer fra. Ens identitet er meget vigtig, og hvis den består af, at du er tyrker eller, at du er fra Syrien, så synes jeg, man har lov til at holde fast i det. Bare fordi man flytter til Danmark, betyder det ikke, man

er dansk. Der er mange, der finder det svært ved at bibeholde sin identitet, når der er så meget pres fra os danskere. I Danmark har vi religionsfrihed. Det vil sige, at man har lov til at dyrke eller tro på det, man vil. Så hvis man er muslim, skal man selvfølgelig have lov til at faste og holde Eid. Hvis det er vigtigt, at man ikke spiser svinekød, så skal man holde fast i det. Man skal ikke lade andre bestemme, hvem man er, det er en selv, der bestemmer.

Selvom min mor er meget integreret, prøver hun stadig at holde fast i, hvor hun kommer fra. Det gør hun f.eks. ved at tage familien med til ANZAC Day. Det er en feriedag, hvor man mindes alle australiere, der døde i Første Verdenskrig. Min mor laver også ofte mad fra Australien. Hun har læst mange bøger og har sunget australske børnesange for os. Danmark må ikke stoppe dig fra at holde fast i din identitet, og der er mange forskellige måder at holde fast i det, men det er dig selv, der styrer det.

For at opsummere har integration været et stort emne i dansk politik samt rundt omkring de danske køkkenborde i de seneste år. Det er nemmere at integreres i Danmark, hvis du får hjælp og har en dansk omgangskreds rundt om dig. Det er nemlig nemmere at lære, hvis man er en del af et fællesskab. Man har en pligt til at tilpasse og integrere sig i det samfund, man flytter til. Ens identitet er vigtig at holde fast i, da det er den, der giver dig et ståsted og en solid platform, når der skal træffes en helt masse valg i forhold til det nye sted, hvor man bor.

Der findes mange positive eksempler på integration. Danskere i udlandet har også en form for pligt til at tilpasse sig nye kulturer og nye miljøer. Forskellighed er nødvendigvis ikke en ulempe. Evnen til at samarbejde og udnytte hinandens styrke kan få 2 + 2 til at give 5.

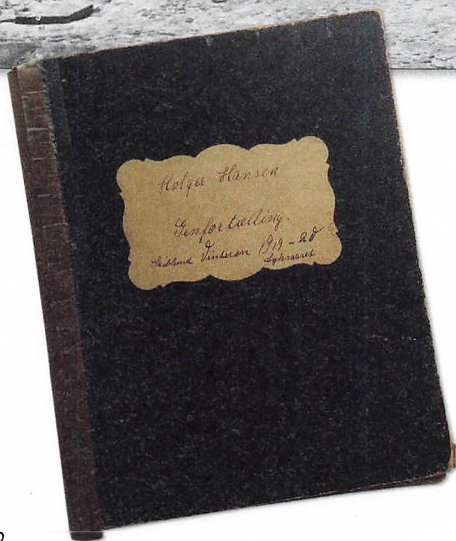
Tema:
Genforening

En sønderjysk drengs fortælling fra FOLKEAFSTEMNINGEN

1920

Af Birgit Marie Kjær

Elevbillede fra Skibelund Efterskole med Holger og Holgers genfortællingsbog ...

Der står en lille dreng med kasket og store ører i det nederste højre hjørne af det store fotografi, som hænger ved indgangen til Folkehjem i Aabenraa. Det er min far, Holger Jes Hansen (1904-82). Han var med sin far taget ud til Aabenraa fra sit hjem på Tinggaard i Stubbæk, hvor de hørte mester Helenes mand tale fra balkonen på Folkehjem den 17. november 1918.

Skiibelund den 8. 11

Kære alle!

I Efterskole og har vi nu, på 3
til 4 og saa fik jeg tid til at skrive
over. For ^{at} gøre kortet om Sengen nu
kommen, den er kommen og jeg
ligger rigtig godt i den. Et er 15
bliver i det hele, og deraf er de 12
kongerigske. Skrive fik vi ogsaa
et lille Hag Læs. Igaar fik vi
et varmt Brusebad, og det var
saa dejligt at i slet ikke kan
kænke jer det. Gymnastik har
en Time om Dagen Historie en
Time Dansk Diktat Ipsyk og

Geografi. Idag har vi for første
Gang haft Husflid, vi har begyndt
og kind Lort ind Loid kommer
først senere. Vi er jo delt i fire
Hold og jeg er i Anden. Igaar
ved Gymnastiken forstulende jeg
jeg den venste Fod lidt saa i -
morgen kommer jeg nok ikke
til Njohnehoved med det gør jo
heller ikke noget. En Bangebog
har jeg købt og de andre læser
jeg. Vi har 3 Koleskuer og et
lille Gueseværelse. (The 15 Epistestuen
staar 10 Borte og for vi begynder
at spise synger vi et Salmevers
som hedder „I Jesu Navn gaar vi

til Bords og efter Epistestuen
seder Nis en Bøn. Nu smer det
og Klokken er henimod 5 1/2
og en Ting til jeg ved ikke
mere at skrive Hvis nu alle
Bekendte

Kærlig Hilsen
til Edere
alle fra
Holger.

Brev fra Holger til familien ...

I vinteren 1919/20 blev far sendt til Skiibelund Efterskole, ligesom så mange andre sønderjyske børn, og her nedskrev han i sin Genfortællingsbog sine oplevelser ved folkeafstemningen den 10. februar 1920, hvor han var taget hjem til Stubbæk for at følge med i begivenhederne.

Siden kom far på Gråsten Landbrugsskole, hvor hans farbror Hans var forstander og derefter på Rødding Højskole. I 1926 måtte far afbryde et studium på Landbohøjskolen og vende hjem til Sønderjylland for at tage vare på Tinggaard, da hans fader Christian Hansen uventet døde (Sprogforeningens Almanak for 1928).

Mit hjem i Stubbæk var stærkt dansk, f.eks. boede Carla Schibler som ung i flere år af 1920erne på Tinggaard, hvorfra hun virkede som dansk vandelærer på egnen, hvilket førte med sig, at jeg selv som ung blev sendt på Højer Ungdomsskole, hvor Carla Schibler var forstander i 1950erne.

Far var organisationsmand om en hals. Han blev formand for Landboforeningerne i Nordslesvig og medlem af Landbrugsrådets Præsidium. Han var medlem af Hejmdals bestyrelse, i bestyrelsen for

den Nordslesvigske Folkebank og senere for Sydbank, samt et væld af andre bestyrelser, mens mor stod for det hele derhjemme.

Far blev beskrevet som en mand med fingeren »på pulsen« indenfor landbruget og altid fornøjelig at være i stue med. Far følte et stort ansvar for Sønderjyllands udvikling efter Genforeningen, en begivenhed, som han som 15 årig så levende beskriver i sin Genfortællingsbog fra Skiibelund Efterskole.

NB! Fars tekst er gengivet, som den er nedskrevet.

Elever på Stubbæk skole

Holgers barndomshjem, Tinggård, 1913

Holger Hansen: Genfortælling - Skibelund - Vinteren 1919-20 - Lyksaaret

Min Rejse til Skibelund

Jeg skulde paa en Efterskole, fordi jeg udelukkende havde haft Tysk i Skolen, og saa valgte min Far og Mor Skivelund, fordi jeg havde haft mange Fætttere her. Skolen begyndte den 3. Nov., og i Ugen forved vaskede Mor mit Tøj og pakkede Rejsekoffeten. Saa kom Dagen, at jeg skulde rejse, saa körte Far mig og Holger Clausen til Toget i Aabenraa.

Toget gik Klokken syv. Vi fik Billet, og Far tog med os til Sommersted. I Sommersted kom vi for sent til Toget, der gaar fra Sommersted til Skodborg, og vi maatte vente der i tre Timer, fra ni til tolv. Klokken tolv kom vi saa med et Godstog til Skodborg. I Sommersted var der kommen fire andre Kammerater til. Men nu stod vi der i Skodborg, der var ingen Vogn at hente os, men saa gik vi hen til Hörlyk og bad ham om at köre os til det danske Toldsted, og det gjorde han.

Da vi kom til Toldstedet, fik vi vores Pas stemplet. Vores Tøj blev saa staaende ved det danske Toldsted, og vi gik hen til Skolen, da vi kom, fik vi kaffe, og Karlen körte efter vort Tøj. Imens fik vi at vide, hvilket Kammer vi skulde have. Da Karlen kom fik vi vores Seng i Stand og Sagerne pakket ud. Om Aftenen var vi sammen til at faa Ordenreglerne at vide.

En Beskrivelse af min Födeby

Min Födeby ligger en lille Mil Syd for Aabenraa Fjord og hedder Stöbbek. Stöbbek er en gammel Bondeby, den har otte store Gaarde, og nogle Husmandsgaarde. Byen

Holger i midten - omgivet af familie og tjenestefolk

ligger højt, lige i Begyndelsen af en lille Dal. Midt i Byen ligger der en stor saakaldt Bydam, eller Stordam. Rundt om Dammen ligger de fire store Gaarde og Mejeriet. Et Stykke Nord for Dammen ligger Skolen, en ny Skole med to Klasser. Ved Siden af ligger vor Gaard. Den ligger en lille Smule afsides fra Landevejen.

Banegaarden ligger 1 km Øst for Byen, det er den kommen til, fordi Bønderne dengang Banen blev anlagt, ikke vilde have den op i Byen, men det har de fortrudt bag- efter. Kirken ligger derimod 1 km Vest for Byen. Det er en lille Kirke uden Taarn, der staar et Klokkehus ved siden af. De ældste Mure af Kirken er bygget omkring ved Aaret 1100. Stedet, hvor Kirken ligger, hedder Ensted, og derefter har hele Sognet faaet sit Navn. Ude paa en Mark udenfor Byen staar der en Sten i hegnet, hvorpaa Aarstallet 1777 staar. Dengang blev Støbbek delt i Marker, og der er et Ordsprog der lyder saadan derom, »Den Gang da vi skrev de tre Krykker, blev Støbbek delt i Lykker«.

Hjem til Afstemningen den 10. Febr. 1920

Under den store Verdenskrig har det været vanskeligt at komme over Grænsen, der har kun nogle faa faaet Lov til at passere (Grænsen). Nu efter Vaabenstilstanden har alle Folk faaet Lov, mod Forevisning af et tysk Rejsepas, at passere Grænsen. Da jeg skulde herved paa Skolen, maatte jeg ogsaa have et Pas, og nu da vi skulde hjem til den store Afstemning, maatte Passet fornyes i det sønderjydske Ministerium, men da Dagen kom, at vi skulde hjem, var Passene ikke kommen.

Forstanderen talte saa med Politiet nede ved Grænsen, om det ikke var muligt, at vi kunde komme over uden; jo, det kunde vi nok, mente han, men saa maatte han have en liste med alle vore Navne paa, og det fik han saa. Søndag Morgen da

vi skulde af Sted, samledes vi henne ved Skodborghus og gik saa hele Flokken ned til Grænsen med den største af Eleverne i Spidsen med Fanen. Fra Skodborghus og ned til Grænsen var Vejen pyntet paa begge Sider med Danne-brogsflag, i alt 96. Ved Toldstedet var der en fin Æresport, med et dansk, norsk og svensk Flag paa. Toldbetjenten kom ud og spurgte, om vi havde toldpligtige Varer med, men det var der jo ingen, der havde. Paa den Besked, fik vi saa Lov til at gaa, og paa den Maade kom de kongerigske Elever med over. Paa den anden side af Broen var der ogsaa en Æresport, med et stort Dannebrog oven paa. Ved det tyske Toldsted var der ingen hjemme.

Forstanderen, hans Søster og Pigerne var fulgt med os, og dem hilste vi saa af med der, og gav os saa paa vej til Skodborg. Ved Vejen ind til hver Gaard var der en kön Æresport. Oppe i Skodborg var Gaden pyntet paa begge Sider hen til Banegaarden. Paa Banegaarden fik vi en Kop Kaffe til vort Bröd og kom saa med Toget Klokken 10:50 til Sommersted. Paa vejen saa vi mange Flag vaje. I Sommersted skulde vi skifte. Vi gik hen til Statsbanegaarden og vilde löse Billet, men saa maatte vi först ingen faa, fordi det var et dansk Tog, der kom. Vi fik dog Billet, og kom saa med Toget til Rödekro.

I Vojens var der nogle danske Börn og ogsaa nogle tyske, der sang, men de tyske blev ikke meget hört, thi der var mange flere danske. Saadanne smaa Optog var der næsten ved hver Station. I Rödekro maatte vi endnu vente efter to danske Tog, för Toget gik ind til Aabenraa. Jeg fik saa telefoneret hjem, at de skulde hente mig i Aabenraa. Jeg skulde straks se efter om der var Afstemningsgæster til vor By, men jeg fandt ingen.

I Aabenraa fik vi en festlig Modtagelse. Spejderne stod med store Plakater, hvorpaa der stod, hvor de enkelte skulde samles. Da vi kom et Stykke ned i Byen, kom min Far efter os. Gaderne var sorte af Folk, og Besættelsestropene gik omkring med skarpladte Bösser. Alle Vegne var der Plakater opslaaet. Paa en stor Plakat var Billedet af Hejmdal, der stod paa en Bro og blæste i Lur, og forneden stod der: »Stem Dansk«. Paa en anden var der et Billede af et lille Barn, og hvorpaa der stod: »Mor stem Dansk! Tænk paa mig!« og paa en tredje var der en smuk Kvindeskikkelse med et stort Dannebrogflag og i Baggrunden saas den tyske Ørn, der var ganske fordunklet af den danske Skikkelse og Dannebrog. Paa den stod der et lille smukt Vers, som Tegningen var Illustration til:
»Nu kalder Danmark paa sine Börn - Farvel for evig du tyske Ørn«.

Da Far og jeg saa kom paa Vognen, var jeg jo starks nysgerrig. Jeg spurgte straks om hvor mange Gæster der var kommen, men Far var lidt ked af det hele, fordi han var kört allerede 3 Gange den Dag, og havde ingen Gæster faaet med hjem, og nu fik han kun min Kammerat og mig med. Da jeg saa kom hjem, fik jeg noget at spise, og var saa om Aftenen ude ved Lillebanestationen efter Gæster og fik kun to. Mandag var jeg i Aabenraa at handle lidt, og hente Gæster. Om Eftermiddagen var jeg nede og se den store og smukke Dampers »Dronning Maud« komme ind. Plandampere var næsten kun en Baad ved siden af den store. Om Aftenen var de fleste Gæster kommen. Det blæste temmelig stærkt og det blev et frygteligt Vejr Tirsdag.

Klokken otte hejste vi Dannebrog og fra ti til elleve blev det hejset ned paa halv Stang. Medens det hang der brast Snoren og Flaget blev helt smudsigt, men det var

Stationskroen i Lundsbjerg

godt, at vi havde to Flagstænger, saa den anden Snor holdt. Karlene körte hele Dagen med Folk ned til Valglokalet. Lokalet var nede i Stationskroen, en km. uden for Byen, det var der, fordi Nabobyen ogsaa skulde stemme samme Sted.

Om eftermiddagen havde Börnene en lille Fest i Bykroen. De samledes i Skolen, og alle de smaa fik hver et Dannebrogslag. Jeg var ogsaa med. Vi sang en Sang og Skolemesteren talte lidt for os. Nede i Kroen kom vi alle til Bords, og Pigerne begyndte at skænke Chokolade i Kopperne. Det var fornøjeligt at se alle de smaa, glade Ansigter. Da jeg havde begyndt at nyde Chokoladen, kom der Bud efter mig, at jeg skulde ned i Stationskroen med Kage.

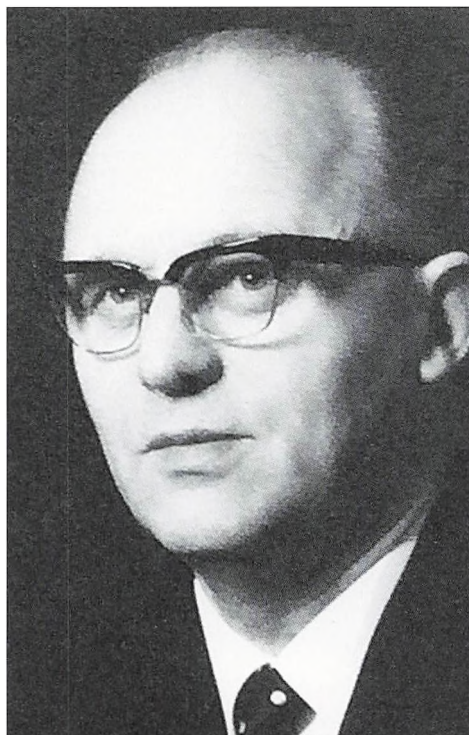
Jeg løb saa hjem og da jeg kom hjem, stod der just en Bil i Gaarden, der skulde derned, og jeg kom saa med den derned. Saa körte jeg med vor Vogn hjem igen. Da jeg kom over i Kroen, var Börnene ved at danse. Der blev saa leget nogle Sanglege, og klokken fem skiltes vi ad.

Om Aftenen samledes alle Danske nede i Stationskroen til Fest. Der var ogsaa kommen nogle Tyskere, men de havde dog en lille Stue for dem Selv. Klokken 8 kom der en Mand ind, og vi fik Resultatet at vide. Det var næsten bedre, end vi havde ventet det, der var 215 danske og 89 tyske Stemmer. Vi raabte saa et trefoldig Hurra paa Valgets Vegne. Saa havde vi fælles Kaffe bord.

Bagefter talte Landbrugskandidat Nielsen, og der var ogsaa nogle andre, der lige sagde et Par Ord. Ind imellem sang vi den ene Sang efter den anden, men derimod Tyskerne, der var samlede kunde ikke mere end det første Vers af »Deutschland, Deutschland über alles«, og »Schleswigholstein Meerumschlungen«. Imidlertid var der kommen Bud fra Amtsforsanden, at vi skulde holde op Klokken tolv. Saa syntes vi, at vi maatte hellere holde op, og halv et körte vi saa hjem.

Æresport med flag

Holger Jes Hansen

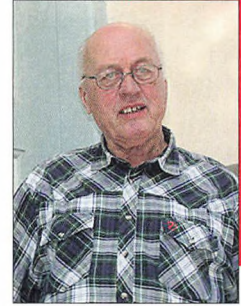
Næste Morgen fik vi først godt udsovet, og om Formiddagen havde vi Besøg af alle Gæster fra Byen, for vor Gæst var født paa vor Gaard, og ham kendte de alle og vilde gerne tale med ham. Vejret var nu bleven godt, og jeg var ude at se mig lidt om, om Eftermiddagen. Vi ventede ogsaa Besøg af nogle Bekendte, Far havde, men de kom ikke. Derfor kom jeg ikke herved før Fredag, for Far vilde ikke køre to gange til Banegaarden. De kom heller ikke Torsdag, og saa maatte jeg jo af Sted Fredag Morgen. Jeg traf kun faa af mine Kammerater paa Rejsen herved og kom saa Fredag Middag herved paa Skolen igen. Vejret var daarligt vi blev lidt vaade.

Birgit Marie Kjær blev født på Tinggaard i Stubbæk i 1942 og er uddannet lærer fra Haderslev Statsseminarium og keramikker fra Aarhus Kunstakademi. Hun har sammen med sin mand, Kristian Kjær Nielsen, været højskolelærer på Rønshoved Højskole, og senere var de forstanderpar på Odder Højskole og Højskolen på Helnæs. Nu bor de som pensionerede højskolefolk i deres hus langs Gendarmstien i Munkemøllebugten ved Flensborg Fjord, hvor Birgit Marie dagligt arbejder i sit keramikværksted.

www.bmkjaer.dk

Afstemningsplakaternes rolle under FOLKEAFSTEMNINGEN

1920

Af Lorenz Christian Asmussen

På Genforenings- og Grænsemuseet i Frederikshøj ved Christiansfeld findes en stor samling af plakater fra afstemningsperioden i 1920. Lorenz Christian Asmussen fortæller her om nogle af plakaterne og historien bag dem.

28. juni 1919 stod det klart, at fredstraktaten var underskrevet i Versailles. Nu kunne der afholdes folkeafstemning i 2 afstemningszoner. Den 10. jan. 1920 trådte traktaten i kraft. Afstemningsdagen for 1. zone blev fastsat til 10. februar og 14. marts for 2. zone.

I den meget korte tidsramme til forberedelse af vælgerne til stemmeafgivningen blev der fra vælgerforeninger, aviser og møder udøvet en stor politisk påvirkning af vælgerne. Alle midler blev udnyttet, herunder udbredelse af afstemningsplakater. Flere af de danske afstemningsplakater var tegnet af nogle af datidens kendte kunstnere bl.a. Thor Bøgelund, Rasmus Christiansen og Harald Slott-Møller. I 1. zone blev der i den meget korte tid udgivet 17 danske afstemningsplakater. Som tysk modpropaganda blev der udgivet 9 afstemningsplakater. Der blev også lavet egnsplakater for bl.a. Haderslev, Aabenraa og Tønder. I 2. zone blev der udgivet 18 afstemningsplakater. I begge zoner var mange af teksterne på dansk eller tysk.

Herunder vil der blive vist nogle af de fordelte plakater med tekster til belysning af plakaterne.

Plakater fra afstemningen i 1. zone

De bød os trælens fortrykte kaar:

Tegneren Thor Bøgelund (1890-1959) var en af de mest benyttede kunstnere til afstemningsplakaterne. Thor Bøgelund, der var født i Sorø, fik under en rejse i Tyskland i 1914 oplevelser, der var medvirkende til, at hans plakater viste så enkle, slagkraftige og aktuelle budskaber, som det fremgår af hans mange plakater til afstemningen i 1920. Denne plakats budskab var at påvirke vælgerne til at huske, hvilke hårde vilkår befolkningen måtte leve under fra 1864-1918: Krige, sult og undertrykkelse, men budskabet slutter også med, at nu skal mange onde års onde livsvilkår slettes ud.

Vaagn op og stem for Danmark:

Plakat fra zone 1, tegnet af kunstneren Rasmus Christiansen. Den kække mand i bronzealderdragt, der blæser i luren på broen over Kongeåen, får de mørke skyer til at forsvinde, så en lys morgen kan dæmre for Danmark. Lurblæseren skal give betragteren associationer til den nordiske mytologi. Den årvågne Heimdal står på broen til Asgård og blæser i Gjallerhornet for at vække guderne, når en fare truer. Symbolikken er anskueliggjort fuldt ud ved at sætte en dansk og en tysk grænsepæl ved åen og at lade både sol og skyer tale Danmarks sag. Tekstens opfordring »VAAGN og STEM FOR DANMARK« er en forestilling om, at en national identitet er nedarvet, ligger i dvale og skal vækkes.

Og de troede, at hjertebånd kan bryde:

Helt naturligt var det at bruge en strofe af Johan Ottosens Sønderjyllandssang »Det haver så nyeligen regnet«. Man vil lægge mærke til, at mange plakater er præget af et lyrisk romantisk sprog, som det var naturligt at anvende i 1920 i en stærkt følelsesladet kamp.

Danmark er et lidet land:

Tegnet af Thor Bøgelund med tekst af Jeppe Aakjær. Den originale plakat målte 49 x 27,5 cm og blev trykt i 5000 eksemplarer. Denne valgplakat med en arbejder og bonde gav anledning til megen uenighed: Set fra en tysk opfattelse er denne plakat en tidstypisk dansk appel til det materielle. En plakat, der antyder, at Danmark - i modsætning Tyskland - har brødkorn nok og kan sørge for sin befolkning, hvad enten det er by- eller landbefolkning. Det er en plakat, der udnytter Tysklands svage position efter krigen 1920. For en dansker er den et udtryk for et socialt solidaritetsbegreb og et billede på det nationale fællesskab. Plakatens tekst er et citat fra en dansk fædrelandssang af Jeppe Aakjær »Se dig ud en sommerdag«, som man skal kende for at kunne forstå billedets budskab. Det fortæller om Danmark som et lille, fredeligt bondeland uden større sociale modsætninger. Sangen er skrevet i 1904.

Afstemningsplakat fra Haderslev:

Med et kig over domkirke-byen spås, at nu kommer den favre tid, vi har ventet så længe. I denne by følte danskheden sig sikker.

Afstemningsplakat fra Aabenraa:

I Aabenraa var modsætningerne større. På plakaten er afbilledet to af danskhedens forkæmpere i denne by: Redaktør Fr. Fischer og rigsdagsmand J. P. Junggreen, der begge opfordrer til at sikre byen en dansk fremtid

DANMARK
er et lidet Land
strakt fra Nord til
Sønder
har dog Brød til
alle Mand
Købstadsfolk som
Bønder

**NU KOMMER
DEN FAVRE TID
VI VENTED SAALÆNGE**

Nu kalder Danmark:

Dansk afstemningsplakat, tegnet af Thor Bøgelund, tekst af Hans Ahlmann. Trykt i 5.200 eksemplarer, format 92 x 64 cm. Thor Bøgelund har opnået en stærk virkning ved at sætte symbolet på det danske folk »MOR DANMARK« overfor symbolet på den tyske stat - ØRNEN. En mere redelig anvendelse af den nationale symbolik ville være at sætte de to forskellige symboler, Mor Danmark og Germania, overfor hinanden, eller anvende de to statslige symboler, den tyske ørn og løverne fra det danske rigsvåben. Plakatens billedsprog appellerer direkte til følelserne: Vælg det lyse, varme og blide, vælg flaget og kvinden i stedet for det mørke og truende tyske. Argumentationen i teksten er lidt anderledes: Her kalder moderen på sine børn. Herved opfordres betragteren til at vælge som forfædrene. Plakatens budskab er således: Du skal følge historiens tale og hjertets bud, så går du i slægtens spor.

Afstemningsplakat fra Tønder:

Til byerne Haderslev, Aabenraa, Flensborg og Tønder blev der lavet plakater med lokale motiver. Tønder-plakaten viser således torvet i Tønder øverst og Tønders byvåben - en kogge - nederst. Tønder-plakaten blev trykt med to forskellige tekster på henholdsvis dansk og tysk. Den danske tekst lyder: »Vi stemmer i frihed og Fredstids Gry tilbage til Danmark vor gamle by«.

Det var kendt, at Tønder var stærkt tyskdomineret. I 1920 var der kun 23% danske stemmer. Med det gamle »Diele-hus« og rådhuset som motiv opfordres der til at stemme Tønder tilbage til Danmark.

Afstemning fra 2. zone

Wenn wieder die Fahne:

Denne plakat er blevet tolket på helt forskellig vis, alt efter om betragteren er dansk eller tysk. For en dansker vil flaget være et positivt symbol, og teksten vil opfattes som et udsagn om, at den bitre nød, d.v.s. undertrykkelsen af dansk sprog og sindelag og forfølgelsen af dansksindede vil ophøre, hvis landsdelen atter bliver dansk. En tysksindet vil opfatte plakaten som en opfordring til at stemme ud fra materielle motiver, og dette økonomiske argument er pakket ind i et af de stærkeste nationale symboler, så det fremtræder mere »rent« og tilforladeligt. Plakatens ophavsmand har sikkert anvendt ordene »bitre nød« i den brede betydning, men i samtiden blev plakaten opfattet anderledes. Det skyldes, at den udelukkende er anvendt i 2. zone, hvor hovedparten af befolkningen ikke tolkede plakaten ud fra dansk tradition. Der blev hurtigt lavet et tysk gensvar i form af en løbeseddel, der blev klæbet over plakaten hvorpå der stod: »Hellere tysk nød end dansk brød«. Plakaten er tegnet af Thor Bøgelund, tekst af Hans Ahlmann. Den er trykt i 20.000 eksemplarer, størrelse: 65 x 44,5 cm. Tekst i dansk oversættelse: »Når flaget igen er hvidt og rødt, så er den bitre nød forbi«.

I 1000 aar var du Danmarks by:

Billedet på plakaten viser Flensborgs markante Nørreport fra Christian IV's tid. Over den øverste del af porten ses et væld af Dannebrogsglag. Midterpartiet er udfyldt af Flensborgs byvåben, der er gengivet uden nældebladet, symbolet på Holsten. Plakaten er tegnet af Thor Bøgelund. Plakaten blev udgivet med tekster på dansk og tysk, 1000 stk. på hvert sprog. Den danske tekst ses på billedet henover.

14. März:

Denne plakat viser atter, at flaget Dannebrog blev brugt som et virkemiddel uden ord. Kun datoen 14. März henfører til, at på denne dato er flagets budskab at stemme dansk. Dannebrog falder fra himlen ned over Flensborg Fjord og by. Kunstneren til denne plakat var Harald Slott-Møller, der ivrigt

deltog i afstemningskampen især på Flensborg-bevægelsens side. Harald Slott-Møller (1864-1937) var dansk maler, uddannet på Kunstakademiet i København og hos maleren P. S. Krøyer. Plakaten blev kun brugt i zone 2.

Mutter - stimm dänisch:

Denne plakat blev trykt i et betydeligt oplag – i alt 7.500 eksemplarer – såvel med dansk tekst som med tysk tekst. Den fattige, lidt forknyttede dreng går med bare fødder og lappet tøj og må nøjes med at lege med en tom tændstikæske. Det er et hjertegribende billede på en fattigdom, som bør ændres straks - og drengen beder da også sin mor om at gøre noget: »Tænk på mig – stem dansk«. Tegneren Thor Bøgelund har hentet sit motiv fra en tysk plakat til valget til den tyske rigsdag i 1909. Motivet med den lille dreng har i øvrigt været flittigt brugt ved senere valg, bl.a. ved folkeafstemningen i Saarområdet i 1935 og ved amtsrådsvalget i Flensborg i 1948. Den seneste anvendelse var i forbindelse med den danske folkeafstemning om EF-unionen i juni 1992.

Fredstraktaten bekræfter Folkenes ret:

Atter har tegneren Thor Bøgelund (1890-1959) tegnet en afstemningsplakat, som fik så stor en udbredelse, at den opnåede det største oplag af alle danske plakater. Plakaten blev anvendt både i 1. zone og 2. zone. Plakaten fremhæver befolkningens ret til selv at bestemme Sønderjyllands skæbne med henvisning til fredstraktaten fra 1919. Med farvevalget understreges kraftigt: SØNDERJYDER-KRÆV-EDERS-RET ... STEM-DANSK.

Et lille Dannebrog står mellem de to sidste ord. Plakaten blev trykt i 30.000 eksemplarer.

Fem grunde til at stemme dansk:

Denne pro danske, tysksprogede plakat er et eksempel på den materielle agitation, som var dominerende ved afstemningen i 2. zone. Der blev slået på de nationale strenge. De rød-hvide farver, som plakaten var trykt i, og det første argument om den danske afstemning peger på forbindelsen til det dansk nationale. De næste fire udsagn drejer argumentationen væk fra det ideelle og mod det materielle. Du skal vælge dansk, fordi det bedst kan betale sig for din by, dine børn, dine gamle i familien, din lønningspose og din købekraft. Disse fire punkter viser sig at være det egentlige ærinde, mens det første argument om den danske afstemnings betydning efter endt læsning fremstår som et »honnør-budskab« uden sammenhæng med de øvrige argumenter.

Dansk afstemningsplakat, kun i 2. zone, tegnet af Harald Slott-Møller. Oplag ukendt. Størrelse 87 x 58,5 cm.

Hvorfor skal du stemme for Danmark?

1. Fordi du er af dansk afstamning
2. Fordi forbindelsen med Nordslesvig er et spørgsmål om eksistens for din fædrene by, Flensburg
3. Fordi intet andet land har en bedre børne- og aldersforsorg.
4. Fordi man i Danmark tjener lige så meget i kroner som i Mark i Tyskland
5. Fordi den danske kroners købekraft er 8 gange så stor som den tyske Mark

At afstemningsplakaterne bidrog til vælgernes valg af, hvor krydset skulle sættes, er der nok ingen tvivl om. I 1. zone blev resultatet, at 75.431 stemte for Danmark. Det svarer til 74,9 %, mens afstemningen i zone 2 resulterede i, at 25.329 eller 25,1 % stemte for landets forbliven under Tyskland. 12.800 eller 19,7 % dansk.

Lorenz Christian Asmussen: Pensioneret major, R.p.p. Har forrettet 40 års tjeneste i Forsvaret bl.a. som stabsofficer i Hærens Division og Brigaden. Endvidere tjeneste i NATO's Korpsstabe i Tyskland samt i FN-Stab i Egypten og Cypern. Medstifter af Genforenings- og Grænsemuseet. Tidligere landsformand for FN-Soldaterforeningen i Danmark

Kilde: Fr. Rudbeck (1984): *Folkeafstemningen i Sønderjylland 1920.*

Grænsen ved Taps/ Frederikshøj fra 1899 til

1920

Af Jens Bruhn

Det var noget af et fotoalbum, som lægen Edward Grann introducerede mig for. Jeg gjorde store øjne, meget store. Det viste sig nemlig, at hans onkel, grænsevagtimester af 1. grad Niels Lauritsen Nielsens billedsamling på enestående vis illustrerede livet ved Frederikshøj i årene 1899 til 1920. Det er dele af denne pragtfulde billedsamling, som nu præsenteres offentligt for første gang i denne artikel.

Fredsslutningen

Freden efter krigen i 1864 indebar, at Hertugdømmerne tilfaldt Preussen og Østrig. Dette betød, at en ny grænse skulle etableres mellem Danmark og Preussen. Det blev den grænse, der benævnes »Kongeågrænsen«, og som i næsten 56 år var landegrænsen til vores sydlige nabo.

Allerede i december 1864 blev en ny lov om toldforholdene ved landegrænsen stadfæstet. Kort tid efter samledes en international grænseruleringskommission for at afmærke den nye grænselinje.

Afmærkningen i marken foretoges med grænsesten med numre fra 1 til 128, begyndende fra vest mod øst. Toldposter blev oprettet i Hviding, Klåby, Gjelsbro, Obbekjær, Kalvslund, Foldingbro, Skodborg-hus, Bastrup, Brænøre, Taps/Frederikshøj,

Kjær Mølle, Vejstrup og Hejls. Desuden blev der oprettet jernbanekontrolsteder ved Vamdrup og Vester Vedsted.

Det fortælles, at da kommissionen skulle fastsætte den præcise grænse ved Frederikshøj, inviterede kromanden den samlede kommission på en stor frokost. Han beskænkede kommissionens medlemmer så grundigt, at de indvilligede i at flytte grænsen nogle hundrede meter længere mod syd end oprindeligt planlagt, hvorefter kroen kom til at ligge i Danmark.

Langs den ny grænse fik Generaltold-direktoratet travlt med at finde passende faciliteter til toldere og gendarmere.

I Taps var det nærliggende, at valget faldt på Frederikshøj Kro. Dens beliggenhed ud til chausséen mellem Kolding og Haderslev kunne ikke være mere velvalgt. Dele af kroen blev derfor lejet til toldkontor. Andre lokaler var allerede udlejet til lægen og dyrlægen.

Kroen hed oprindeligt Høkkelbjerg efter en nærliggende bakke. Navnet blev også benyttet til det tyske toldsted. Høkkelbjerg Kro erhvervede sine kongelige privilegier under Frederik den Tredje i 1660.

Tidligere lå kroen ved sognets gamle tingsted, men kroen blev flyttet i 1854 til

sin nuværende beliggenhed. Bygningen blev skadet ved en brand i 1896 og måtte gennemgå en omfattende renovering. Under denne dukkede en del gamle byggematerialer op, som antages at stamme fra Koldinghus slotsruin.

Krohaven dannede rammer om en række nationale møder i de år, Sønderjylland

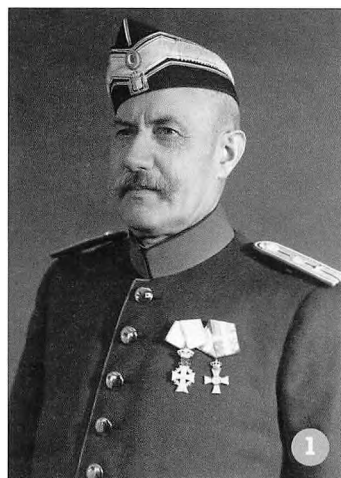
var under tysk herredømme. Her kunne deltagerne nemlig frit samles og slippe for »den tyske ørns blikke«.

Det var her kong Christian X red over grænsen på sin hvide hest den 10. juli 1920 for at markere genforeningen.

I 1960 ændredes kroens navn til »Den Gamle Grænsekro«.

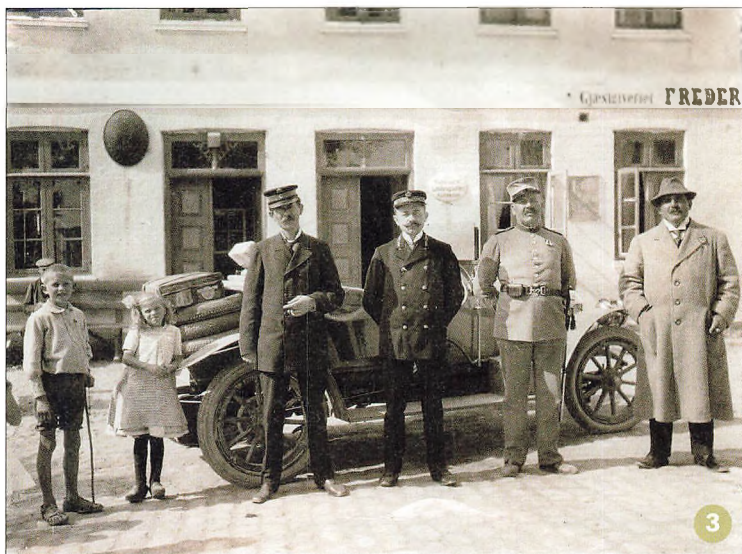
Livet ved grænsen fortalt gennem vagtmesterens flotte billeder og citater fra hans levnedsskildring til Ordenskapitlet

1: Grænsevagtmester af 1. grad, Niels Lauritsen Nielsen (1876 - 1963), aftjente sin værnepligt ved Livgarden. Han indtrådte i Grænsegendarmeriet som gendarm i Skodborg- hus 1. marts 1899. Forflyttet til Frederikshøj 1. april 1899. På kroen traf han husjomfru Elise Petersen, som han blev gift med den 3. juni 1908. Han blev udnævnt til sergent 1. april 1911 og gjorde tjeneste ved Frederikshøj indtil den 16. september 1920. Herefter forflyttet til Højer. Udnævnt til oversergent 1. april 1921 og til grænsevagtmester af 2. grad 1. april 1924. Forflyttet til Kruså 1. oktober 1927 og 1. oktober 1931 forfremmet til grænsevagtmester af 1. grad i Rudbøl. Modtog 8 års hæderstegn for underofficerer og udnævntes til dannebrogsmænd 7. januar 1941. Pensioneret 1. april 1941. Fotografi fra 1941.

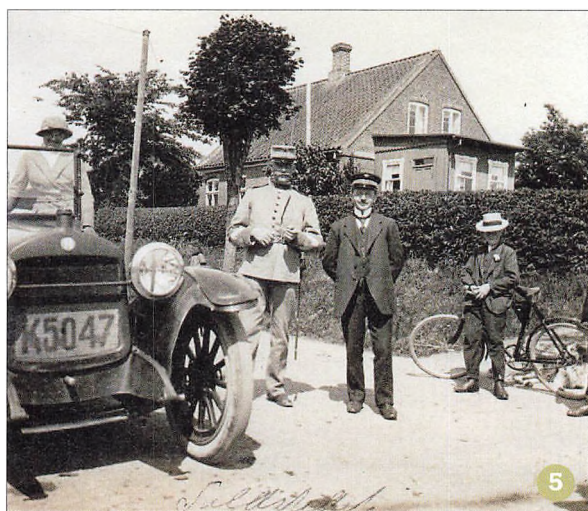
2: Et idyllisk sommerbillede af Frederikshøj Kro. Det var her den unge grænsegendarm blev indkvarteret hos enkefru Ane Margrethe Wilson (1852 – 1919). »Et godt kvarter«, fortæller Nielsen i sine erindringer til Ordenskapitlet, »det blev som et hjem for mig. Jeg mindes ikke, at der nogensinde er skiftet et eneste ondt ord mellem os i hele den tid, jeg var indkvarteret der. Jeg betalte for kost og værelse 25 kr. pr. måned, indtil jeg den 1. juni 1908 fik mit eget hjem«. Fotografi fra ca. 1900.

3: Toldpersonalet har taget opstilling ved en godt pakket automobil foran dørene til kroen og toldkontoret. Bemærk det ovale toldskilt til venstre for fyldningsdøren. De uniformerede personer i forgrunden er fra venstre: en uidentificeret toldassistent, toldassistent Jens W. Knudsen (1872 - 1918) og sergent A. H. Bahr (f.1861).
 Fotografi ca. 1910.

4: En landauer med glade rejsende ved Frederikshøj. Gendarmerne er fra venstre Anders Peter Rand (f.1873) og Niels Lauritsen Nielsen. »Det skal bemærkes, at i de første år fra 1899 var forholdsvis roligt ved grænsen«, skriver vagtmesteren i sine erindringer og fortsætter: »Smugleri var der ikke meget af, men en del

rejsende håndværkssvende og mange tilbagevisninger over grænsen. Taps toldkammer havde dengang lokale i Frederikshøj Kro, hvorfor alt og alle, der passerede grænsen, skulle standses og underkastes toldefter-syn. Jeg kom i berøring med mange forskellige mennesker«. Fotografi fra ca. 1912.

5: En bil og en cyklist ved Frederikshøj en sommerdag. Sergent Niels Lauritsen Nielsen og en toldassistent er på pletten for at se, om der er varer, der skal fortoldes. Fotografi fra 1910.

6: Midt i billedet ses toldassistent Jens Wilhelm Knudsen med sin toldkasket på hovedet. Han fejres i anledning af sin 40 års fødselsdag med komsammen på kroen. Mange af de lokale børn, voksne og kolleger - også tyske - var mødt op for at fejre toldereren, og man var trukket i festtøjet. Gendarmene er, set fra venstre: Niels Lauritsen Nielsen, Niels Larsen (1879 - 1944), ukendt og A. H. Bahr. Under toldskiltet står toldofficiant Søren Nielsen (f. 1878) i sin nye uniform bærende Medalje for Druknedes Redning på brystet. Fotografi fra den 26. juli 1914 - blot en uge før Første Verdenskrigs udbrud.

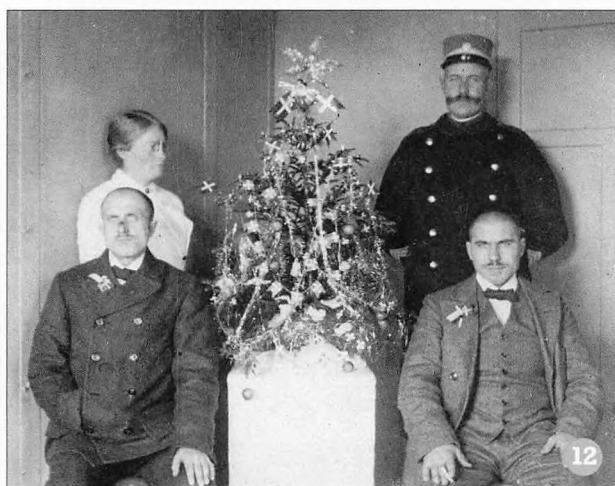

7: Fotografi af daværende sergent Niels Lauritsen Nielsen efter forlægget til ét af tre gendarmbilleder i en litografisk serie, der viser en række militære og civile

uniformers udseende. Serien udsendtes af Kongelig- Hof-Guldtrækker C. L. Seifert i årene 1915 -1918.

8: Der blev taget mange smuglere, og her ses nogle af de beslaglagte smuglervarer inde i vistitationslokalet. Fotografi fra 1920.

9: Det var just ikke en hyggelig stemning, som prægede toldkontoret. Lokalet var sparsomt indrettet med et langt bord, hvorpå en vægt var placeret. Det var her, de rejsende skulle placere deres kufferter og andre pakkenelliker, når tolderne ville tjekke, om der var gemt toldpligtige varer. Til venstre i billedet ses toldassistent Carl Valdemar Andersen (f. 1873) og en lille »vagthund«. Fotografi fra 1920.

10: Her er sergent Nielsen fotograferet sammen med en russisk flygtning. På fotografiets bagside kan læses: »Krigsfange Rudolf Opilz f. 29.2.1895 i Moskva, tysk krigsfange i september 1914 i Karpaterne. Undvegen fra Güstrow 15. marts 1915, igen anholdt og ført til Spandau og idømt 1 år og 3 måneder. Derefter kom han til et stort gods ved Eckernförde tilhørende prins Heinrich. 3 uger derefter for 3. gang undvegen og kommen over grænsen 11. oktober 1916, efter at have gået på flugt i 37 dage.« Fotografi fra 1916.

11: Sergent Niels Larsen (1879 -1944), en russisk krigsfange og toldassistent S. P. Axelsen (1853 -1925). Fotografi fra ca. 1917.

12: To russere Feodocie Kriwopalow Tabow og Nicolaj Samoilow. De var flygtet ind i Danmark ved Taps den 5. januar 1916 og kommet i ly hos Niels Lauritsen Nielsen og hans

kone. Da man i den russiske kirke fejrede jul netop i de dage, pyntede Elise Nielsen et lille juletræ for at glæde de to russere. Fotografi fra 1916.

13: Grænsen ved Frederikshøj. I forgrunden til venstre Niels Lauritsen Nielsen med sin hund og toldassistent Carl Valdemar Andersen. I baggrunden ses to tyske soldater og en primitiv vagthytte. Fotografi fra 1918.

14: Efter Første Verdenskrigs udbrud indførtes der paskontrol ved grænsen. Fra 1917 indførtes pas- og visumtvang for alle, der ville rejse ind i Danmark. Årsagen hertil var, at de krigsførende lande ønskede at forebygge spionage og forhindre soldater og arbejdere i at forlade landet. I 1920 indførte Folkeforbundet en standard for pas. Her er paskontrollen foreviget på paskontoret lige inden for kroens hoveddør. Fotografi fra 1918.

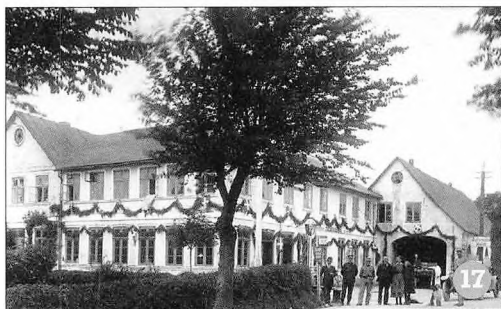
15: I tiden under og efter Første Verdenskrig var der stor vareknaphed i Tyskland. Derfor tog mange sønderjyder over grænsen for at handle. Ved flere grænseovergange, som her ved Frederikshøj, opførtes interimistiske forretninger, så de købelystne ikke behøvede at ulejlig sig ind til byerne. Alligevel skriver Niels Lauritsen Nielsen i sine erindringer: »Så kom den tid, da sønderjyderne måtte passere grænsen for at købe varer her i landet. Om morgenen kl. 9 kom 40 vogne med passagerer, der skulle til Kolding efter varer, og kl. tre eftermiddag kom de tilbage og skulle igennem told- og paskontrollen.« Fotografi fra 1919.

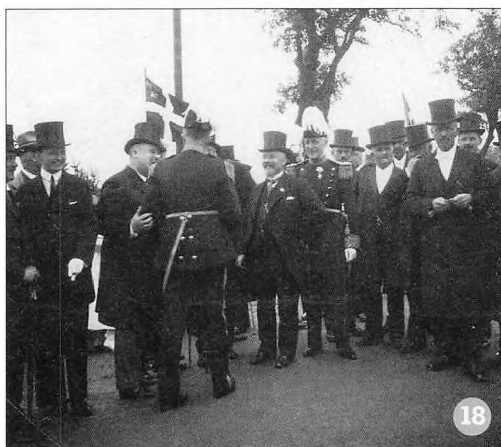
16: »Efter krigen kom afslutningstiden. Den 10. februar 1920 er en dag, jeg mindes de mange flagsmykkede vogne, som passerede grænsen med folk, der skulle stemme Sønderjylland hjem til Danmark. Men også en dag med regn og storm der betød, at mange dannebrogslag blev fuldstændigt pisket itu af stormen«. Fotografi fra 10. februar 1920.

17: Frederikshøj kro er pyntet flot med guirlander og flag, for genforeningen skal fejres. Kongen kommer om lidt. Lokale tjenestemænd og krofolk har taget opstilling. Fra venstre toldassistent K. Andersen, postbud Conradsen, gendarm Sundal (f.1896), kroejer Jens Kristian Wilson (1879 -1948), Mary og Betty Wilson, hunden Djuk og sergent Niels Lauritsen Nielsen. Fotografi fra 10. juli 1920

18, 19 og 20: « Den største dag for mig ved grænsen var den 10. juli 1920, da kongen på den hvide red over grænsen ved Frederikshøj. Jeg stod lige ved siden af kammerherre, oberst Bianco Boeck (1850 - 1921), der talte og udbragte ved Frederikshøj toldsted et « leve kongen og fædrelandet«, hvorefter Hans Majestæt Kongen red ned og tog det genvundne Sønderjylland i besiddelse. « Fotografier fra 9. juli 1920.

21: En stor dag. Nær æresporten er den forhadte grænsesten faldet den 10. juli 1920. Den nu ensomme hvide kilometersten fortæller, at nu er der blot: »12,7 km til Kolding og 39,8 km. til Vejle«. Fotografi fra genforeningsdagen 1920.

22: Det store ikoniske øjeblik, da kong Christian den Tiende red over grænsen ved Frederikshøj lørdag den 10. juli kl. 9.20 og blev tiljuble af glade sønderjyder. I Berlingske Politiske og Avertissements Tidende kunne man den 11. juli 1920 på forsiden læse: »Hans Majestæt Kongen har overskredet den gamle grænse, fulgt og modtaget af de uoverskuelige skarer, der var strømmet til fra alle egne for at overvære

det historiske øjeblik. Gårdejer P. J. Refshauge havde i ord, hvis hjertevarme begejstring var inspireret af øjeblikkets uforglemmelige stemning og højtidelighed, budt majestæten og den kongelige familie: »Velkommen til Sønderjylland!«. Fotografisk postkort fra 1920.

Kilder: Inge Adriansen, Ivan fra Odessa, 1991 - P. Eliassen, Kongeåen eller den gamle grænse, 1926, Håndbog for Toldetaten 1905, 1908 1914 og 1920 - Dansk Politistat, bind 2, 1934 - Jens Jensen, Det danske Gendarmekorps, 1938 - K. Madsen, Rids af grænsegendarmeriets historie, 1953 - Jens Bruhn, Den gamle grænse, set på postkort, 1978 - Åge Emil Hansen, Kongeåen told- og statsgrænse 1864 – 1920, u.å. - Grænseværnet 1922-1969.

Jens Bruhn er tidligere overlærer på Nærum Skole, museumsrådgiver ved Rudersdal Muséer og S-kommunalbestyrelsesmedlem i Rudersdal Kommune.

Afstemnings- fester før & nu

Af Britta Slot Johnsen og
Christian Clausen

Mit første minde om en afstemningsfest stammer fra 1960, hvor jeg var med mine forældre til afstemningsfest i Jyndeved Forsamlingshus. Jeg husker, at vi i hvert fald sang »Det haver så nyeligen regnet«, for den kunne jeg godt lide. Og så var der, syntes jeg, en oldgammel mand, der bevæget fortalte om Genforeningen i 1920 – jeg husker ikke, hvad han sagde, men fornemmede klart stemningen i det fortalte. Dog er det først som voksen gået

op for mig, hvor skelsættende en begivenhed, Genforeningen i virkeligheden var.

Den typiske afstemningsfest blev holdt i forsamlingshuset og bestod af sange fra Højskolesangbogen, kaffebord, foredrag – ofte med historisk indhold – og personlige beretninger om Genforeningen. Sådan er det stort set stadigvæk, bortset fra de personlige beretninger om Genforeningen. Foredragsholderne var typisk højskolefolk, historikere, politikere og pressefolk.

Afstemningsfest i Rødding, forrest t.v. sidder højskoleforstander Hans Lund. (Rødding Lokalhistoriske Arkiv)

*En af de mange æresporte, der blev rejst på afstemningsdagen – fotograferet før det dårlige vejr satte ind.
(Foto: Niels Kjems, Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig)*

Ud over det traditionelle foredrag har der gennem årene været musikalsk underholdning af forskellig art og i enkelte tilfælde teater, enten som dilettantforestillinger eller forestillinger skrevet til lejligheden.

Lidt om afstemningen i 1920

Selve afstemningen foregik i to zoner: Nordslesvig var zone 1, og her foregik afstemningen d. 10. februar. I zone 2, som omfattede Flensborg og Mellemslesvig, foregik afstemningen den 14. marts. I zone 1 stemte man en bloc, d.v.s. flertallet i et udelt Nordslesvig skulle være afgørende for det statslige tilhørsforhold. I zone 2 blev afstemningen holdt distriktsvis, således at eventuelle afstemnings-

distrikter med dansk flertal kunne komme til Danmark. Der var fire forskellige kategorier af stemmeberettigede:

- 1: Personer, der var såvel født som bosat indenfor afstemningsområdet.
- 2: Personer, som var født indenfor, men bosat udenfor området.
- 3: Personer, der ikke var født i området, men havde været bosat indenfor det siden før 1. januar 1900.
- 4: Personer, der ikke var født i området, men havde boet i det inden 1900 og var blevet udvist fra området af de tyske myndigheder.

I alt 28.000 kom rejsende hjem for at deltage i afstemningen i zone 1, heraf

stemte 62% dansk og 38% tysk. I alt 111.000 deltog i afstemningen. Efter Genforeningen var der et tysk mindretal på ca. 25% i Nordslesvig og et dansk mindretal på ca. 20% i Sydslesvig.

Afstemningsfester

På selve afstemningsdagen i 1920 var det et ganske forfærdeligt vejr med regn og storm, så ingen af de planlagte udendørsarrangementer kunne afholdes. Da man i Nordslesvig var sikker på udfaldet af afstemningen, blev der festet fra morgenstunden. Dannebrog blev hejst rundt omkring på gårdene og ved husene, og mange havde tilrejsende gæster boende. Om aftenen festede man i forsamlingshusene.

Her er et stemningsbillede skrevet af redaktør Niels Hansen fra Hejmdal:

Ved 4-tiden fulgtes vi alle ad til Folkehjem, og aldrig har billedet af en myretue kunnet anvendes bedre end om Folkehjem den aften. Der var fuldt hus, som sild i tønde, oppe og nede, i hvert eneste rum.

Strålende miner, glade tilråb, kendte og ukendte ansigter, gamle og nye venner, et eneste jublende, kogende brus af menneskestemmer, af sang og hurraråb, iblandt glasklirren, og over det hele et bølgende røghav.

Siden 1920 er der blevet holdt afstemningsfester rundt omkring i de enkelte sogne, og de var som regel arrangeret af en eller flere foreninger. I 1970'erne var traditionen næsten ophørt, men i løbet af 1980'erne kom der gang i afstemningsfesterne igen. Der blev også holdt afstemningsfester rundt omkring i Danmark, typisk i afdelinger af Grænseforeningen eller i sønderjyske foreninger.

Nogle glimt fra afstemningsfesterne gennem de lokale aviser 1920-70

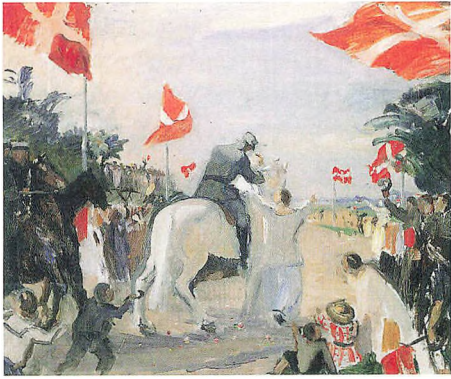
I 1920'erne skrev aviserne fyldige referater fra de mange afstemningsfester rundt omkring. Der blev holdt afstemningsfester mange steder, og tilslutningen var generelt god. Temaerne for foredragene var ofte nationale, men det blev fremhævet, at det var vigtigt at styrke sammenholdet mellem Sønderjylland og det øvrige Danmark, samt at det gjaldt om ikke at bekæmpe tyskheden, men at styrke danskheden.

Afstemningsfesten i Rødding i 1925 begyndte med gudstjeneste i frimenighedens kirke, og bagefter var der møde i højskolens gymnastiksal med ca. 600 deltagere!

I København holdt de to studenterforeninger »To løver« og »Heimdal«, som i tiden op til 1920 havde arbejdet og agiteret for danskhedens sag, afstemningsfester hver år. I 1927 slog taleren til lyd for: »et ubrydeligt sammenhold mellem sønderjyder og danskere i det øvrige land«.

1930: Tiårsdagen for afstemningen blev fejret i byer over hele landet med flaghejsning, mindegudstjenester og afstemningsfester. Alene i Sønderjyllands 110 sogne blev der holdt 130 afstemningsfester. Det tyske mindretal provokerede flertallet ved at planlægge at fejre 14. marts og samle ind til kulturelle formål for det tyske mindretal.

Den tværpolitiske forening Danske Samfund blev stiftet i 1933 som en reaktion på nazismen og den tyske trussel mod grænsen. Foreningen opererede i Sønderjylland og arrangerede bl.a. afstemningsfester og andre store arrangementer som fx folkemødet på Dybbøl Banke i 1933. Deltagelsen i afstemningsfester og på folkemødet og lignende arrangementer dengang var stor - som en manifestation af danskhed og sammenhold.

AFSTEMNINGSFEST

14. marts 1995, kl. 19.30

FLENSBORGHUS

Det Lille Teater og Sønderjysk Forsøgscenes Kirkespilgruppe
opfører

“DET LYDER SOM ET EVENTYR”
af Jacob Clausen

Centralskolegalleriet 1995

Arrangeret af Sønderjysk Forsøgscene og Sønderjysk Kirkespilgruppe

Plakat for afstemningsfest i Flensborg - bemærk datoer – hvor genforeningsspillet »Det lyder som et eventyr« af Jacob Clausen blev opført. (Det Lille Teater og Sønderjysk Forsøgscene)

1939: Der var radiotransmission fra afstemningsfester i Sønderjylland, bl.a. i Kollund.

1949: Der blev holdt afstemningsfester 37 steder i Haderslev Amt.

1950: En del fik kaffen galt i halsen, da foredragsholderen, Elin Appel, mente, at man skulle stoppe traditionen med at holde afstemningsfester her 30 år efter afstemningen i 1920. I stedet burde man efter hendes mening holde fælles dansk-tyske afstemningsfester. Nogle steder drøftede man da også kun at holde afstemningsfester hvert 5. år.

1953: Mange afstemningsfester blev aflyst på grund af snestorm.

1968: På Sønderborgeggen noterer man, at der var god deltagelse i Dybbøl, men ringe i Ulkebøl, Augustenborg og på Als.

1970: I Randers overvejer man, om det

skal være den sidste afstemningsfest, som afholdes af Sønderjysk Forening. Talerens emne: »Det koster ikke noget at være dansk i dag«. I Sønderborg holder Danske Samfund sin sidste afstemningsfest.

Og hvordan ser det så ud i 2019? En hurtig runde på google viser, at der i hvert fald blev holdt afstemningsfester 15 steder fordelt over hele Sønderjylland. Siden 1920 er der uafbrudt blevet holdt afstemningsfester en række steder, bl.a. i Broager, Sønder Hygum og Møgeltønder, hvis afstemningsfester Christian Clausen vil berette om.

Afstemningsfester i Møgeltønder

Jeg er blevet bedt om at skrive lidt til Sønderjysk Almanak 2020 omkring afstemningsfester i Møgeltønder. Helt naturligt vil dette skriv blive lidt ud fra historie, dels som jeg har læst og hørt mig til, og dels som jeg selv har været med til at arrangere efter mange års frivilligt arbejde i Møgeltønder Ungdoms- og Idrætsforening og i Møgeltønder Forsamlingshus.

Møgeltønder var / er nok en udpræget lands- og turistby med Schackenberg Slot som den store turistmagnet, Slotsgade med den brostensbelagte gade, samt de karakteristiske og ensartede huse med rækker af lindetræer, der udgør en fin sammenhæng mellem bygninger og stedets historie. Man kan henføre Møgeltønder som kommunens turistlandsby nummer et. For der er ikke mange steder, man oplever en så markant sammenhæng mellem bygninger og historie.

Møgeltønder var nok et af de mest udprægede danske sogne i Nordslesvig, og ved afstemningen den 10. februar 1920 var der i sognet 74 procent, der stemte for Danmark og 26 procent for Tyskland blandt de valgberettigede. Blandt dem var der mange tilrejsende, som stemte tysk, og de udgjorde næsten halvdelen af det tyske stemmetal, men det fik aldrig den store betydning her i Møgeltønder. For

Christian Clausen ved mindepladen for Jens Jessen.
(Foto: Britta LaCour)

ved Genforeningen var det store flertal af sognets befolkning dansksindet, som det ikke var så mange andre steder i de sydligste af landsdelssognene, så der kunne således festes og holdes takketale i forsamlingshuset.

At der i Møgeltønder var en så udpræget dansk holdning i de 56 år under tysk herredømme, er der ingen statistiske beregninger for, men et kvalificeret bud kunne være, at de foregangsmænd, der repræsenterede sognets befolkning, var meget dansksindede i deres holdninger og gøremål. Uden at forklejne nogen vil jeg fremhæve nogle af de mænd, som har haft stor betydning for Møgeltønder sogn i de mange år under fremmed herredømme og efter Genforeningen.

Markante, fremsynede personligheder

Her kommer man ikke udenom Jens Jessen, født i Toghale gamle skole i 1854, og som døde i 1906 kun 52 år gammel. Den dag i dag kan man se mindesmærket sat ind i ydervæggen på den gamle skole ud mod den nye omfartsvej, og på Æ' Stjærn er der rejst en buste af ham.

Jens Jessen blev lærer ved Haderslev

Realskole, og som lærer var han da tiltænkt en lederstilling, men det modsatte den tyskdominerende skolekommission sig, fordi de preussiske myndigheder betragtede Jessen som en farlig mand, og de kunne ikke forvente, at han ville opdrage børnene i den rette fædrelandske ånd.

Den 1. juli 1882 blev Jens Jessen redaktør af Flensborg Avis, her kunne han få langt større nationalpolitisk indflydelse, end han kunne som lærer. Med sine skarpe konservative synspunkter bragte det ham ind i en stærkt politisk gruppe, som blev kaldt »Flensborgbevægelsen«, der argumenterede for, at den fremtidige grænse skulle gå syd for Flensborg, og han lovede, at der skulle holdes en folkeafstemning om de nationale tilhørsforhold i Nordslesvig. En afstemning han desværre aldrig oplevede, men med sine markante holdninger har han bestemt været med til, at grænsen ligger, hvor den gør.

En anden af de driftige og markante mænd, som kom til at betyde meget for Møgeltønder, var købmand Lorens Filskov, født i 1876. Han overtog sin faders købmandsforretning, som lå ved indkørslen til Slotsgaden, hvor der indtil 1900 lå en af de 3 skoler, som var i sognet. Lorens Filskov var en af 3 medstiftere til oprettelse af »Møgeltønderhus« i 1907, og han blev husets første formand indtil 1946, i øvrigt en initiativrig person, der ikke var bange for at gå nye veje også som købmand.

En anden medstifter til »Møgeltønderhus« var gårdejer Karl Posselt, født i 1879, som overtog gården i Slotsgaden i 1904. Han viste hurtigt, at han var en ung dygtig mand og med sin særlige driftsform og tilpasningsevne hurtigt gled ind i de særlige driftsformer, der var på vesteregnen. Karl Posselt tog aktivt del i det frivillige danske ungdomsarbejde, og hvis det var nødvendigt, støttede han det også gerne økonomisk.

Karl Posselt var initiativtager til, at der

blev rejst en mindesten af redaktør Jens Jessen på æ`Stjærn.

En tredje af de markante personligheder, der var medstifter til oprettelse af »Møgeltønderhus«, var gårdejer Peter Abild, Gallehus, født i 1864, uddannet ved landbruget. Han blev den første kasserer i huset, og den post beholdt han, lige indtil han stoppede som bestyrelsesmedlem i 1946.

Peter Abild var dansk med liv og sjæl, og han hørte til den slags folk, der aldrig var bange for at sige sin mening, og når der var brug for en hjælpende hånd, gik man ikke forgæves til Peter Abild, hvis det gjaldt en dansk sag.

Afstemningsfest og Genforeningen 1920

Den første afstemningsfest i forsamlingshuset, blev noget af en jubelfest, der kunne samle næsten alle sognets beboere. Der blev sunget de gode nationale sange, som bl. a. »Det haver så nyligen regnet«, der er blevet sunget stort set hvert år til afstemningsfesterne, og selvfølgelig var der dækket op til det store sønderjyske kaffebord. Der blev holdt tale af formanden for Møgeltønderhus Lorens Filskov, og festtalen blev holdt af lensgreve O. D. Schack. Det var ligesom festen ingen ende ville tage, for den sluttede først langt ud på de små timer.

I tidsrummet fra afstemningsdagen i zone 1 og indtil afstemningsdagen i zone 2 den 14. marts 1920, gik der over en måned, og der var mange, der gik i spænding om, hvor den kommende grænse ville blive trukket. Bliver den en demokratisk sindelagsgrænse, eller bliver den en historisk grænse? Det er ingen tvivl om, at meningerne var delte, og der var diskussioner, om den ville blive trukket retfærdigt. For efter afstemningen i Nordslesvig, zone 1, viste der sig et betydeligt samlet, dansk flertal, men et tysk flertal i bl.a. Højer, Tønder, Tinglev og Aabenraa,

blot for at nævne nogle af de større byer i Nordslesvig.

Jeg synes, de har ramt en næsten perfekt linjeføring, hvis man må være så fri at komme med en personlig kommentar så mange år efter. For at markere grænsen blev der nedsat 278 grænsesten langs den ca. 70 km lange rute fra Kruså i øst til Siltoft i vest. De sidste to sten - 279 og 280 - blev sat på plads ved indvielse af »Det Fremskudte Dige« i Tønder Marsken i 1982. Og grænsestenene bliver kontrolleret hvert 10. år, af de samme 5 landes repræsentanter, der opsatte dem.

I Genforeningsåret 1920 blev der afholdt mange fester, et højdepunkt i de mange arrangementer var, da Kong Christian X, den 12. juli kom til Møgeltønder på sin rundrejse gennem det genvundne land. Selv om besøget havde privat karakter og ikke foregik i forsamlingshuset, men på Schackenborg, var hele byen på benene for at byde de kongelige velkommen.

Overalt i Sønderjylland blev der i årene efter Genforeningen rejst mindestene. Her i Møgeltønder har vi 3 af slagsen. Den største sten står i »Mindelunden« Sønderbyvej / Strædet, og blev ved en højtidelighed den 10. juli 1939 afsløret af kronprins

Møgeltønderhus – forsamlingshuset i Møgeltønder.
(Foto: Britta LaCour)

En af afstemningsplakaterne i forsamlingshuset.
(Foto: Britta LaCour)

Frederik og kronprinsesse Ingrid i overværelse af flere hundrede mennesker. I spidsen for dem var lensgreve og amtmand O. D. Schack og sognerådsformand Sønnik Thomsen.

De andre to sten står henholdsvis i Slotsparken og i en privat forhave på Sønderbyvej 2.

At afstemningsfester har og har haft en særlig plads i arrangementskalenderen her i Møgeltønder, er ikke overraskende med det danske flertal, der har været her gennem alle de mange år, der nu er gået siden den første afstemning i 1920.

Hvert år den 10. februar er der blevet afholdt afstemningsfester i forsamlingshuset - kun afbrudt i årene under 2. Verdenskrig. Det var den siddende bestyrelse i forsamlingshuset, der hvert år arrangerede møderne og sørgede for, at salen var festligt pyntet, og på væggene hang der afstemningsplakater, der mindede om den bevægede tid. En særlig stemning kom

der over forsamlingen, når gamle krigsveteraner tog ordet og berettede om de grusomheder, de havde været udsat for.

Vores nabo i Toghale, Jens Chr. Lausten var en af dem, der blev indkaldt til den tyske militærtjeneste og sendt til østfronten, hvor kampene udkæmpes i skyttegravene med gevær og bajonet. Han blev taget i russisk fangenskab og blev sendt til Sibirien, hvor han så efter krigens afslutning kunne gå hjem.

Jeg mindes en nytårsaften, hvor næsten hele Toghale var samlet for at ønske hinanden godt nytår. Her fortalte han om de grusomheder, han havde været igennem. Det var rigtig stort at høre det fra én, der havde været midt i de forfærdeligheder, som disse mænd har været igennem.

Efter 2. Verdenskrig

Efter de fem mørke år blev der fortsat afholdt afstemningsfester, men ikke helt som før 1940. Afstemningsdagen blev godt nok markeret med inviterede talere, et stort sønderjysk kaffebord, og der blev sunget af højskolesangbogen. Der var flere af de fremmødte, som havde været med i krigen, der kunne – og ville berette om tiden ved fronten, men som årene gik, blev der helt naturligt, færre og færre af dem, der deltog i sognets afstemningsfester.

Fra omkring 1960 overtog Ungdomsforeningen afstemningsarrangementet, da de gerne ville have nogle kulturelle indslag med i deres årsprogram. Der blev stort set ikke ændret noget i konceptet i de år, hvor Ungdomsforeningen havde det. Omkring årtusindskiftet kom det tilbage til bestyrelsen i forsamlingshuset igen, men der blev ikke lige holdt fast i datoen d.10. februar, men omkring denne dato. Så længe jeg kan huske tilbage, har der altid været et arrangement omkring den 10. februar og altid i forsamlingshuset.

I de senere år er der gjort lidt mere ud af at festligholde afstemningsdagen. Vi har holdt fast i den 10. februar, og vi har

Mindehøjtideligheden 11.11.2018 ved kirken i Møgeltønder. (Foto: Britta LaCour)

udvidet med fane ind – og udmarch og med flere former for underholdning og med kendisser som foredragsholdere, alle her fra Sønderjylland eller med tilknytning til landsdelen. Årsagen var den simple, at nu nærmer vi os hundredåret for den første afstemning. Et jubilæum og en fest vi ser frem til.

Jeg vil nu i flæng nævne, hvem vi har haft som foredragsholdere de sidste mange år: radiojournalist Flemming Nielsen, forfatter Frede Farmand, lokalhistoriker Ingolf Haase, redaktør Poul Erik Thomsen, slotsdirektør Jan Leisborch, minister Eva Kjer Hansen, fhv. chefredaktør Siegfried Matlok, forfatter og radiovært Nis Boesdal og afslutter i jubilæumsåret med kirkeminister Mette Bock.

Den vil blive markeret her i Møgeltønder med et stort arrangement. Forberedelserne er gået i gang, og det faste indslag med taler og underholdning er på plads. Men hvad der skal ske efter jubilæ-

umsåret har bestyrelsen ikke taget stilling til endnu. Det vil man overlade til den siddende bestyrelse.

Som afslutning på mit lille indlæg, vil jeg gerne fortælle lidt om, hvordan vi her i Møgeltønder hvert år markerer den 11. 11. (dato for afslutning på 1. Verdenskrig). Så lang tid jeg kan huske tilbage, samles der en lille flok på kirkegården ved mindestenen for de unge mænd fra sognet (53), som ikke kom hjem efter krigens afslutning. Det er menighedsrådet, der sammen med sognepræsten står for højtideligheden, hvor der er fanehilsen med DSK-fane, (Danksindede Sønderjyske Krigsdeltagere), der er kransenedlæggelse samt en lille andagt, og vi synger altid den samme salme: »Altid frejdig, når du går«.

100 året for afslutning af 1. Verdenskrig den 11.11. 2018 var ingen undtagelse. Vi var tre foreninger, der var gået sammen om at markere 100 års dagen. De tre foreninger var: Menighedsrådet, Borgerfor-

eningen »Tranen« og Møgeltønder Forsamlingshus. Da det var en søndag, begyndte hele højtideligheden i kirken kl. 10.00 med vores tidligere præst, domprovst Jens Torkild Bak, Ribe, som prædikant. Efter gudstjenesten samledes den store forsamling præcis kl. 11.00 rundt om mindestenen, og som tidligere år indledtes ceremonien med fanehilsen, i år udvidet med 4 faner, kransenedlæggelse, andagt og trompetfanfarer, og der afsluttedes med at synge.

Efter højtideligheden på kirkegården samledes den store forsamling i forsamlingshuset, hvor der blev serveret en lille let frokost. Foredraget var lagt i hænderne på vores lokalhistoriker Ingolf Haase, underholdning ved »Marskens Guld« med musikalske indslag, og sangene blev ledsaget af pianist Else Valeur.

En bedre og smukkere markering for en sådan historisk begivenhed, kunne sognets beboere ikke give sine unge mænd, der aldrig vendte hjem efter »Den Store Krig«.

Chr. Clausen: er født og opvokset på en gård i Toghale, Møgeltønder. 8 års skolegang i Møgeltønder, har suppleret sin skolegang på Rens Efterskole, Ollerup Gymnastikhøjskole og Gråsten Landbrugsskole. Overtog ejendommen i Toghale 1963. 1964 Møgeltønder Menighedsråd i 24 år. 1964 Møgeltønder Forsamlingshus til 1992 og igen fra 2005 til ?? . 1971 formand Møgeltønder UIF i 25 år. 1982 Tønder Byråd 25 år. 2002 søn overtog gården i Toghale.

Britta Slot Johnsen: er tidligere underviser og uddannelseskonsulent ved bl.a. EUC SYD og BC-Syd. Hun arbejder som guide for Sønderborg Turistkontor og er ansvarshavende redaktør af Sønderjysk Almanak.

*Kilder: Sønderjylland fra A til Å udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, Aabenraa 2011
Leif Ingvorsen: Det lyder som et eventyr - Sønderjyder fortæller om tiden 1864-1920 (1995)
Lokale aviser: Hejmdal, Vestslesvigsk Tidende, Sønderjyden. Lokalhistoriker Ingolf Haase.*

NATUR • KREATIVITET • HÅNDVÆRK

– det er Kongeådalens Efterskole.

Vi er ambitiøse med vores fag og ikke mindst vores holdninger til, at alle har en plads i fællesskabet.

Sammen skaber vi efterskole med fokus på bæredygtighed, ligeværd og fællesskab.

Vi har ikke kun fokus på resultater – men på hele processen...

DOVERVEJ 19, 6660 LINTRUP
TELEFON 74 85 53 33
WWW.KESKOLE.DK

KONGEÅDALENS
EFTERSKOLE

Da Chr. X red over KONGEÅEN

Af Peter J. Refshauge

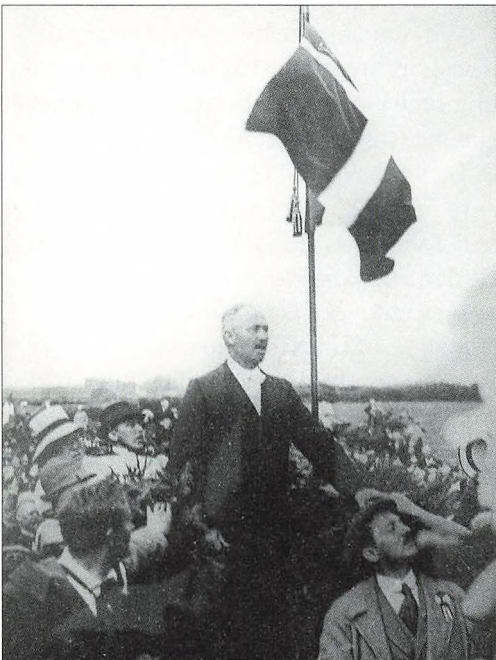
I sin bog »Bonden der blev landråd« fortæller forfatteren levende om forberedelserne til, da Kong Christian X red over Kongeåen ved Frederikshøj. Artiklen fortæller om forberedelserne til den store dag og gengiver de taler, som Peter J. Refshauge og Kongen holdt. Dette er et uddrag af bogen i den tids retskrivning

Endelig fik vi at vide, at Danmarks Overtagelse af det, man med et mindre heldigt Udtryk har kaldt »de sønderjydske

Landsdele«, vilde ske den 10. Juli. 14 Dage før fik jeg en Opfordring fra Kredsdagen om at holde Velkomsttalen til Kongen, naar han red over Grænsen. Det havde været mere naturligt, om H. P. Hanssen eller maaske Kloppenborg var blevet opfordret til at holde denne Tale, men det var Kredsdagen, der bestemte det; først havde de tænkt sig, at en af deres egen Midte skulde have gjort det, men Vedkommende unddrog sig. Da jeg havde siddet som Landraad under C. I.s Styre, var Tanken falden paa mig, og jeg tog med Glæde mod det ærefulde Hverv.

Jeg forstod, at det, jeg her kom til at medvirke i, vilde komme til at staa som en stor Begivenhed i vort Folks Historie, derfor maatte den Tale, jeg skulde holde der, være saadan, at jeg kunde være den bekendt overfor Historien. Det var jo det, der skulde ske, som vi her i Sønderjylland havde længtes efter og drømt om i mange Aartier. Jeg gennemtænkte derfor meget nøje, hvad jeg ved denne Lejlighed vilde udtale. Om jeg naaede at faa sagt det, der burde være sagt, har jeg sommetider selv været i Tvivl om.

Kongens Ridt over Grænsen foregik paa en højtidelig og festlig Maade, og intetsteds i Europa, hvor der skete Grænseomlægninger, var der en saadan Fest over det, som Tilfældet var her.

Peter J. Refshauge på talerstolen

Kongen er ved Frederikshøj kro den 10. juli 1920. Han hilser på manden der løfter på hatten. Han er toldforvalter Hans Poulsen, Kolding. Foto: Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Spaadommen om, at Kongen skulde holde sit Indtog i Sønderjylland ridende paa en hvid Hest, blev til Virkelighed. Grev Danneskjold-Samsøe til Visborggaard tilbød at stille en flot, hvid, irsk Hest til Disposition for Kongen, og paa den red Kongen saa over Grænsen.

Forberedelser til kongebesøget

Den 10. Juli oprandt med straalende Solskin og feststemte Sind. Min Kone og jeg havde faaet en Mand i Haderslev til at stille en Bil til Raadighed for os og køre os op til Grænsen. Da vi kom ind til Haderslev, var samme Bil festlig smykket med Blomster. Manden vilde selv føre Bilen og bad, om ikke ogsaa hans Kone maatte tage med, da de saa ventede at komme bedre ind i Inderkredsen. Det fik de selvfølgelig Lov til.

Man var allerede ved at pynte Huse og Gader i Haderslev, og der var øjensynlig høj Feststemning. Paa Gammelting var man i Færd med at rejse en Æresport. Fra

Haderslev og op til Grænsen var der rejst ikke mindre end 18 Æresporte, og Folk stod allerede, inden vi kom til Christiansfeld, i tætte Skarer langs Hovedvejen.

Ved den nævnte By var der en smuk Æresport, hvori der var to Nicher med en ung Pige i hver med Folkedragt og med et Dannebrog i Haanden.

Da vi kom op til Grænsen, var der allerede mødt Tusinder af Mennesker frem. Ved Toldstedet stod der et Par Gendarmere; den ene kom henimod os, standsede os og sagde: »Ja, De maa ikke komme længere«. »Da var det slemt nok«, sagde jeg, »for jeg skal nemlig holde Talen til Kongen«. »Ja, saa er det en anden Sag«, sagde han, »saa skal jeg gøre Plads for Dem«. Vi kom saa derned.

Et Kompagni Soldater fra Haderslev stod opstillet. Kredsagens Medlemmer var mødt frem, og der var fuldt af Journalister og Pressefotografer, som man altid kan træffe ved den slags Lejligheder. Jeg blev naturligvis udsat for Apparater-

Kong Chr. X til hest midt i folkevrimlen. Peter J. Refshauge står på talerstolen – bemærk X'et.
Foto: Historisk Arkiv for Haderslev Kommune.

ne, hvad jeg egentlig var ked af ... Noget af det første, jeg lagde Mærke til, var, at Talerstolen var galt vendt. Tanken var, at Kongen skulde ride ind paa Marken vest for Vejen, derfor var Opgangen til Talerstolen fra Vejen. Jeg var lidt ked af det, for jeg kunde naturligvis ikke vende Ryggen til Kongen, mens jeg gik op paa Talerstolen, derfor maatte jeg gaa op paa denne, før Kongen kom. Marken var saa stuvende fuld af Biler og Mennesker, at det ikke var muligt for Kongen og hans Følge at komme derind.

Kongen kommer

Paa Vejen op efter Frederikshøj var der opstillet Soldaterforeninger og Vaabenbrødre. Længe før vi kunde se Kongen paa den hvide hest, kunde vi høre Hurra-raabene og deraf skønne, at han langsomt kom nærmere. Omsider kunde vi se Kongen og hans Følge bevæge sig mod den gamle Grænse. Lige paa det Sted, hvor Grænsen havde gaaet, var der rejst

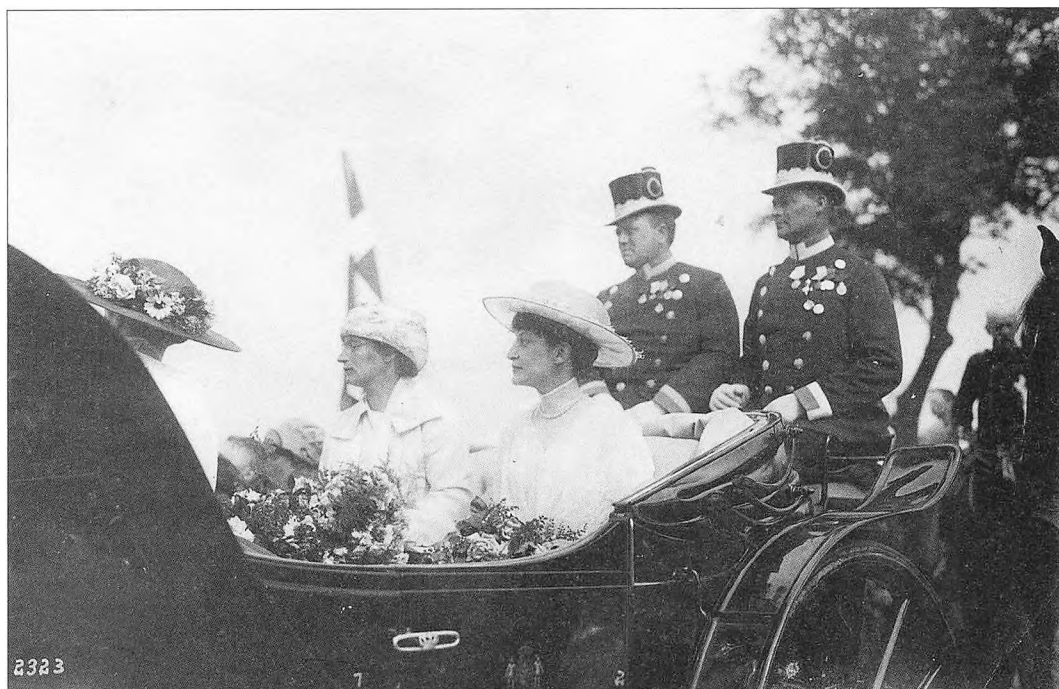
en meget smuk Æresport. Et stort Dannebrog vajede over Portbuen og Æresporten bar Indskriften: »Velkommen til Sønderjylland - Sønderjylland vundet, det er Kampens Maal. 1864-1920«.

Da Kongen paa det fastsatte Tidspunkt nærmede sig den, holdt han et Øjeblik stille, tog Huen af og vendte sig om mod de to unge Prinser, der red bagefter, og gjorde Tegn til dem, at de ogsaa skulde blotte Hovedet. Dronningen og Prinsesserne Thyra og Dagmar fulgte efter i en aaben blomstersmykket Landauer. Kongens Ansigt var præget af Bevægelse, da han red hen imod Talerstolen, hvor jeg allerede stod. Før jeg kunde begynde Talen, maatte jeg se at skaffe Ro, for der lød stadig Hurra-raab fra flere Sider i Forsamlingen. - Jeg holdt saa følgende Tale:

Peter J. Refshauges tale til kongen

»Allernådigste Konge.

I dette højtidelige øjeblik, da Deres Majestæt overskrider den Grænse, der nu i så

Hestevogn med dronningen og hendes følge fra Billeder til bogen: 19 myter i Sønderjyllands Historie.
Foto: Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

lang Tid har skilt Danske fra Danske, for at tage det genvundne Land i Besiddelse, har jeg den store Ære som repræsentant for Haderslev Amt, paa den store forsamlede Menneskemængdes og paa hele Befolkningens Vegne at udtale til Deres Majestæt det hjerteligste: »Velkommen til Sønderjylland«.

Den 22. Marts 1864 satte sidste Gang en dansk Konge sin Fod paa Sønderjyllands Jord, idet Kong Christian IX denne dag besøgte de danske Soldater, der i Dybbøl Skanser kæmpede den sidste fortvivlede Kamp for Sønderjylland. Men aldrig har den sønderjydske Befolkning opgivet Haabet om og Troen paa, at den Dag nok skulde komme, da Danmarks Konge igen skulde holde sit Indtog i dette gamle, danske Land. I Troskab har Befolkningen ventet paa og længtes efter denne Dag, og Folkefantasiaen har udmalet sig Danmarks Konges Færd gennem Sønderjylland i de skønneste Billeder.

Folket vil i disse minderige Dage søge

at skabe den skønneste Ramme om dette Billede. Hvor Deres Majestæt kommer frem, skal vort Flag vaje og Folket vil møde i Tusinder for at hylde og tiljuble Deres Majestæt det mest begejstrede »Velkommen«. Thi Kærligheden til vort Flag, vort Folk, vort Fædreland er stærk og levende i Sønderjylland, og intet Steds i Danmark er Ærbødigheden og Hengivenheden for Danmarks Konge og hans Hus større end her i Sønderjylland.

56 Aars Fremmedherredømme har ikke formaaet at udlette disse Følelser i vore Hjerter. Vi vidste altid og tør i Dag udtale vor Taknemlighed for, at Danmarks Kongehus aldrig glemte eller opgav Sønderjylland. Den 7. December 1864 mødte en Skare sønderjydske Mænd i Kolding for at tage en bevæget Afsked med deres hidtilværende Konge, Deres Majestæts Bedstefader, Kong Christian IX. I den Henvendelse, som disse Mænd rettede til Majestæten, hed det til Slutning: »Skulle det vise sig, at Befolkningens

Kong Christian på den hvide hest med den lille pige Johanne foran sig ved Frederikshøj.
Foto: Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Ønsker skulde faa nogen Indflydelse paa vor Skæbnes endelige Afgørelse, da beder vi trøstigt Deres Majestæt være forvisset om, at det nok skal vise sig, at Kærligheden til vort gamle Fædreland har dybe Rødder i den slesvigske Befolknings Hjerter.

Efterslægten har ikke gjort disse Mænds Ord til Skamme. Kærligheden til vort gamle Fædreland har dybe Rødder i vore Hjerter. Derfor valgte vi Danmark. Frit har vi valgt, og Skam og Hæder, Sorg og Lykke vil vi dele med vort Folk, og vort Fædreland vil vi være med til at bære frem i Dagen ny.

Frit vil vi følge og hylde Danmarks Konge, vor Konge, og vi vil give denne vor Hyldest et Udtryk, idet vi tilraaber Deres Majestæt det hjerteligste: »Velkommen til Sønderjylland«. Hjerter HHHJ

Jeg sluttede min Tale med et: *Kongen leve!* der efterfulgtes af et nifoldigt rungende Hurra fra den store Menneskemængde og af »Kong Christian«.

Kong Christian X's tale

Saa holdt Kong Christian sin første tale i Sønderjylland. Trods dyb Bevægelse lød Ordene højt og kraftigt ud over Menneskemængden: »Min første Hilsen til Sønderjyderne skal være Velkommen Hjem! Og Tak for al Trofasthed og Kærlighed mod vort gamle Fædreland.

Taleren mindedes min Bedstefader og den Tids Slægtled, han repræsenterede. Ogsaa jeg mindes min Bedstefader og min Fader, hvem jeg ønsker havde holdt her i mit Sted i Dag, - jeg mindes ogsaa de Mænd, De kaldte Deres ypperste.

Gud velsigne Dem alle. Og lad os alle arbejde paa at gøre vort Land sundt og stærkt. Lad os alle forenes i Arbejde for vort Fædrelands Fremgang, Lykke og Velsignelse. Danmark leve!«

Da vi siden kørte fra den gamle Grænse, var der saa mange Biler, at vi sommetider kørte 3-4 ved Siden af hinanden ned efter Christiansfeld. Bilførere kan være gnavne, men jeg har aldrig nogensinde oplevet,

at de var saa venlige og velvillige overfor hinanden som paa denne Tur; ikke et ondt Ord hørte man.

Den tusindtallige Skare fulgte langsomt efter til Christiansfeld og Tyrstrup Kirke, hvor der ved Provst Nissen, Haderslev, blev holdt en kort Andagt.

Den store Mængde spredtes derefter

langsomt, et stort og herligt Minde rigere. Mange tog med til Haderslev, andre skulde hjem og røgte Kreaturer og passe deres Dont. Dagen derpaa var der Fest paa Dybbøl.

Ovenstående uddrag af »Bonden der blev Landraad« er også gengivet i Tyrstrupbogen af Hans Krogh fra 1951.

Peter J. Refshauge, 1869-1942, var født og opvokset i Hvinderup i Tyrstrup sogn. Han købte sin gård allerede som 23-årig og havde en række lokale tillidsposter. I januar til maj 1920 sad han som midlertidig landråd i Haderslev i overgangsperioden mellem preussisk og dansk administration. Han var medlem af Folketinget 1920-24 og sad i mange år i bestyrelsen for Rødding Højskole.

VI TILBYDER:

Europæisk profil
Udvækstling fra hele verden
International 10. klasse
8., 9. og 10. klasse
Tre udenlandsrejser
En lang række valg- og linjelæg

Rejsby Europæiske Efterskole ★ Kogsvej 3, Rejsby ★ DK - 6780 Skærbæk
Tlf: 74 75 36 22 ★ kontor@rejsby-efterskole.dk ★ www.rejsby-efterskole.dk

Klassisk
grundtvigsk højskole
i Sønderjylland

 Rønshoved Højskole
Højskolen ved Flensborg Fjord

Tlf.
74724433

Efterskolen for normaltbe-
vede unge med skrive- og
læsevanskeligheder.

Læs mere på www.eeskole.dk
eller mød os på facebook

EMMER
efterskole

Læreren, der ikke ville undervise på

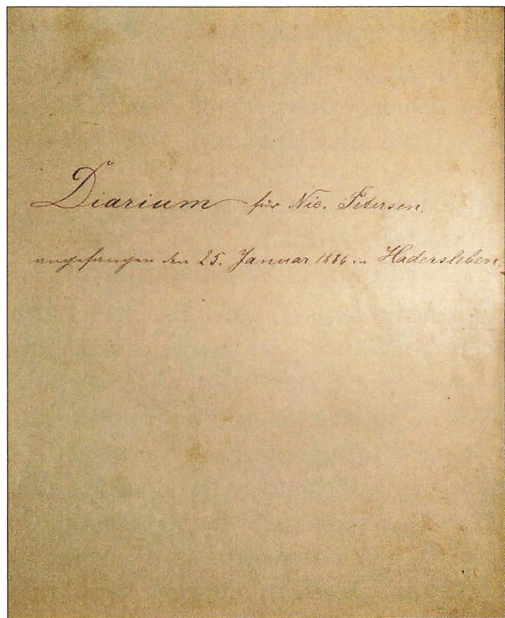
DANSK

Af Kirsten Elley

Foto af Agnete Schlichtkrull

Da afstemningen i 1920 gik til dansk side, blev lærer Nicolai Nissen Petersen efter 30 års ansættelse ved Stenderup Skole sat fra bestillingen til fordel for en dansk lærer. Han opfattede det som et kup. Dette er hans erindringer om 1920 og året efter. En fortælling om, hvilke krumspring han gjorde, for at unddrage sig de nye tider.

Nicolai Nissen Petersens erindringer findes i en brun bog med fast omslag og de er påbegyndt, mens han gik på lærerseminarium i Haderslev. Teksten er skrevet med blæk, i gotisk skrift på tysk. På titelbladet står der »Diarium für Nic. Petersen. Anfängungen am 25. Januar 1886 in Hadersleben.«

»Mor og jeg var enige om, at jeg skulle søge om en pensionering, for som dansk lærer ønskede jeg ikke at virke.« Sådan skriver lærer Petersen fra Stenderup ved Broager i sine »Lebenserinnerungen«.

Det huede ham ikke, at den nordlige del af de tre afstemningszoner i 1920 gik til Danmark. I en kort men hektisk periode i månederne efter løb han læger på dørene i såvel Flensborg, Slesvig som Sønderborg for at sikre sig en attest på, at han var uarbejdsdygtig på grund af dårligt hjerte. Lærer Petersens hjerte fejlede imidlertid intet, kun bankede det svagt for Genforeningen og udsigten til at skulle begynde at undervise på dansk.

Nicolai Nissen Petersen var blot 54 år i 1920, men han var uddannet tysk lærer og havde alle dage undervist sine elever på tysk. Naturligvis. Han blev optaget på lærerseminariatet i Haderslev den 2. maj 1887 og blev en afholdt lærer. De første godt fire år i Iller ved sin hjemby, Broager, og de næste 30 år ved Stenderup Skole, som blot bestod af en enkelt skoleklasse, selv om der i 1905 var 47 børn at tage sig af.

Tyder man lærer Petersens sirligt nedfældede erindringer på gotisk og tysk, så tegner der sig et billede af en både korrekt og pertentlig mand med hang til lister og bogføring. Her er hans reaktioner på af-

Nicolai Nissen Petersen var lærer ved Stenderup Skole i 30 år. Der var én klasse. Her et foto fra 1904 eller 1905 af skolens 47 børn plus en hund. (Foto: Arkiv.dk)

stemningen i 1920. De er nedskrevet nogle år senere og dateret 1929-30.

»Resultatet af afstemningen betød, at vi altså kom ind under den danske regering. For alle tjenestemænd rejste der sig følgende spørgsmål: »Hvad vil du?«

Mama og jeg var enige om, at jeg skulle søge om en pensionering, for som dansk lærer ønskede jeg ikke at virke, og længe-re sydpå end Kreds Flensborg ønskede vi ikke at flytte. De lærere, der ønskede at blive og komme i en dansk ansættelse, skulle på et kursus i København. Den beslutning var der straks to, der traf, mens to andre lærere med det samme sagde: »Wir gehen nach dem Süden« – altså, »vi drager sydpå.«

En kollega fra området, som indtil da nok var den blandt os, der var stærkest præget af det tyske, lod sig straks fotografere under Dannebrog med sin klasse.

Et medlem af skolekommissionen i

Stenderup opsøgte mig og tilbød at gøre en indsats for, at jeg kunne få en stilling i Alt-Dänemark. Det takkede jeg nej til.«

Folk i Stenderup ønsker en dansk lærer ... - lærer Petersen søger pension

»I mellemtiden havde den danske talsmand for frimenigheden samlet skoleinteresserede folk i Stenderup for at beslutte, at de nu ville vælge en lærer fra Danmark.

Denne forsamling af folk var blevet aktiveret i det skjulte, uden at jeg havde en anelse om det. Selv om flertallet ikke stemte for det, besluttede Mama og jeg nu at koncentrere os om min egen fremtidige eksistens.

Jeg kørte til skolebestyrelsesformanden i Flensborg og forhørte mig, om der var en passende stilling til mig i området. Da han ikke havde det, foreslog han mig at søge en stilling i Ravsted, hvor der ville

forblive en tysk skoleafdeling, men Mama og jeg følte ingen lyst til at flytte ind til midten af landsdelen, fordi vi begge kommer fra østkysten. Jeg kørte derfor til kredslægen i Flensborg for at lade mig undersøge og få udstedt en attest, der kunne dokumentere, at jeg var uegnet til at arbejde grundet helbredsproblemer.

Undersøgelsen af mig gav dog ikke lægen belæg for at udstede en sådan. Næste skridt i retning af en pensionering var, at jeg nu kørte til den kongelige regering i Slesvig. Regerings- og skolerådsformand Dr. Flebbe forklarede mig straks, at regeringen var villig til at bevillige mig pension – straks jeg stillede med en uegneheds-attest. Jeg fortalte ham ikke, at jeg allerede havde forsøgt at få sådan en attest i Flensborg. Kredslægen i Slesvig, som jeg dernæst opsøgte på foranledning af Dr. Flebbe, turde heller ikke at udstede en attest til mig.

Da jeg samme dag igen opsøgte Dr. Flebbe, rådede han mig til at opsøge en helt anden kredslæge, fordi »ikke alle ser ens på sagen«. Med uforrettet sag kørte jeg hjem.

Da fik jeg den idé at gøre endnu et forsøg. Denne gang hos kredslægen i Sønderborg, der nu i mellemtiden var blevet læge i den tyske by Mørseburg. Han havde nemlig engang behandlet mig under krigen og mente dengang at konstatere, at jeg led af svageligt hjerte, og at jeg burde skåne mig selv.

Ham skrev jeg således til og bad om en attest som værende uegnet til at arbejde grundet helbredsforhold. Sådan en blev tilsendt mig efter cirka en uge og pr. efterkrav, der kostede to kroner. I brevet stod der: »At han havde undersøgt mig dags dato, fundet denne hjertefejl, udskrevet denne medicin. Generne blev snarere værre end bedre, og han kunne derfor for bestandigt erklære mig som uarbejdsdygtig«.

Denne skrivelse sendte jeg til regering-

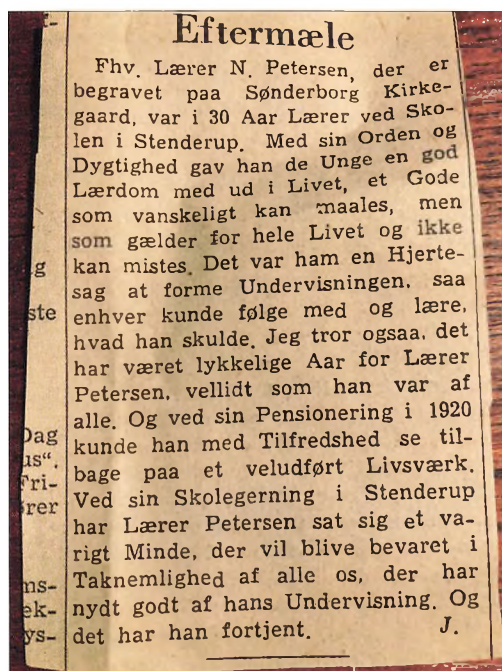
en i Slesvig, og to uger senere havde jeg mit pensionsbevis i hænderne«.

Brevet, som Nicolai Nissen Petersen modtog fra regeringen i Slesvig, var dateret den 12. januar 1921. Han fik tilkendt en årlig pension på 8.543 Mark udbetalt i kvartårige rater. Skolebestyrelsen i Stenderup bad ham om at blive i stillingen frem til den 1. oktober 1920 indtil den nye, danske lærer kunne begynde i jobbet. Sådan blev det.

»På den måde blev jeg sendt på pension efter tyske regler og af den tyske regering,« bemærker han lettere ironisk i sine Lebenserinnerungen og fortsætter: »Den 20. maj blev vi overtaget af Danmark, og krone-valutaen blev straks indført. Vores løn blev dog udbetalt med forsinkelse, og således gik det til, at jeg måtte låne de første danske kroner af min svigersøn.«

Pensionistliv i barndomshjemmet i Broager

Den 1. oktober 1920, da arbejdsforholdet i Stenderup ophørte, og den danske lærer

Eftermæle, marts 1949, skrevet af en tidligere elev »J«. Udklip fra ikke navngivet dagblad.

Nicolai Nissen Petersen

Mens mange sønderjyder festede og stolt trak Dannebrog frem fra dragkisten, så slog lærer Nicolai Nissen Petersen sig gevaldigt i tøjret i 1920. Han foretrak at gå på tidlig pension frem for at skulle undervise på dansk

- 20.07.1865 Født i Vonsbæk ved Haderslev.
03.04.1881: Konfirmeret i Broager Kirke.
20.09.1889: Gift med Anne Christine Jacobine Grøtholdt, Haderslev. Parret fik to børn, sønnen Nis og datteren Mimi, der blev gift med teglværksejer Tycho Tychsen, Alnor

Uddannelse og lærergerning:

- 1881: Optaget på Präperandenanstalt Apenrade (forstudie til lærergerningen)
1883: Ansat som präparand ved skoler i Iller og Gråsten
1884: Optaget på lærerseminariet Haderslev
1887: Ansat som lærer i hjembyen Broager
1891-1920: Lærer ved Stenderup Skole (én skoleklasse - 47 børn i 905)
01.04.1921: Pensioneret med en årlig udbetaling på 8.543 Mark
09.03.1949: Død i Broager af »stærk forkalkning« og begravet på kirkegården i Broager.

overtog jobbet, flyttede lærer Petersen fra Stenderup til barndomshjemmet i Broager med sin kone. Han gik i gang med en større renovering, og i alt fik han 29 skønne år som pensionist.

Nicolai Nissen Petersen døde i 1949. »Stærkt forkalket« og nu 84-årig. Det skriver hans datter, Mimi Tychsen, i dødsannoncen. Hans hustru var død syv år tidligere som følge af et chok hun fik under et voldsomt august-tordenvejr. Sådan stod der i avisen.

En tidligere skoleelev, underskrevet

med mærket »J«, indrykkede få dage efter lærer Petersens død et mindeord i en avis. Det slutter med ordene: »Ved sin Skolegerning i Stenderup har Lærer Petersen sat sig et varigt Minde, der vil blive bevaret i Taknemlighed af alle os, der har nydt godt af hans Undervisning. Og det har han fortjent.«

Begravelsen fandt sted lørdag den 12. marts kl. 14. Sanghæftet indeholdt udelukkende danske salmer. Følget samledes efterfølgende på Jes Jacobsens Hotel, Broager.

Kirsten Elley, født 1962 i Kværns. Journalist og bl.a. redaktør og medlem af redaktionsledelsen på Jyllands-Posten fra 1989-2016. Redaktionschef DR Syd, Aabenraa 2016-2019. Bor i Sønderborg. Oldebarn på mødrene side efter lærer Nicolai Nissen Petersen, Broager.

Jaruplund Højskole

Snup en bid af din fremtid!

Gå på opdagelse på www.jaruplund.com, og læs om korte kurser i anledning af 100 året for genforeningen samt de mange andre spændende korte kurser. Atter mange tilbud og et meget alsidigt program i 2020.

Har din forening, menighed eller gruppe ønsker til et skræddersyet kursus, er du/I altid velkommen til at kontakte os, så vi i samarbejde kan lave et spændende Sydslesvig kursus, af alt fra en til syv dages varighed, med foredrag og udflugter.

 Lundweg 2, 24976 Handewitt v. Flensborg
 Kontoret@jaruplund.de

 0049 4630 969 140
 www.jaruplund.com

Helene Hanssen

- kvinden bag H. P. Hanssen

Af Lis Mikkelsen

Der står en kvinde bag enhver mand. Bag H. P. Hanssen stod Helene, som var en stærk kvinde, der både blev mor til ti børn og var sin mands kone, forretningsfører, fortrolige og sparringspartner gennem et helt liv.

Helene Iversen blev født i Ullerup juledag 1860. Hun var et af de yngste børn i en flok på 9. Heraf var de 6 piger.

Helene viste sig hurtigt at være anderledes end de andre piger. Hun var ikke interesseret i husholdning og havde ikke lyst til at lære det, man forventede af piger. Hun brød sig ikke om at lave mad og lave håndarbejde, men ville hellere strejfe om med drengene eller læse.

Hun voksede op i et hjem, hvor moderen ikke havde meget at skulle have sagt. Der var en gammel farmor, der regerede i familien i mange år. Da hun døde, var Helenes ældre søstre voksne, og de tog over efter farmoderen.

»Min kloge far og min lille gode mor, men min lille gode mor blev alle dage trængt op i en krog!« sagde Helene selv om forholdene i familien. Faderen var

gammeldags og opdrog børnene strengt. De stod op ved bordet, og de talte ikke direkte til faderen.

Helene passede ikke godt ind i det mønster. Hun stødte imod faderen, og hun stødte imod de dygtige søstre. Hver gang hun skulle hjælpe til i huset, var hun væk. Så strejfede hun om med drengene eller havde gemt sig i en krog og sad og læste. Søstrene brød sig ikke om Helenes tørst efter lærdom.

»Jo mere, de ved, jo mere opblæste bliver de! Det er bedre at bestille noget!« mente søstrene.

Skolegangen i Ullerup var ikke noget at prale af. Læreren var gammel og havde alt for mange elever, så det var ikke den store lærdom, der kom ud af at gå i skole der. Skolegangen tilfredsstillende ikke Helenes tørst efter lærdom.

I 1875 blev Helene konfirmeret, og hun

kom straks ud at tjene, sådan som det var skik. Hun ville gerne på højskole, og i sommeren 1878 kom hun på Askov Højskole. Her åbnede sig en ny verden for hende, og hun bestemte sig til, at hun ville videreudanne sig på Natalie Zahles skole i København.

Det syntes søstrene ikke om. Især den ældste søster Anne Marie var imod Helenes planer om at uddanne sig bogligt, og uden økonomisk støtte hjemmefra kunne Helene ikke gennemføre sine studier. Hun fik derfor ikke den uddannelse, hun ønskede. Det var et faktum, hun bebrejdede sine søstre resten af livet. Efter højskoleopholdet blev Helene mejeripige hos en af søstrene og hendes mand, Peter Ludvigsen i Avnbøl. Hun blev ikke indepige - dertil kendte søsteren hende for godt, men fik det hårde arbejde i stalden med mælken.

I 1879 brændte hendes barndomshjem i Ullerup. Helenes far, Peter Iversen, kunne ikke se sig ud af at skulle bygge gården op igen, så det endte med, at han byggede et lille aftægtshus, hvor han slog sig ned med sin kone. Helenes bror Johan og hans kone Stine overtog gården og byggede en helt ny gård på grunden.

I aftægtshuset var der en lille bitte stue med to vinduer ud til vejen. Her sad Helene forældre altid, efter at de var flyttet på aftægt. Huset var ganske lille, så der var ikke plads til overnattende gæster. Heller ikke til at de voksne børn kom hjem mere end en dag ad gangen. Det gjorde, at Helene fra den tid følte sig hjemløs. Hun havde ikke et sted, hvor hun kunne komme mellem sine forskellige uddannelsessteder. Hun var ofte hos broderen og svigerinden på den nybyggede gård, men det var som gæst. Hun havde ikke mere et egentligt hjem. Det savnede hun meget som ung.

Mødet med Hans Peter Hanssen

Allerede som 16-årig mødte hun Hans Peter Hanssen fra Nørremølle. I Hans

Helene og H.P. Hanssen med de to ældste børn ca. 1890 (Foto: Kirsten Degn, Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Hejlsminde)

Peters hjem blev der afholdt nogle store møder, og her deltog Helene sammen med sine søskende. Hun blev straks optaget af Hans Peter. Selv om han bare var en stor dreng, vidste han, hvad han ville med sit liv, og han havde mange interesser, der faldt sammen med Helenes. Fx havde han fanget nogle store snoge, som han havde fået sat i sprit. Da Helene så snogene, tabte hun sit hjerte til Hans Peter.

Senere mødtes de til en brand, og her så man dem komme hånd i hånd. Hans Peter var 16 - Helene var 17.

Allerede dengang skrev Hans Peter i avisen. Hans artikler var skrevet under mærket »En bondeknøs«. Artiklerne handlede om at styrke og bevare danskheden. Helene beundrede hans holdninger og hans ildhu.

Hans Peter ønskede at gøre en forskel, og han indså meget tidligt, at det ville blive svært, hvis han var bundet af jorden.

Ungdomsbillede.
Askov 1884.

Han kunne altså ikke både overtage Nørremølle og tage en politisk gerning op.

Hans Peter havde idealer. Det havde Helene ikke, men hun overtog uden tøven hans. Selvom de begge var meget unge, var ingen af dem i tvivl om, at de skulle følges resten af livet. »Hvor du går hen, der går jeg også!« sagde Helene.

Helene kunne godt lide tanken om at tjene et større mål. Hans Peter kom fra det velstående Nørremølle. Han kunne få finansieret den uddannelse, han ønskede sig. For Helene så det anderledes ud. Hun måtte selv tjene det, der skulle til for at opretholde livet og for at finansiere et skoleophold. Hun vidste, hvordan det var at være tyende.

I 1881 blev det unge par forlovet. Først var det hemmeligt. Senere fik de ringe på. Kresten Hanssen på Nørremølle ønskede, at Hans Peter skulle købe smykker til sin forlovede, sådan som det var skik og brug, og gav ham en større sum til det.

Hans Peter og Helene var begge rationelle og fornuftige, så de enedes om, at det nok var bedre at købe bøger for pengene. Det var godt nok mest Hans Peter, der havde brug for bøgerne til sine politiske studier, men Helene var enig med ham.

Hans Peter sammensatte selv sin uddannelse, der skulle klæde ham på til at blive politisk fører for sønderjyderne. Han var på Askov Højskole vinteren 1881-82. Han læste mange bøger og sørgede for, at Helene også fik bøger tilsendt, så hun kunne forberede sig på at blive politikerkone. Samtidig med at Hans Peter tilrettelagde sin egen uddannelse, tilrettelagde han også Helenes.

Helenes kamp for at uddanne sig

Helene søgte at kompensere for den manglende skoleuddannelse ved at læse og ved at søge plads i nærheden af uddannelsesstederne, så hun kunne følge foredrag. Hun var i huset hos Askovlæreren og digteren Jacob Knudsen, og hun lærte mange vigtige kulturpersonligheder at kende.

En overgang syslede hun med tanken om, at hun måske selv skulle have en rolle som formidler. I 1887 var hun en overgang gymnastiklærer på Vejstrup Højskole. Hun forberedte et foredrag, hun skulle holde for eleverne. Helene var et jordnært og praktisk menneske, så hendes emne var »Knoglerne«. Hun følte sig ikke sikker som foredragsholder, og lærergerningen blev da også kun et kort mellemstap for hende.

Hun fik ansættelse på Fyns Tidende i Odense. Det var godt at kende lidt til avisverdenen, hvis hun skulle giftes med en politiker, der også havde planer om at blive redaktør. Helene var helt klar over, at hendes manglende uddannelse kunne komme til at betyde noget, så hun søgte at lære engelsk og tysk hos private lærere. Men hun havde ikke mange penge, så lærerne skulle være billige! Hun sugede

til sig af lærdom om avisdrift, men havde selv en fornemmelse af, at hun vidste alt for lidt. Hun skulle lære noget om korrekturlæsning, om avisregnskab og om oversættelser af udenlandske telegrammer.

De unge forlovede drømte om et fælles hjem. Det ville de indrette som et åbent hjem, hvor folk kunne komme forbi, og hvor tjenestefolkene skulle sidde med inde i stuen om aftenen og snakke klog snak. Grundtvig havde et ideal om det åbne hjem, som Hans Peter havde lært om på højskolen. Sådan skulle han og Helene også have det.

Forlovelsen blev dog lang. Den kom til at vare i 6 år. Det er meget længe at vente på hinanden, og selv om det tidligere var almindeligt med temmelig lange forlovelser, var 6 år dog længere end de fleste. »Det burde forbydes med forlovelser, der varer mere end 5 år!« skriver Helene i et af sine mange breve til Hans Peter.

Gennem brevene lærer vi Helene nærmere at kende

Hvordan den unge kvinde fra Ullerup tænkte, ved vi rigtig meget om. Hun og hendes forlovede skrev nemlig breve til hinanden. Somme tider skrev de hver dag.

Brevvekslingen fortsatte, efter at de var blevet gift, for Hans Peter Hanssen blev landdagsmand og senere rigsdagsmand i Berlin, så han var borte fra hjemmet i lange perioder. Her opretholdt de forbindelsen via breve.

Helene kom til at være hans kone, forretningsfører, fortrolige og sparrings-

partner gennem et helt liv. Hun fik lært sig det meste af det, hun ikke kunne, samtidig med at hun fødte 10 børn på 14 år! Det er ikke så sært, hun skriver i et brev til Hans Peter: »Det kunne være dejligt en sommer at være slank og adræt«.

Som kvindeskikkelse er Helene Hanssen interessant. Det er fantastisk at læse hendes breve til Hans Peter Hanssen og at følge hendes udvikling. Hun er først den uvidende lærling og ender med at være den klippe, hvorpå familie og forretning hviler.

Det er en underlig fornemmelse at læse dybt private breve. Selv om der er gået mange år, føler man sig lidt påtrængende. Det er som at kigge ind ad vinduerne til folk. - På den anden side har Helene og Hans Peter Hanssen gemt og arkiveret alle deres breve, også de mest personlige, så det må vel have været deres mening, at brevenes indhold skulle læses af eftertiden.

I 2018 udkom 1. bind af Hans Schultz Hanssens store værk om Hans Peter Hanssen. 2. bind udkommer i 2020. Der kan man læse om den store politiker og hans betydning for vort område.

Ingeborg Refslund Thomsen skrev en lille biografi om sin mor i 1941. Bogen hedder »Et dansk kvindesind«.

Når jubilæumsåret for Genforeningen er overstået, og H. P. Hanssen har fået sin fortjente ros af eftertiden, vil der komme en biografi om kvinden bag H. P. Hanssen. Her kan man læse om Helene Hanssens tanker og meninger. Det er national historie, og det er kvindehistorie. Bogen udkommer i Sprogforeningen i 2021 og har arbejdstitlen »Der står kvinder bag«.

Fotografierne er fra »Et dansk kvindesind«.

Lis Mikkelsen f. 1946 - er tidl. lærer, og tidl. redaktør af Sønderjysk Almanak.

VADEHAVET

Nationalpark og
UNESCO Verdensnaturarv

nationalparkvadehavet.dk
www.toender.dk

Da gendarmmerne drog

SYDPÅ

Tema:
Genforeningen

Af Jens Bruhn

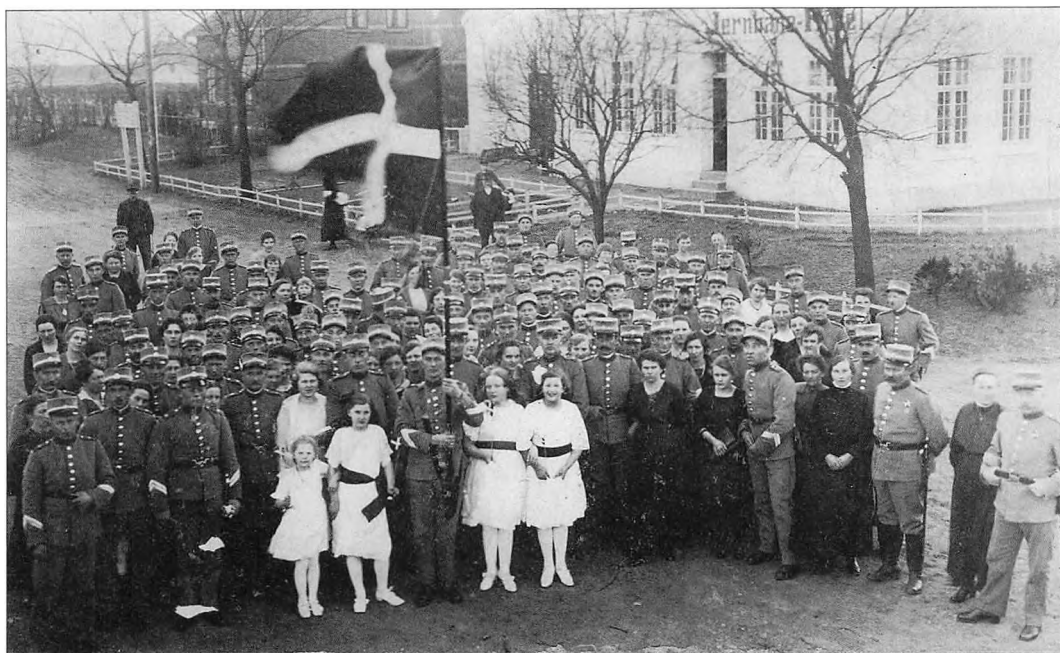
Den 5. maj 2020 er det præcis 100 årsdagen for, at grænsegendarmeriets mandskab flyttede til den nuværende landegrænse mellem Tyskland og Danmark. I tekst og billeder fortælles i denne artikel om rejsen sydpå og den første tid ved den nye grænse.

Grænsegendarmernes ankomst til Bov den 5. maj 1920. I midten ses distriktsofficeren, kaptajn Aage Malling-Jacobsen (1894-1973) og til højre for ham ses sergent Hans C. Hansen med sin fine snurbart. (Postkort, Carl C. Biehl)

Versailles fredstraktatens artikel 109 fastsatte, at forvaltningen af Sønderjylland, fra juni 1919 til en afgørelse af landområdets fremtidige tilhørsforhold var truffet,

skulle administreres af en allieret kommission – »Commission Internationale de Surveillance de Plébiscite Slesvig« eller blot CIS. Slesvig opdeltes i 3 zoner, og her

Med Dannebrog højt til vejrs og piger i hvide kjoler med et rødt skærf om livet blev grænsegendarmerne modtaget i Tinglev. Herfra blev gendarmerne fordelt til deres kommende tjenestesteder i den vestlige del af grænsen. (Fotografisk postkort)

skulle der afholdes en folkeafstemning, der kunne leve op til principperne i folkenes selvbestemmelsesret. Zone 1 valgte at høre under Danmark, zone 2 valgte at forblive tysk og i zone 3 afholdtes ingen afstemning.

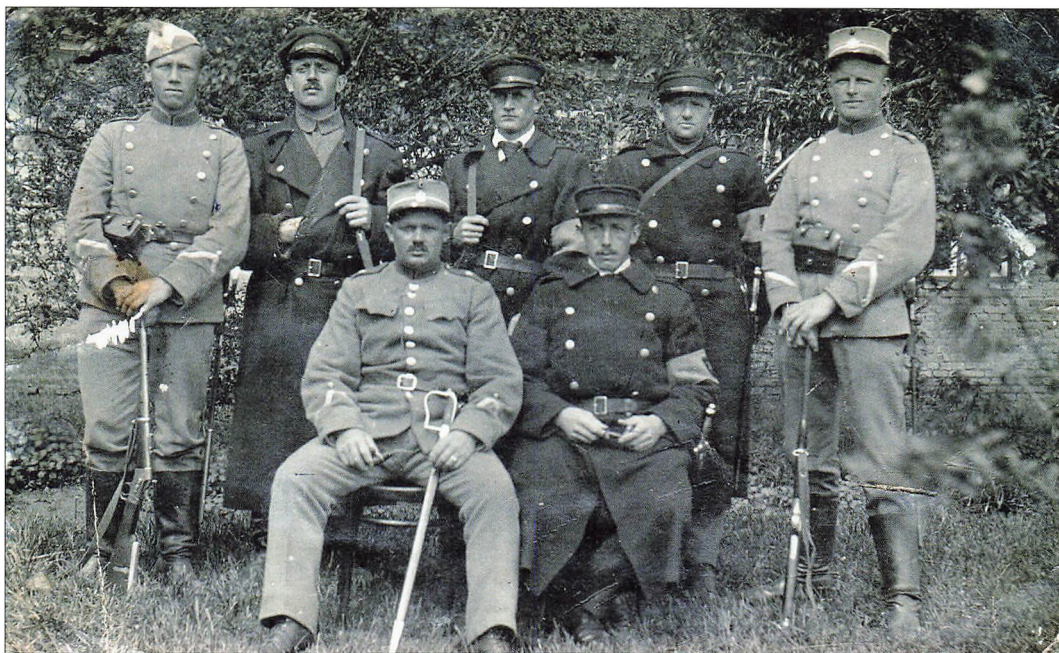
I begyndelsen af april 1920 gav CIS-kommissionen grønt lys for, at Danmark kunne besætte landområdet i 1. zone. Den danske regering var fremme i skoene og bad derfor straks om, at man samtidig med, at militæret rykkede ind i den nye landsdel, også flyttede toldgrænsen fra Kongeågrænsen til den nye grænse og indførte dansk valuta. Efter en række forhandlinger mellem danske embedsmænd og CIS-kommissionen enedes man om foreløbig at opretholde toldgrænsen ved Kongeåen, at indsætte CIS-betjente på 2. zones nordlige grænse og indføre dansk møntfod senere.

Vejen var nu banet for, at civile embedsmænd og militæret overtog forvaltningen

af Sønderjylland i 1. zone fra 5. maj 1920.

Denne 5. maj 1920 blev en mærkedag af de helt store for mange offentligt ansatte, da mange toldere, gendarmer, militær-, jernbane- og politifolk den dag forflyttedes til den nye grænse i Sønderjylland. Fra november 1920 skulle de sønderjyske landsdele nemlig administreres efter dansk lovgivning, men inden da skulle afleveringsforretningerne mellem tyske og danske myndigheder være faldet på plads - et stort og ikke ukompliceret arbejde tog sin begyndelse.

Ved den nye grænse blev der udstationeret CIS-betjente, som var en del af et midlertidigt politikorps på 400 mand, og som stod under ledelse af »Commission internationale Slesvig«. Betjentenes opgave var at opretholde ro og orden i zone 1 og 2. Mandskabet var overvejende rekrutteret blandt dansksindede sønderjyder, der havde gjort militærtjeneste i den tyske hær under Første Verdenskrig.

Grænsegendarmere og CIS-betjente ved den ny grænse i maj 1920. Gendarmene i lyseblå uniformer og CIS-betjentene iført sorte kapper og kasket. Den siddende grænsegendarm er Søren Peter Jensen (f. 1893) og stående t.h. ses Jens Olsen Broberg (1895-1944). (Fotografisk postkort fra maj 1920, C. Bahik Photographie, Flensborg)

Det blev aftalt, at de danske grænsegendarmere skulle stå for bevogtningen nord for grænsen og 60 CIS-betjente syd for den ny grænse. De resterende CIS-betjente blev fordelt i de større byer i begge afstemningszoner. CIS-betjentenes udrustning bestod af en dansk fodfolkskappe, et armbind med et lille skjold med bogstaverne »CIS«, en sort kasket, en dansk rytterkarabin og en sabel.

Med særtog til den nye grænse

Om morgenen den 5. maj var gendarmene tidligt på benene for at få det habengut pakket, de skulle have med til deres nye arbejdsplads, og for at tage afsked med familie og venner, for nu skulle den nye grænse virkelig gøres.

To særtog skulle transportere en del af grænsegendarmene til deres kommende arbejdsplads langs »Krusågrænsen«. For de gendarmere, der kom fra de østlige distrikter, var der afgang fra Vamdrup. De

gendarmere, der havde gjort tjeneste i de vestlige, steg på toget i Ribe.

Den sønderjyske befolkning tog godt imod de forventningsfulde gendarmere, og over huse og gårde vejede Dannebrog. 56 år tysk styre var nu afsluttet.

I Vojens stoppede toget for at give plads for et modgående tog. Rigtig mange sønderjyder havde taget opstilling på peronen. Skolebørnene sang fædrelands-sange, og mange af gendarmene blev så grebet af begivenheden, at de mod alle ordrer, stod af toget og lod sig rive med af den glade atmosfære.

I Tinglev blev mange gendarmere fordelt til de distrikter, hvor de fremover skulle gøre tjeneste, resten kørte videre til Sønderborg og blev fordelt her.

Mange mennesker var mødt op på banegården i Gråsten. Hele byen var flag-smykket, og en stor æresport var rejst for at byde velkommen. Kommuneforstander, købmand Villads Uldall (1868 - 1955), bød

Kruså vinteren 1920-21. Den midlertidigt opførte barak i billedets højre side rummede en tid paskontrol. Bag bilen skimtes kroen, som senere blev ombygget til toldsted og paskontrol. (Fotografisk postkort)

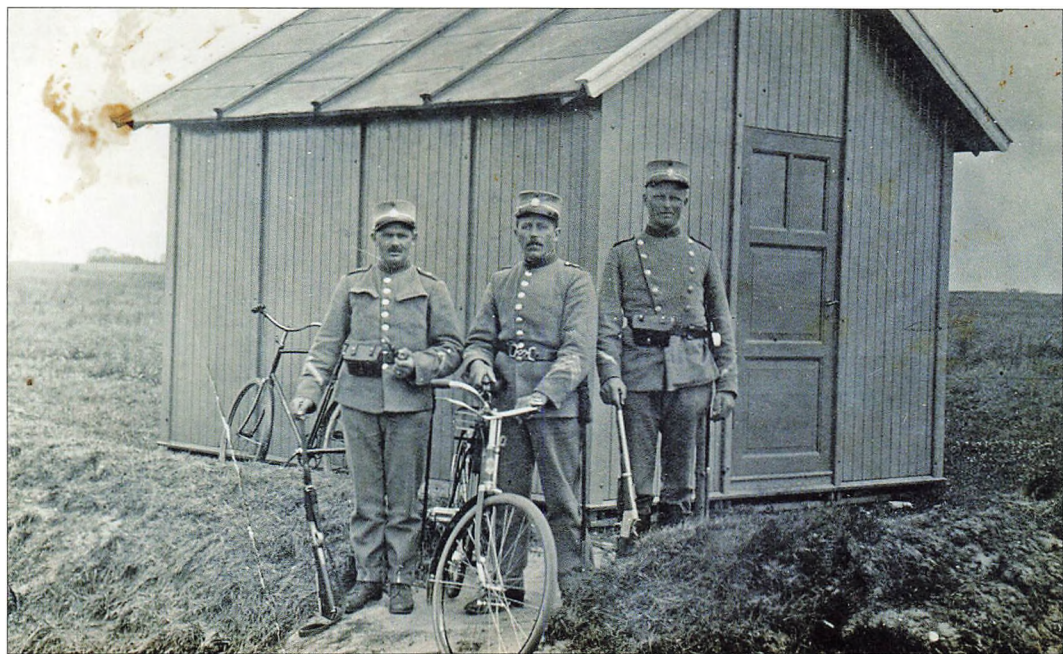
på byens vegne velkommen og inviterede på kager og vin. Det var i denne by, at gendarmeriets ledelse fremover skulle have domicil, og hvorfra chefen fremover skulle lede grænsebevogtningen, som blev opdelt i fire distrikter, og hvorunder der var 16 afsnit på strækningen mellem Als og Vadehavet.

De gendarmere, der var rejst fra Ribe til Tønder, blev også modtaget med åbne arme af de lokale. Indkvarteringen foregik efter den militære devise i private hjem, altså også hos tysksindede sønderjyder, som bestræbte sig på, at gendarmene følte sig hjemme i de nye omgivelser. Dog var der et enkelt sted, hvor gendarmene blev modtaget med det slesvig-holstenske flag! Da den 5. maj randt ud, var Grænsegendarmeriets hovedstyrke på 465 mand og 45 heste fordelt og indkvarteret langs deres fremtidige arbejdsplads – den nye grænse.

Den første tid ved den nye grænse

Det blev ellers muntre dage, der indledte gendarmernes arbejde ved den nye grænse. Over alt i sognene afholdtes der fester, hvor gendarmene var inviteret. Men gendarmene skulle nu være lidt forsigtige i deres fremfærd i offentlige forsamlinger, hvilket korpsbefaling nr. 53/ 1920 tydeligt fortæller: »I anledning af, at det er kommet til korpsets kundskab, at nogle gendarmere i Høruphav, som overværede en der afholdt fest for den i Sønderborg værende bataljon af »Sønderjysk Kommando« under en festtale (af nationalt indhold) stod med hænderne i bukse-lommerne, skal korpsset, samtidig med at udtale sin dybeste beklagelse og sin alvorligste misbilligelse af en sådan uopdragenhed og mangel på sans for, hvad der er passende for og kan kræves af dem, der bærer korpsets uniform ...«.

Der var liv og glade dage og feststemning over de danske farver og gendarmere-

Det var ikke den helt store luksuriøse tilværelse, der ventede grænsegendarmene ved den nye grænse. Her den primitive vagthytte ved Sofiendal. De tre uensartede uniformerede gendarmere er, fra venstre: Søren Petersen Jensen (f. 1893), Hans Christian Jarlnæs (f. 1877) og Jens Olsen Broberg (1895-1944). (Fotografisk postkort fra 1920)

ne, som blev dagens mænd i den nye grænseegn. Mange sønderjyske pigherter blev sat i brand, hvilket medførte, at der senere blev indgået en del ægteskaber mellem de unge gendarmere og lokale kvinder. Gendarmernes fagforeningsblad »Grænsevænet« er fyldt med glade budskaber, der annoncerer, at gendarmene og lokale piger er blevet forlovede eller gift og i Gendarmeriets korpsbefalinger blev der givet mange giftemåstilladelser.

For gendarmernes vedkommende gik de første dage med at orientere sig langs den nye grænse, men fra den 17. maj begyndte tjenesten atter, for den dag ankom tolderne, og i samarbejde med disse skulle grænsegendarmeriet sørge for, at en lang række ind- og udførselsregler mellem zonerne blev håndhævet. Det blev også plads til at sætte gendarmene lidt på plads, når deres uniformering ikke tilfredsstillede chefen som her i korpsbefalingen nr. 56/1920: »Det indskærpes, at

sabler ikke må anbringes på cykler, men skal bæres på reglementeret måde. »

Den 27. maj trådte politiet i funktion og en del af de betjente, der siden kom til at virke i paskontrollen, havde tidligere været CIS-betjente.

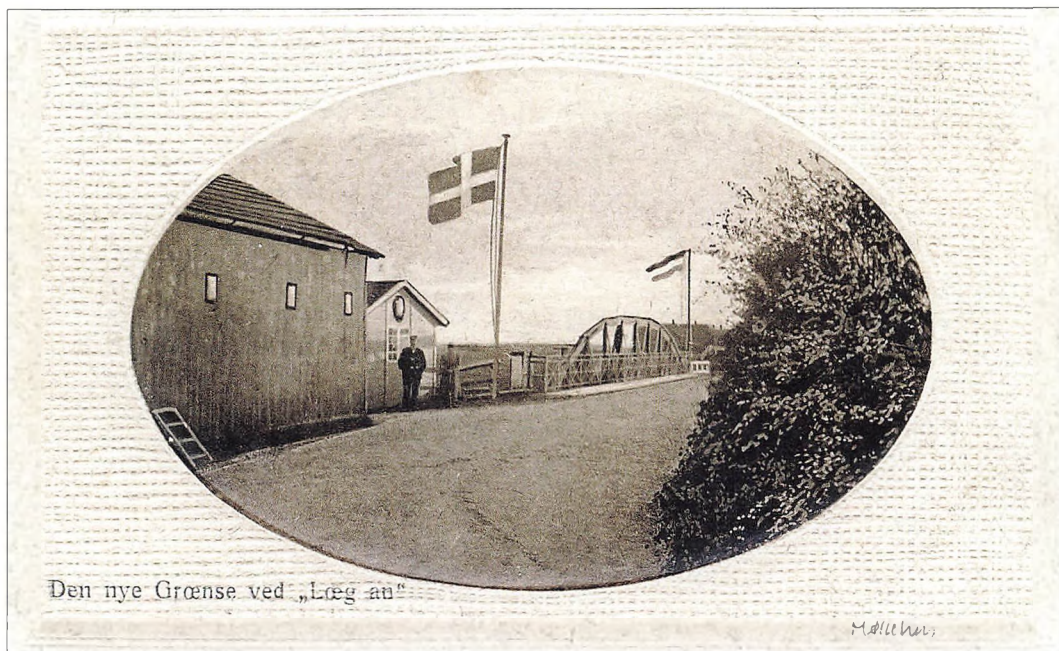
Den 15. juni blev den ny grænse endelig fastlagt, og CIS-betjentene standsede deres arbejde. Den 21. juni trådte den ny toldlovgivning for Sønderjylland i kraft.

Frem til 1. november 1920 var der fortsat 120 gendarmere, der sammen med tolderne kontrollerede ikke fortoldede lagervarer ved Kongeågrænsen. Men de nye tider betød, at 1864 grænsen fra den dag blot blev til en historisk begivenhed.

I november var alle på plads

Da hele korpset var samlet ved den nye grænse, bestod korpset af 5 officerer, 17 stabs- og oversergenter og 563 sergenter og gendarmere.

Der blev oprettet toldsteder og gen-

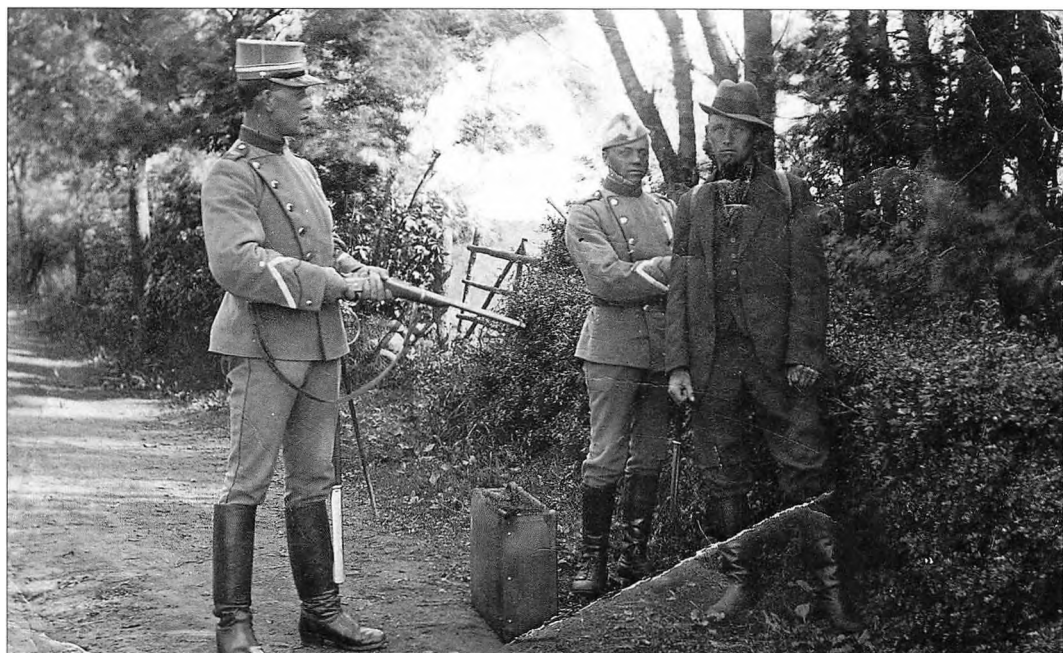
Grænsen ved Møllehus, hvor der i 1920 oprettedes en toldkontrolpost. Her kunne der kun fortolde varer i et beskedent omfang. Til at udføre dette arbejde ansattes en tolder og en paspolitbetjent. Told- og paskontrolbygningen var placeret lige nord for Sønderå. Under toldskiltet på husets gavl står overtoldbetjent Jens P. Jensen og en grænsegendarm. Postkort fra 1920, Carl C. Biehl

darmposter i Kruså, Padborg, Pebersmark, Sæd, Møllehus og Rudbøl. Anmeldeposter blev etableret ved Skomagerhus, Bov, Frøslev, Sophiendal, Jyndeved, Lydersholm, Højer og ved havnene på Als og langs Flensborg fjord.

Det var en stor opgave, grænsegendarmrikorpset var sat på i forbindelse med Genforeningen, men det så ud til, at både ledelsen og gendarmerne havde klaret omlægningen godt. Det fortæller Korpsbefalingen nr. 1 for 1921 så udmærket, hvor chefen for Grænsegendarmriet, oberst Åge greve Moltke (1942-1968), fremfører følgende rosende omtale: »I anledning af årsskiftet kan man herved udtale departementets påskønnelse af Grænsegendarmriets arbejde i det forløbne år. Grænsegendarmriet har ved såvel officerernes som mandskabets pligt-opfyldelse og energi trods de mangehånde vanskeligheder, hvorunder tjenesten har måttet finde sted, på særdeles

Arbejdet ved grænsen var ikke ufarligt i genforeningstiden. På en patrulje langs grænsen mistede grænsegendarm Axel S. Hansen således livet den 19.9.1920, da han i skoven vest for Kruså blev skudt af en polsk grænseoverløber. Mindestenen blev rejst af kolleger. (Fotografisk postkort fra 20'erne)

Til glæde for fotografen og gode venner spillede nogle af de nyansatte gendarmere på dette postkort et »rollespil«, hvor de legede smuglerjagt. Her ses to gendarmere i færd med at anholde en grænseoverløber formodentlig ved Fårhus. Fra venstre Martin Kristian Nielsen (f.1895), Laurits Dueholm Hansen (f.1896) og som en udklædt forbryder ses formentligt J. P. C. Christiansen. (Fotografisk postkort fra 1920)

dygtig og påskønnelsesværdig måde gennemført en vanskelig opgave, der var stillet det, nemlig at besætte og bevogte den nye landtoldgrænse, og man skal derfor overfor korpset udtale administrationens anerkendelse og påskønnelse ...«, hvilket bringes til korpsets kundskab.

Grænsegendarmeriet ændrede i 1952 navn til Toldgrænsekorpset, og frem til korpset blev inkorporeret i toldvæsenet i 1969, patruljerede grænsebetjentene langs

grænsen i små 50 år. Nu er det meste af dette arbejde henlagt til politiet og toldvæsenet, der i fællesskab løfter kontrollen ved grænseovergangene. Selvom Danmark har valgt at være en del af Schengensamarbejdet har grænsebevogtningen atter været til en politisk følelsesladet diskussion, og forskellige midlertidige initiativer er taget i brug for at tilfredsstille enkelte politiske partier.

Kilder: Haandbog for toldetaten 1920. Personalia- og Anciennitets-Fortegnelse over Grænsegendarmereiets Personale 192. Dansk Politistat bind II, 1936. Grænseværnet 1920 til 193. K. Koefoed Jespersen: »Genforeningen 1920 -21«, Zize nr. 2, 1979. Stabssergent Peter Andersens erindringer, Zize nr. 3, 1981. Lars Andsgaer: »41 3/4 år i Grænsegendarmereiets tjeneste«, Zize nr. 1, 1989. Aage Emil Hansen: »Told- og Statsgrænse Danmark/Tyskland 1920-1995«, 1995. Institut for Grænseregionforskning & Skattehistorisk Selskab, 1995: »Grænsen i 75 år«.

Jens Bruhn er tidligere overlærer på Nærum Skole, museumsrådgiver ved Rudersdal Muséer og S-kommunalbestyrelsesmedlem i Rudersdal Kommune.

KVAKSALVERE

i Sønderjylland ved genforeningen

Af Andreas Johannsen

For at lette overgangen til dansk administration ved Genforeningen blev der indført en række særlove gældende for »de nyindlemmede landsdele«. En af disse særlove bestemte, hvorledes man skulle forholde sig til regionens hidtidige læger, der alle var uddannet i Tyskland, og til regionens mange kvaksalvere (en kvaksalver er en uautoriseret person, der tager syge i behandling).

Udøvelse af sygdomsbehandling var ifølge »Gewerbeanordnung« §29 fra juli 1900 et frit erhverv i Tyskland. Før Genforeningen kunne syge i Sønderjylland således lade sig behandle af såvel autoriserede læger som af ikke autoriserede Kurpfuschere (den tyske betegnelse for kvaksalvere).

En person, der ønskede at starte en behandlervirksomhed, skulle blot meddele dette til den lokale kreds-læge, der så førte et vist tilsyn med behandleren. Kurpfuscherne måtte ikke behandle smitsomme sygdomme eller foretage vaccinationer, ikke anvende en lægetitel og ikke varetage funktioner for stat og kommune eller behandle på statskontrollerede sygekassers og kommuners regning, men herudover var der ingen restriktioner for deres virke.

De fleste kurpfuschere var selvlærte. Nogle havde lært faget i familien, der

i flere tilfælde havde været behandlere gennem generationer. Enkelte havde erhvervet et perifert kendskab til sygdomsbehandling ved arbejde på kursteder eller under sanitetstjeneste ved militæret.

I Danmark var kvaksalveri forbudt. Det betød at regionens kurpfuschere, der i flere tilfælde havde behandlervirksomheden som eneste erhverv, ikke kunne fortsætte deres hidtil lovlige virksomhed efter Genforeningen. I hele Sønderjylland var der før Genforeningen kun 60 læger, overvejende med praksis i de store byer. Under 1. Verdenskrig, hvor mange læger blev indkaldt til krigstjeneste, var tallet betydeligt mindre. Syge var derfor ofte tvunget til at søge behandling hos kurpfuscherne.

For at tilgodese de uautoriserede behandleres interesse og for at sikre, at befolkningen fortsat havde mulighed for en rimelig sygdomsbehandling, blev en særlov (»Lov nr. 273 om Udvidelse af Sundhedslovgivningens Gyldighed til de sønderjyske landsdele«) vedtaget den 28. juni 1920.

Omfanget af kvaksalveri i Nordslesvig før 1920

Mange kurpfuschere behandlede kun lokale borgere og bekendte, men nogle drev en regulær virksomhed, der blev

søgt af folk fra hele landsdelen og allerede kort tid efter krigsafslutningen i 1918 også af folk fra det øvrige Danmark. De fleste var homøopater, andre anvendte specielle former for massage og elektromedicinske instrumenter, enkelte behandlede med røntgenstråler eller foretog endog store operationer i narkose.

Benbrudslæger var en særlig gruppe behandlere, der - efter en speciel uddannelse med afsluttende eksamen ved Kiels universitet - havde opnået tilladelse (licens) til at behandle benbrud og ledskred. Jørgen Paulsen (1812-1899) i Kolsnap var den sidste, der bestod denne eksamen, inden uddannelsen blev nedlagt i 1853.

Hans søn, Johannes Paulsen (1842-1913), der var oplært af faderen, startede på det medicinske studium ved Kiels Universitet, men flyttede i 1866 til København, hvor han bestod en tandlægeeksamen. Som optant kunne han ikke vende tilbage til Sønderjylland, men fik i 1869 efter anbefaling fra fysikus Madvig i Haderslev tilladelse til at behandle benbrud og ledskred i et par herreder umiddelbart nord for Kongeåen.

Han startede en behandlervirksomhed i Vamdrup og oprettede senere (1904) et hospital med plads til 30 patienter. Årligt behandlede han ca. 2000 patienter med alle slags sygdomme og blev en af egnens største skatteydere. Hospitalet blev nedlagt ved hans død i 1913. Familiens behandlervirksomhed blev ført videre i de følgende generationer af flere af hans og hans brødres børn indtil efter år 2000, hvor Kaj Jensen, Kolstrup og Jes Christiansen, Kolsnap døde i henholdsvis 2000 og 2001.

Lokalbefolkningen havde stor tillid til Kurpfuscherne. De talte egnens sprog og forstod lokalbefolkningens tankegang, medens lægernes akademiske tankegang ofte lå langt fra lokalbefolkningens, og desuden var de dyrere at konsultere.

Udvidelse af den danske sundhedslovgivning til de sønderjyske landsdele

H. P. Hanssen lovede på en række møder op til Genforeningen, at alle, der havde et lovligt erhverv i regionen, kunne fortsætte dette efter Genforeningen. I Sundhedsstyrelsen drøftede man allerede i 1918 problemet med de mange kvaksalvere i Nordslesvig. Det var et kontroversielt emne, og man ønskede ikke at genere de kommende landsmænd. Styrelsen anbefalede derfor i starten, at fungerende lægpraktikanter (den officielt anvendte betegnelse for kvaksalverne) uændret kunne fortsætte deres arbejde for livstid i Sønderjylland. Da styrelsen få måneder senere fik underretning om, at tandteknikere udførte behandlinger i fuld bedøvelse, blev det bestemt, at fuld bedøvelse kun måtte udføres af læger.

Den 28. juni 1920 blev »Lov nr. 273 om Udvidelse af Sundhedslovgivningens Gyldighed til de sønderjyske Landsdele« vedtaget. Lovens § 1b siger: »Personer, som ifølge hidtil gældende retsregler havde ret til at udøve virksomhed som lægpraktikanter i de sønderjyske landsdele, skal efter ansøgning, indgivet til Justitsministeriet indenfor en nærmere fastsat frist, kunne opnå tilladelse til fortsættelse af denne virksomhed i de nævnte landsdele, for så vidt de inden 1. januar 1918 var bosat indenfor landsdelene og drev den nævnte virksomhed«.

Dørskilt. Det var forbudt kvaksalverne at bruge en lægetitel, i stedet for kunne de angive, at de var kyndige på området

Skæringsdatoen blev fastsat til den 1. januar 1918 for at undgå, at nyttilflyttede kurpfuschere startede en virksomhed.

Fra amtslæger og andre fik Sundhedsstyrelsen nu oplysninger om, at kvaksalverne behandlede alle slags sygdomme, og at nogle behandlede med røntgenstråler og udførte operationer i fuld narkose. Styrelsen ændrede nu radikalt holdningen til de uautoriserede behandlere og foreslog en række begrænsninger i deres funktion.

Den 30. marts 1921 udkom Justitsministeriets »Bekendtgørelse om Udøvelse af Virksomhed som Lægpraktikant i de sønderjyske landsdele«. Det blev herefter forbudt praktikanterne at behandle smitsomme sygdomme, kvindesygdomme, sindssygdomme, og at udføre operativ virksomhed, fødselshjælp, røntgen- og radiumbehandling og bedøvelse. Desuden måtte de ikke udstede recepter, ikke aflægge sygebesøg i hjemmene og ikke flytte virksomheden udenfor den kommune, hvori den blev drevet ved bekendtgørelsens ikrafttræden. Herudover skulle de fremover føre journal over patienter og anvendt behandling med ugentlig rapport til kredslægen. Reglerne blev let modificeret den 12. september 1922, hvor det efter ansøgning til Justitsministeriet blev muligt at aflægge sygebesøg.

Ansøgninger

Trods det meget store antal kvaksalvere i regionen modtog Justitsministeriet kun 19 ansøgninger om tilladelse til fortsat virksomhed (8 fra Haderslev, 4 fra Sønderborg, 4 fra Tønder og 3 fra Aabenraa amt). Mange undlod formentlig at søge, fordi de kun behandlede venner og bekendte, andre måske fordi de ikke kendte loven. Desuden indkom der 30 ansøgninger om tilladelse til import af homøopatiske og andre midler bl.a. radiumholdigt mineralvand til behandling af engelsk syge, urinvejslidelser og hudsyg-

domme. Der er næppe tvivl om, at disse ansøgere også drev kvaksalveri.

Justitsministeriet indhentede nu udtalelser om alle ansøgere og deres virksomhed hos amtslæger, amtmænd og politiet og i visse tilfælde også hos den lokale lægekredsforening. Et 3-mandsudvalg gennemgik herefter de indhentede oplysninger og udfærdigede en indstilling til afgørelse i Justitsministeriet. Ud over rent faglige spørgsmål som uddannelse, hidtidig virksomhed og eventuelle tidligere retssager, skulle udvalget også vurdere, om virksomheden var den væsentligste indtægtskilde for ansøgeren. De fleste sager blev afgjort i 1921-22, men den sidste sag blev først afsluttet i 1934.

Tilladelser

5 ansøgere (4 i 1921 og 1 i 1934) fik tilladelse til fortsat virksomhed som lægpraktikant, men de måtte ikke flytte nord for Kongeåen, hvor kvaksalveri fortsat var forbudt. 3 af ansøgerne, en far og 2 sønner, var ud af den kendte Paulsenfamilie, der havde fungeret som benbrudslæger og ledsættere i Kolsnap siden begyndelsen af 1800.

Jes Jensen Paulsen (1848-1925) havde lært faget af sin far, Jørgen Paulsen (1812-1899). Han havde været fuldtidsbeskæftiget benbrudslæge i Kolsnap siden 1913. Trods en tidligere bøde for en fejlbehandling anbefalede amtsassessor Smidt i Haderslev indtrængende en tilladelse. Sundhedsstyrelsen anbefalede også: »... da manden er 72 år, vil han næppe længe gøre synderlig fortræd«. Justitsministeriet tiltrådte indstillingen, og den 20. april 1921 fik Jes Paulsen tilladelse til at fortsætte sin virksomhed.

Hans søn, Jørgen Paulsen (1882-1971), der havde lært faget af sin far, fungerede som benbrudslæge i Rødekro fra 1913 - maj 1920, hvorefter han flyttede til Tønder. Han var en meget søgt behandler og levede af virksomheden, som han fort-

Homøopatisk apotek. Flaskerne er markeret med et specifikt nummer, der angiver indholdet.

satte til sin død i 1971. I perioden juni til november 1920 havde han en indtægt på 2910 kr. Sundhedsstyrelsen undrede sig over, at han kunne tjene så meget som benbrudslæge: »Eftersom antallet af disse lidelser da måtte være usædvanligt stort i hans virkeområde, er der tvivl om, at en del af de opgivne patienter har lidt af andre sygdomme«. Paulsen kunne imidlertid dokumentere, at dette ikke var tilfældet, hvorefter han den 30. marts 1920 fik tilladelse til fortsat virke.

Nis Paulsen i Kolsnap, ligeledes en søn af Jes Jensen Paulsen, havde hjulpet faderen i dennes praksis, men havde ikke drevet selvstændig virksomhed. Sundhedsstyrelsen anbefalede afslag, men da amtsassessoren i Haderslev kraftigt havde anbefalet en tilladelse, returnerede Justitsministeriet indstillingen med anmodning om, at den

blev genovervejet. Sundhedsstyrelsen ændrede nu holdning: »Man kan næppe behandle ham væsentligt anderledes end faderen«, og den 23. maj 1921 fik han tilladelse til fortsat virke.

Christian Hansen Damm havde fået en praktisk uddannelse i homøopatisk sygebehandling på kuranstalter i Tyskland. I 1888 startede han en behandlervirksomhed i Ballum, men flyttede efter et par år til Neumünster, hvor han tjente en formue. I 1907 tog han til Skærbæk, hvor han levede af pengene. Han mistede imidlertid hele formuen i 1915, da Privatbanken i Haderslev gik fallit.

Herefter startede han en homøopatisk praksis i Skærbæk, som han levede af. Sundhedsstyrelsen var positiv: »Den gamle mand gør næppe længe skade«. Han fik tilladelse den 30. marts 1921.

Han søgte nu om tilladelse til at udskrive recepter på homøopatisk medicin: »... om også kun fra 5. potens, der jo kendes uden nogen fysiologisk virkning og er totalt uskadelig«. Da anmodningen blev afvist, udleverede han selv medicinen. Efter en konsultation i maj 1921, hvor han udleverede medicin, blev han anklaget for kvaksalveri og idømt en bøde på 100 kr.

Johannes Harbeck havde lært homøopatisk sygdomsbehandling af sin svigerfar og på et 1-årigt kursus for naturlæger i Berlin. Han fungerede i Haderslev, hvor han havde et godt samarbejde med både sygehuset og byens læger, som han ofte henviste patienterne til. Amtmanden og amtslægen anbefalede, at Harbeck fik tilladelse til at fortsætte sin virksomhed i 10 år, idet det ville være »taktisk urigtigt at afslå en tilladelse«.

Sundhedsstyrelsen var negativ, og den 13. maj 1921 fik Harbeck afslag fra Justitsministeriet. Det medførte en kraftig reaktion fra egnens borgere. En kreds af byrådsmedlemmer, sognerådsformænd, forretningsføreren for sygekassen og en rigsdagsmand skrev til Minister H. P. Hanssen: »Han er en meget skattet praktikant og i enhver henseende en hæderlig mand, der har omfattet sin virksomhed med nidkærhed og stor interesse til lægedom og glæde for en mængde mennesker«. Brevet var vedlagt en række sygehistorier fra patienter, som Harbeck havde helbredt efter virkningsløs behandling hos egnens læger.

Sagen blev genoptaget, og den 8. juni 1921 fik Harbeck tilladelse til at fortsætte sin virksomhed indtil endelig afgørelse forelå. For at omgå forbuddet mod at skrive recepter sendte Harbeck sine journaler til en kollega i Flensborg, der udskrev recepterne. I 1924 overvejede Sundhedsstyrelsen at rejse tiltale mod Harbeck, der havde tilset et barn, som døde efter at have fået medicin ordineret af Schröther. En laboratorieundersøgelse viste imidler-

tid, at medicinen kun indeholdt mælkesukker, hvorefter sagen blev opgivet.

De følgende år modtog Sundhedsstyrelsen talrige breve fra ledende borgere og patienter på egnen med kraftige opfordringer om at tage hensyn til »befolkningens ønsker og berettigede krav«. I 1927 gik et nyoprettet »Udvalg til Værn om Homøopaternes Rettigheder i Sønderjylland« kraftigt ind i debatten til fordel for Harbeck med læserbreve og møder med ministre og Sundhedsstyrelsen. Styrelsen blev efterhånden bange for at komme i en uheldig stilling: »Sundhedsstyrelsen vil blive ganske kompromitteret, såfremt ministeriet under pres fra de sønderjyske folketingsmænd giver d'herrer tilladelse«, og sagen kom op i Folketinget.

Sundhedsstyrelsen så egentligt ganske positivt på Harbeck, men han havde i flere tilfælde sendt skrivelser til styrelsen sammen med 3 andre behandlere, der i tysk tid havde været straffet for deres virksomhed, og som styrelsen betegnede som højst useriøse og farlige. Efter et møde skrev styrelsen: »Harbeck er en ganske pæn, sympatisk mand, ... hvis eneste fejl består i, at han skal have miskendt en appendicit (blindtarmsbetændelse), hvad mange læger også har gjort«. Sagen fortsatte med uændret intensitet til den 29. juni 1934, hvor Harbeck fik tilladelse til at udøve virksomhed som lægpraktikant i de sønderjyske landsdele.

Afslag

14 ansøgere fik afslag på deres ansøgning. En eksamination hos amtslægen og amtmanden afslørede, at deres kendskab til sygdomsbehandling var minimal. Et afslag blev i de fleste tilfælde accepteret af dem, der havde funktionen som bi-erhverv. De, der levede af virksomheden, sendte som regel en ny ansøgning vedlagt anbefalinger fra fremtrædende enkeltpersoner eller befolkningsgrupper. Deres sag blev herefter behandlet igen fra

H.H.Voigts
notesbøger,
hvori han har
beskrevet,
hvorledes
forskellige
sygdomme
skulle
behandles.

bunden med det resultat, at nogle sager trak ud i flere år.

En meget søgt homøopat i Haderslev, Schødt, brugte forskellige pulvere, som han selv blandede. Pulverne var markeret med et nummer, men han havde ingen fortegnelse over, hvilket pulver de enkelte numre repræsenterede. »Jeg har det hele i hovedet«. Ved en efterfølgende afhøring angav han imidlertid et andet indhold ved numrene. Han fik afslag på sin ansøgning den 17. juni 1921.

En ny ansøgning, vedlagt 4000 underskrifter og en anbefaling fra minister H. P. Hanssen i august 1921, resulterede også i afslag. Trods dette fortsatte han med at praktisere. Hans sag slutter i januar 1927, hvor Sundhedsstyrelsen anmodede statsadvokaten i Sønderborg om at foranledige en undersøgelse og et eventuelt sags-

anlæg mod ham. Udfaldet af undersøgelsen kendes ikke, men Schødt er opført som homøopat i Haderslev bys vejviser til efter 1936.

En husbestyrerinde, Dorthe Frank, drev en mindre virksomhed som ledsætter i Rødding. Hun havde lært faget af sin far, der var smed, men hun mente, at han havde været i København et års tid for »at lære at være dyrlæge«. Alle instanser anbefalede et afslag. Amtslægen skrev: »Hun vil vist sagtens fremskaffe beviser fra kommunens spidser, deri hun har virket til befolkningens tilfredshed. Sønderjyderne er nu engang ikke opfyldte af særlig autoritetstro, og alt det, der ikke nyder anseelse hos autoriteterne, står af samme grund ofte højt hos befolkningen. ... Befolkningen vil nok foreløbig alligevel benytte Dorthe Frank og andre kvak-

salvere i smug«. Hun fik afslag den 25. februar 1921 og igen i 1927.

En enke gennem 36 år, Magdalene Gunnensen i Sønderborg, havde praktiseret homøopati i 38 år. Hun tjente 7-8 kr. om dagen. Der var almindelig tiltro til hende, og hun blev anbefalet af flere borgere på egnen. En mente dog, at det var samme slags medicin, hun brugte hver gang: »... men hjælper, det gør det!«.

En sag der medførte store problemer for Sundhedsstyrelsen

Hans Hansen Voigt oprettede i 1911 »Das kaiserliche Homöopatische Sanatorium« i Fynshav. Ifølge egne oplysninger havde han studeret medicin i Berlin og Kiel i 1906-09 og havde erhvervet titlen »Dr. Med. et Chir.« ved The Southern College of Medicine and Surgery« i Australien.

En forespørgsel afslørede imidlertid, at han aldrig havde været indskrevet ved universiteterne, og under en afhøring indrømmede han, at han aldrig havde været i Australien, men havde fået dokortitlen ved at indsende et pengebeløb og en kopi af en artikel til det australske fakultet. I årene 1912-17 blev han flere gange idømt bøder på op til 200 mark for kvaksalveri.

I 1913 flyttede han til Asserballeskov, hvor han behandlede både medicinske og kirurgiske sygdomme og opererede patienter i fuld narkose. Allerede i marts 1920 - før Genforeningen - modtog Justitsministeriet et brev med 3605 underskrifter fra beboere på Als med anmodning om, at »Dr. Voigt fra Asserballeskov må fortsætte sin store, gode virksomhed mellem os«. I juli 1920 søgte han om tilladelse til at fortsætte »... min lægevirksomhed på Als ... på lige fod med de autoriserede læger«.

Efter en grundig undersøgelse af hans virksomhed med indhentede oplysninger fra danske og tyske myndigheder blev hans arbejde betegnet som »... absolut skadelig og langt farligere for befolkningen end de fleste andre kvaksalveres«. Han

fik afslag den 30. december 1920, men fortsatte uanfægtet med at praktisere, endog med fuld accept fra den lokale sygekasse.

De følgende år skrev Voigt talrige breve til Kongen, forskellige ministerier og Sundhedsstyrelsen. Foreninger og talrige enkeltborgere støttede ham til stadighed i breve og i danske og tyske aviser. Sagen var efterhånden ved at blive politisk, og Sundhedsstyrelsen blev usikker: »... et afslag vil vække stor misstemning blandt befolkningen på Als«, og anbefalede derfor, at han fik tilladelse til at fungere på linje med andre lægpraktikanter. Dette afviste Voigt imidlertid, han ville have tilladelse til at fungere på lige fod med lægerne.

Egnens læger klagede jævnligt over Voigt. En 8-årig dreng døde af difteritis efter behandling hos ham, og han bortopererede brystet hos 2 kvinder på mistanke om tuberkulose. Hans sag spidsede til, og efter at han i 1923 behandlede en patient med tuberkulose, blev der anlagt en retssag mod ham. Inden der forelå en afgørelse, døde Voigt af »hjertesvaghed« den 2. september 1923.

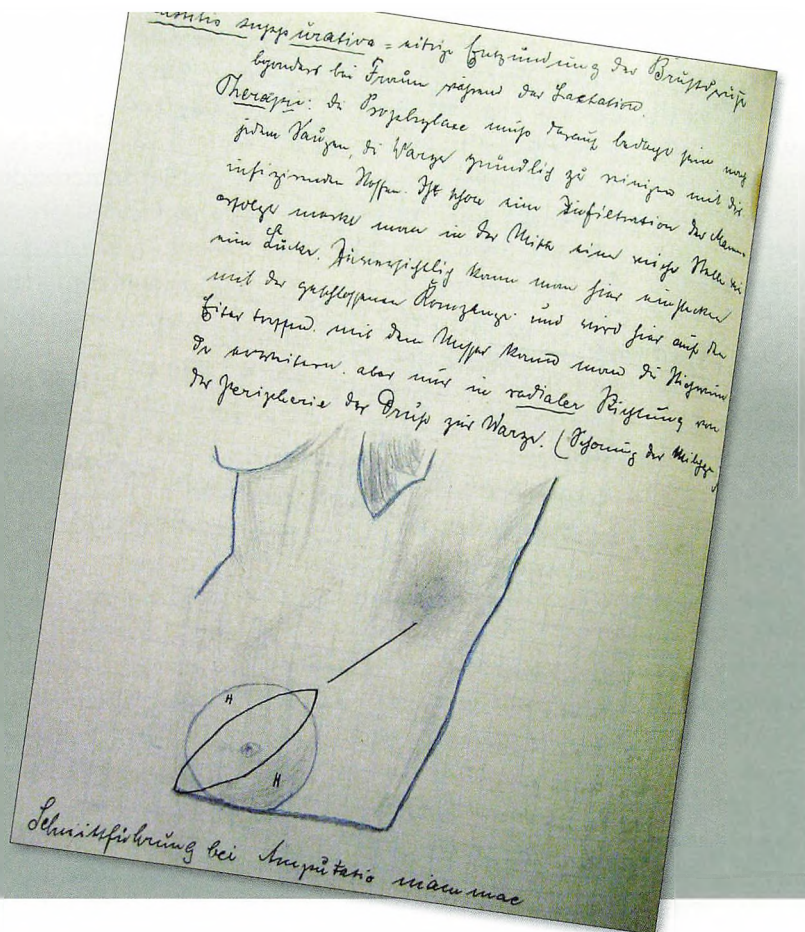
Akterne i de øvrige sager, der endte med afslag, viser samme billede. Ansøgerne var selv lærte uden kendskab til sygdomsbehandling og var ofte tidligere blevet idømt bøder for alvorlige fejl - i flere tilfælde med dødsfald til følge.

Myndighedernes håndtering af sagerne

Sagerne blev behandlet hurtigt, men afslag med fornyede ansøgninger og lokalbefolkningens reaktioner bevirkede, at visse sager strakte sig over flere år. En fornyet ansøgning blev i alle tilfælde taget seriøst med indhentning af nye udtalelser fra myndighederne.

Nytilflyttede embedslæger i Haderslev og Sønderborg, der ikke forstod den sønderjyske kultur og tankegang, var i starten meget negative overfor kvaksalverne. Em-

Side i
H. H. Voigts
notesbøger.
Her beskriver
han teknikken
ved fjernelse
af en bryst-
amputation,
en operation
han udførte
flere gange.

bedslægerne i Aabenraa og Tønder, der havde en sønderjysk baggrund, var mere moderate og afbalancerede i deres holdning, de tog i udstrakt grad hensyn til ansøgerens alder og specielle til lokale forhold. Amtsassessoren i Haderslev, der var sønderjyde, var en stor fortaler for kvaksalverne. De øvrige assessorer markerede sig ikke i samme grad, men anbefalede dog tilladelse i flere tilfælde, begrundet i ansøgerens eksistensmuligheder og lokale forhold.

Sundhedsstyrelsen tog ikke sagerne særligt alvorligt i starten men ændrede radikalt holdning, da den fik nærmere kendskab til kvaksalvernes arbejdsmetoder, og hvilke sygdomme de behandlede. »Det midlertidige Ministerium for sønderjyske Anliggender« var gennemgående positivt overfor kvaksalverne, og minister-

en, H. P. Hanssen, udtalte sig flere gange til fordel for dem.

Justitsministeriet, der havde den endelige afgørelse, fulgte som regel Sundhedsstyrelsens indstilling, men følte sig undertiden presset af befolkningsreaktionerne. I flere tilfælde armodede ministeriet styrelsen om, at en negativ indstilling blev taget op til fornyet overvejelse som følge af befolkningens protester. Sagerne blev herefter behandlet på ny - til stor irritation for styrelsens medlemmer.

Befolkningens reaktion på afslag

Afslag medførte i mange tilfælde kraftige protester fra den sønderjyske befolkning. Man opfattede afslagene som »et voldsomt indgreb i hjemmenes personlige ret til at lade sig betjene af den, som i over ti år uantastet har gjort sig fortjent til disses

tillid«, og man forstod ikke, at regeringen løb fra H. P. Hanssens løfte om, at alle, der havde et lovligt erhverv i den tyske tid, kunne fortsætte dette efter genforeningen. Både danske og tyske aviser kommenterede »de urimelige afslag«. Og i læserbreve gav mange udtryk for, at man ikke kunne tage »en velerhvervet retlighed« fra behandlerne.

Underskriftsindsamlinger med op til 4000 underskrifter blev sendt til Justitsministeren, H.P. Hanssen og lokale rigsdagsmænd. Den Nordslesvigske Kvindeforening skrev: »... at vi i højeste grad beklager den hårde fremfærd mod denne mand (Hans Hansen Voigt), som ved sine evner og uegennyttige færd, ikke mindst i de svære krigsår, har tjent hjemmene på en særdeles tiltalende måde og har været mange til uvurderlig hjælp og støtte«.

I 1927 oprettedes i Haderslev et »Udvalg til Værn om Homøopaternes rettigheder i Sønderjylland«. Udvalget markerede sig blandt andet gennem avisindlæg. Et indlæg slutter med ordene: »Bureaukratismen jubler - klogskaben synes desværre i dette forhold at være en ubekendt størrelse og fornuften sidder hjemme og græder«.

Lægernes holdning til kvaksalverne

Dansk uddannede læger, der flyttede til regionen efter Genforeningen, var udsat for en betydelig konkurrence fra kvaksalverne, der ikke blot behandlede patienter, men også udfærdigede attester af enhver art til lokale myndigheder og forsikringselskaber.

Problemet blev taget op af lægeforeningen, der gav udtryk for en vis forståelse for, at kvaksalverne kunne opnå tilladelse til forsat virke. Det medførte en heftig debat i Ugeskrift for Læger: »... Vi har ikke noget mod kvaksalverne i og for sig, men det har berørt lægestanden meget pinligt, at staten ... giver dem attest

for at være kyndige i hele lægekunsten eller grene deraf«.

Der var ingen væsentlig modstand fra regionens »gamle« læger. En del havde et fornuftigt samarbejde med kvaksalverne, der henviste uklare tilfælde til lægen, og i Tønder henviste lægerne i stor udtrækning patienter til kvaksalveren, der havde apparatur til lysbehandling.

Sygekassernes samarbejde med kvaksalverne

Lokale sygekasser så stort på, at behandling hos kvaksalverne ikke var omfattet af sygekassetilskud. Sygekasserne i Lysabild og Tandslet anbefalede oven i købet patienterne at søge kvaksalveren og meddelte, at behandling hos lægen skulle patienten selv betale, medens behandling hos kvaksalveren ville blive refunderet. Haderslev sygekasse refunderede i 1921 778 kr., og Hoptrup sygekasse refunderede i 1922 175 behandlinger hos homøopater.

I 1925 indgik »Centralforeningen af Sygekasser i Sønderjylland« og de af Justitsministeriet anerkendte lægpraktikant-er en overenskomst. Overenskomsten blev imidlertid afvist i februar 1926 af både Indenrigs- og Socialministeriet, »... da det formentlig vil få konsekvenser i det øvrige land, hvor kvaksalveriet breder sig ret foruroligende«.

Apotekerne og kvaksalverne

Kvaksalverne måtte ikke udstede recepter. Nogle forsøgte at omgå forbuddet ved at få en kollega i Flensborg til at udskrive recepten, hvorefter medicinen blev udleveret på apoteker i Sønderjylland. Et brev fra 1921 til amtslægen i Haderslev viser omfanget: »... Jeg ved med absolut sikkerhed, at der dagligt ekspederes for op mod 100 kr. recepter på Løveapoteket fra Homøopaten på Torvet. ... Der sendes homøopatisk medicin herfra til Kolding, Vejle og andre byer i Jylland«. Sundheds-

styrelsen gjorde gentagne gange apotekerne opmærksom på, at det var ulovligt, og efterhånden opgav de fleste apoteker denne i øvrigt gode forretning.

Ny dansk Lægelov i 1935

Den 1. januar 1935 trådte en ny lægelov i kraft. Samtidig blev samtlige tidligere love, forordninger og plakater, hvoraf den ældste stammede fra 1672, ophævet.

Det er ingen tvivl, om at kvaksalversagerne i Sønderjylland ved Genforeningen var stærkt medvirkende til, at lægeloven blev revideret. Allerede i 1925 havde amtslæge Refslund i Haderslev gjort Sundhedsstyrelsen opmærksom på, at dansk kvaksalverilovgivning burde revideres. Kvaksalveri af enhver art var forbudt uanset skader, men ved retssager krævede juristerne nu bevis for, at kvaksalveren enten direkte eller indirekte havde udsat den syge for fare, før det blev anerkendt, at der forelå en strafbar handling. Refslunds brev slutter med: »... Men hvorfor overlade det til juristerne at finde ud af, hvorledes de så nogenlunde kan klare sig med love, der ikke er tidsvarende? Man kan godt være bekendt at tage det gode, hvor man

finder det, og det vil ikke betyde kulturel tilbagegang, men tværtimod fremskridt, hvis lignende bestemmelser, som de i Tyskland gældende, blev sat i stedet for den danske kvaksalverilovgivning«.

Refslunds henvendelse gjorde utvivlsomt indtryk på Sundhedsstyrelsen. I 1927 begyndte man at drøfte en ændring af loven: »... men hvorfor ikke benytte denne lejlighed til at optage hele kvaksalverispørgsmålet til behandling?« Den 1. januar 1935 kom der så en ny lægelov, der - med visse begrænsninger - tillod ikke autoriserede personer at tage syge i behandling, blot de ikke udsatte vedkommende for påviselig fare.

Ved udarbejdelsen af loven skelede man til den tyske lovgivning. Som i Tyskland blev det således forbudt kvaksalverne: at anvende en lægetitel, at udføre funktioner for stat eller kommune, at behandle på statsanerkendte sygekassers eller kommuners regning, at foretage vaccinationer og at behandle smitsomme sygdomme. Herudover var det forbudt at udføre operationer, fødselsbistand, røntgen- og radiumbehandling og bedøvelse samt forbudt at anvende og ordinere receptpligtig medicin.

Andreas C. Johannsen: Født 1938. Medicinsk embedseksamen (1967), speciallæge i diagnostisk radiologi. Overlæge ved røntgenafdelingen, Sønderborg Sygehus (1978-2001) og efterfølgende konsulent ved samme afdeling (2001-2004). 1993 medstifter af Muséet ved Sønderborg Sygehus. Formand 1993-2014. 1992 tildelt Schlesiens Medicinske Akademis Æresmedalje. Universitetet i Katowice, Polen. 2000 tildelt Palle Franks mindelegat. Dansk Radiologisk Selskab. Tidsskriftsartikler om medicinske (gynækologiske og radiologiske) emner samt medicinhistoriske artikler om sønderjyske forhold. Medforfatter til »Sønderjyske Soldater - Kasernen i Sønderborg 1907-2014«. Red. Carsten Porskrog Rasmussen, René Rasmussen og Axel Johnsen. Historisk Samfund F. Als og Sundeved og Muséum Sønderjylland-Sønderborg Slot. 2015. Forfatter til: »Danske læger under nazismen«. Gyldendal 2016.

Supplerende læsning og kildeliste: Sønderjyske Årbøger 2008 s.145-184: Særlov for kvaksalvere i Sønderjylland 1920-1935. Sønderjysk månedsskrift: Benbrudslægerne fra Kolsnap.

De sønderjyske skolars markering af

25-ÅRET for Genforeningen

Af Poul Krebs Lange

Med Genforeningen indførtes den særlige sønderjyske skoleordning, hvor tidligere tyske lærere fik lov at fortsætte, hvis lokalbefolkningen ønskede det. En del af den historie kom frem igen, da en konvolut med genforeningsplakater dukkede op i Sønderjysk Skolemuseum i 2006.

I februar 2006 var vi en flok frivillige, der gik i gang med at sætte skolestuen fra 1907 i Over Lerte Skole i stand og indrette den til skolemuseum. Efter istand-

sættelsen kom arbejdet med at finde og restaurere undervisningsmateriale og skolemøbler, der passede til tiden.

Midt i dette arbejde kom tidligere skoleleder ved Hjerndrup Skole, Aksel Gyldenkerne, med en konvolut, der bar tydeligt præg af at have ligget nærmest uåbnet i en årrække. I konvolutten lå 12 små genforeningsplakater og et brev, dateret 20. oktober 1944, fra Haderslev Amts Skoledirektion. Brevet lyder:

*Til samtlige Kommunalbestyrelser
i Haderslev Amt*

I anledning af, at 25 Års Dagen for den store Afstemning her i Landsdelen nærmer sig, har Haderslev Amts Skoledirektion erhvervet et antal Gengivelser af de 12 smukkeste Afstemningsplakater. Deres størrelse er 14 x 20 cm. Farverne er smukt gengivet og Billederne vil pynte i enhver Skolestue, hvor de ikke findes i forvejen.

Disse Billedsæt vil gratis blive stillet til Raadighed for de Kommuner, der kunde tænke sig at lade Billederne indramme og derefter skænke dem til Ophængning i en eller flere af Kommunens Skoler.- Man skal i saa Fald henstille, at Gaven overrækkes til Skolen i Forbindelse med, at Afstemningsdagen mindes, selv om det, hvis de nuværende Forhold vedvarer til den Tid, kun kan ske i Stilhed.

Da man kun raader over et begrænset Antal Billeder, vil Anmodningen om Tilsendelse blive efterkommet i den Rækkefølge, hvori de indgaar.

P.D.v. Th. Roust

Billedsættet med afstemningsplakater, som skolerne fik tilbudt

Hvorfor blev konvolutten liggende i skuffen på Hjerndrup Skole og først fundet frem, da skolen blev nedlagt? Aksel Gyldenkærne fortalte, at det skyldtes en tysksindet førstelærer på skolen, og hvordan kunne det så gå til?

Erik Nørr fortæller i sin doktordisputats, Genforeningsens bedste gave, om den

særlige sønderjyske skoleordning og giver i en artikel i Sønderjysk Skolemuseums Årsskrift 2006 nogle eksempler.

Kort fortalt fastslog den sønderjyske skolelov af 30. juni 1920, at alle tilbageværende lærere skulle afskediges, og alle stillinger blev opslået i Statstidende den 13. juli 1920. Her fik lærerne mulighed

Sønderjysk Skolemuseum

for at søge deres tidligere stilling. For at undersøge befolkningens forhold til de hidtidige lærere iværksatte Skoleforeningen en hemmelig spørgeskemaundersøgelse via sine tillidsmænd i de enkelte sogne. Skemaerne ligger i dag i Hans Jepsen Christensens privatarkiv. Fra Lert Kommune svarer tillidsmand Hans Lydiken: »Lærer N. Skov i Over Lert vil nok blive og tror jeg også, at befolkningen nok vil beholde ham«. Skov blev ansat igen og blev i sit embede til 1933.

Om en naboskole hed det: »Lærer K. Bøhde, Neder Lert, ved ikke, hvad han vil. Arbejder undertiden for tyskheden. En del af befolkningen vil nok beholde ham«. Efter Genforeningen flyttede Bøhde

formentlig sydpå. I artiklen er der mange flere oplysninger om de lærere, der blev genansat, og de lærere, der kom nordfra. Erik Nørres konklusion lyder:

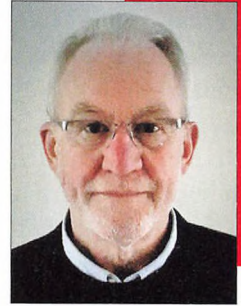
»Der er ingen tvivl om, at den sønderjyske skoleordning med den større beboerindflydelse og det forhold, at en del af lærerne fra den tyske tid fik lov til at fortsætte, bidrog til, at den sønderjyske skole efter 1920 blev en succeshistorie, ja man har ligefrem kaldt skolen for »Genforeningens bedste gave«. Havde man afskediget alle lærerne og erstattet disse med folk fra Danmark, havde det utvivlsomt givet store konflikter, som nu hovedsagelig blev undgået«.

Poul Krebs Lange er født på Rens Skole i 1943. Skolegang i Jaruplund og Tønder. Student fra Tønder Statsskole 1961, militærtid i Fredericia, på Kronborg og Gurrehus, Vordingborg og Cypern. Lærer fra Haderslev Statsseminarium 1968, lærer på Skrydstrup og Over Jerstal skoler, skolekonsulent og afdelingschef for børn og unge i Vojens 1993-95, børne- og kulturchef i Nørre-Rangstrup Kommune 1995-2003.

Kilde: Erik Nørr: *De sønderjyske lærere omkring Genforeningen*. Artikel i Sønderjysk Skolemuseums Årsskrift 2006. Foto: Poul Krebs Lange efter aftale med Sønderjysk Skolemuseum.

Flytning af grænsesten

Nr 127

Af Gunnar M. Krag

Postkort af grænsen ved Hejlsminde ca. 1914 set fra syd. Bemærk den tyske grænsepæl til højre og gendarmene på begge sider af slusen.

Grænsedragningen i 1864 fik stor indflydelse på livet i Hejls Sogn og satte et skel mellem nord og syd. I 2012 flyttede man grænsesten nummer 127 tilbage til sin gamle plads som symbol på ophævelsen af det gamle skel mellem befolkningen nord og syd for 1864-grænsen i Hejlsminde.

Den 15. juni 2012 på 92-årsdagen for de danske myndigheders overtagelse af kon-

trollen med Sønderjylland i forbindelse med Genforeningen i 1920 fejrede man i Hejlsminde, at grænsesten nr. 127 blev flyttet fra Hejls Skole til sin gamle plads ved Hejlsminde havn, hvor den havde stået fra 1866-1920.

Ved den genopsatte sten blev der anbragt en mindeplade, hvor der bl.a. står: *Grænsesten nr. 127 blev i 2012 bragt tilbage til sin oprindelige placering ved den gamle*

grænse mellem Danmark og Preussen, som et fredens symbol. Et symbol på, at et gammelt skel hen over Slusen efter 92 år var visket ud, og at et nyt fællesskab har udviklet sig hen over den gamle grænse.

Genopsætningen af stenen på dens oprindelige plads er en virkeliggørelse af de oprindelige intentioner og er med til at sikre mindet om grænsen 1864 - 1920.

Som det fremgår af det foregående, er det tydeligt, at Genforeningen og fjernelser af den forhadte grænse mellem Danmark og Sønderjylland i 1920 ikke betød tilbagevenden til gamle tilstande før 1864, men at de 56 år, som adskillelsen varede, havde sat sig dybe spor i bevidstheden hos befolkningen på begge sider af grænsen - et skel, som varede i mange år, også efter 1920, og som måske først nu omkring 100 år efter Genforeningen er blevet overvundet.

Hvordan dette skel mellem beboerne på begge sider af 1864-grænsen i Hejlsminde kom til udtryk næsten helt op til i dag, og hvordan det gik grænsestenene i Hejls-Hejlsminde efter Genforeningen er emnet for denne artikel.

Grænsen mellem Danmark og Preussen efter Londonfreden i 1866 betød, at »De otte sogne« i den nordlige del af Tyrstrup Herred - og dermed Hejls sogn - blev udskilt fra Hertugdømmet Slesvig og overdraget til Danmark i bytte med de Kongerigske Enklaver i Sønderjylland. I Hejlsminde kom grænsen til at gå igennem Slusehullet (senere Hejlsminde havn) op gennem Hejlsminde Nor og Kær Mølleå til Kær Mølle, og videre til Vejstrup sogn.

Delingen af Hejls Sogn

I Hejlsminde delte grænsen faktisk Hejls sogn, idet den sydligste del af Hejls sogn lå syd for Slusen og derfor kom til Preussen og blev en del af Aller sogn. I Hejlsminde stod på den danske side nord for slusen grænsesten nr. 127, og syd for slusen på den tyske side stod grænsesten

nr. 128. Her var der en grænseovergang, men da der dengang ingen bro var, måtte man sejles over slusen. Ved bunden af noret ved udmundingen af Kær Mølleå stod grænsesten nr. 126 og ved Kær Mølle, hvor der også var en grænseovergang, stod grænsesten nr. 125.

Da grænsen kom, var Hejlsminde en lille udskibningshavn og et fiskerleje i en rivende udvikling. I 1850-erne var stedet blevet en vigtig udskibningshavn for korn med en række skippere, der fungerede som korneksportører, og købmand Burcharth fra Assens byggede et stort pakhus, hvor der også var en slags købmandsudsalg. Bebyggelsen voksede hurtigt, og her boede skippere, fiskere og teglværksarbejdere, der arbejdede ved de tre teglværker, som lå tæt på Hejlsminde. Derfor indførtes der også kul til teglværkerne, og udskibedes teglsten til det omliggende område.

Etableringen af den nye grænse efter 1864 betød, at dette lille lokalsamfund, som indtil da havde været en enhed, blev delt i en dansk og en tysk del. De skippere, der hørte hjemme i Hejlsminde hørte til enten på den danske side eller på den tyske side. I 1907 var der 16 skibe og skippere nord for grænsen og 3 syd for grænsen. Men grænsen betød også ny tilvækst til stedet, idet der nu kom både grænsegendarmer og toldsteder på begge sider af grænsen. Der var allerede en kro her i forvejen, den senere Færgetro, som kom til at ligge på den tyske side. På den danske side blev der også oprettet en kro, der hvor nu Hejlsminde forsamlingshus ligger.

Ved Kær Mølle blev møllen delt lige midt gennem virksomheden ved stigsbordet, således at mere end halvdelen af jorden lå syd for grænsen, og mølleren mistede et stort opland og mange kunder syd for møllen. Han byggede derfor kort efter en mølle syd for grænsen.

I de første 30 år efter grænsedragningen

Grænsen ved Kær Mølle ca. 1910. Gendarm Frederiksen er på sin post. Bemærk grænsepælen til højre og grænsesten nr. 125 til venstre i billedet. Postkort uden navn.

blev der dog opretholdt en livlig forbindelse mellem Hejls-Hejlsminde og området syd for grænsen. Haderslev var gammel hovedby for Tyrstrup Herred, og det bånd forsvandt ikke sådan lige med det samme. Christiansfeldt var siden sin grundlæggelse blevet en vigtig by for oplandet i hele Tyrstrup Herred, også hertil opretholdt man en livlig forbindelse.

Således kan man på det gamle sølvtøj, der er foræret til bryllupper i Hejls i tiden mellem 1864 og 1900 se, at det er købt i Haderslev og lavet af sølvsmede der. Ligeledes fastholdt man også i mange år en forbindelse til Christiansfeldt Sparekasse. Da min oldefar i Hejls i 1890 skulle låne penge til køb af en gård til sin ældste søn, optog han et lån i Christiansfeldt Sparekasse, selvom det var mange år efter grænsedragningen og gården, som penge skulle bruges til, lå nord for Kolding.

I Hejls-Hejlsminde havde man også gennem hele perioden frem til Genforeningen en livlig forbindelse på det per-

sonlige og kulturelle område med sønderjyderne syd for grænsen. Op mod 60-70 % af alle håndværkerne i Hejls i perioden efter 1864 var født syd for 1864-grænsen og var udvandret til Danmark som så mange andre sønderjyder. De var med til i en lang periode at fastholde det sønderjyske sprog, som dog efterhånden blev mere og mere sydjysk.

Fra 1870-erne og frem til 1919 var der i Hejls desuden en efterskole for unge sønderjyder, som kunne komme herop og få undervisning i dansk sprog, historie og litteratur. Efterskolens første leder Lorens Birkedal havde en god kontakt til forældre-kredse på Als og Sundeved, Haderslev-området og langs hele vest-kysten fra Ballum og nordpå. Disse gode kontakter fortsatte under den sidste forstander Jørgen Ravn fra 1904-1919.

En del af Vejle Amt

Administrativt var sognet sammen med de øvrige 8 sogne efter grænsedragningen

blevet en del af Vejle Amt - først med navnet Kolding Herred og siden med navnet Nørre Tyrstrup Herred. Sognets overordnede myndigheder lå nu i Kolding og Vejle, og befolkningen gik straks ind i arbejdet i den nye situation. Således havde Hejls i hele perioden fra 1867 og frem til 1940 en mand siddende i Vejle Amtsråd til at varetage sognets og egnens interesser der.

Men som nævnt ovenfor vendte man sig i de første 30 år stadig mod syd i økonomiske og andre anliggender. Først efter århundredskiftet og vel først rigtigt efter 1911, hvor Kolding Sydbaner fik en forbindelse til Hejls-Hejlsminde med 3-4 daglige afgang til Kolding, blev beboerne rigtige sydjyder med Kolding som deres hovedby. Da jeg i 1961 efter 3 år på Christiansfeld Realskole skulle i gymnasiet, var der ingen tvivl om, at jeg skulle på Kolding Gymnasium, mens mine klassekammerater i Christiansfeld alle skulle på Haderslev Katedralskole. På det tidspunkt var befolkningen i Hejls vendt helt mod nord. Det var her, man handlede, og det var her man tog sin uddannelse. Men i Hejlsminde syd for broen var Haderslev stadig på dette tidspunkt hovedby.

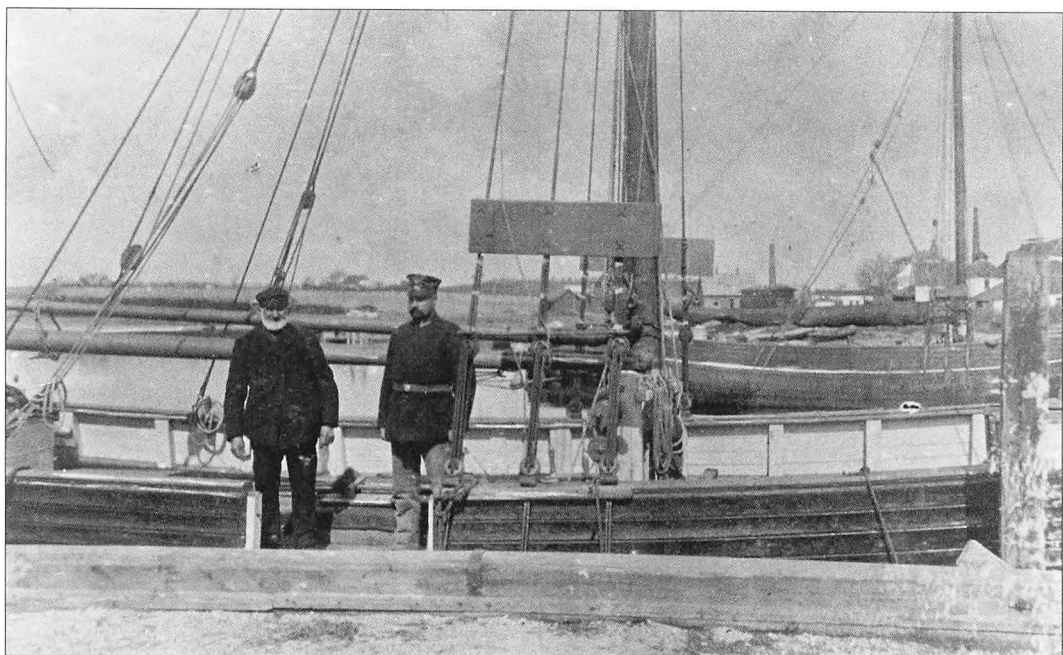
Skellet mellem nord og syd

Hvordan opstod så det på mindepladen i 2012 omtalte skel mellem befolkningen nord og syd for 1864-grænsen? Det er ikke så let at svare på. Grænsen efter 1864 kaldes jo også for Kongeågrænsen, fordi den fra Vamdrup og vestpå og ud til Vadehavet løb langs Kongeåen og i det store hele var identisk med den gamle grænse mellem Kongeriget og Hertugdømmet Slesvig. Her ude vestpå havde der altid været et skel mellem området nord og syd for grænsen. Men 1864-grænsens østlige forløb var en ny grænse, som skilte det gamle Tyrstrup Herred i to dele og adskilte en befolkning med fælles historie gennem århundreder. Derfor er skellet svært at forstå.

Hvori bestod skellet så? Ja, det er også svært at sige. Det var noget i tonen, når man i Hejls nord for Slusen talte om »dem ovre fra den anden side« eller man syd for Hejlsminde talte om »dem op' fra æ gammel land«. Det ene lød lidt nedladende, og det andet lød, som om man bar på et nag eller følte sig set ned på. Begge parter opfattede hinanden som anderledes, og derfor markerede man forskellen. Og efter Genforeningen blev forskellene jo klarere. Seksoghalvtredsårs tysk administration havde sat sig sine spor.

Tiden lige før og omkring Genforeningen var en tid fuld af store glæder. Alt det, man havde kæmpet for i så mange år, blev nu til virkelighed. Men efter festlighederne kom hverdagen og skuffelserne. Op gennem 1920-erne fik det sønderjyske landbrug store vanskeligheder, mange mistede deres gårde og måtte gå fra hus og hjem. Der kom nu en ny dansk administration, ofte med folk nordfra som de ledende.

I Sønderjylland har man stadig ikke dåbsattest, men fødselsattest fra kommune-kontoret, og når man skal giftes, skal man på kommune-kontoret først. Det er alt sammen, hvad det er, men den største forskel mellem befolkningen nord og syd for grænsen var første Verdenskrigs rædsler og tabet af henved 6000 unge sønderjyder for en sag, der ikke var deres, og omkring 4500 invaliderede, der vendte hjem til en ny hverdag efter krigen. Det var ikke let. Der var virkelig forskel. Befolkningen syd for grænsen havde lidt under 56 års preussisk styre og under 4 års krigsdeltagelse. Nord for grænsen havde man ikke haft tysk styre og ikke været en del af krigen. Disse forskelle blev klarere efter 1920, og de mærkedes i det daglige samvær mellem folk nord og syd for den nu fjernede grænse. Den fysiske grænse var væk, men den sad stadig inde i hovedet på folk, som en erfaring, som en følt forskel.

Grænsen ved Hejlsminde 1914. Skipper Morten Christensen, som boede syd for slusen, og en tysk officer.

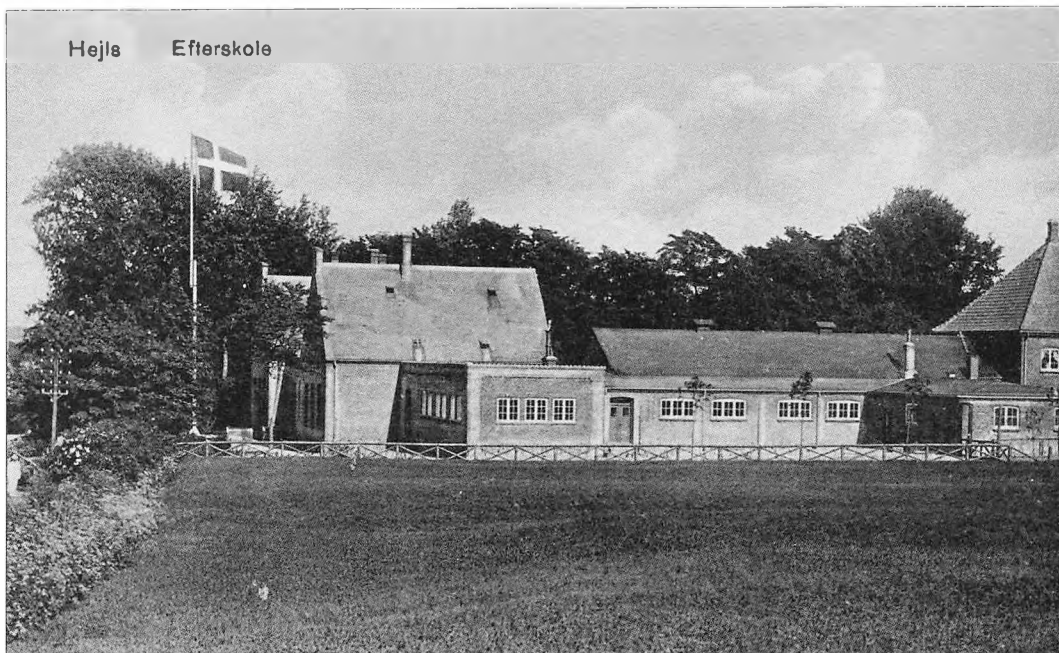
Det hjalp ikke, at der i Hejlsminde i 1923 kom en bro over Slusen, så området nord og syd for den slettede grænsen nu fik direkte forbindelse. Nu var sproget forskelligt. I Hejls talte man ikke længere sønderjysk, men sydjysk. En af de morsommere forskelle er den kulinariske. Vi har - i Hejls - flere opskrifter på æblekage. En af dem hedder »Æblekage o den her sid æ bro« og »Æblekage o den anden sid æ bro«. Den sidste er med smør, den første uden fedtstof.

Foreningslivet var også påvirket af skellet

I min ungdom gik vi meget til bal i omegnen, men vi gik aldrig til baller »ovre på den anden side«. Hvis »dem fra den anden side« kom til bal på Hejlsminde Badehotel, kunne det nemt komme til slagsmål mellem unge mænd fra hver deres side af slusen. I Hejlsminde var der foreninger for dem syd for grænsen og andre for dem nord for grænsen. Man holdt sig for sig selv.

Hejls Selskabelige Forening var en selskabelig forening for dem, der boede nord for den slettede grænse. Foreningen samlede på et tidspunkt penge ind til anskaffelse af gadebelysning nord for broen. Da man syd for broen også ønskede gadebelysning, startede man Hejlsminde Borgerforening, hvis første formål var at skaffe penge til gadebelysningen, men som i dag er en almindelig, selskabelig forening for hele området.

Da der på en generalforsamling i Borgerforeningen engang i 1980-erne blev foreslået at slå de to foreninger sammen, da de jo egentlig havde samme formål, kom modsætningerne atter frem. Da kom der bemærkninger som: »Vi skal da ikke være sammen med dem derovre fra«. Begge foreninger eksisterer stadig. Børnene syd for grænsen gik først i Anslet skole og siden i Aller skole. Først da Aller skole blev nedlagt i 1987, og skoledistrikterne blev lagt sammen, kom børnene fra Hejlsminde syd for grænsen til Hejls skole. Det har siden gjort meget til at slette skellet.

Hejls Efterskole ca. 1910. Skolen er netop blevet udvidet til at kunne rumme hen ved 100 elever.
Postkort uden navn.

Kommunesammenlægningerne

Ved kommunesammenlægningen i 1970 ville det have været naturligt, om Hejls, Vejstrup og Taps sogne, som siden 1864 havde været en del af Vejle amt, kom til Kolding Kommune. Men forhandlingerne endte med, at man i stedet skabte Christiansfeld Kommune midt mellem Haderslev og Kolding. Hejls, Vejstrup og Taps sogne kom med i denne kommune og dermed til Sønderjyllands amt, og blev nu igen en del af Sønderjylland efter 114 år. Det var der meget delte meninger om i Hejls. Nogle ville have været mod nord, og andre ville gerne tilbage til det sønderjyske. Det var de færreste.

Samme strid blussede op ved den næste kommunesammenlægning i 2006. Borgmester Jørgen From i Christiansfeld Kommune arbejdede for, at hele Christiansfeld kommune blev lagt til Kolding kommune. Men i Fjelstrup og andre steder i kommunen var folk imod at forlade det sønderjyske og blive lagt sammen med områder nord for den gamle grænse. Den

sad stadig i bevidstheden hos folk. Det endte med en afstemning, hvor Fjelstrup, Hjerndrup og Bjerning sogne kom til Haderslev, mens resten af sognene kom til Kolding.

Nu er beboerne på begge sider af den slettede grænse ved Hejlsminde alle borgere i Kolding Kommune. Men man har stadig forskellige telefonområdenumre nord og syd for grænsen, man har hver sit elselskab og vandværk. Op gennem 1980-erne og 1990-erne afholdt man i Hejlsminde et kræmmermarked for at skaffe penge til et forsamlingshus på stedet. Det blev til virkelighed i 1996. Danmarks smukkeste beliggende forsamlingshus med vand til begge sider. Det projekt var med til at samle befolkningen nord og syd for skellet, som nu endelig er væk.

Tilbage til grænsestenene og deres historie

Da det ved freden efter 1. Verdenskrig i Versailles blev klart, at Sønderjyderne ville få en mulighed for at stemme sig tilbage

til Danmark, blev hele Sønderjylland og Danmark grebet af genforeningsfeberen. Der var jo mange ting, der skulle falde på plads, når en grænse skulle flyttes. Alt dette foregik i månederne fra den 10. febr. og frem til den 15. juni, hvor området fra 1864-grænsen til den nuværende grænse formelt blev overdraget til Danmark. Toldgrænsen blev fjernet, og de danske myndigheder rykkede ind, og der blev etableret en ny grænse ved Kruså i øst til Rudbøl i vest.

Dermed var den forhadte grænse fra 1864 ophævet, og grænsestenene blev gravet op. Ingen interesserede sig for dem i den første tid. Den hvide og sortstribede preussiske grænsepæl i Hejlsminde på den tyske side blev straks hugget til pindebrænde. Pælen og stenene var jo symbolet på den forhadte tid under tysk herredømme, og de fik lov at ligge upåagtede hen i op mod halvandet år.

Det vil sige, at her i Hejls var der nogle, der handlede hurtigt. På gården Stavnsbjerg ved den vestlige bred af Hejlsminde Nor boede dengang landstingsmand Rasmus Hansen. Han var svoger til sønderjydernes leder H. P. Hanssen og meget nationalt sindet. Da det efter afstemningen i februar 1920 blev klart, at grænsen ville blive flyttet mod syd, ønskede han at sikre sig grænsesten nr. 126, der stod ved udløbet af Kær Mølleå i engene neden for hans gård, som minde om 1864-grænsen.

Så efter afstemningen i februar 1920, og før Danmark formelt overtog området den 15. juni 1920, fik han sine sønner til at grave stenen op. De fik den tunge sten med betonsokkel op i agterenden af en jolle, mens de selv alle fire stod som modvægt i den anden ende og roede så hen mod gården. Lige neden for gårdens have kæntrede båden, og grænsestenen lå på bunden. De fik den vendt, og så stod den der og stak op af Noret synlig for alle. En tysk gendarm fik øje på stenen ude i Noret og ville indberette tyveriet til myn-

dighederne. Rasmus Hansen måtte true med at nægte ham adgang til at fiske ål i Noret, førend han blev medgørlig. Senere i efteråret 1921 lod Haderslev vejvæsen høre fra sig. De ledte efter grænsesten nr. 126. Da fik Rasmus Hansen gennem svogeren H. P. Hanssen udvirket, at han fik lov til at beholde stenen. Den står stadig i haven på »Stavnsbjerg«. Rasmus Hansen fik sat et skilt på den med et lille vers:

*Her stod jeg i et halvhundrede år
som skel mellem danske i syd og nord.
Nu trygt i Danmarks jord, jeg står
mellem Skamlingsbanke og Flensborg Fjord.*

Grænsesten 125 og 127

Så nemt gik det ikke for pastor Andreas Fibiger fra Eliaskirken i København, som i 1919 købte sommerhuset »Det lille Es« ved Hejls Strand nord for Hejlsminde og forelskede sig i grænsesten nr. 125 ved Kær Mølle. Han kom første gang til grænsen ved Kær Mølle i sommeren 1919 og ville en tur til Christiansfeld, men blev afvist af de tyske gendarmere, da han manglede rejsepas. Ved den lejlighed fik han øje på grænsestenen, der stod ved Kær Mølle og tænkte, den vil jeg have, når grænsen bliver flyttet. Familien deltog i genfor-

Grænsesten nr. 126 i haven på Gården Stavnsbjerg efter 1920.

Flytning af grænsesten nr. 127 i 2012 mens fjernsynet filmer. Til venstre Ole Futtrup - til højre Christian Krag

eningsfesten den 10. juli 1920 i Frederikshøj, og derefter gik Fibiger i gang med at sikre sig sin grænsesten.

Det var altså først i august 1921 mere end et år efter Genforeningen, at myndighederne begyndte at samle de væltede grænsesten sammen. Det betød, fortæller Fibiger, at Hejls sogneråd nu vågnede til dåd, og skyndte sig at sikre sig grænsesten nr. 127 ved Hejlsminde, vores grænsesten her, og gemte den i en lade.

Endelig den 11. november 1922 fik Fibiger brev fra ministeriet om, at man havde anmodet amtmand Haarløv i Haderslev om at stille grænsestenen til hans rådighed. Den 13. december 1922 blev stenen hentet i Christiansfeld og ført til « Det lille es», hvor Fibiger med familie og naboer på genforeningsdagen den 10. juli 1923 rejste stenen ved en lille ceremoni. Her stod stenen til 1926. Da flyttede Fibiger sommerhus til Sjælland, og stenen flyttede med ham til godset Eskilstrup ved Hæslev, hvor den nu står. Som kuriosum kan nævnes, at det ikke var grænsesten nr. 125

han fik, men sten nr. 19, som havde stået ved Gredstedbro. Hele dette forløb har pastor Fibiger fortalt meget morsomt om i »Grænsestenens saga«, som findes i arkivet i Hejls. I sagaen, nævner han også, at Hejls sogneråd vågnede op til dåd i efteråret 1921 og sikrede sig grænsestenen nr. 127 i Hejlsminde og gemte den i en lade. Den ville man senere anbringe i et lille anlæg ved Slusen i Hejlsminde som minde om 1864-grænsen. Det blev af ukendte grunde ikke til noget. I stedet blev stenen anbragt ved flagstangen ud mod vejen ved Hejls Efterskole, som nu i 1920 var blevet til Hejls kommuneskole. Efterskolen var fra 1894-1919 en af Kongeåskolerne, hvor unge sønderjyder kom og fik undervisning i dansk kultur og historie for at sikre danskheden i Sønderjylland i den tyske tid. Så i 1922 gav det god mening at anbringe stenen ved skolen, som var et symbol på kampen for danskheden i Sønderjylland.

Her stod den så i mange år. Der kom siden en hæk foran, så den ikke kunne

ses fra vejen. Alle os, der har gået i skole i Hejls, har dog fået den forevist og hørt om grænsen og om Sønderjyllands kamp for at komme tilbage til Danmark. Nogle perioder var den halvvejs glemmt, andre gange blev den malet op og vist frem. Leif Thomsen, som var skoleinspektør i Hejls fik den malet op i 1980-erne og sørgede for, at besøgende med bus fra Kolding til kreative dage i Hejlsminde gjorde holdt her og fik stenen at se. Siden groede den lidt til igen.

I Hejls-Hejlsminde Lokalråd fik man i 2011 den idé, at

stenen skulle flyttes tilbage til Hejlsminde, hvor den oprindeligt har stået, dels som minde om grænsen 1864-1920 og dels som

symbol på, at det skel, som denne grænse havde skabt mellem lokalbefolkningen nord og syd for grænsen, nu efter mange år er slettet og erstattet af samarbejde.

Her står stenen så igen i Hejlsminde, som det var sognerådets oprindelige plan i 1921 og ved indvielsen i 2012 blev der serveret æblekage både fra »den her sid æ bro« og fra »den anden sid æ bro«.

Kilder: Mundtlige beretninger fra folk i lokalområdet.

Gunnar M. Krag: Forhenværende gymnasielektor. Født 1944 i Hejls og opvokset der. Siden 1986 leder af Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Hejls-Hejlsminde.

Sprogforeningens formål er at gavne det danske sprog og den danske kultur i Sønderjylland.

Vi arrangerer og støtter kulturelle aktiviteter, nord og syd for grænsen. Vi udgiver bøger, uddeler Sprogforeningens Kultur- og Sprogpris og vi støtter ungdommen i Sydslesvig.

Medlemskab af Sprogforeningen koster 250 kr. én gang for alle.

Indmeldelse kan ske på telefon 2218 1938 eller på sprogforeningen@gmail.com

Bliv medlem af

SPROGFORENINGEN

Folkehjem · Haderslevvej 71 · 6200 Aabenraa · www.sprogforeningen.dk

Tema:
Genforening

100 års grænse

Af Steen Bo Frandsen

Steen Bo Frandsen kaster et kritisk blik på udviklingen i grænse-regionen gennem de seneste hundrede år, hvor grænsedragningen fremmede nationalismen, og hvor vi blandt andet på baggrund af Bonn-erklæringerne blev lidt for gode til at leve med ryggen til hinanden.

For hundrede år siden blev den nuværende grænse mellem Danmark og Tyskland lagt fast, og siden har 1920 stået som et af Danmarkshistoriens vigtige årstal. Med rette, for grænsedragningen kom til at betegne afslutningen på en lang konflikt om herredømmet over Slesvig og gav dermed nationalstaten den form og udstrækning, der stadig gælder.

Med den nye grænse faldt der imidlertid ikke straks ro over spørgsmålet. En national grænsedragning var blevet præsenteret som løsningen på alle problemer. Realiteten var en anden. Mindretalsproblemer, overvindelse af gensidig mistro, udvikling af en fredsgænse og bestræbelser på at styrke et grænseoverskridende samarbejde var nogle af vanskelighederne.

Efter hundrede år er den generelle opfattelse, at naboskabet er bedre end på noget tidspunkt, siden den nationale konflikt begyndte i 1800-tallet. Den vurdering er der ingen grund til at anfægte, men det forløbne århundrede giver anledning til at betone den lange læreproces og påvirkningerne fra en større international kon-

tekst. De største fremskridt udgik sjældent fra grænseregionen selv, og nutidens gode naboskab betyder ikke, at det ikke kunne blive bedre.

1920-grænsen oplevede mange danskere som oprejsning for nederlaget i 1864. Herefter levede det store flertal af dansksindede sønderjyder inden for nationalstatens grænser. Eftertidens positive vurdering overskygger, at stemningen i datiden var ambivalent. Siden var der en tilbøjelighed til at glemme, at de to afstemninger i vinteren 1920 ikke gjorde alle tilfredse. På dansk side havde den erkendelse efterhånden sejret, at grænsen ikke skulle ligge længere mod syd, end det danske sindelag rakte.

Den dansksindede bevægelse i Nord-slesvig afviste en indlemmelse af de syd- og mellemslesvigske egne, hvor danskheden stod svagere og havde en mindre entydig karakter. På baggrund af sindelag lod en sydligere grænse sig ikke forsvare. Danskerne endte med at få en smule mere, end de kunne tilkomme, fordi den nordlige første zone blev behandlet som

en enhed. Alligevel markerede den nye grænse et bittert nederlag for de traditionelle dansk-nationale kredse, der tro mod det gamle Ejderprogram havde forlangt hele Slesvigs indlemmelse, men især havde kæmpet for at sikre, at Flensborg under alle omstændigheder kom til Danmark. Men danskerne glemmer gerne, at grænse-dragningen i 1920 også var et nederlag for de tyske slesvigere - både de, der endte som tysk mindretal nord for den nye grænse, og for alle, der fastholdt den gamle slesvig-holstenske formel om det udelelige Slesvig-Holsten. Dette nederlag føjede sig til den katastrofale udgang på Verdenskrigen, og mange tyske slesvigere frygtede i årene derefter, at danskerne skulle forsøge at presse grænsen endnu længere mod syd.

Det historiske Slesvig havde en regional identitet

I 1920 blev Slesvig delt. Det var det, nationalisterne på begge sider havde kæmpet

for at forhindre, lige siden det nationale spørgsmål dukkede op i 1800-tallet. Både danskernes krav om hele Slesvig til Ejderen og tyskernes om hertugdømmernes udelelighed baserede på en historisk ret. Ingen af positionerne repræsenterede nogensinde stemningen blandt slesvigerne, om de var danske, tyske eller ingen af delene.

Delingen gjorde også ende på det historiske Slesvig. Hertugdømmet var blevet slidt i stykker under kampen mellem nationale modsætninger, der havde fjernet grundlaget for den lange slesvigske tradition som en overgang med en blandet identitet. De nationale paroler kendte ikke et både-og. Nu skulle alt være enten-eller. Stemmesedlerne ved folkeafstemningerne havde kun to rubrikker, og selv om det måske forekommer indlysende, markerede det netop, at Slesvig som overgang med en ambivalent identitet var uønsket. Vælgerne føjede sig, men ingen ved, hvor mange slesvigere, der måtte have ønsket

Kongefamilien er på vej til Tønder og kommer forbi Krusaa korsvejen, hvor dansksindede sydslesvigere er gået over grænsen fra Flensborg og håber, at de kan møde kongen. Kongens bil stopper ved korsvejen og kongen udtaler »I skal ikke blive glemte«. Foto fra Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Grænsen ved Kruså 1920. Foto fra Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

sig noget andet og måske drømt om Slesvig som en mellemform.

Efter 1920 findes der et dansk og et tysk Slesvig, men når Slesvigs historie er blevet fortalt som en evig kamp mellem to nationale identiteter siden tidernes morgen, er det forkert. Slesvig var netop ikke det ene eller det andet, men en region med prægning fra begge sider og uden en entydig farvning. Tidligere tider kendte ikke skarpe nationale grænser, og i en vis forstand måtte netop et grænseland være ubeslutsomt og uentydigt. Den tilstand var utålelig efter en national tankegang. I nationalstaternes Europa fik hver stat sin egen farve, som var hele landet ensartet. Overgangsegnene var ingen undtagelse, selv om de ofte burde have været gengivet med blandingsfarver.

Slesvigs mangel på entydighed havde i 1800-tallets nationale konflikt været en traumatisk erfaring for danskerne. Den nationalisering af sønderjyderne, som var begyndt op til Treårskrigen, fortsatte med uformindsket kraft efter indlemmelsen i Preussen. Nordslesvig, der havde en klar orientering mod det danske, var velforberejdet på en dansk nationsbygning efter 1920. Betragter vi de danske valgplakater fra afstemningen i 1920 er budskabet altid: *Hjem til Danmark*.

Der blev aldrig kultiveret en regional

identitet. Hvis en slesviger valgte dansk, var det for at blive dansker. Da Otto Didrik Schack talte til kongen på Dybbøl 11.7. 1920 udtalte han det meget klart: »*Det store Budskab, Genforeningen bringer os Sønderjyder, er, at vi nu ikke mere skal bære dette Navn, men blive Danske, ikke kun af Sind, men ogsaa af Navn*«. (Grænsesind, 180) Når det, der skete i 1920, i den nationale retorik blev kendt som «Genforeningen» afspejlede det den nationale stemning blandt sønderjyderne. Begrebet var dog på samme tid misvisende. Slesvig havde tidligere været en del af det danske monarki, men ikke af det kongerige, som Nordslesvig nu blev forenet med.

Schacks markante distancering til en regional identitet, delte de tyske slesvigere slet ikke. De identificerede sig tværtimod stærkt med det regionale. En af de populære tyske afstemningsplakater rummede den for danske betragtere forbløffende logik: I tusind år var vi slesvigere. Det vil vi blive ved med at være, og derfor stemmer vi tysk. De tyske slesvigere og flertallet af friserne fornemmede, at hvis de stemte dansk, ville Slesvig forsvinde og dermed deres regionale identitet. De erindrede stadig den danske undertrykkelse og sprogpolitik i årene mellem De Slesvigske Krige, og Sønderjyllands forsvinden ind i den danske stat efter 1920 gav dem ret.

Nationaliseringen blokerede for en normalisering af forholdet mellem Nord- og Sydslesvig

Der fandtes endnu ikke et dansk og et tysk Slesvig, men de nationale bevægelser arbejdede målbevidst på at konstruere det. Regionens historie efter 1920 handler i høj grad om denne fremmedgørelse. Løsningen på den nationale konflikt blev, at man trak en skarp grænse, vendte ryggen til hinanden og kultiverede ihærdigt forskellighed. Følelsen af slesvigskhed veg. Nationsdannelsesprocessen fremviste store resultater i retning af at skabe danske sønderjyder og tyske slesvigere.

Den nationale kamp og nationaliseringen af Slesvig var kommet til regionen udefra. Uden akademikerne, nationale agitatorer og politiske journalister i København og Kiel havde det nationale næppe fået det samme gennemslag. I 1800-tallets midte blev slesvigerne ikke spurgt, hvad de ville, og udfaldet af krigen i 1864 var ikke uretfærdigt, som danskerne mente,

men helt i overensstemmelse med tendensen i datidens politiske løsninger - *the winner takes it all*. Det havde danskerne selv forgæves forsøgt, men preusserne havde været dem langt overlegne. Preussen havde dog i 1864 været indstillet på at dele hertugdømmet, men det ville danskerne ikke inlade sig på.

Det preussiske herredømme over Slesvig gentog de fejl, danskerne forinden havde begået i de tyske dele af Slesvig. Det lykkedes ikke at overbevise eller tvinge slesvigerne til at vælge en nationalitet. Efter 1864 var det de danske nord-slesvigere, der kun blev endnu mere overbeviste om deres danskhed ved det preussiske pres. Afgørelsen i 1864 havde derfor ikke bragt en virkelig ende på problemerne, men hverken regeringerne i Berlin eller i København havde længere lyst til at holde kampen om dette omstridte landskab vedlige. Især på dansk side fik drømmen om at vinde Slesvig tilbage en vældig mobiliserende rolle under opbygningen af en moderne dansk nationalstat, men

🇩🇰 DEN DANSKE FOLKEBEVÆGELSE I SYDSLESVIG

● IGANGVÆRENDE DANSKE SKOLER
○ ANMELTTE DANSKE SKOLER
+ DANSKE BØRNEHÅVER
+ DANSKE MENIGHEDER
● TØNDER
+ DANSKE UNGDOMSFØRENINGER

GRÆNSE FRA 1920
GRÆNSE TIL 1864

ALS
SILDE
FOR
AMRUM
FRISLAND
SLESVIG
ANGEL
SVANS
JERNVED
HOLSTEN
KIEL

Kendsgerninger Marts 1948

1. Fra de ældste Tider Indtil 1864 er Sydslesvig en Del af Danmarks Rige. Trods tysk Undertrykkelse og Trusler søger Befolkningen at bevise sin Vilje til Danskhed.
2. 70.000 Sydslesvigere samles ved dansk Aarsmøde 1946. 85.000 i 1947
3. 80.000 stemmer Dansk ved Oktobervalget 1946. 100.000 (2/3 af den hjemmehørende Befolkning) ved Aprilvalget 1947.
4. 75.000 voksne er Medlemmer af Sydslesvigsk Forening.
5. 58 danske Skoler og Børnehaver med 13.000 Elever er i Gang Yderligere 130 Skoler er anmeldt, men Kiel-Regeringen har siden Marts 1946 ikke tilladt nogen ny Skole.
6. 59 danske Ungdomsforeninger med 8.500 Medlemmer er oprettet.
7. 45.000 holder Flensborg Avls.
8. 72 danske Menigheder samler Titusinder til dansk Kirkegang.
9. 320.000 østpreussiske Flygtninge truer alvorligt Sydslesvigerenes Nationalitet og den danske Grænse.
10. Sydslesvigerne giver nu Afkald paa materiel Hjælp fra Danmark, men fastholder overfor Stormagterne Ønsket om et særligt Styre adskilt fra Tyskland.

Postkort fra 1948 – reklame for danskheden i Sydslesvig og en del af den nationale kamp. Fra Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

styrkeforholdet mellem naboerne taget i betragtning, var der kun tale om en indadvendt national proces. En tilbageerobring troede ingen på.

Nogle nationalister på begge sider blev aldrig trætte. De holdt liv i den gamle konflikt, men for de ansvarlige politikere på begge sider var det slesvigske spørgsmål et problem, som man helst havde været foruden. På tysk side blokerede Slesvig for en normalisering af forholdet til de nordeuropæiske naboer, og på dansk side modvirkede det en normalisering af relationerne til den langt vigtigste nabo.

Det ændrede sig ikke efter 1920, hvor den nationale kamp om Slesvig i høj grad var blevet regionaliseret - eller overladt til nationalistiske aktivister, der i både Danmark og Tyskland søgte at skabe stemning for deres politik. Efter 1920 blev en grænsflytning ikke efterstræbt fra officiel statslig side - folkeafstemnings-resultatet var indiskutabelt, og striden havde udmattet de to stater. Hverken Danmark eller Tyskland kunne længere have en interesse i at holde dette nationale problem i live.

Slesvig bliver et udkantsområde

Inden den forbitrede nationale kamp havde Slesvig været et hertugdømme med privilegier, en vis regional selvstændighed og en egen regionalpolitisk forsamling i de rådgivende stænder. Det havde været et forholdsvis rigt og velstående landskab i monarkiet og et vigtigt forbindelsesled på halvøen. Flensborgs havn og debatterne om jernbanelinjer på langs gennem halvøen eller ud til vestkysten i Husum understregede Slesvigs politisk-strategiske betydning og økonomiske relevans. Slesvigs bønder så med beklagelse på de langt fattigere og underudviklede egne nord for Kongeåen.

Det tog sig efter 1920 anderledes ud. Slesvig havde som preussisk provins mistet sit økonomiske forspring. Udviklingen løb stærkere andre steder, og den

traditionelle transitrolle blev mindre udtalt. Det forbedrede sig ikke med delingen i 1920. Slesvig blev ved med at være en periferi, men blev herefter en dobbelt periferi, for ingen af de to dele kunne vinde økonomisk eller politisk betydning i de respektive stater.

I første omgang fulgte vanskelige år med en omfattende omstilling - i den danske del skulle alting vendes om og orientere sig mod kongerigets infrastruktur, og i den tyske gav den pludselige fremkomst af en delingsgrænse alvorlige eftervirkninger. En indtil da stærkt voksende by som Flensborg mistede en stor del af sit opland til Danmark. Alle økonomiske forbedringer og fremskridt til trods genvandt Slesvig aldrig sin gamle betydning. Som symbol for den nationale kamp beholdt landskabet endnu nogle årtier en fremtrædende position - økonomisk og politisk var det aldrig mere tilfældet.

Til det perifere hørte grænsens betydningstab trods al fortsat national symbolpolitik. En anden grænse blev efter 1920 først et anliggende på den tyske side, hvor det faldt svært at komme sig over det udelelige Slesvig-Holstens deling, men revisionismens kulmination under den såkaldte påskestorm i 1933, da lokale nationalsocialister håbede på Hitler-regeringens støtte og helt havde fejllæst de politiske forestillinger i Berlin, repræsenterede enden på tysk grænserevisionisme.

End ikke under Besættelsen blev grænsepælene flyttet, og fra Tyskland kom der aldrig siden den slags idéer. Anderledes på dansk side, hvor der efter den tidlige skuffelse over Flensborgs tab var støtte til H. V. Clausens linje. Efter Anden Verdenskrig glemte en stor mængde danskere dog, at grænsen lå fast og forlangte den rykket mod syd. Regeringen afviste og bragte heller ikke igen emnet på bane. Som på tysk side var spørgsmålet herefter regionalt og mistede dets nationale betydning.

Demonstration mod oprettelsen af Region Sønderjylland-Slesvig på grænsen ved Kruså. (Foto: Karin Riggelsen)

Kun på dansk side hører man stemmer, der taler om »genforeningshåbet« (Grænsen 2019). Det har også flere gange vist sig muligt at mobilisere grænsekampen i et mere nationalt perspektiv - kampen mod Schengen, modstanden mod region Sønderjylland-Slesvig og for den sags skyld de seneste års grænsekontrol og vildsvinehegn - men disse eksempler har til fælles, at det er holdt op med at være en offensiv grænsekamp.

Grænseregionens perifere status sættes i relief af de langt mere dynamiske aktiviteter i Øresund og Femern Bælt. Mens disse to grænseregioner for få årtier slet ikke fandtes i den offentlige debat, overskygger de i mellemtiden fuldkommen den dansk-tyske. I en herostratisk berømt artikel annoncerede Politiken Danmarks forestående landfasthed med Tyskland ved tunnellen under Femern Bælt. (Politiken 28.2. 2015). Hverken fra dansk eller tysk side er der nogensinde blevet satset noget tilnærmelsesvis tilsvarende på at

udvikle den slesvigske region. Alene infrastrukturen - det i sin tid stærkt forsinkede motorvejsbyggeri og den komplet utidssvarende jernbaneforbindelse - taler et tydeligt sprog. Man fremhæver gerne modpartens fejl og ubeslutsomhed, men manglerne ligger på begge sider.

Desværre er billedet ikke væsentligt anderledes på andre områder - stedfortrædende kunne man nævne det skibbrudne universitetssamarbejde. Naturligvis er der mange lokale aktiviteter og kontakter. Der flyder også europæiske midler ind i arbejdet. Og frem for alt er stemningen, omgangen og de indbyrdes møder på tværs af grænsen kendetegnet af åbenhed og langt færre forbehold end tidligere. Mislydene er forsvundet. Men tænk om man nogensinde havde vovet at tænke noget fælles, at finde en vision om noget, der kunne forene og genskabe den regionale identitet, som er forsvundet.

På den tyske side af grænsen gik det ikke slesvigerne meget bedre. Også her

blev administrative grænser ændret, og den historiske region forandrede sig. Navnet levede dog videre med den britiske besættelsesmagts oprettelse af det Schleswig-Holstein, som i sin tid havde været målet for de tyske i landet nord for Elben. Ironisk nok blev den gamle drøm virkelighed, da en mægtig strøm af flygtninge fra Østpreussen og Schlesien helt ændrede befolkningens sammensætning og forårsagede et dramatisk brud med den gamle tradition. Den betragtede danskerne fortsat med skepsis, og det nye Slesvig-Holsten blev ikke hilst velkommen fra dansk side.

En manglende forståelse af værdien af grænseregionen

Det har aldrig virkelig ændret sig. Den nye nabo blev så vidt muligt ignoreret - man talte bare om Tyskland og forstod aldrig den tyske føderalisme. Danmark så aldrig Slesvig-Holsten som en historisk partner. 1800-tallets rebellion lå tungt over naboskabet, og det må undre, at danskerne aldrig har forstået mulighederne i at betragte Slesvig-Holsten netop som en overgang, - en region, som historisk, geografisk og i et vist omfang også i mentalitet lå tættere på Danmark end mange dele af Tyskland. Ikke at slesvig-holstenerne heller har været dygtige til at udvikle denne position, men i hundredåret for grænsens oprettelse, er en grundig nytænkning og nyfortælling af det dansk-slesvig-holstenske naboskab sikkert et af de mest påtrængende emner i naboskabet.

Sammenlignet med mange andre europæiske regioner har Slesvig været bemærkelsesværdig tam og villig til at underordne sig nationale fortællinger. Der findes næppe en trodsig egensindighed eller en tradition for at skrive historie(r) på regionens præmisser. Det er vitterlig lykkedes at skabe to forskellige samfund med hver deres fortælling - fortællinger, der hovedsageligt berører hinanden, når

der tales om krig og konflikt. Den overvældende og vedblivende interesse for de få situationer, hvor regionen var ramt af krig, kan virke nedslående.

Om nord eller syd for grænsen: diskussionen efter et historisk foredrag, der måske handlede om noget helt andet, ender næsten altid med spørgsmål, om hvem der nu havde ret i 1848 eller i 1864. Den nationale konflikt drænedes regionen for en selvbevidst regionalitet med fokus på egne resultater og karaktertræk i en ganske særlig geografisk og kulturel kontekst. Regionens beboere har aldrig været i stand til at frigøre sig fra den nationale selvopfattelse.

Endnu to menneskealdre senere rager aftalerne fra 1955 op i naboskabet som en nærmest hellig begrundelse for det gode naboskab. Denne løsning - ikke mindst på problemerne omkring de to mindretal - var af helt uvurderlig betydning og alle dens fortrin er ofte blevet anført. Men den slog en tone an, som aldrig igen forsvandt fra naboskabet og grænseregionen: hver side gør alt på sin måde. Man lever fint med ryggen til hinanden, og erklæringerne rummede ikke ansatser til at komme ud over denne situation. Og det kom man så i vid udstrækning heller ikke.

Nutidens naboskab

Nutidens gode naboskab bygger også på denne mangel på visioner om fælles udvikling og fælles mål. Naboerne lever i vidt omfang parallelle liv og har det åbenbart godt med det. De markante forbed-

ringer i naboskabet kommer helt andre steder fra - især fra den europæiske integrationsproces, som naboerne begge har taget del i siden 1973. Mulighederne for at krydse grænsen for at arbejde eller handle på den anden side er blevet langt bedre.

Europa har medført et væld af ensartetheder og foreneligheder, som overstiger alt, hvad eksempelvis København-Bonn erklæringerne rummede. Det burde aldrig forurolige menneskene i grænseregionen, for hvem mere kontakt altid må være vigtigere end mindre kontakt. Men det giver stadig grund til utilfredshed, hvis man helst vil holde fast i den gamle idé om aflukkede nationale samfund, der bestemmer alting selv og holder det fremmede ude.

At Europa gavnede mindretallene, forstod det tyske mindretal i Danmark langt tidligere end det danske i Tyskland, men i de senere år er netop mindretallene blevet et af de bedste eksempler på de åbenlyse fordele ved at samarbejde og indse chancerne, der er til stede i en region, hvor samarbejde og indbyrdes forståelse er en altafgørende betingelse.

Det dansk-tyske naboskab var aldrig symmetrisk. Det er det heller ikke i dag. Danskerne har en i tyske øren underlig evne til at tale om »vores grænse«, som om det ikke var tyskernes grænse, og de har vel generelt en tendens til at udtale sig skråsikkert om forhold på den tyske side af grænsen og dele karakterer ud til naboen, som de bestemt selv ville have sig frabedt. De finder det selvindlysende, at der er danske skilte i den »gamle danske« by Flensborg, men nægter hårdnakket at skrive tyske navne på skilte i Danmark.

Det store flertal på den tyske side omgås forholdene på den danske side med

en endnu større uvidenhed og ligegyldighed. Selv efter årtier i grænselandet er ukendskabet til nabosproget imponerende. Den sproglige fremmedgørelse naboerne imellem hører til de mest dramatiske tegn på, at slesvigerne i mellemtiden har bevæget sig milevidt i forskellig retning. Engang var den sproglige variation næsten uendelig. Nutiden må stadig oftere ty til engelsk.

Naboskabet er ikke mindst så godt, fordi det plejede at være værre. Hvis man da lader nationalismens tid lægge niveauet og ikke tænker endnu længere tilbage, da det slet ikke var så ringe. Det tog halvandet hundrede år at komme nogenlunde over fortidens konflikter. Det var en vigtig proces, og det er stort, at man er kommet så vidt, men det er vel næppe et opmuntrende budskab til konfliktramte grænseregioner, at resultater i retning af godt naboskab skal lade vente så længe på sig.

Den store lære er, at det trods alle revan-chistiske idéer på begge sider er lykkedes at nå en forståelse af, at det ikke drejer sig om at besætte, kontrollere, indlemme så meget land som muligt. 1920-grænsen har vist sin berettigelse. At begge parter var misfornøjede og følte sig forfordelt var et sikkert tegn på, at det ikke var nogen ringe løsning.

En åben grænse mellem venligtsindede naboer er et mægtigt gode. Samarbejde og udvikling af grænseoverskridende kontakter er et uvurderligt stykke fredsarbejde. Men det er ingen selvfølge. Alt, hvad der er opnået, kan igen gå tabt - også ved symbolpolitik. Grænser skal man tage alvorligt - også når de ikke længere syner af så meget.

Steen Bo Frandsen er historiker, dr.phil., professor og leder af Center for Grænseregionsforskning ved Syddansk Universitet i Sønderborg.

Kilde: Otto Didrik Schack, Grænsesind, København 1970.

Tema:
Genforeningen

Mindretal

i Europa og Sydslesvig

Af Kirsten Futtrup

At tilhøre et nationalt mindretal kan ofte være en daglig kamp for at bevare sin identitet i modsætning til forholdene hos det danske og tyske mindretal syd og nord for grænsen. Kirsten Futtrup beretter om møder med mennesker fra andre mindretal og forsøget på at få oprettet Mindretallenes Hus.

Gennem min deltagelse i (SSF) Sydslesvig forenings forretningsudvalg er jeg kommet i forbindelse med FUEN (Federal Union of European Nationalities). Den Europæiske Mindretalsunion er en samarbejdsorganisation for europæiske mindretal, som har rådgivende status ved Europarådet. Hurtigt blev jeg fascineret af arbejdet omkring forskellige mindretal, hvoraf der findes ca. 140 autoktone.

Til de autoktone nationale mindretal / folkegrupper hører de nationale mindretal / folkegrupper, der er opstået som følge af den europæiske historie, ved grænsedragninger og andre historiske begivenheder samt de folkeslag i Europa, der aldrig har dannet nogen egen stat og lever som mindretal på en stats territorium.

Olga fra det tyske mindretal i Rusland

Olga fra det tyske mindretal i Rusland kom jeg i kontakt med, da hendes forenings inspirationstur var på besøg

hos vores mindretal, hvor jeg havde fornøjelsen af at have hende og hendes delegation med på Lyksborg skole og i vores Jernalderlandsby. De var utroligt interesserede og har siden haft stor gavn af den inspiration, de fik. Det blev sidenhen til hjertelige gensyn.

Hos det tyrkiske mindretal i Grækenland

I 2016 var jeg til en mindretalskonference i Komotini i Grækenland. Det var det tyrkiske mindretal, der stod for konferencen. I Grækenland må ordet tyrkisk mindretal ikke bruges om deres organisationer. Grækerne vil kun høre tale om muslimske mindretal. Den græske øvrighed holdt hele tiden øje med os. Når vi kørte i bus, fulgte en politibil efter os. Det var en mærkelig oplevelse. Det tyrkiske mindretal var meget gæstfrie og varme mennesker. Det var unægtelig en helt anden atmosfære end den, vi er vant til i vores mindretal, og den stod i modstrid til de debatter og møder, vi holdt på selve kon-

ferencen. Det var en oplevelse, som satte gang i tankerne.

Romaer

I 2017 var jeg til mindretalskonference i Rumænien i Kolozsvár. Få kilometer fra konferencen boede romaer under usle forhold. Vi sad og diskuterede mindretalsproblemer, og få kilometer fra os levede et mindretal, som end ikke havde overskud til at formulere sig. Her startede konferencedeltagerne underskriftindsamlingen til Minority SafePack. (Et initiativ, hvor man ved indsamling af 1,2 mio. underskrifter i mindretallene vil tvinge EU til at tage sig af mindretals synspunkter).

I 2018 var jeg til åbent hus arrangement i Bundestag i Berlin. Her fik jeg snakket med folk fra forskellige mindretal. Især husker jeg en lang samtale med en Roma, som i den grad følte sig forfulgt og undertrykt. Samtalen gjorde et dybt indtryk på mig. Disse møder med mennesker fra andre mindretal satte vores mindretalsliv i grænselandet i relief.

Både det danske og tyske mindretal kan jo frit leve deres liv med deres kultur, sprog og skoler. I modsætning til mange af mindretallene får vi endda tilskud til at leve vores mindretalsliv. Her mødte jeg

Samrådet er et dialogforum, hvor de forskellige Sydslesvigske organisationer er repræsenterede. Det har ingen besluttende myndighed.

(Sdu) Sydslesvig danske ungdomsforeninger, Skoleforeningen, Kirken, Biblioteket og Sundhedstjenesten udgør de forskellige organisationer i Samrådet.

Sydslesvig Forening (SSF) er den folkelige og kulturelle forening, som er opdelt i lokale distrikter. Foreningens formål er at udbrede og pleje det danske sprog, værne om og fremme dansk og nordisk kultur og drive folkeligt dansk virke i Sydslesvig.

mennesker, som hver dag måtte kæmpe for at leve deres mindretalsliv. Jeg havde læst om mindretallene i Europa, jeg kendte til ECMI (European Centre for Minority Issues), og i Flensborghus' kompleks havde FUEN's hovedkontor endda til huse. Det var først, da jeg mødte mennesker fra forskellige mindretal, at det rigtig berørte mig.

Mindretallenes Hus - en drøm der kuldsejlede

Dette er en beskrivelse af et ukonkret og vanskeligt forløb. Hvordan en smuk drøm kuldsejler og (forhåbentlig) alligevel omformes til noget brugbart. Et forløb som har fyldt meget i det Sydslesvigske landskab. I Sydslesvig er man vant til at tage hensyn til flere nationaliteter og være rummelige. Jeg oplever dog også, at vi kan være meget sårbare midt i al vores rummelighed. En rummelighed som vi ofte skal forsvare i en vedvarende proces over for andre mere enstrengede synspunkter.

Det er forløbet omkring Mindretallenes Hus, som jeg forsøger at beskrive ud fra min helt personlige vinkel. I forretningsudvalget arbejdede vi for at virkeliggøre projektet « Mindretallenes hus ». Et center for FUEN's arbejde med kontorer, udstillinger og et mødested for mindretallene. Et gammelt pakhuis i Flensborghus' gård skulle restaureres og omdannes til formålet. Finanseringen af selve restaureringen var i det store hele på plads.

I SSF's forretningsudvalg var vi begejstrede for ideen, som vi fik forelagt, og vi aflagde et besøg og gik rundt i det gamle pakhuis og så på planerne. Jeg fik indtryk af, at sagen bare kørte. Men ak, håbet brast. Der gik lokalpolitik i sagen. I Samrådet følte nogle organisationer eller personer sig forbigået, og nu hæftede man sig ved, at driften måske kunne komme til at belaste hele vort danske mindretals budget. I SSFs hovedstyrelse faldt man

også over, at driften måske kunne belaste foreningens budget.

Alle var enige om, at det var en god idé, men det måtte ikke

risikere at kunne gå ud

over nogens bevilling. Jeg

var ret chokeret over, at vores velfungerede og velbeslåede mindretal ikke ville risikere, at en cent evt. skulle bruges til et fælles projekt for mindretallene i Europa. Det var som at se et smukt skib komme sejlen, og netop da det skal til at lægge til kaj, kappes wirene, og skibet glider bort fra kajen.

Der gik også en del personfnidder i beslutningsprocesserne, både internt i mindretallet og på alle andre niveauer, hvilket var uskønt og brandærgerligt. Vi kunne i mindretallet have fået adgang til et smukt restaureret pakhus, som tilmed ville have været en pryd for Flensborghus.

Vi kunne have skabt en masse liv og nydt godt af besøg fra andre mindretal. Samtidig ville andre kunne blive inspire-

ret af grænselandets historie, hvor vi efter krige mod hinanden i dag har et rigtig godt forhold til hinanden. Fra et « mod hinanden over ved siden af hinanden til et for hinanden» fortæller vi en rigtig god historie.

Når det danske og tyske mindretal i dag kommer rundt i Europa og helt øjensynligt har det godt og hjerteligt med hinanden, er det en levende historie og en væsentlig grund til, at netop dette samarbejde er blevet indstillet til Unescos immaterielle kulturarv.

Trods flere tilbageslag for Mindretallenes Hus lever ideen bag huset stadig videre. FUEN er stadig interesseret i, at det bliver i Flensborg. Her i 2019 foreslår Slesvig-Holstens mindretalsrådgiver, Johannes Callesen, at der i stedet for et mindretallenes hus i mursten skal dannes et netværk, et »Mindretallenes Kompetencecenter«, som skal sørge for projekter og workshops, konferencer og møder for mindretal i det dansk-tyske grænseland.

Der lægges op til at gennemføre aktiviteter i samarbejde med eksisterende institutioner. Aktiviteterne skal gennemføres

FAKTA OM FUEN

FUEN (Federal Union of European Nationalities) blev grundlagt 1949 i Paris. FUEN er i dag paraplyorganisation for de autoktone, nationale mindretal/befolkningsgrupper i Europa og repræsenterer 91 medlemsorganisationer fra 32 europæiske lande.

- ★ FUEN arbejder for bevarelsen og udviklingen af de europæiske mindretals identitet, sprog, kultur, rettigheder og egenart
- ★ Har rådgivende status ved Europarådet og konsultativ status ved FN
- ★ Repræsenterer de europæiske mindretals interesser på regionalt, nationalt og europæisk plan
- ★ Er mindretallenes talerør i internationale organisationer
- ★ Afholder hvert år en kongres for mindretallene
- ★ FUEN har hovedkontor i Flensborg

inden for den bygningsmæssige struktur, grænselandet allerede råder over i dag. Her i maj 2019 går Samrådet og SSF's hovedstyrelse ind for at arbejde videre med Johannes Callesens oplæg. Jeg håber meget, at idéen kan føres ud i virkelig-

heden. At de mange, ofte ret vanskelige diskussioner, kan udmøntes i et fælles projekt, hvor vores mange forskellige bygninger og institutioner kan indgå.

Kirsten Futtrup: Kirsten Futtrup er pensioneret lærer. Opvokset i Sydslesvig og Danmark og har undervist begge steder. Musik og historisk formidling (Historiske værksteder) har præget lærergerningen. Sidder i Sydslesvigs Forenings forretningsudvalg og kulturudvalg og organiserer strikkemøder og strikkfestival i samarbejde med Sdu's Aktivitetshus.

Mærket for livet!

Se mere på IHS.dk @ihscik Idrætshøjskolen Sønderborg

IDRÆTSHØJSKOLEN
SØNDERBORG

Frhedens allé 42 | 6400 Sønderborg | Tlf. 7442 1848

VADEHAVSCENTRET

Porten til UNESCO's verdensarv

Det nye vadehavscenter set fra vejen (Foto: Adam Mørk)

Af Klaus Melbye

Beretningen om Vadehavscentret rummer historien bag, begejstringen for at formidle viden om det unikke vadehav og et smukt eksempel på moderne arkitektur og bæredygtig turisme.

Vadehavscentret startede allerede i 1992 på Ungdomshøjskolen i Vester Vedsted. Højskolen havde siden 70-erne haft en Vadehavsudstilling i en lade, som var åben for gæster. Denne udstilling blev besøgt af Prins Philip, og udstillingen var en af det trilaterale (Danmark, Tyskland, Holland) Vadehavs første udstillinger.

I 1992 blev den selvejende institution »Vadehavscentret« dannet af en kreds omkring Ungdomshøjskolen bl.a. med daværende Ribe Amt og Ribe Kommune og Fiskerimuseet i Esbjerg. Jeg blev ansat

Det gamle vadehavscenter fra 1998 (Foto: Vadehavscentret)

som naturvejleder i 1992 og skulle være med til at etablere et nyt vadehavscenter.

Der skulle gå 4-6 år, før det lykkedes at rejse økonomisk støtte bl.a. fra Arbejdsmarkedets Feriefond, der netop havde finansieret Ribe Byferie. Det første vadehavscenter blev tegnet af Niels Frithiof Truelsen, og det blev åbnet i 1998 af miljøminister Svend Auken. Centret var fra sin start ejet af Ribe Kommune.

En rejse var begyndt. Formålet med centret var at øge befolkningens kendskab til og forståelse for Vadehavsområdet. Fra sin start var formålet fokuseret og håndterligt, det var samtidig visionært og med fremtidsperspektiv. Formålet er i dag præcis det samme, og der er ingen grund til ændring, da det er nutidigt og stærkt.

Årene gik med i gennemsnit 28 - 30.000 gæster årligt, og masser af naturvejledning af skoler, børnehaver, offentlige ture, erhvervsgrupper og turister blev gennemført hver eneste år. Centret havde de første 19 år 5 ansatte.

Vadehavscentret var gennem årene kommet med i nogle fantastiske netværker, bl.a. i International Vadehavsskole,

IWSS, der betød, at vi mødte formidlere på hele Vadehavskysten gennem de tre lande Holland, Tyskland og Danmark. Vi kom med i de videns-pædagogiske aktivitetscentre under Undervisningsministeriet, og vi deltog igennem 5 år i ODA-oplevelsesudvikling i Danmark.

Jens Futtrup fra Myrtuegård Naturskole i Esbjerg kommune og undertegnede tog initiativ til at danne Vadehavets Formidlerforum (VFF) med i dag mere end 22 institutioner, der nu er integreret i Nationalpark Vadehavet, og som alle er vigtige partnere i Nationalpark Vadehavet i dag. VFF er et af de vigtigste samarbejder på Vadehavskysten, for at vi kan have en fælles identitet og begejstring for dette enestående område.

Vadehavet – et unikt naturområde

Følger man Vadehavet år efter år, er man ikke i tvivl om, at dette er et fantastisk sted. Et område hvor du som menneske er ydmyg, og hvor man må udvise stor respekt og samtidig beundring. De ord, man har lyst til at udtrykke, er ligeså uendelige mange, som områdets horisont er uendeligt stor. Området er beskrevet som et af de få steder i verden, hvor man på et lavvande kan finde fra den mindste alge til det største rovdyr.

Landet bag ved dig er beskrevet

ud fra et frisisk ordsprog: »Det er så stort, at man kan se en hare løbe i fjorten dage«.

Det kunne beskrives således: « I det ene øjeblik er det et hav, og få timer senere kan du gå så langt, øjet rækker«.

Vadehavet er enestående, og for langt de fleste mennesker er Vadehavet alene uendelige vader med stor horisont med sin skillelinje mellem stor natur og den adskillende digelinje, der sikrer den indtil nu totalt adskilte natur og kultur.

Landskabet er på flere måder et enkelt landskab, der på afstand ser monotont ud, og samtidig er det et landskab i evig forandring, hvor året, tidevandet og områdets stormfloder konstant ændrer på landskabets form og livsbetingelser for de millioner af bunddyr, fisk, fugle og havpattedyr, der lever i området. At opleve Vadehavets verden er som en rejse, der knapt nok er begyndt.

Det at stå ude ved sælbankerne, når de lige er begyndt at blive blotlagt for vand og se sæler i hundredvis. Som delfiner ankommer de, springende ud af vandet på vej ind til banken, hvorefter det tager få minutter, før alle har taget deres vante plads - det er et syn.

Det at krydse en vadehavspril og gå op på vaden lige på det tidspunkt, hvor der kun er så meget plads på vaden, at de tusinder af trækfugle står skulder

Sort sol over åslyngen
(Foto: Vadehavscentret)

ved skulder, og idet vi - en lille gruppe mennesker - ankommer oppe på vaden, trækker fuglene sig endnu mere sammen, og flere gange har trækfugle brugt vore grupper ude på vaden som skjul for rov-fuglene. Og specielt en gang husker jeg en lille kobbersneppe, der skrigende fløj tre gange rundt om en børnegruppe for derefter, at lande ved et af børnene. Tiden stod helt stille. Kobbersneppen spankule-rede nervøst ind midt i gruppen, idet der seks meter over os stod en vandrefalk stille i luften et øjeblik, og kobbersneppen løb bogstaveligt talt ind til børnenes ben. Rovfuglen fløj, og kobbersneppen fløj videre.

Det, der sammen med de meget nære oplevelser virkelig understreger, at Vadehavet ikke bare er noget særligt, men det er så særligt, at UNESCO nu har klassificeret området til verdensarv, er, når man på østersturene oplever sværmene. Mange gange, når vi besøger de store østersbanker langt fra land, oplever vi meget store trækfuglesværme mellem Rømø og Mandø, Mandø og Fanø. Når disse trækfuglesværme angribes af falke fra mange sider, danner de forme som tornadoer, amøber, hvaler og kæmpeskyer, der skifter form hurtigere, end man på nogen måde kan nå at reagere på, da ved man besked, »det særlige« er blevet til noget langt større – det er verdensarv.

Knortegæs i marsken (Foto: Vadehavscentret)

Det nye vadehavscenter

Siden 2007 har centret arbejdet med udvidelsesplaner. Men først ved dannelsen af Nationalpark Vadehavet i 2010 og med forventningen om klassificeringen til verdensarv, som blev en realitet i 2014, kom der rigtig skub i centrets planer.

Det er jo på alle måde fantastisk at skulle bygge anden gang. Man kender sine behov, sine arbejds gange og flow, sine brugergrupper, og endelig havde vi en holdning til byggeri og landskab.

Ved den første donation fra Arbejds-markedets Feriefond, var Esbjerg kommune positiv og gik med. A. P. Møller fonden var den tredje og Real Dania var den fjerde. Derefter slutter Friluftsrådet, Louis Petersens Legat, Augustinus Fonden, Bevica Fonden sig til. Etableringssum for byggeri, udstillinger, køb af grund og arkæologi blev ca. 64 mio. kr.

Processen

Igennem vækstmidler havde centret udviklet et materiale, der beskrev, hvilke udstillinger vi gerne ville udvikle. Materialet hedder »12 millioner trækfugle på rejse« og ligger på nettet i dag.

Centrets bestyrelse, Esbjerg kommune og fondene besluttede, at projektet skulle i udbud, først i en prækvalifikationsrunde, derefter ville styregruppen udvælge fem arkitektfirmaer, der i samarbejde med os

Kobbersneppe (Foto: Vadehavscentret)

Vadehavscentret set fra den modsatte side
med tundragården (Foto Adam Mørk)

og de tidligere valgte udstillingsdesignere skulle udarbejde det nye vadehavscenter i forslag.

Herefter ville man vælge to, der skulle arbejde videre, og endelig ville man vælge en vinder. Der deltog 42 arkitektfirmaer i prækvalificeringen. Det at skulle bygge et center for Verdensarven betød rigtig meget for firmaerne. Man valgte fem firmaer, der gik videre, og Dorte Mandrup Arkitekter vandt.

Formanden for dommerkomitéen var daværende borgmester Johnny Søtrup.

Hovedargumentet for at vælge netop hende var, at arkitekturen var ikonisk og samtidig tilpasset det flade marsklandskab. Journalisterne skrev: »Bygningen vokser op af landskabet«. Endelig var valget begrundet i hendes enestående nytolkning af marskens oprindelige byggestil med stråtag.

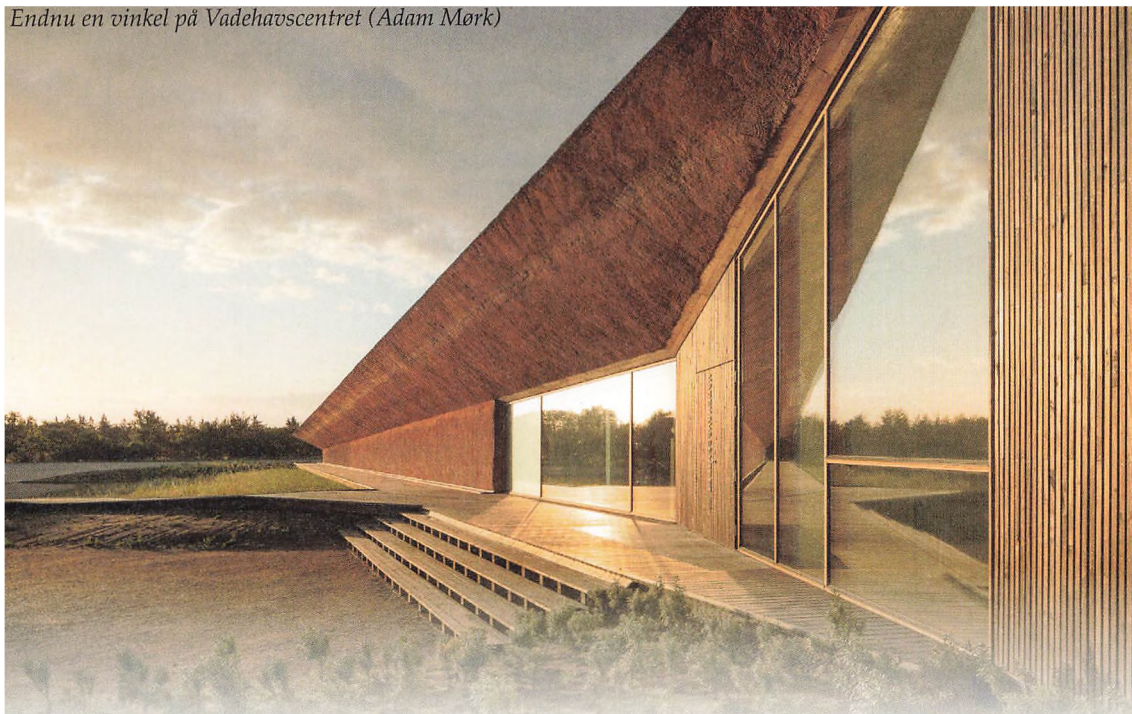
Udstillingen kom også ud i konkurrence, hvor 9 firmaer gav deres bud på en kommende vadehavsudstilling: 8 danske og et tysk firma. De havde alle brugt materialet »12 millioner trækfugle på rejse« som

Klyde (Foto: Vadehavscentret)

Strandkader (Foto: Vadehavscentret)

deres udgangspunkt. Styregruppen valgte JAC studie med arkitekt Johan Carlson i spidsen, der i samarbejde med No Parking og Jason Bruges studio i London skulle stå for den nye udstilling i tæt samarbejde med Vadehavscentret.

I oplægget til udstillingen var det vigtigt for centret, at denne skulle vise skæringspunktet mellem æstetik og naturinformation. Det overordnede tema skulle være »Trækfugle«, da det er kernefortællingen om Vadehavet og også hovedårsagen til, at området i dag er udnævnt til verdensarv.

Byggeriet af det nye vadehavscenter

Esbjerg kommune ved Lilli Lindberg foretog byggeledelsen sammen med Kasper Pilemand fra Dorthe Mandrup Arkitekter i nært samarbejde med centret. Der blev lavet en styregruppe for byggeriet, hvor kommunen, centret og fondene sad. Vi kørte en styreform, hvor vi hele tiden havde lister med muligheder, hvorfra

vi kunne vælge til, hvis det økonomiske råderum opstod. Centret fik stort set alle sine ønsker opfyldt. Fondene gik ekstra ind bl.a. i facadebeklædning med robinialister på de gamle bygninger, og ekstra midler blev rejst til udearealer og tundragården.

Centret blev udvidet fra 1100 m² til knap 3000 m². Konstruktionen er med jernbuer, i øvrigt alle næsten forskellige pga. centrets form. Opbygningen er trækassetter, og mellem det gamle og nye tag er der et fladt paptag. I trekanten mellem det gamle og nye tag ligger installationerne gemt. Der er brugt 25.000 bundter tagrør fra Limfjorden og Ringkøbing fjord, og tækningen tog 5 ½ måned, udført af tre firmaer: Kim Andersen, Arne Klyver og Ruud Conijn. På træfacaderne er der brugt 34 kilometer lister og 100.000 skruer.

Opvarmningen er 3,6 km jordvarmeslanger, og el er suppleret med 120 solcellepaneler på det flade tag, vi producerer selv i omegnen af 30-40 % af vores elforbrug.

Porten til UNESCO's verdensarv er åbnet

Det nye Vadehavscentret blev åbnet af Prins Joachim, som er centrets protektor, den 2. februar 2017.

Det var vigtigt for centret, at vi blev Vadehavskystens hovedudstilling om områdets natur, fordi når et område udpeges til Verdensarv, skal der være en ordentlig velkomst til områdets gæster. Derfor fik vi med borgmester Johnny Søtrup's hjælp fire borgmestres samt formanden for Nationalparken Janne Liburds underskrift på, at Vadehavscentret måtte kalde sig Porten til UNESCO Verdensarv. Dette udløste også en accept fra Kulturarvsstyrelsen.

I dag har centret godt 1100 m² udstillinger, primært om naturen og områdets trækfugle, og fra påske i år 2019 åbnede udstillingen »Vadehavsfortællinger« med store og små kulturhistoriske fortællinger.

Centret har tre gode formidlingslokaler, hvor 300 skoler undervises årligt i forløb med en ude-aktivitet og en fordybelse i lokalerne. Disse lokaler bruges også til introduktion af turistture og til erhvervsgrupper, samt anden mødevirksomhed.

Cafeen i centret blev i vinteren 2018/19 udvidet fra et kafekøkken til et egentlig produktionskøkken, da gæsterne har en forventning om at kunne købe frokoster og kaffe og kage.

Laden bruges til opbevaring af rigtig mange vadere, net, vogne, kørestole til havbund og mange andre materialer.

Kontorerne til personale og naturvejledere blev med byggeriet udvidet. I dag har vi mange forskellige praktikanter, studerende som bruger af centret i korte eller længere perioder. Dertil kommer planlægning og booking af mere end 1000 aktiviteter årligt.

Udstillingerne er udført i et enestående nordisk design. Det er fortællingerne, der lyser op - de digitale løsninger er afdæmpede og enkle og understøtter fortællingerne. Enkle spil bruges som pædagogisk

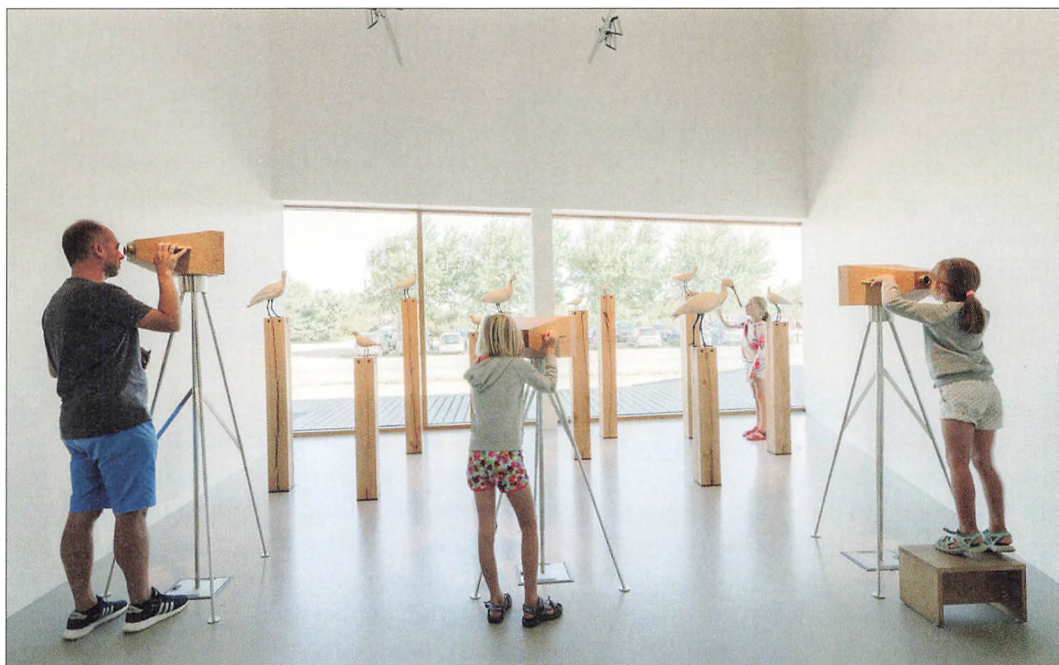
greb. Akvarellerne er udført af illustratør Carl Christian Tofte. Jan Tandrup har filmet alle de små fantastiske beretninger om trækfuglene.

I 7 rum formidles Vadehavets landskab, naturen og trækfuglene. I afrejserummet oplever man de store fuglesværme, deres bevægelser i sværmene, som man ville opleve dem, hvis man kunne komme helt tæt på.

Centrets nye rum, Vadehavsfortællinger, indeholder store og små fortællinger af livet på Vadehavskysten. Fra de store epoker om friserens indvandring, hvalfangst, okseudskibning til nutidens digebyggeri og turisme samt til dagligdagens fortællinger om jagt og fiskeri og personligheder, der betyder noget for os. Det hele finder man i rummet med Vadehavsfortællinger, hvor man i den lette version kan se animationer, og vil man vide mere, kan man fordybe sig.

Fra udstillingen (Foto: Adam Mørk)

Fra udstillingen – modeller af fugle (Foto: Adam Mørk)

Naturvejledningen

Centrets naturvejledning er kendt i hele Danmark. Mere end 1000 grupper, både skoler, familier, offentlige ture, erhvervsgrupper m.fl. bruger centrets naturvejledning til læring og oplevelser i Vadehavet. Centret har ansat 5-6 biologer som formidlere, og det faglige niveau er solidt og godt. Sæsonen er hele året, men turprogrammet er meget forskelligt.

Naturvejledningen tager sit udgangspunkt i centrets formål om, at vi vil øge befolkningens kendskab til og forståelse for Vadehavet.

Priserne og Vadehavscentrets betydning for samfundet omkring os

Efter centret nyåbnede efter om- og tilbygningen i 2017 har vi modtaget en del priser:

- Verdens smukkeste stråtag i 2017 tildelt fra tækkernes verdenskongres i London af 400 tækkere fra hele verden

- German Design Awards 2018 for udstillingsdesign
- Den danske og senere nordiske lyspris for udstillingslyset
- Årets byggeri i 2017 var givet af Dansk Byggeri som en helhedspris, dels for arkitekturen og udstillingens design, men også pga. af vores formål, i centrets aktiviteter betydning for samfundet omkring os

Vadehavscentrets betydning fra at være et lille naturcenter til at blive besøgscenter for Verdensarven er stor. Personalegruppen er vokset fra 5 personer i det gamle center til ca. 14 i det nye center.

Centrets gæster var 116.000 i 2017 og 93.000 gæster i 2018. Hvis man bruger Visit Danmarks laveste døgnforbrug for turister, lægger centrets gæster 40-45 mio. kr. i området om året. Det, at vore aktiviteter giver tilbage til samfundet omkring os, er noget, vi er stolte over. I mange år var vi med til at lave oplevelser, nu er vi

Fra udstillingen - kamuflage (Foto: Elin Brodersen)

en stærk medspiller i oplevelsesøkonomien og vel at mærke med indhold.

Vadehavscentret og UNESCO

Centret har lov til at kalde sig »Vadehavscentret – Porten til UNESCO Verdensarv«. Det forpligter. Da regeringen sagde ja til UNESCO klassificeringen til Verdensarv, sagde de samtidig ja til at udvikle bæredygtig turisme. Nationalpark Vadehavets bestyrelse har sagt ja til at arbejde efter FN's verdensmål.

Vadehavscentret har gennem Nationalparken støttet op om arbejdet med udviklingen af et »Code of Conduct« for aktiviteter i Vadehavsområdet. For en fremtidig udvikling af turismen i Vadehavsområdet er dette meget vigtigt. Alt for mange steder er naturen udfordret også af natur-

Naturvejleder på arbejde (Foto: Vadehavscentret)

turisme. Derfor har Vadehavscentret taget initiativ til et projekt, hvor forskere laver forstyrrelsesforskning på sæltursaktiviteter i Vadehavet for at give de forskellige aktører en værktøjskasse til bæredygtig udvikling, og for at vi kan lave mindst mulige forstyrrelser.

Vadehavscentret vil arbejde på at være rollemodel for bæredygtig udvikling. Centrets cafe har sølvmærket i økologi. Centret har jordvarme og solceller. Vi er på vej. Det at arbejde med at formidle Vadehavet hver dag er en meget stor glæde. Vadehavet er et af de flotteste naturområder i hele verden. Centret har mange nye projekter, og dette er også nødvendigt, for når man er kommet ind i den liga, hvor vi er i dag, er forventninger fra gæsterne store.

Code of conduct: retningslinjer for ansvarlighed og god praksis samt krav til sociale, etiske og miljømæssige forhold.

Klaus Melbye er direktør for Vadehavscentret. Han er uddannet agronom og naturvejleder og har været med fra Vadehavscentrets start.

Af Hans Tonnesen
Fotos: Ulrik Pedersen

Søndagsturen

Dette års søndagstur går til Tøndermarsken og byder på en vandretur langs Videnåen med start ved Lægan Pumpestation.

Fra Lægan til Rudbøl - en vandretur langs Vidåen

Her i Lægan lagde man til før i tiden, når man var på vej ind eller ud af Magisterkog. Der er løbet meget vand gennem Vidåen, siden den sidste grog blev nydt på Lægan kro. Ofte træffer man isfuglen

lige her, eller ved vandløbet omkring pumpestationen.

Faktisk var Lægan den første lokalitet for placering af en havsluse! Sluserne blev efterhånden bygget længere og længere

Magisterkog

Lægan Pumpestation

mod vest – først Rudbøl, så Nørremølle, Højer og nu Vidåslusen – sandsynligvis et definitivt punktum i Vidåens slusehistorie mod vest.

Lægan er også kendt for bådklubben, men ikke mindst for Lægan pumpestation. Her pumpes vand fra Tøndermarsken op i Vidåen, hvor det bliver ført videre ud i Vadehavet. I forbindelse med Tøndermarsk-initiativet vil pumpestationen snart fremstå som et vigtigt formidlingspunkt, med mulighed for at opleve pumpestationen i funktion, samt nyde udsigten ud over marsken og Nørresø. Stien, vi nu skal følge, er også en del af Tøndermarskinitiativets mange tiltag for at fremme oplevelsen af vores spændende marskområde.

Ind i Magisterkogen

Men det er især Magisterkog søndagsturen går til. Kog er betegnelsen for et landområde mellem to diger. Magisterkog

gennemstrømmes af Vidåen og er området mellem Lægan og Rudbøl, afgrænset af et sydligt tysk dige og et nordligt dansk dige – det dige vi vil følge på vores vandretur. Magisterkog er opkaldt efter magister H. V. Clausen, ophavsmanden til Clausenlinjen i forbindelse med grænse- dragningen efter 1. Verdenskrig.

Vidåen er den røde tråd i hele marsklandet, og en livsgivende åre – vi vil følge den hele vejen og opleve dens fantastiske natur, samtidig med at vi sender tankerne tilbage i tiden og forestiller os livet inden afvandingen i 1920'erne. For her har været meget liv – bådfolket levede langs åens bredder og laguner på varfter i deres små, stråttækte huse.

Vidåen var leveringsdygtig af de ting, som var afgørende for at opretholde et værdigt liv. Taget på bådfolkets huse var tækket med tagrør fra de store vådområder og var en vigtig indtægtskilde for

Musvåge

folket herude. Tagrørerne blev enten høstet fra båd eller, når isen lukkede ned, blev de høstet med en slæwe (et skærende redskab som kunne glide på isen). Tagrørerne blev bundtet og senere pr båd fragtet til Tønder eller Rudbøl til videre salg. På turen støder vi på den smukke søkogleaks, med de lange kuglerunde stængler – en vigtig plante for det amfibiske folk – den skal helst høstes i juni måned. Den høstes fra båd med et langskaffet segl og bindes sammen til store bundter. Planten tørres i skyggesiden af huset, hvorefter den blev og stadig i meget lille udstrækning bliver brugt til fletning af sivsko, stoleflet, måtter m.m.

Rige muligheder for oplevelser med fugle

Det, jeg glæder mig mest til på gåturen, er det fantastiske fugleliv, man møder herude. Årstiden bestemmer, hvilke arter man møder. Går man fx i maj måned, er de fleste trækfugle, som yngler her i Magisterkog, vendt tilbage fra de sydlige himmelstrøg. Rørhøgen hænger over rørskovene, med vingerne i V-stilling, rørdrummen »pauker« godt skjult og kamufleret af tagrørerne, rørsanger og sivsanger underholder utrætteligt med deres sang.

Blåhalsen, en smuk lille fugl med safirblå hals, som hører til nattergalefamilien, er næsten sikker herude. Ofte sidder den i et pilekrat eller gemmer sig i tagrørerne, hvorfra den udsender sin fine sang. For ca. 15 år siden var den en sjældenhed – nu yngler den mange steder her i området.

I vintertiden ser vi helt andre fugle (rørdrummen er her også om vinteren). Forskellige ænder holder til i Vidåen. Mange af dem yngler langt mod nord. Når frosten bider, er der sædvanligvis åbent vand i åen, hvilket giver mulighed for fødesøgning i vandløbet. Lille skallesluger, hvinænder, pipeænder og stor skallesluger er næsten sikre. Rovfuglene er også på jagt i området. Havørnen afpatruljerer åen for rastende gæs eller skarv, den blå kærhøg er på jagt efter gnavere eller fugle, og overvintrende musvåger spejder efter mus. Forår og efterår byder på smuk stæreballet, når tusindvis af stære slår sig ned i tagrørerne til overnatning. Ofte ser man spurvehøg eller måske en vandrefalk på jagt efter en stær.

Vi passerer Grippenfelt - en lille samling huse, som kan dateres tilbage til 1700-tallet. Her boede der ligesom i Aven-toft og Rudbøl fiskere, som næsten udelukkende ernærede sig ved fiskeri.

Snart når vi til Gamle dige. Lige netop her begyndte mit fuglekiggeri for alvor. Jeg var så heldig at have Niels Thomsen til biologi på øvelsesskolen i Tønder - efter skoletid tog han mig med på fugletur. Det bedste sted var her ved Gamle dige. Stille kravlede vi op til digekronen, hvorfra vi havde et fint udsyn til de våde enge ud mod Vidåen.

Her var alle vore smukke ænder: skeand, spidsand, krikand, atlingand samt stor kobbersnepe og brushøns, som hav-

»Nolde-maleri« med stære

de danseplads få meter fra vores skjulested, hvor de med deres udspilede hovedbeklædning kæmpede om hunnernes gunst – der var brunkraver, rødkraver og hvidkraver. Et fantastisk skue når de på deres græsforhøjning hoppede og dansede med kraver og fjer strittende ud til alle sider.

Minder om Emil Nolde

Lidt længere fremme støder vi på Utenwarf. Her boede Emil Nolde i mange år med sin kone Ada. Han skriver: »Da vi omkring 1912 havde købt Utenwarf, vidste vi ikke, at hele egnen om vinteren stod under vand, ja sogar kunne være oversvømmet om sommeren ... Det var herligt, når der milevidt omkring os kun var vand at se, når om dagen den høje himmel spejlede sig deri – eller om natten månen med sin kolde glans forvandlede det til et sølveventyrland«.

Befinder man sig i Magisterkog ved solnedgang, bliver man ofte mødt af en himmel, som kunne være taget ned af Noldes staffeli. Skyerne, himlen og landskabet kan være en eksplosion i farve og former - nærmest fortryllende. Vi fortsætter mod vest, og ser bebyggelsen Lyst længere fremme. Her blev der i halvtreds-erne og tresserne fanget mange gedder og sandart på sættesnører. Men det mest kendte fiskeri herude var tatning efter ål. Tatning foregår mest i august, september og oktober - gerne ved vestenvind og rusk. Tatten fremstilles ved, at man »syr« store tykke regnorm på en ca. 2 m lang kinesertråd, og vikler det sammen til en klump af orm - en »tat«. Man stager ved aftentide ud med den fladbundede pram og finder et velegnet sted, hvor man mener, at ålen trækker forbi. Der bindes et blylod under tatten, og fiskeriet kan gå i gang. Der blev fanget rigtig mange ål med den metode.

Fugletræk over Rudbøl Sø

Vi nærmer os nu Rudbøl sø og Rudbøl. Er man her ved aftentide, kan man opleve kolossale flokke af stære, som opfører den smukkeste ballet med den røde himmel som baggrund, men også tusinder af svaler flyver deres aftentur efter insekter med senere overnatning i tagrørene. Man må tænke på sangen »For en fremmed barskt og fattigt«, der netop fortæller om fugletrækket over Rudbøl sø. Ønsker man at fordybe sig yderligere vedrørende livet herude i Magisterkrog, kan bogen »Både og Bådfolk i Marsken« anbefales.

Her i Rudbøl slutter turen – måske med en omgang »Sat ål« eller en grog på kroen. Jeg ønsker jer alle en god tur langs med Vidåen.

Huset »Lægan« ved Aventoft (foto Elin Brodersen)

Hans Tonnesen er 63 år og bor ved Vidåen. Han arbejder med naturvejledning i Tønder, hvor han tager ud med mange forskellige grupper af mennesker for at give dem oplevelser i naturen.

Rødding Højskole

IDÉ OG VIRKELIGHED 2019

Af Mads Rykind-Eriksen

Med unge mennesker på de lange kurser, korte kurser og en lang række aktiviteter og offentlige arrangementer året rundt, er der altid liv på skolen

Rødding Højskole er en moderne almen højskole, der bygger på Grundtvigs tanker om livs- folkeoplysning. Skolen har et langt for- og efterårskursus for unge mennesker samt omkring 30 korte kurser af primært en uges varighed for folk i alle aldre med emner indenfor litteratur, teologi, natur, historie, tekstil m.v. Desuden

er skolen en lokal kulturinstitution med over 175 offentlige arrangementer om året.

Skolen har fra sin oprettelse i 1844 bygget på fire grundelementer, der er udsprunget af en historisk kontekst, men stadig er aktuelle, og som man har ønsket, at elever, kursister og gæster tager med sig fra skolen:

- Demokratisk dannelse
- En klar bevidsthed om den historie og kultur, vi er rundet af
- Uddannelse
- Dannelse

Demokratisk dannelse

Ønsket om at danne eleverne til at være demokratiske medborgere trækker tråde tilbage til 1700-tallets oplysningstid og den frihedstrang, der udløste Den franske Revolution i 1789 og i 1800-tallet bredte sig til store dele af Europa. Herhjemme imødekom den enevældige, danske konge de demokratiske strømninger ved at oprette rådgivende stænderforsamlinger fire steder i monarkiet: I Roskilde og Viborg for kongeriget Danmark og i Slesvig og Itzehoe for hertugdømmerne Slesvig og Holsten.

En af grundtankerne med oprettelsen af Rødding Højskole var at klæde ganske almindelige unge mennesker på til at deltage i det gryende demokrati, idet man fornemmede, at der ikke ville gå mange år, før vi ville få et egentligt demokrati - og som vi fik med grundloven i 1849.

Siden da har ambitionen på Rødding

Højskole været at fremme elevernes engagement i samfundet – som deltagere i frivilligt arbejde, foregangsmænd i foreningsdanmark, medlemmer af politiske partier eller andet. I skolens dagligdag kommer det til udtryk på mangfoldig vis:

- Røddingdebatten hver onsdag med eleverne
- Politiske møder op til valg
- Folket & Magten, en årligt tilbagevendende politisk konference
- Kurser med politisk indhold
- Grundlovsdag
- Folkemødet på Bornholm, hvor vi afholder debatarrangementer

Historie og kultur

Ønsket om at bibringe eleverne en forståelse af den danske historie og kultur ligger i direkte forlængelse af ovenstående demokratiseringsproces. For når magten i forbindelse med demokratiets fremvækst skulle overgå fra kongen til folket - fra fyrstesuveræniteten til folkesuveræniteten - var det vigtigt at finde ud af, hvem folket var. I Kongeriget Danmark var det

Billede 1a: Rødding Højskole blev blandt andet oprettet i kampen for og udbredelse af det gryende demokrati. Denne arv tager skolen stadig alvorligt med debatmøder op til kommunal-, folketings- og EU-valg, ligesom skolen de seneste år har arrangeret weekendkonferencen "Folket & Magten", hvor en lang række folketingspolitikere og andre debattører har deltaget.

At gå på højskole er et 24-timers engagement, der kræver hensyn og tålmodighed, men som også betales tifold tilbage i de lange nætter med kaffe og alt for lidt søvn. Det betyder også, at man ikke kan skjule sig, men er en del af fællesskabet. Man er med andre ord på, forstået sådan, at man næsten altid kan finde en at snakke eller hænge ud sammen med, men selvfølgelig er der også plads til at være sig selv - bare engang imellem.

ikke svært. Det var nemlig »danskerne« - en homogen gruppe hvad angik sprog, kultur, historie, værdier, normer og traditioner; men i grænseområdet - hertugdømmet Slesvig, som Sønderjylland i dag er en del af, og hvor Rødding Højskole ligger - var det ikke helt så klart.

Her havde den dansk- og tysksindede befolkning som kongens undersåtter levet uproblematisk side om side uden indflydelse på egen hverdag; men nu var man nødt til at finde ud af, hvem det slesvigske folk var. De dansksindede fandt sammen i ønsket om at få indlemmet Slesvig i Kongeriget Danmark, mens de tysksindede ønskede Slesvig indlemmet i Det Tyske Forbund, som Tyskland hed dengang. Dette var årsagen til de meget stærke, nationale spændinger i grænseområdet, der førte til krigen i 1848 og 1864.

Grundtanken med oprettelsen af Rødding Højskole var derfor, at unge mennesker skulle komme hertil og bevidstgøres om deres danske identitet. Kongens undersåtter skulle med andre ord smedes sammen til ét folk, der var i stand til at tage vare på sin egen fælles fremtid.

Denne opgaves nødvendighed er den samme i 2019. Det gælder om at danne unge mennesker til at deltage i demokratiet i bred forstand, at integrere de nye danskere, der som følge af globaliseringen er kommet hertil, og på tværs af forskelligheder skabe en stærk sammenhængskraft i samfundet. Forståelsen af det danske folk er således en dynamisk, ikke for én gang fastlagt størrelse.

Imidlertid er det klart, at man ikke alene kan drive højskole ud fra ønsket om give eleverne demokratisk dannelse samt

Elever sidder og hygger sig i Vestfløjen. I 2011 muliggjorde en økonomisk donation på 20 millioner kroner fra A. P. Møller Fonden ombygningen af skolens gamle stald- og ladebygning, der blev forvandlet til et moderne undervisningsmiljø med auditorium, mødeøer, gangbro og lokaler til skolens forskellige fag og indviet i 2013.

en øget historisk og kulturel bevidsthed. Der skal være en mere direkte anledning, og her er det, at uddannelse kommer ind.

Uddannelse

Idéen om uddannelse ligger i direkte forlængelse af oplysningstidens tanker om, hvordan man skaber et moderne samfund. I 1800-tallet var Danmark et landbrugsland, og de unge havde kun kort skolegang. Foruden landbrugslære underviste Rødding Højskole derfor i dansk og matematik m.m. I dag er behovet et andet og fagene derfor andre. Uddannelse handler grundlæggende om at give mennesker de faglige færdigheder, der skal til for at klare sig i samfundet.

Dannelse – eller livs- og folkeoplysning

Grundtvig sagde, at man for at skabe hele

mennesker ikke kan nøjes med at give eleverne uddannelse. De skal også have dannelse, eller det vi kalder for livsoplysning og folkeoplysning.

Livsoplysning vil sige at kaste lys over menneskets liv og eksistentielle grundvilkår – give det større indsigt i livet som menneske. Folkeoplysning har at gøre med forståelsen af det at være et folk: Hvorfor tænker vi, som vi gør? Hvorfor har vi de institutioner, vi har? Osv. For at kunne besvare disse spørgsmål, bliver vi nødt til at se på den historie og kultur, vi er rundet af. Når det er på plads, er vi bedre rustet til at diskutere, hvor vi ønsker, at samfundet skal bevæge sig hen.

Den almene højskole

Rødding Højskole har et varieret udbud af hovedfag indenfor politik, design, tekstil, musik, journalistik og litteratur samt

en række mindre sidefag. Vi ønsker, at eleverne ikke blot bliver fagligt dygtigere, men også klogere som mennesker. Det sker i mødet med elever med andre faglige og menneskelige interesser - mennesker, der er forskellige fra dem selv, som måske kommer fra andre dele af landet, stemmer anderledes, er ældre, yngre, rigere, fattigere, dreng, pige osv. Heri ligger en væsentlig demokratisk dannelse, der har at gøre med at lære at tænke på en anden måde, se på emner fra andre vinkler – i det hele taget få udvidet sin horisont og derved finde frem til de bedste løsninger på indretningen af fremtidens samfund.

Den kulturelle dannelse er ligeledes en hovedhjørnestein i skolens daglige virke, hvor vi ser det som vores opgave at formidle den lokale, europæiske og globale kultur i øjenhøjde. Hvert elevhold tager vi således med på ekskursioner til Midt- og

Sønderjylland samt i Sydslesvig. Desuden tager vi på studietur til et europæisk land, og i hovedfagene indgår der en rejse til USA, Mexico, Brasilien, Mellemøsten eller Sydafrika.

Dagligdagen

Skolen summer af liv og ønsket er det samme i dag som i 1844; at trække eleverne op som et ur, men sådan at de aldrig går i stå; give dem mod til at leve livet hver især og med hinanden; inspirere og hjælpe dem frem til en afklaring om, hvad de skal leve af, hvilken uddannelse de skal tage, og hvad de vil leve for, altså hvilke værdier de vil leve efter. Og så gælder det om at bevidstgøre eleverne om, at de midt i globaliseringen og modernitetens fare for at gøre mennesket rodløst er forankrede i en kultur, der netop kan være den frisættende kraft, der gør, at de tør møde verden med åbent sind.

Mads Rykind-Eriksen, forstander, cand. mag. i historie og filosofi. Efter en turbulent periode tiltrådte Mads og Anja Rykind-Eriksen som nyt forstanderpar den 1. marts 2007 med den klare opgave at genstarte Rødding Højskole som en almen højskole. Selv havde de mødt hinanden som elever på Rødding Højskole og har sammen i dag syv børn. Fra 1999-2000 var de lærerpar på Båring Højskole og efterfølgende var Mads lærer på Ry Højskole fra 2001-2007 og sad i højskoleforeningens bestyrelse fra 2005-2008.

Skærbæks Kultur- & Forsamlingshus Emanuel er et besøg værd!

Emanuel er med sin særlige historie et interessant mål for en udflugt. Vi fremviser gerne huset og fortæller i ord og billeder om dets spændende historie: Bygget i 1909 som dansk frimenighedskirke - i dag et aktivt kultur- og forsamlingshus - en smuk ramme til enhver fest!

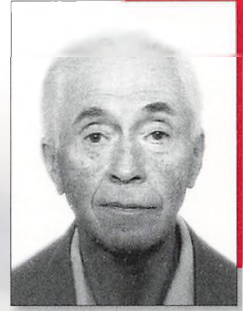
- der kan bestilles kaffe med brød eller andet traktement
- vi kan tilrettelægge sangtime eller underholdning
- der er teleslynge og god tilkørsel for kørestole
- husk, at Emanuel også lejes også ud til private - vi glæder os til at høre fra jer!

EMANUEL
Skærbæk Kultur-
og forsamlingshus

Tøndervej 38a - 6780 Skærbæk - Fmd. Tove Tersbøl - tlf. 2070 5728 - www.kulturhus-emanuel.dk

SLIVSØEN før og nu

Af Jens Knudsen

Fugleø og sydside
(Foto: Poul Krebs Lange)

I 1950-erne blev den smukke Sliv sø i Hoptrup tørlagt til landbrugsjord. Et andet syn på miljø satte i 1990-erne gang i en proces, der førte til genskabelse af søen. Søen fremstår nu som et smukt og varieret naturområde med gode muligheder for vandreture og sejlads.

Slivsøen – Sønderjyllands tredjestørste sø - har som næsten alle andre søer sin oprindelse i tiden efter den seneste istid. Da de tykke isgletchere smeltede, dannede smeltevandet tunneldale i landskabet, og derved fik terrænet sit udseende. De lavest liggende områder blev til søer, og Slivsøen var en af disse. Allerede fra gammel tid var Slivsøen særlig værdifuld for fuglelivet, der altid har været særlig rigt her. Mange fuglearter, der ikke blev observeret andre steder, fandt man i rigt antal omkring denne sø.

Slivsøen er en såkaldt lagunesø, der er dannet på den måde, at der oprindeligt var tale om en fjord og ikke en sø, hvor nu Slivsøen ligger. I tidens løb er fjordens munding sandet til, og tilbage blev det, der i dag er Slivsøen.

En sådan sødannelse er enestående i Danmark og Nordeuropa. Ved ingen andre søer af antagelig størrelse har man den gamle fjordbund som søens egentlige bund. Denne omstændighed har gennem årene gjort Slivsøen til et yndet tilholdssted for videnskabelige ekskursioner, lige-

som den rigt varierede fuglebestand har haft stærk tiltrækningskraft på ornitologisk interesserede.

Afvanding af Slivsøen

Den dødsdømte Slivsø var beliggende i Hoptrup Fjorddal, der strækker sig 8-9 kilometer ind i sognet. Denne fjorddal, der skiller en nordlig og en sydlig del, er dybt indskåret med stejle sider, fremspringende bakker og sidedale, udgravet af bækkeløb i det bølgende bundmorænelandskab. Det rigt varierede landskab langs fjorddalen og i dens yderste løb med Slivsøen i bunden giver tilsammen et landskab så smukt, at Hoptrup Sogn med rette betragtes som et af de smukkeste i landsdelen.

Naturskønheden ville naturligvis ikke gå tabt, fordi Slivsøen blev tørlagt, men sognet ville miste ikke så lidt af sin varierede skønhed, samtidig med at et rigt fugleliv gik tabt. Efter mange møder og diskussioner blev man i 1956 enige om at tørlægge Slivsøen.

Hvad kunne vindes ved en afvanding af Slivsøen? Der kunne indvindes et be-

tydeligt jordareal, som kunne inddrages til dyrkning, i alt ca. 325 ha, hvoraf Slivsøens vandoverflade udgjorde de 150 ha. Arealerne omkring Slivsøen var inddelt i 40 parter, som havde 34 ejere.

Ved afvandingen af søen var der masser af fisk, der skulle fanges. Der var mange tusind pund af brasen, skaller og karper. Der var også mange ål og gedder i søen. Det blev dog aldrig det helt store økonomiske fiskeeventyr, man oplevede.

Lystfiskerhistorier var der derimod mange af. Således berettes der om en gedde, der skulle svømme rundt med en træstamme om kroppen, efterladenskaber fra en forslugen gedde, der havde angrebet en kalv, som havde været nede ved søen for at drikke vand og så pludselig forsvandt - og en gedebuk skulle have lidt samme skæbne. Disse historier skal sikkert tages med alle mulige forbehold.

Efterhånden som vandspejlet i Slivsøen sænkede sig under afvandingsarbejdet, dukkede der en hel del af tyskernes efterladenskaber frem fra bunden. Mange af de ting var trods den lange tid i vandet

*Skrænterne på nordsiden af søen
(Foto: Poul Krebs Lange)*

stadig livsfarlige, og uvedkommende blev advaret mod at færdes i området. Der kom sprængningsekspertyper fra Randers Kaserne for at uskadeliggøre det fundne.

Der blev også fundet rester af et skib i Slivsøen, i søens vestlige ende blev der fundet en pælerække, en stensætning, samt en del knogler, formentlig fra dyr.

De første år efter afvandingen

Sommeren 1959 var god for Slivsøen, den var tør og varm. Overfladen var de fleste steder så fast, at støvlerne næppe sank ned, men man mærkede straks, at man var på »gyngende grund«. Det fede mudder, der for et år siden var bundløst dynd, var nu størknet og skrumpet ind, så der havde åbnet sig et mønster af 10 til 15 cm lange revner og tilsluttende brudstykker på ½-1 meters diameter. Man gik faktisk på talløse store lerblokke, der med 60-80 cm dybde hvilede på det størknede dynd. Trådte man på sådan en blok, gyngede den blidt, men den holdt. Søbunden var virkelig, med undtagelse af enkelte vældpartier, ved at stabilisere sig.

Nogle steder var der allerede grøn vegetation. Som landplanternes første repræsentant havde tiggerranunklen slået sig ned over store områder sammen med forskellige græsarter, alt selvsået. Andre steder lå bunden nøgen hen endnu. Søbunden var gennemskåret af lave afvandingskanaler. De sås ikke ret meget på den store flade, men det var alligevel dem, der sammen med denne sommers mange soldage havde bevirket, at man for første gang kunne færdes tørskoet i den tidligere Slivsø, på den tid landets mærkeligste landskab. Danmarks bedste agerjord havde man spået, at arealerne i Slivsøen ville blive med tiden.

Der skulle etableres en ny vej gennem Slivsøen. Den skulle gå fra Hoptrup (omkring Dalhofsminde) til Bræråvej, der går fra Vilstrup til Diernæs. Den skulle give forbindelse til alle lodder i Slivsøen samt til lossepladsen.

De enkelte lodsejere lagde et stort arbejde i at opdyrke arealet og fik megen fornøjelse ud af det. Trods det store arbejde med grøftegravning og dræning, blev

*Slivsøen set mod vest
(Foto: Poul Krebs Lange)*

Slivssø under etablering (Foto: Birthe Sandholt)

jorden mere og mere vanskelig at dyrke. Det danske samfund var ved at se helt anderledes på de store afvandinger, der var blevet foretaget i årenes løb.

Genskabelse af Slivssøen

Vore politikere gik nu mere op i miljø end produktion, og i 1998 indledte Sønderjyllands Amtsråd en undersøgelse af, hvordan man igen kunne få vand i søen og dermed genskabe Slivssøen.

Allerede i begyndelsen af 1994 var der røster fremme om, at Slivssøen skulle gendannes som sø. Det var en lokal landmand, der fik den ide. Der var både folk, der var for, og der var selvfølgelig også nogle, der var imod. Det gik jo ud over nogle gårde, fordi de så skulle afgive noget af deres jord til søen. August Kragh mente i 1994, at der ville gå ca. 10 år, og så forventede han, at der igen var vand i Slivssøen.

Hvordan det gik og ikke gik, så kom der i marts 2004 igen vand i Slivssøen. Der var mange følelser involveret, bestyrelsen

for Slivssølauget var imod, men ved en senere generalforsamling stemte 42 for, at der igen skulle vand i Slivssøen – 31 stemte imod. Så skulle man i gang med en jordfordeling. De 150 ha jord i Slivssøen var ejet af 26 personer. Inden jordfordelingen var færdig, var der blevet lavet 83 handler.

Der var to landmænd, der var imod genskabelsen og den efterfølgende jordfordeling, men lige så langsomt faldt det hele på plads.

Ved at genetablere Slivssøen kunne man binde 92 tons kvælstof i søen. Ud over at tilbageholde kvælstof ville den genskabte sø med tilhørende rørskov og engarealer udgøre et værdifuldt naturområde til gavn for både flora og fauna. Pumpeerne i pumpestation nord og øst blev stoppet, da man i 2004 igen fik vand i Slivssøen.

Det har bevirket, at vandstanden i området øst for Hoptrup er steget. Mod vest er vandstanden også steget, og de store lavvandede partier, der her er opstået, udvikler sig nu til en tæt rørskov, og disse

Velkommen til Slivsoen og Fugle ved Slivsoen
(Foto: Poul Krebs Lange)

Fiskeri og sejlsad

Fra den farske vandlag eller 15. januar til 15. november er det tilladt med gyldigt fiskekort at fiske i den midterste del af sden samt ca. 1 km langs den nordlige bred - se kort. Sejlsad med kanoe, kajak, motor og rdbale uden motor er ogsa tilladt pa den midterste del af sden. Der er desuden mulighed for at sejle nedrems ad Hoptrup Å til Diernæs Bugt. Egen båd, borte fra kano og kajak, er ikke tilladt.

Høvedvej
74573654
Slivso kart
www.systil

tagrør er et godt tilholdssted for mange fuglearter. Søen er Sønderjyllands tredje største ferskvandssø, kun overgået af Haderslev Dam og Hostrup Sø. Søen er nu ved at få et dyre- og planteliv, der på mange måder minder om forholdene i Haderslev Dam. I søens centrale del er der et stort område med frit vandspejl, og her er vanddybden ca. to til tre en halv meter.

Over en længere årrække vil der udvikle sig tætte rørskovsområder i de lavvandede partier. På det lidt dybere vand vil man med tiden kunne se åkander brede deres blomster og blade.

Slivsoen forventes at få en god bestand af fredfisk som skalle, brasen og ål. Gedde og aborre vil ligeledes blive en fast del af fiskebestanden. Sideløbende med Slivso-projektet arbejdes der med at forbedre forholdene for ørrederne længere oppe i Hoptrup Å vandsystemet, og ørreden

forventes at kunne fastholdes som en del af vandsystemets fiskebestand.

Der er efterhånden kommet en lang række vandfuglearter til Slivsoen, og når rørskoven bliver mere tæt, vil mere sjældne fugle nok hurtigt indfinde sig.

Fritidslivet ved Slivsoen

I dag er det et rigtig flot naturområde med rig mulighed for vandreture, hvor man på anlagte stier kan gå hele vejen rundt om søen.

Starter man sin vandretur fra den store parkeringsplads, der ligger, når man kører ned langs Hoptrup Å ved Hoptrup Hovedgade 13 i nærheden af Hoptrup Efterskole, er det første, man møder, en toiletbygning, et madpakkehus og et shelter.

På turen omkring søen er der flere steder opsat plancher, hvor man kan læse om det rige fugleliv, der er ved Slivsoen og få

en forklaring på, hvordan genskabelsen af søen foregik.

Stien langs nordbredden er ca. 3,5 km lang. Stien syd for søen er på ca. 2,5 km, og her er der en flot panoramaudsigt over søen og det bakkede landskab. Ved at passere Diernæs og Hoptrup kan du sammenkæde ruterne. Denne tur er på ca. 9 km.

På turen kommer man forbi Fugletårnet, der er et af de gamle pumpehuse fra dengang, hvor søen blev afvandet. I dag er det et udsigtspunkt, hvor man via en trappe kan komme op på taget og nyde den pragtfulde udsigt over den 164 ha store Sliv Sø. Mod øst ser man ud over Diernæs Strand og Lillebælt, mod syd ligger Skærbæk med et par store gårde. Ser man mod vest, har man den skønneste udsigt ind over hele Hoptrup by med blandt andet Hoptrup Efterskole, kirken, Hoptrup Brandstation og meget mere.

Fortsætter man vandreturen langs med søen kommer man til Johannes Carlsens Plads, hvorfra man, når man ser mod sydvest, kan have store chancer for at se havørnen, der tit og ofte opholder sig lige på modsat side af søen, eller man kan se

den lette med dens store vingefang på ca. 2,5 meter.

På pladsen er der parkeringsmuligheder, og her er der også borde og bænke.

Når man fortsætter, kommer man hen til den sydøstlige ende af søen, hvor der ligeledes er parkeringsplads med borde og bænke. Der kommer man til at gå på en del af Camino Haderslev Næs, der går mellem 9 smukke kirker på Haderslev Næs, en tur på ca. 106 km.

Ved pumpehuset har Sliv Sø Bådelag sine 4 robåde liggende.

I den midterste del af søen er der tilladt at sejle med kanoer, kajak og robåde uden motor. Der er desuden mulighed for at sejle nedstrøms ad Hoptrup Å til Diernæs Bugt.

Fra den første søndag efter 15. januar til 15. november er der tilladt med gyldigt fiskekort at fiske i den midterste del af søen samt ca. 1 km af den nordlige bred.

Vedrørende sejlads på søen - se Naturstyrelsens hjemmeside på:

www.naturstyrelsen.dk/media/nst/Attachments/Reglerforsejlads.pdf

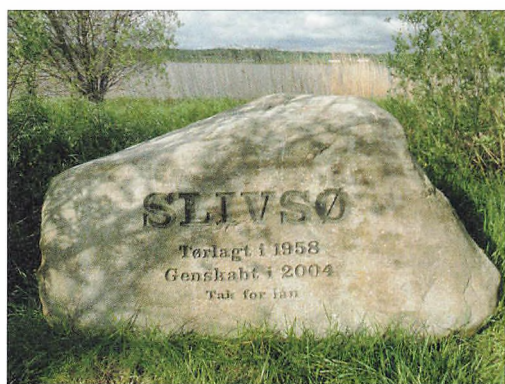
I pumpehuset forefindes årer, åregafler og redningsveste til både børn og voksne.

Fugletårnet (Foto: Finn Jühl)

Bådehavnen (Foto: Finn Juhl)

Bådene er i vandet fra omkring 1. maj til omkring 1. oktober, alt afhængig af vejret. Nøglerne til pumpehuset kan afhentes ved Sparkøbmanden på Hoptrup Hovedgade 49.

Der er opsat flere borde og bænke, hvor man evt. kan nyde en medbragt mad-

pakke. Der er også mulighed for at gå op på et udsigtspunkt på bakken mod nord.

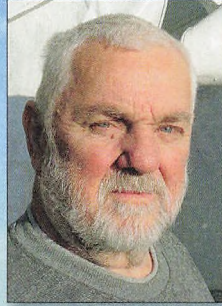
Herfra fortsætter turen op ad bakken mod Diernæs, bagom Diernæs gamle skole og ned ad stien mod Skærbæk. Her er turen ikke handicapvenlig længere, indtil man rammer Diernæsvej igen. Man skal hen over en slugt via en træbro og videre ned ad stien langs med Slivsøen, hvor man kan se over til fugletårnet på nordsiden af søen. Man fortsætter ad den opmærkede sti ned gennem Hoptrup By og tilbage til udgangspunktet på parkeringspladsen, en tur på ca. 9 km.

*Kildematerialer fra Hoptrup Sogn
Lokalhistoriske Forenings arkiv.*

Jens Knudsen: *Jeg er en årgang 1938, født og opvokset på slægtsgården «Kalmargaard» i Marstrup. Jeg overtog gården i 1965 og havde den til 2005, hvor vores datter og svigersøn overtog den. Er formand for Hoptrup Sogns Lokalhistoriske Forening. Har været aktiv i mange foreningsbestyrelser, nævn og kommissioner.*

HAVFALD

*Fritz Sönnichsen fortæller
til Poul Krebs Lange*

Et fælles dansk/tysk projekt har med en kunstinstitution i Højer i efteråret 2018 gjort opmærksom på truslen med plastaffald generelt og specielt i Vadehavet

Der udledes hvert år omkring 6,4 millioner tons affald i verdens have. Alene i Vesterhavet dumpes der årligt 20.000 tons affald, og ca. 1000 tons samles årligt op langs den jyske vestkyst. Det vurderes, at 75 % af alt affald i havene er plastik, der på grund af den meget lange nedbrydningstid kan

være mere end 100 år i havet. Fjernsynets og avisernes billeder af de enorme plastøer i verdenshavene og billeder af affaldsbjerge på land i mange lande, har gjort det meget synligt, at der her er et kæmpeproblem, der skal gøres noget ved.

568 skoleelever fra Højer og Nibøl har indsamlet plastaffald

Fritz Sönnichsen i gang med at fremstille olie pumpen på sit værksted

Og hvem gør så det?

EU har i 2018 præsenteret en ny plastik-strategi, der har stort fokus på genanvendelse. Der skal designes plastemballage, der kan genbruges eller genanvendes. Medlemslandene skal udarbejde nationale handlingsplaner. Den danske regering har i efteråret 2018 præsenteret planer for begrænsninger af brugen af plastposer.

Hvorfor Højer?

Fritz Sönnichsen er vokset op i Højer, hvor forlandet med ebbe og flod var en yndet legeplads. I opskyllet efter højvande fandt børnene træstykker, flasker og meget andet, der kunne leges med. Som voksen har det været bekymrende for ham at se, hvordan opskyllet har ændret sig til affaldsmængder, hvor især plastprodukter har været meget synlige.

Emnet blev ofte drøftet med en god ven, arkitekt og kunstner Jes Vagnby. Kunne man bruge problemet aktivt, inddrage befolkningen, få folk ud til kysten

til frisk luft og motion og måske endda hjælpe med indsamling af affald. De to venner var enige om, at alle - i hele verden - måtte gøre noget ved det.

Dansk/tysk samarbejde

Kultur-og Fritidsudvalget i Tønder Kommune og Kreis Nordfriesland har etableret et grænseoverskridende samarbejde, og herfra spurgte man Jes Vagnby om idéer, der kunne synliggøre det fælles problem med affaldet ved Vadehavets kyster.

Idéen om en kunstinstitution blev forelagt ovennævnte parter på et møde i Læk og enstemmigt vedtaget. Herfra gik forslaget til KursKultur, der kunne støtte med 300.000 kr. fra Interreg. Herudover støttede Tønder Kommune og Kreis Nordfriesland med hver 25.000 kr. Projektet blev sendt i udbud. Der kom tre tilbud, og det blev Højers forslag, der vandt. Jes Vagnby og Fritz Sönnichsen skulle være projektledere.

Første skridt blev åbningen den 9. maj

KursKultur

KursKultur er et paraplyprojekt for Region Sønderjylland-Schleswig. Målet med det nuværende »Interreg-projekt« er at fremme borgernes interkulturelle forståelse m.h.t. dansk-tysk livsstil og kultur.

KursKultur er finansieret af Interreg Deutschland-Danmark med midler fra Den Europæiske Fond for Regionaludvikling. KursKultur finansieres desuden med støtte fra de regionale partnere, de regionale idrætsorganisationer, UC Syddanmark, Kulturregion Vadehavet, Kulturministeriet og Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur des Landes Schleswig-Holstein).

Læs mere om »Interreg Deutschland-Danmark« på www.interreg5a.eu

2018 af et infotelte på A. R. Kjærbyvej 8 i Højer. Dernæst blev der taget initiativ til at engagere elever fra Højer Efterskole og Friedrich-Paulsen Schule i Nibøl til at samle affald langs den danske og tyske vadehavskyst. Den 8. maj deltog ca. 200 unge fra de to skoler. De blev delt op i to hold med 50 fra hver skole og i busser kørt til henholdsvis Emmerlev med Jes Vagnby og Lübke Kog med Fritz Sönnichsen. Der blev så samlet ind i to timer. Dagens fangst bestod bl.a. af giftduke i plastik, gammelt nylonreb, fodtøj, plaststykker og flere plastikflasker. Efter indsamlingen var der middag på efterskolen og oplæg fra Peter Michelsen fra Ren Strand Fanø. Desuden fortalte Anne Husum Marboe fra Nationalpark Vadehavet om affaldets påvirkning af Vadehavet. Affaldet blev samlet på Kjærbyvej, sorteret i farver og typer, og der blev lavet en lille udstilling. Her kunne interesserede også hente poser og deltage i indsamling af affald.

Kunstprojektet

Næste skridt var udarbejdelsen af et kunstprojekt. Det var håbet, at et sådant projekt med plastaffaldet kunne være med til at gøre problemet synligt og få alle til at tage det alvorligt.

Tyske og danske kunstnere mødtes på Kiersgård i Højer. Fra Tyskland deltog Inga Momsen og Solveig Krüger og fra Danmark Mogens Davidsen, Jes Vagnby og Fritz Sönnichsen. Der var masser af ideer i spil, men det blev en idé, som Jes Vagnby og Fritz Sönnichsen længe havde haft, der skulle arbejdes videre med. Idéen var en oliepumpe i fuld størrelse, og den skulle gøre det synligt, at olien er råmateriale til plastik. Herudover skulle affaldet samles i en faskine, som er en lokalt forankret del af opbygningen af forlandet. Faskinen skulle være flot på afstand, så man fik lyst til at gå tættere på. Den skulle synliggøre motiver som fisk, fugle og mennesker, og om aftenen skulle den være belyst.

Oliepumpen i dagslys

Udførelsen

Oliepumpen blev bygget af Fritz Sønnichsen i løbet af sommeren på hans værksted på Kjærbyvej, hvor der lige akkurat var plads til den. Det meste blev lavet af træ, men drivarmen dog af metal, og pumpebevægelsen drevet af en elmotor. Med en placering ved den gamle sluse i Højer skulle der tænkes på holdbarhed, og pumpen klarede da også efterårets kulinger uden problemer. Pumpen blev bygget som samlesæt. Der blev lavet en prøveopstilling på værkstedet, og den blev så kørt ud og stillet op ved slusen, så den kunne være klar til indvielsen den 5. oktober 2018.

Indvielsen

Der deltog ca. 150 i indvielsen. Der var taler af formanden for Kultur-og Fritidsudvalget i Tønder, René Andersen, og af Jes Vagnby, der fortalte, at der var fundet plastikøer på størrelse med Frankrig i verdenshavene, og det fik nogle af de fremmødte til at spærre øjnene op. At skoleelever på så kort tid havde fundet så meget affald gjorde også et stort indtryk.

Efter talerne blev der spillet et stykke elektronisk musik komponeret af Mikkel Sønnichsen. Musikken var skrevet til lejligheden - en musik, der virkede både dragende og skræmmende. Og så blev pumpen sat i gang. Ved aftenstid blev lyset tændt og skabte en fantastisk effekt i det farverige affald. Kunstinstallationen har været flittigt besøgt i opstillingsperioden, og de to kunstnere har modtaget mange reaktioner fra de besøgende. Projektet har desuden fået opmærksomhed fra både aviser og fjernsyn.

Hvad så?

Der er ingen konkrete planer for det videre arbejde, men der er idéer om, at et kystprojekt kunne indgå i Tønder Kommunes sundhedspolitik. Noget af affaldet kunne måske også bruges konstruktivt til motion og kultur. Nordea Fonden støtter kystprojekter, så evt. støtte herfra kunne være med til at skabe en professionel gennemførelse, gerne tænkt sammen med turismen i området.

Fotos: Hanne Sønnichsen, Ulrik Pedersen, Jes Vagnby og Poul Krebs Lange

Fritz Sønnichsen er født i Højer i 1944 i en kendt slagterfamilie, men mødet med en glad tømrerlærling blev udslagsgivende for en uddannelse som tømrer med arbejde i Højer, men også med ophold i udlandet, bl.a. i Lapland. Senere selvstændig tømrermester, kendt fra restaureringen af Kiernsgård og byggeriet af slusemesterboligen og cafeteriet og udstillingsbygningen ved den nye sluse.

BLIND MAND

*bor i lejlighed
med Københavns
bedste udsigt ...*

Artikler
og digte

Af Lis Mikkelsen

Lis Mikkelsen har besøgt den blinde pianostemmer Christian Skov, der ikke på nogen måde lader sig begrænse af sit handicap, og det har resulteret i en spændende og indholdsrig tilværelse med brug af moderne teknologi til at klare en del forhindringer og med en god portion stædighed til at klare resten.

Christian Skovs hus i Arnum bærer ikke præg af, at det er en blind mand, der bor i det. Både huset og haven holder Christian Skov selv. Han har hjælp af en robot, men ellers klarer han det hele. Christian er født

med sygdommen retinitis pigmentosa, en sjælden genetisk lidelse. Han har to søstre. Den ene er blind, den anden seende. Som barn kunne Christian Skov se en lille smule, men senere forsvandt synet helt.

Der er ikke så mange blinde i dag, som der var for en generation siden. I dag regner man med, at der er 8.500 blinde i Danmark. For ikke så mange år siden var der 12.000. Der er flere årsager til det faldende antal blinde, man er bl.a. blevet bedre til at behandle og bedre til at forebygge.

Tidligere tilbød Blindeinstituttet en del uddannelser for blinde, men det tilbud er næsten forsvundet, så 85% af de unge blinde i dag lever et liv på kontanthjælp. Blindhed alene giver ikke adgang til en social pension, som det gjorde i gamle dage.

Christian Skov fortæller

Mine forældre havde en ejendom i Gels-toft, og jeg kom til at gå i skole i Arnum. Det var begrænset, hvor mange hjælpemidler, man dengang kunne tilbyde et barn, der var svagtseende. Tilbuddet til mig var en tyk tusch, som jeg kunne skrive med og en stærk arkitektlampe ved min pult. Jeg kunne ikke se, hvad læreren skrev på tavlen, men det ville jeg ikke indrømme. Min hukommelse er god, så jeg kunne ofte klare mig med den, så mine lærere troede, jeg kunne se mere, end jeg rent faktisk kunne.

Det var ikke nogen lykkelig skolegang. Jeg havde ikke mange kammerater, for jeg kunne ikke deltage i sport, og det var det, der optog de fleste drenge i min klasse. Lærerne havde svært ved at læse, hvad jeg skrev med tuschen, så da jeg var 10 år, kom jeg med på et hold i 8. klasse, der havde maskinskrivning. Her lærte jeg blindskrift, og det har jeg haft god gavn af siden. Nu kunne jeg aflevere mine opgaver maskinskrevet, og det var en stor hjælp, men jeg følte mig ikke god i skolen, og jeg var ikke glad for skolegangen.

I 5. klasse blev jeg flyttet til det, der dengang hed Undervisningscentret på Brundlundskolen. I dag hedder det Fjordskolen. Her fik jeg en god støttelærer, og nu skete der noget. Jeg gik fremad i alle fag, og til sidst tog jeg en realeksamen.

Jeg ville gerne i lære som radiomekaniker, for jeg var meget interesseret i elektronik. Jeg kunne nok få en plads i et firma, hvor jeg kunne gå til hånd med forskelligt, men jeg kunne ikke få en regulær læreplads, der mandede ud i en uddannelse, og det ville jeg have.

Jeg kom til København til Dansk Blindeinstitut. Her havde man forskellige uddannelses tilbud for blinde. Man kunne blive:

- organist
- klaverpædagog
- telefonist
- børstenbinder
- skomager
- lydtekniker
- klaverstemmer

Jeg valgte at blive klaverstemmer, og det valg har jeg ikke fortrudt. Jeg var i lære i et år på Blindeinstituttet, men jeg syntes, der skete for lidt, så jeg ville gøre min uddannelse færdig i det private. Det fik jeg lov til, og jeg blev elev hos Brødrene Jørgensen. Firmaet gik imidlertid konkurs efter kort tid, og så skulle jeg finde på noget andet.

Der var et Århus firma, Juhl Sørensen, der på det tidspunkt fik Steinway-agentur og flyttede til København. Det hørte jeg om, og det lykkedes mig at få lov til at gøre min uddannelse færdig der. Den 1. maj 1980 kunne jeg kalde mig eksamineret pianostemmer.

Tilbage til Jylland

Jeg var ikke i tvivl om, at jeg ville tilbage til Jylland. Min bedstemors hus på Vester-gade 43 i Arnum var netop blevet ledigt. Det kunne jeg overse at købe. Det firma, jeg var udlært hos, havde et datterselskab i Esbjerg, og her kunne jeg få fast arbejde to dage om ugen. Jeg kunne komme til Esbjerg med lynbilen, så det var nemt. Efterhånden fik jeg en del private kunder i Esbjerg, jeg stemte på konser-

vatoriet, så jeg havde en stor del af mit arbejde der.

I 1983 var jeg på en ferietur i Sverige med Dansk Blindesamfund. Her mødte jeg min kone, der var ledsager for en af de andre blinde. Vi blev gift og fik vores søn Søren. Vi solgte huset på Vestergade og købte hus på Lærkevej. Ægteskabet blev opløst uden drama i 1994. Min kone fik Søren, men da han blev 14 år, valgte han at bo hos mig, og det gjorde han, til han begyndte på sin uddannelse i Århus.

Mens jeg var ansat hos Juhl Sørensen måtte jeg ikke handle med klaverer, men da firmaet gik ned, begyndte jeg så småt at handle. Det var dejligt at have Søren hjemme. Vi havde mange gode oplevelser sammen. Da han fik knallert som 16-årig, følte det som frihed også for mig. Jeg hoppede bag på knallerten, og så kunne vi pludselig komme alle steder hen uden at være afhængige af køreplaner og den slags.

Da han var 18 og fik kørekort blev verden totalt åben. Jeg købte bil, og Søren var klar som chauffør. Jeg kan tydeligt huske den første aften, vi havde fået bilen. »Hvor skal vi køre hen far?« sagde han. Vi kørte til Tønder og gik en tur. Tænk hvilken frihed. Søren gik på Ribe Katedralskole og blev student i 2008.

Jeg har altid syntes, at man skal holde sig i gang. Jeg sidder ikke og venter på, at folk skal komme til mig. Jeg fylder min dag og prøver at opleve noget.

Kinesiske klaverer

I 2004 var jeg på Løgumkloster Højskole. Jeg havde meldt mig til en rejse til Kina. Højskolen havde en lærer tilknyttet, der var kineser. Hun forberedte os inden turen, og hun guidede på turen. Det var en spændende tur, og den kinesiske lærer sagde på et tidspunkt: »Jeg kender en kinesisk pianofabrik. Det kunne da være interessant for dig at se den.« Vi fik fremvist kinesisk klaverfremstilling, og jeg

kom på den tanke, at det måske kunne være en god forretning at importere klaverer fra Kina.

Året efter var jeg på en stor musikmesse i Frankfurt. Her var der kinesiske klaverer, hvor kvaliteten slet ikke svarede til den standard, jeg havde mødt på min rejse med Løgumkloster Højskole. Jeg spurgte, hvordan det kunne gå til, at man ikke havde valgt den gode kinesiske kvalitet til musikmessen i Frankfurt, og importøren sagde: »Tag dog selv til verdens største musikmesse i Shanghai. Så vil du se hvor stort udbuddet er!«.

Søren tog med mig til Shanghai i 2005, og jeg må sige, at man stort set kunne finde alt på messen. Det var helt fantastisk.

Jeg købte en containerfuld klaverer. Der kunne være ca. 20 klaverer i sådan en

Christian Skov i Kina

container, og vi fik den sejlet hjem med Mærsk. I de følgende år var der bare gang i forretningen. Det var lige efter kommunesammenlægningen, og mange kommuner havde penge, som skulle bruges. Jeg solgte et flygel om ugen. 2007 var et jubelår. Det gik bare rigtig godt. Det gik så godt, at jeg var nødt til at bygge en garage til mine importinstrumenter.

Og så kom krisen i 2008. Det hele gik bare i stå. Folk havde ingen penge, og noget af det, man i hvert fald ikke købte, var nye klaverer. Hvad skulle jeg nu gøre? Jeg tænkte længe.

I 2010 tog Søren og jeg igen til messe i Shanghai, og så tog vi til en af de kinesiske millionbyer, som ingen danskere har hørt om. En kineser fortalte mig om en by, jeg ikke kendte. »Det er ikke så sært« sagde han. »Den er ikke ret stor. Der er kun 6½ million indbyggere«.

Produktion af klaverer i Kina

Jeg tror næsten, vi har rejst overalt i Kina. Vi kørte til en fabrik, hvor vi boede på et hotel, der emmede af luksus. Det viste sig at være formand Maos tidligere sommerbolig, der var blevet omdannet til hotel.

Jeg havde fået en god idé, så vi besøgte en klaverfabrik, der skulle bygge klaverer efter min opskrift. De asiatiske instrumenter har en langt hårdere klang end de europæiske. Jeg snakkede med de kinesiske håndværkere og vi fik aftaler i stand om, hvilke træsorter, hammerhoveder og filtyper, der skulle bruges, og så gik de i gang.

Ofte kunne håndværkeren ikke tale engelsk, men ved det fælles håndværks hjælp fik vi kommunikeret, så vi forstod hinanden. Det var en spændende proces. Selvfølgelig også nervepirrende, for jeg satte mange penge i blød, som jeg håbede at få hjem igen. Jeg var dog sikker på, at jeg havde fået fremstillet kvalitetsinstrumenter til en fornuftig pris.

Vi udviklede 5 forskellige modeller, og firmamærket blev »Christian Skov«. Indtil nu har jeg fået fremstillet 55 klaverer og flygler, og de 44 er solgt. I 2012 skete der noget, der forandrede mit liv. Haderslev kommune nedlagde busforbindelsen til Esbjerg, som jeg havde benyttet mig af i alle årene. Det var den såkaldte »lynbil«. Jeg ringede til kommunen for at forklare, at hele min eksistens afhang af bussen. Det interesserede ingen. Jeg kunne gå på pension, sagde de. Med mit handicap behøvede jeg ikke arbejde. Jeg blev lidt vred over holdningen. Samfundet må da være interesseret i, at borgerne kan klare sig selv uden offentlig forsørgelse. Det havde man ingen forståelse for.

Ny tilværelse i København

Jeg snakkede med Søren om, hvad jeg skulle gøre. Jeg havde ikke under nogen omstændigheder lyst til at læne mig tilbage og gøre ingenting. Jeg var 54 år, og jeg følte mig fuldt arbejdsdygtig. Vi nåede frem til, at der var et sted, hvor offentlig transport fungerede, og det var i København. Jeg besluttede mig til at se mig om efter en lejlighed i København.

Lige dengang blev lejlighederne i Otte-tallet på Amager sat til salg. Der var i alt 476 boliger, og jeg købte en dejlig penthouselejlighed med udsigt over Øresund, Sverigesbroen og hele Amager. Vi snakkede frem og tilbage. Lejligheden var dyr, og bankfolkene kiggede lidt, da jeg fremlagde projektet for dem, men jeg købte lejligheden, og jeg tror, det er den bedste investering, jeg nogensinde har gjort.

Mine kunder i Esbjerg kunne jeg ikke længere betjene, men jeg satte annoncer i lokalaviserne, og snart begyndte jeg at få kunder i København. Efterhånden har jeg opbygget et godt netværk, og reklamen for mig går fra mund til mund, så nu har jeg masser af kunder, og jeg lever halvdelen af tiden i København. Som regel er jeg i København i weekenden, hvor

»Ottetallet«, hvor Christian Skov bor er tegnet af den verdensberømte danske arkitekt Bjarke Ingels.

der ikke er mulighed for at komme nogen steder fra Arnum. Jeg er så i Arnum på hverdagene, hvor jeg arbejder hjemmefra.

Jeg tager toget fra København mandag morgen kl. 5,54. Jeg kan så være i Esbjerg kl. 8,30. Den forbindelse benytter jeg ofte. Jeg har været så heldig at få rådighed over et par kælderrum i mit lejligheds-kompleks. De bliver ikke brugt. Her kan jeg have et par klaverer stående, så jeg altid har noget at lave, når jeg er i København. Som betaling har jeg sat et par klaverer op i ejendommens samlingslokaler. På den måde er alle glade.

Der er kun 300 meter fra, hvor jeg bor til den nærmeste metrostation, så jeg kan nemt komme rundt. Efter at jeg har fået en GPS i telefonen, kan jeg finde rundt alle steder i storbyen. Det er fantastisk.

Jeg besøger med jævne mellemrum klaverfabrikken i Kina. Det er vigtigt, at jeg hele tiden følger produktionen.

Kinesere kan ikke lidt at tabe ansigt. Der skal helst ikke være grund til at kritisere deres arbejde, og det undgår jeg ved at besøge dem af og til. Jeg fanger fejlene, før de kommer i produktionen. Jeg er meget glad for de kinesiske håndværkere og er også stolt af mit produkt.

Steinway har hidtil bygget deres instrumenter i Tyskland, men de er også begyndt at bruge de kinesiske fabrikker. Faktisk er de begyndt at benytte netop den fabrik, som jeg også bruger. Det instrument, der hedder Steinway Essex, er bygget på »min« fabrik i Kina. Jeg blev lidt urolig for, hvad det kunne betyde for min produktion, men fabrikanten beroligede mig med, at jeg var kommet først, så der ville ikke ske nogen forandring i mine leverancer.

Jeg har som regel Søren med, når jeg rejser til Kina. Dels er det rart med en ledsager, dels er vi gode til at rejse og

Udsigten fra Christian Skovs penthouselejlighed

opleve sammen. Sidste år i efterårsferien skulle jeg besøge fabrikken, og da skulle Søren ud at rejse med sit arbejde, så jeg måtte rejse alene. Det gik fint. Når man er blind, kan man ringe til Falck Securitas, der kommer i lufthavnen og hjælper med alle formaliteter. Det gjorde jeg, og der kom en flink mand. Han undrede sig over at jeg skulle til Shanghai. »De fleste blinde tager til Grækenland eller Solkysten«, sagde han. I Shanghai ventede der så igen en Falck Securitas medarbejder på at hjælpe mig igennem, men ellers har jeg klaret mig på egen hånd og med GPS'en.

Jeg skal af sted igen i uge 42. Denne gang skal Søren med. Vi er som regel af sted i 10 dage ad gangen.

Min virksomhed er blevet så stor, at jeg skal betale moms som klaverstemmer. Den er blinde klaverstemmere ellers fritaget for. Der er selvfølgelig op- og ned-

ture. Når der er økonomisk krise i samfundet, sælges der ikke så mange klaverer, men alt i alt går virksomheden godt.

Jeg kan ikke lade være med at tænke på, at hvis ikke Haderslev kommune havde været så fantasiløs, så havde jeg nok ikke købt lejlighed i København, og jeg havde nok heller ikke startet min egen klaverproduktion.

Jeg er glad for, at jeg kan få lov til at virke med det arbejde, jeg mestrer. Tænk hvis jeg var blevet tvunget på pension som 54-årig. Det er ikke til at holde ud at tænke på.

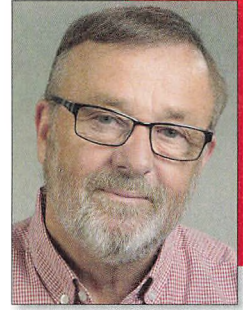
Jeg går og håber på, at jeg lever så længe, at jeg oplever de førerløse biler. Tænk hvilke muligheder det indebærer for en blind pianostemmer.

Lis Mikkelsen f. 1946 - er tidl. lærer, og tidl. redaktør af Sønderjysk Almanak.

Beretning til Sprogforeningens generalforsamling

2019

Af Frode Sørensen

Vi tænker i bestyrelsen meget på 2020 – 100 året for Nordslesvigs/Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark. Vi er fuldt bevidste om, at afstemningen den 10. februar og efterfølgende i syd den 14. marts 1920 gav to vidt forskellige resultater. Vi fik en sindelagsgrænse, hvor det store flertal i nord var glade og lykkelige og efterfølgende et dansk mindretal, syd for det der blev grænsen, som var ulykkelige.

Derfor må vi alle acceptere, at i Nordslesvig fejrer man i 2020 Genforeningen, i Sydslesvig markerer man 100 året for afstemningen, som betød adskillelsen.

Vi blev delt, selvom Christian I i sin tid fastslog »Up Ewig Ungedeelt«.

Sprogforeningen blev stiftet i 1880 med formålet at sikre, at det danske sprog og den danske kultur i Nordslesvig ikke blot skulle bibeholdes, det skulle udvikles. Vores fædre var klarsynede, de vidste, hvordan den sag skulle skæres, de troede på, at en ihærdig indsats ville sikre det danske sprog og den danske kultur ud i de fjerneste kroge af landsdelen. Målet var klart, og bogen blev redskabet. Dansk-sprogede bøger, som kom ud i alle sogne, var med til at sikre det danske sprogs

Der var fuldt hus til Sprogforeningens generalforsamling. (Foto: Rita Jespersen)

beståen i tider, som blev vanskeligere og vanskeligere. Forsamlingshuse blev etableret og blev trods tyske chikanerier samlingsstedet for egnens beboere.

Konflikter mellem Danmark og Tyskland om støtte til Nordslesvig blev behændigt løst ved, at det ikke var regering og folketing, som gav tilskud til sproglige og kulturelle foranstaltninger – nej, behændige folk fandt ud af, at når tyskerne var utilfredse med direkte danske tilskud til sprog og kultur i Nordslesvig, så måtte man jo etablere noget smart. Det blev Dansk Kultursamfund af 1910. Pludselig var det ikke regering og folketing, som ydede støtte, nu var det en fond, som godt nok fik pengene af staten – og så gik det.

Vi vil i Sprogforeningen være helt i front med festligholdelsen af vores tilbagevenden til Danmark for 100 år siden, men vi har fuld forståelse for, at festlighederne stopper ved den nuværende grænse.

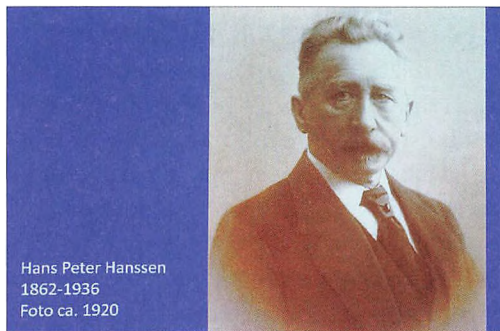
I arbejdstøjet

Vi har travlt, og vi har haft travlt, og vi får endnu mere travlt. Starter vi med at se lidt tilbage, så blev 2018 kendetegnet af to store begivenheder. Markeringen af 100 året for H. P. Hanssens store tale den 17. november 2018 fra Folkehjems balkon til den sønderjyske befolkning.

Det blev en fantastisk dag. Kongesalen på Folkehjem var fyldt til bristepunktet. Fremragende foredrag ved Hans Schultz Hansen og Mogens Rostgaard Nissen lagde op til dagens højdepunkt. Det lille Teater i Gråstens opførelse af H. P. Hanssens tale fra balkonen. Det var en stor oplevelse og en kæmpe præstation af »H. P. Hanssen«. Alt fungerede denne dag, og herfra skal der også lyde en stor anerkendelse til Folkehjem med Hanne Sennels i spidsen for et perfekt arrangement.

I direkte tilknytning til den 17. november kunne Historisk Samfund for Sønderjylland og Sprogforeningen præsentere

bind 1 af Hans Schultz Hansens store værk om »Den sønderjyske fører – H. P. Hanssen«. En pragtfuld bog, og vi kan kun glæde os til bind 2 som udkommer den 10. februar 2020, og det vil naturligvis være muligt at købe bogen den 10. februar. Prisen for medlemmer bliver som bind I – 148 kr.

Bogen om H.P. Hanssen

2020

Jeg vil her på generalforsamlingen løfte noget af sløret for, hvad Sprogforeningen har gang i i 2020.

Det starter - vel meget naturligt - mandag den 10. februar her på Folkehjem. De seks samarbejdende foreninger er meget langt i forberedelserne til denne jubilæumsafstemningsfest. Den bliver naturligvis holdt i Kongesalen, men der bliver forandringer fra de normale afstemningsfester 10. februar.

Vi håber, eller måske nærmere forventer, at hovedtalen bliver af landets statsminister – i dette øjeblik er det svært at sige, hvem der er statsminister, men der vil være en.

Der bliver naturligvis musikalsk underholdning og fællessang fra højskolesangbogen, ligesom der vil være et foredrag, som passer til dagen.

Normalt er vi 200 på denne aften, i 2020 bliver vi 400 d.v.s. fuld sal, og det betyder i forhold til tidligere år, at der vil være tilmelding, så der ikke er nogen, som må gå forgæves.

Teaterforestillingen

»Her går grænsen«

I samarbejde med Det lille Teater i Gråsten præsenterer Sprogforeningen teaterstykket »Her går grænsen« skrevet af forfatteren Kaj Nissen og opført af skuespillere fra Det lille Teater. Jeg vil gå så vidt at sige, at det bliver et enestående forsamlingshusarrangement. Fra starten af marts starter Det lille Teater turneen rundt til 20 sønderjyske forsamlingshuse fra Hviding i nordvest til Møgeltønder i sydvest og videre til Kegnæs i sydøst og Fjelstrup i Nordøst. Sprogforeningen vil være repræsenteret alle steder ved et medlem fra bestyrelsen.

Vi har i bestyrelsen været helt OBS på, at forsamlingshusene i de sogne, der var så afgørende for afstemningsresultatet, skulle have dette teaterstykke, som Sprogforeningens anerkendelse af det arbejde, der blev udført for 100 år siden.

Teaterstykket leveres uden omkostninger for forsamlingshusene, når vi ser bort fra et par stykker smørrebrød og en øl/vand til skuespillerne efter opførelsen. Turneen starter fra marts til maj og fortsætter igen fra september til november. Vi forventer at have tidsplanen klar i løbet af denne måned.

Koncert med udgangspunkt i

»De forbudte sange«

Der arbejdes for øjeblikket på højtryk for at gennemføre en forestilling over temaet »De forbudte sange« – kendetegnet ved blanke sider i Sprogforeningens »Den blå sangbog«. Det er meningen, at skuespiller Bodil Jørgensen skal fortolke sangene med musikalsk ledsagelse af en trio, ledet af tidligere bassist i Sønderjyllands Symfoni-orkester Jesper Hindø.

Det er et stort projekt, som vi håber lykkes. Det er aftalt, at premiereforestillingen – forhåbentligt i juni 2020 – bliver her på Folkehjem med Sprogforeningen som arrangør, der forventes yderligere 2 -3

forestillinger i Sønderjylland i juni, inden den store turné rundt i hele landet starter i slutningen af august.

Vi arbejder med ideen om at udgive »De forbudte sange«, så sanghæftet kan benyttes ved forestillingerne og for den sags skyld andre steder.

Bogen om bøgerne

Lis Mikkelsen og Ingolf Haase arbejder for øjeblikket på at færdiggøre bogen om bøgerne. Vi har ofte drøftet, hvilke bøger var det Sprogforeningen købte og distribuerede? Hvorfor var det netop de bøger? Hvordan kunne man enes om hvilke bøger? Og hvordan blev de i praksis fordelt og benyttet rundt om i landsdelens sogne. Vi forventer en udgivelse i foråret 2020 – og kan kun sige til de to forfattere, vi glæder os og har store forventninger.

Sprogforeningens Sprog- og Kulturpris 2017

Vi udgav ikke vores Sprog- og kulturpris i 2018. Årsagen var den simple, vi var bange for, at det ville drukne i 17. november markeringen. Men i 2019 er vi igen på banen, den 29. oktober 2019 bliver Sprogforeningens Sprog- og Kulturpris uddelt her i Billedsalen til (Ja – det kunne I godt tænke jer at vide) en person, som har gjort sig fortjent til vores fornemme pris. Mød op og få en god oplevelse, prismodtageren kvitterer med et aktuelt foredrag.

Kaj Nissen hyldes (Foto: Rita Jespersen)

Forsamlingen synger. (Foto: Rita Jespersen)

Samarbejdet med de andre nationale foreninger

Sprogforeningen har et godt samarbejde med de andre nationale foreninger. Afstemningsfesten den 10. februar her på Folkehjem er et af årets højdepunkter.

Foredragssamarbejdet mellem Grænsforeningen, Foreningen Norden, Sprogforeningen og bibliotekerne i de fire sønderjyske kommuner fortsætter i efteråret 2019. Vi er glade for disse decentrale arrangementer, som betyder, at man ikke behøver at køre så mange kilometer for at komme til et spændende foredrag.

Bertel Haarder kommer til Sønderborg, de tre andre er endnu ikke færdige med planlægningen, så følg udviklingen på hjemmesiden www.sprogforeningen.dk

Folkehjem

Jeg er sikker på, at I har lagt mærke til, at der er sket meget inden for murene her på Folkehjem de seneste år. Udenfor kommer der også til at ske meget, hvor der i dag er parkeringspladser lige uden for hoveddøren, etableres Genforeningsparken, hermed fører man på en måde tingene tilbage, som det var for 40-50 år siden. Sprogforeningen er glad, for projektet. Vores eneste reelle bekymring er

antallet af parkeringspladser, men formanden for bestyrelsen, Aabenraas borgmester, beroliger os og siger, at det er der styr på.

Folkehjem er et stort kompleks, og det vil altid være en udfordring for bestyrelsen i DSI Folkehjem at få Folkehjem i økonomisk balance. Restaurationsdriften er den største udfordring, og bestyrelsen har derfor valgt at forpagte restaurationsdelen ud til ejerne af Hotel Royal - Anette og Frank Carstensen. De er startet, og vi glæder os til det fremtidige samarbejde.

Forpagtningen betyder et farvel til Hanne Sennels og hendes stab. I omkring 7 år har Hanne og familien styret Folkehjem på en fortrinlig måde, det har altid været en fornøjelse at komme her, og vi har set, hvordan Hanne har fået tingene til at udvikle sig, og hvordan hun har valgt den helt rigtige og positive retning. Vi ønsker Hanne og Flemming Sennels god vind i sejlene og forhåbentligt mange spændende opgaver i fremtiden. Sprogforeningen er som tidligere repræsenteret i Folkehjems bestyrelse ved Gunnar Vind og undertegnede.

Sprogforeningen i Sydslesvig

Orla Møller fremlagde beretningen fra

Gunnar Vind, som er en af Sprogforeningens repræsentanter i Folkehjems bestyrelse (Foto Lis Mikkelsen).

Sprogforeningens afdeling i Sydslesvig. Han kom ind på, at man i Sydslesvig udgiver en ny sprogparlør. Sprogparløren indeholder oversættelser af de ord, der bruges mest. Det drejer sig f.eks. om hilsener, ugedage, tal og meget brugte verber.

Ordene findes i parløren både på dansk og tysk. Parløren bruges blandt andet ved Sprogforeningens sprogkurser for forældre. Orla Møller fortalte desuden, at man arbejder på et nyt logo.

Skolebørnene i Sydslesvig opfordres til at designe deres eget skema til næste skoleår.

Afslutning

Til slut skal der lyde en tak til mine bestyrelseskolleger for et godt og inspirerende samarbejde. Vi skal have en del aktiviteter sat i søen det næste år, men vi plejer at få skibene godt i havn igen.

Sønderjydsk Skoleforening

Formandens beretning ved
årsmødet den 28. maj

2019

Artikler
og digte

Af Peder Moltesen Ravn

Så blev det igen tid til årsmøde i Sønderjydsk Skoleforening med beretning og regnskab for det forgangne år. Det står i Skoleforeningens vedtægter, at generalforsamlingen som regel skal afholdes i juni måned. Da vi i bestyrelsen fastlagde datoen for årsmødet, var vi af gode grunde ikke klar over, at et folketingsvalg skulle afholdes først i juni måned, så ud fra dette har vi nok været heldige med, at vi valgte en dato i slutningen af maj.

Jeg vil indlede med at nævne et par arrangementer, som Skoleforeningen har været en del af i det forgangne år: den 17. november 2018 blev 100 året for folkemødet med H. P. Hanssens store tale på Folkehjem markeret. Ca. 400 deltog i dette arrangement. Sprogforeningen og Historisk Samfund for Sønderjylland var arrangører, og vi var sammen med H. P. Hanssens Mindefond medindbydere. Et godt arrangement med en fyldt Kongesal.

Den 10. februar blev der traditionen tro afholdt afstemningsfest på Folkehjem. I år var det Skoleforeningen, der stod for arrangementet. Vi havde indbudt projektleder for Genforening 2020 Simon Faber som festtaler og Sønderjydsk Folkekor ved Karen Hanne Munk stod for den musikalske underholdning. Det blev en meget vellykket aften med rigtig pæn tilslutning.

Jeg kan oplyse, at de samarbejdende foreninger er i fuld gang med at forberede

et stort fællesarrangement til markering af 100 året for afstemningen den 10. februar 2020. Der arbejdes på et fyldigt og varieret program, som også bør have mediernes interesse. Det bliver et arrangement, I kan glæde jer til. Der vil blive tale om tilmelding til arrangementet efter først-til-mølle princippet.

Beretning

Året 2018-19 blev økonomisk et tilfredsstillende år for Skoleforeningen. Vi har opnået et resultat før uddelinger på 478.000 kr. Vi har uddelt i alt 331.000 kr. Vores resultat bliver herefter et overskud 147.000 kr. Et tilfredsstillende resultat set

Skoleforeningens formand på talerstolen

i forhold til et fortsat faldende afkast af vore værdipapirer. De uddelte midler fordeler sig med 276.000 kr. til 192 efterskoleelever. Til 17 højskoleelever er der i alt uddelt 28.000 kr. Der er uddelt 18.000 kr. i stipendier til 9 første års studerende ved videregående uddannelser. Til kulturelle formål har vi uddelt 9.000 kr. Skoleforeningens formue udgør nu 11,7 mio. kr.

Foreningens medlemstal ligger meget stabilt og udgør pr. 1. april 2019 14.271 medlemmer, der fordeler sig med 14.222 livsvarige medlemmer og 49 årligt betalende medlemmer. Der har sidste år været en medlemstilgang på 151 nye livsvarige medlemmer.

Købmand af Nr. Hostrup Hans Jessen og hustru Kela Jessens studielegat og Den Sønderjyske Fonds Legat for skolehjælp til danske syd for grænsen vil blive gennemgået ved regnskabsfremlæggelsen, hvorfor jeg ikke vil gå i detaljer med disse legater. Dog vil jeg nævne at Jessens Legat kommer ud med et underskud, hvilket især skyldes et betydeligt fald i afkastet af legatets værdipapirer. I Den Sønderjyske Fonds Legat skal hensatte midler fra regnskabsåret 2014 udbetales i år for ellers udløses der skat, og det vil vi helst undgå. Der er i indeværende år udbetalt 28.800 kr. til unge sydslesvigeres skoleophold i Danmark – det være sig efterskoleophold, højskoleophold eller videregående uddannelser.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig gør opmærksom på disse støttemuligheder på deres hjemmeside. Vi har på det seneste noteret os flere ansøgninger fra unge sydslesvigere. Vi ser helst, at afkastet fra skolehjælpslegatet går til elevstøtte.

Ifølge efterskoleforeningen er der i indeværende år ca. 100 unge sydslesvigere på efterskole i Danmark. Det er en pæn fremgang i forhold til tidligere år, hvilket er glædeligt.

Der er i regnskabsåret 2018/19 samlet uddelt i alt 415.000 kr. af afkastet af de

Skoleforeningens nye kasserer Anne Møllergaard

midler, som Skoleforeningen administrerer. Trods alt et rigtig pænt beløb. Vi må nok også de kommende år påregne et faldende afkast og i bedste fald et afkast på nuværende niveau. En situation vi i bestyrelsen må tage hensyn til, når vi skal fastlægge de kommende års uddelinger. Vi har i samarbejde med Sydbank fastlagt en porteføljesammensætning af vores formueinvesteringer med henblik på størst mulig optimering af vores afkast. Der er således ikke så meget, vi kan gøre anderledes. Vi skal overholde fondslovens bestemmelser, og det gør vi ved at ligge med en konservativ investeringsprofil.

Årets gang i Skoleforeningen

Bestyrelsens og almanakudvalgets ordinære udflugts- og studietur var sidste år henlagt til Rødding egnen. Turen var tilrettelagt af Georg Bendix, Frode Rindom og Ove Kirk Andersen. Georg Bendix var turguide og fortalte levende om historiske steder og hændelser på vores vej over København, Skibelund Krat, Jels Vikingspil og Kongeåmuseet i Vamdrup. Turen sluttede på Rødding Højskole, hvor Georg fortalte om skolens historie og forstanderne gennem tiden. Vi sluttede en god dag med middag, kaffe og hyggeligt samvær.

Repræsentanterne for vinderne af årets artikel-konkurrencer modtager priser – de unge mennesker skulle jo passe deres skole. Årets vinder er Christian Moos, som går på Blåkilde Efterskole

I det forgangne år har vi afholdt 4 bestyrelsesmøder med sædvanlig dagsorden i forhold til vores »årshjul«. Vi har bl.a. haft en drøftelse af vores synlighed, hvor vi har kigget på justering af vores hjemmeside. På baggrund af et faldende antal ansøgninger, har vi besluttet at hæve de individuelle elevtilskud til efterskole- og højskoleophold. Et højere tilskud kan måske betyde flere ansøgninger. Skoleforeningen modtog til sit 125 års jubilæum penge-gaver på 15.000 kr. til brug for særlige for-

mål. Vi har i år uddelt 5.000 kr. af disse midler til 5 elever blandt de indkomne ansøgninger om tilskud til efterskoleophold. De 5 elever har således modtaget hver 1.000 kr. oven i standardbeløbet på 1800 kr. Vi vil fordele de sidste 10.000 kr. over de 2 næste år efter samme retningslinjer. I samme forbindelse vil jeg også gøre opmærksom på, at Skoleforeningen på vores hjemmeside oplyser om særlige tilskudsmuligheder for et efterskoleophold herunder med tanke på socialt og økonomisk dårligt stillede forældre. Vi vil gerne hjælpe, hvis der er forældre, som ønsker nærmere information om disse muligheder.

Erik Lindso var årets foredragsholder

Genforening 2020

Der er stor mødeaktivitet med det forberedende arbejde med en række arrangementer i 2020. Skoleforeningen er som nævnt med i planlægning af afstemningsfesten. Vi deltager i møderne i Vejen kommune om planlagte festligheder ved Kongeågrænsen.

Vi understøtter et teaterstykke: »Her går Grænsen«, som skal opføres i 18 sønderjyske forsamlingshuse. Sprogforeningen er hovedarrangør. Vi har i bestyrelsen

Tak til Inger Rahbek Andersen, der stopper som sekretær i Skoleforeningen efter mange år

Også tak til Hans-Ole Mørk for mange års arbejde i Skoleforeningen og Almanakudvalget

afsat et rammebeløb på 50.000 kr., hvoraf de 20.000 kr. allerede er øremærket. Vi har ligeledes i bestyrelsen truffet en beslutning om at indgå i et samarbejde med andre, hvor det vil være naturligt, at Skoleforeningen deltager.

På www.genforening2020.dk vil man kunne finde en kalender over mange af de planlagte arrangementer i 2020.

Artikelkonkurrence for efterskoleelever

Igen i år har Skoleforeningen haft en artikelkonkurrence for efterskoleelever med temaet: I lyset af Genforeningen. Der er indkommet flere gode artikler, og blandt dem har udvalget indstillet de 3 bedste, som senere i aften vil få uddelt en præmie. I Skoleforeningens bestyrelse synes vi, at det er interessant at høre de unges mening og tanker om fortid og nutid. Vinderen af konkurrencen vil få sin artikel i den kommende udgave af Sønderjysk Almanak.

Skoleforeningen er repræsenteret i en række bestyrelser

I Købmand Sørensens Legat har vi 3 bestyrelsesposter. Sørensens legat har en sam-

let legatformue på ca. 7,5 mio. kr. Ifølge legatets fundats skal afkastet efter konso-lidering tilgå Sønderjysk Skoleforening. Vi har sidste år modtaget 291.000 kr. Et pænt beløb, som jeg gerne vil kvittere for.

Skoleforeningen er desuden repræsenteret i Folkehjems bestyrelse. Der vil indenfor det kommende år ske store forandringer foran Folkehjem, idet Genforeningsparken skal etableres inden festlighederne for Genforeningen i juli 2020. Restaurantdelen er nu blevet forpagtet ud, og jeg håber, at denne beslutning må blive til gavn for både Folkehjem og de nye forpagtere.

På Jaruplund Højskole varetager Henrik Nissen en bestyrelsespost som repræsentant for Sønderjysk Skoleforening, der jo i sin tid var med til at skaffe midler til oprettelse af højskolen. Skolen er inde i en positiv udvikling, hvad angår optag af kursister, og økonomisk er der også fremgang. Skolen er blevet moderniseret og fremtræder med nogle gode, attraktive rammer.

Skoleforeningen er derudover repræsenteret i bestyrelsen for H. P. Hanssens Mindefond, Dansk Kultursamfund af 1910 samt Ingeborg og Th. Thomsens Legat.

Sønderjysk Almanak

Almanakken bidrager igen i år positivt til regnskabet med et overskud på 35.000 kr. Det fine resultat er skabt på baggrund af et aktivt udvalg, der yder et stort stykke frivilligt arbejde. En indsats som er enestående, og som udvalget fortjener stor ros for. Uden denne indsats ingen Almanak. En særlig tak skal gå til Britta Slot Johnsen, som i sin egenskab af redaktør udfører en stor og solid arbejdsindsats for vores Almanak.

27. udgave er ved at være klar til at gå i trykken, og I kan glæde jer til at blive præsenteret for en ny og spændende udgave medio november måned. Forsiden vil være prydet af Rødding Højskole, der jo i år kan fejre sit 175-års jubilæum. Skoleforeningen har ydet et bidrag til udgivelse af højskolens jubilæumsbog.

Vi vil holde fast i traditionen med udgivelse af Almanakken ved en sammenkomst på Folkehjem, hvor artikelforfattere indbydes sammen med pressen. Jeg vil sige tak til jer, der frivilligt sælger Almanakken i jeres nærområde. Det gælder bestyrelsen, foreningens tillidsmænd og andre, der gør en stor indsats. I er med til at opbygge en god og stabil kundekreds. Jeg skal sluttelig nævne, at Almanakken også kan bestilles via vores hjemmeside.

Efterskolerne gør en forskel

Efterskolerne har fortsat succes, og de fleste skoler kan melde fulde huse. I indeværende år er der 29.000 unge på efterskole, hvilket er rekord. Det er jo lidt fantastisk, for det er jo ikke gratis at sende sine børn på efterskole.

Skoleformen er et bevidst tilvalg fra forældrene og de unge. Der kan være forskellige årsager til et sådant valg. Jeg tror helt overordnet, at tilvalg af denne skoleform hænger sammen med ønsket om et skoleskift efter gode år i folkeskolen for langt de fleste. Det er også ønsket om at stå på egne ben og indgå i et forpligtende

fællesskab. Et efterskoleophold bidrager til en modningsproces for mange unge, som i tilgift får en oplevelse for livet. Et efterskoleophold bidrager også til, at mange unge bliver afklaret omkring deres videre uddannelsesforløb.

Det er nemlig et faktum, at unge, der har været på en efterskole, har mindre frafald på de videregående uddannelser. Ikke alle i vores samfund deler efterskolernes betydning som et kulturbærende led i vores uddannelsessystem. Derfor tror jeg, at det er vigtigt, at alle, der fortsat vil sikre denne skoleform gode vilkår, holder politikerne på rette spor. Det vil være meget uklogt at beskære en skoleform, som er så værdiskabende for vores samfund. De frie skoler har afgørende betydning for sammenhængskraften i vores land og har dertil stor betydning for rigtig mange unge menneskers uddannelses- og udviklingsmuligheder.

Jeg vil slutte min årsberetning med at bringe en tak til vores tillidsmænd for jeres indsats i det forløbne år. Desuden en tak til bestyrelsen for et godt samarbejde. Sidst men ikke mindst en tak til vores kasserer og sekretær for jeres altid solide indsats og for et rigtig godt samarbejde.

Se mere på vores hjemmeside:

Vagn Baagø Jepsen

Jels

★ 18.01.1918

† 01.09.2018

Mindehøjtideligheden i Haderslev den 9. april 2019 var for første gang uden deltagelse af veteraner fra kampene den 9. april 1940. Som den sidste døde Vagn Baagø Jepsen i en alder af 100 år i september 2018. Ved kampen i Haderslev dræbtes 4 soldater. 9. april blev et samlingspunkt for veteranerne. Omkring 100 deltog i begyndelsen eller fulgte med i den årlige mindehøjtidelighed. Seniorsergent Bent Juhler var forbindelsen til kasernen i mere end 20 år og talte med Vagn Baagø Jepsen så sent som i juli 2018. De talte om deltagelse i april 2019, hvortil Vagn svarede: »Det må vi jo se«.

Vagn Baagø Jepsen var fra Læborg ved Vejen, hvor også hans hustru Anna stammede fra. Han var den ældste i en søskendeflok på 11. Efter militærtiden drev de et landbrug i Rojbøl mellem Jels og Øster Lindet. I 1992 flyttede de til et hus i Jels. Udover deltagelse i lokalsamfundet nød de en række busture rundt i Europa. Vagn Baagø Jepsen var i 17 år formand for bestyrelsen i brugsforeningen i Jels.

Kort tid efter 100 års fødselsdagen mistede Vagn Baagø Jepsen sin hustru Anna. Han efterlader sig 4 børn.

Æret være veteranernes minde

Niels Peter Bladt

Starup

★ 22.03.1924

† 10.12.2018

Den rige, sønderjyske historie er blevet en stor ildsjæl fattigere. Niels Peter Bladt, Bjørnøvej 3, Starup, gik bort mandag. Han blev 94 år.

Da N. P. Bladt gik på pension efter mange år som planteavlskonsulent ved Haderslev Amts Landboforening, fik han for alvor travlt med at grave sig ned i arkivalier, kirkebøger og andre gemmer for at afdække den nære, lokale historie og hjælpe mange andre med deres slægts-historie, ikke mindst når gammel gotisk skrift skulle oversættes. Han var aktiv i talrige foreninger, såvel som drivkraft for Starup Sogns Arkivforening, som i Historisk Samfund for Sønderjylland, Historisk Arkiv for Haderslev, bestyrelsen i Starup Skole, Starup Menighedsråd, KFUM-spejderne, og Venstrevælger-foreningen. Det blev også til flere artikler og medvirken i bøger om Starup Skoles historie og Starup Sognekrønike, som han redigerede.

N. P. Bladt blev ansat i Landboforening- en i 1951, og det bragte ham i kontakt med talrige mennesker, og det gjorde også, at han kendte alle gårde og markveje og til enhver tid kunne sige, om landmanden var af dansk eller tysk oprindelse. Ikke at det gjorde noget, men han kunne huske det. Det tog han med sig videre, da der blev tid til at dyrke historien, først sin egen slægt, siden de gamle gårdes og hele egnens historie.

Hans egen historie startede 22. marts 1924, hvor han blev født i Skedebjerg ved Rødekro som søn af Hans Bladt og hustru, Anna Bladt, født Schütt. Det var ikke den nemmeste start. Allerede i august døde faderen af skader, som han pådrog sig i 1. Verdenskrig. Da Niels Peter var 7, flyttede familien med Annas nye mand, Hans Jensen, til Bæk ved Nustrup.

Niels Peter studerede på Gråsten Landbrugsskole og Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole i København og vendte efter et par år i Frederikshavn tilbage til Sønderjylland. Alt andet ville have været utænkeligt for en mand, der i en høj alder fortsat arbejdede på sin egen udgave af en ordbog over sønderjyske udtryk.

I 1954 bosatte han sig i Lunding, Starup, med hustruen Elna (død 1995), som han mødte på Engelsholm Højskole. De skabte et åbent og livligt hjem med fire børn. De skulle jo være aktive, så med største selvfølgelighed startede han KFUM-spejderne op i en sidebygning til hjemmet, ligesom det lokale arkiv fik plads. Frem til hans død var huset på Bjørnøvej »hjemme« for dem alle, også børnebørnene, som nød godt af hans lune og lysten til at fortælle løs om gamle dage.

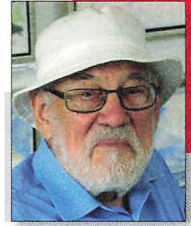
Niels Peter Bladt efterlader sig fire børn og fire børnebørn.

Jørn Bjerre

Næstved

★03.06.1926

†29.01.2019

Jørn Bjerre var født i 1926. Han var lærersøn og tog selv lærereksamen fra Jelling Seminarium i 1948. Samtidig havde han modtaget undervisning i tegning og maleri. Han var desuden en fremragende violinist, der spillede såvel klassiske kompositioner som folkemusik. Han var i årenes løb medlem af flere amatørorkestre, sidst af Holme Spillemandene.

Gennem en lang årrække var han lektor i formning på Haderslev Seminarium, samtidig med at han med stor flid dyrkede både maleriet og tegnekunsten. Han beherskede tuschpenen med en virtuositet, som fik det hele til at se så let ud. Men det krævede stor kunnen, disciplin og håndelag og - frem for alt – øjne til at se.

I oliemalerier og utallige akvareller lod han farven udvide stregens dimension, så koloritten i landskabet skabte en visionær virkelighed på lærredet, ikke blot for ham

selv, men for alle vi andre, så vi måske fik øje for nuancer og pointer, vi ikke havde set tidligere. "Hvad hånden former, er åndens spor", skrev Johannes V. Jensen. Hvad øjet ser, former hånden, når det lykkelige øjeblik indtræffer, og kunstværket bliver til. I langt højere grad, end vi måske tænker over i det daglige, former kunstnerne vor opfattelse af verden og virkeligheden. Jørn var med til at vise os vort sønderjyske landskab på en ny og original måde. "Stort gav du os landet igen," skrev Ole Wivel om sin ven Martin A. Hansen. Det samme gælder for Jørn.

I en meget lang årrække var vi venner. Vi mødtes gennem mange år til Jørns årlige udstilling i Hertug Hans Hospitalskirkes menighedshus i Haderslev, og efter at han som pensionist var flyttet til sommerhuset ved Henne Strand, sås vi bl.a. til en årlig frokost i atelieret i klitterne. De var ramme om samtaler om kunst og litteratur, om politik og meget andet. Jørn var en vidende mand, altid god at gæste. I en årrække havde vi et tæt, godt samarbejde om trykkeriet Skive Offsets nytårshilsen, hvor jeg skrev teksten, og Jørn tegnede.

Som 89-årig væltede han på sin trehjulede scooter og brækkede benet og måtte nogle måneder på plejehjem. Men han rejste sig igen og flyttede til Næstved for at være nær familien.

Begravelsen fandt sted i Sankt Mortens Kirke i Næstved den 6. februar 2019, og urnen er nedsat på Damager kirkegård i Haderslev.

Edith Sigaard-Madsen

Bøglund

★ 17.07.1927

† 10.02.2019

Den slesvigske Kvindeforening sørger over Edith Sigaard-Madsen.

Vor gamle formand er 10. februar afgået ved døden. Hun var Kvindeforeningens store, gamle dame for ikke at sige foreningens hukommelse. Alt, hvad jeg ikke kunne finde ud af, vidste hun, og tit har jeg spurgt mig til rette hos hende. Medens jeg sidder og skriver dette her, er mit skrivebord endnu fyldt med papirer og fotos, som jeg har fået hjem efter Gerda Jensens død, og hvor ville jeg gerne, at jeg kunne snakke det igennem med Edith. Men hendes hukommelse svigtede de sidste måneder, og hun var flyttet fra sit hjem i Bøglund til et plejehjem i nabolaget.

Edith blev født i en dansksindet familieovre på vestkysten, men gik - i mangel af andet - i tysk skole og tog sin studentereksamen på Friedrich Paulsen Schule i Nibøl. Derefter fik hun en læreruddannelse i Ribe, hvor hun også mødte sin mand, og sammen fik de ansættelse i det danske skolevæsen i Sydslesvig først i Egernførde og senere i Strukstrup.

I 1973 blev hun valgt til formand for Den slesvigske Kvindeforening og bestred den post igennem 19 år.

I hele den tid har hun samtidig været medlem af Det sydslesvigske Samråd, heraf de fire år som formand, og hun har siddet i Sundhedsrådet og Sundheds-tjenestens forretningsudvalg, en overgang som næstformand. Endnu længere, nemlig helt frem til 2005, var hun med i Det humanitære Udvalg, som hun har været

med til at bygge op, ligesom hun sammen med Elva Thorup Nielsen fik opbygget Alderdomshjemsudvalget og Støttekredsen omkring Dansk Alderdomshjem. Hele sit voksenliv igennem var hun aktiv i SSF og fra 1984-92 var hun dens næstformand.

Men Kvindeforeningen var hendes forening, den hun følte sig mest knyttet til. I Strukstrup, hvor hun boede længst, var hun som SSWer i flere valgperioder borgertiligt medlem og senere kommunalrådsmedlem, udvalgsformand for »Kultur, Jugend und Sport« og en årrække ulønnet ligestillingskonsulent for amtet Bøglund.

For alt dette engagement blev hun af ministerpræsidenten hædret med Bundesverdienstmedaille.

Der var en vældig energi i denne lille sirlige person Edith Sigaard-Madsen, og hun havde sine meningers mod, når det skulle til. Ellers var hun en meget elskværdig dame, interesseret i alt og alle og som sagt med en utrolig hukommelse, hvad sammenhænge i Kvindeforeningen og mindretallet i sin helhed angik.

Jeg havde store betænkeligheder, da man pegede på mig som formand for Kvindeforeningen, om jeg formåede at træde i Ediths fodspor. Nu har hun så forladt »sin« forening. Jeg er utrolig ked af det; jeg har holdt meget af hende og beundret hende.

Den slesvigske Kvindeforening vil mindes hende med stor respekt og taknemmelighed.

Dorthe Esbjørn Holck

Barsmark

* 11.04.1945

† 29.03.2019

Det var med stor sorg, vi fik meddelelsen om Dorthes død i slutningen af marts måned. Den 5. april tog vi afsked med Dorthe i en fyldt Løjt Kirke.

Dorthe satte et stærkt aftryk i kirkelivet ved Løjt kirke, hvor hun var formand for menighedsrådet i en periode på 8 år.

Dorthe Esbjørn Holck blev sammen med sin mand, Niels Holck, ansat på Rødding Højskole som forstanderpar i 1988. De første fire år var svære, men derefter gik det fremad, og da Dorthe og Niels Holck i 1996 forlod Rødding Højskole kunne Dorthe med stolthed aflevere en gennemrenoveret højskole og endda med en million kroner i banken.

Dorthe rejste til Skive Lærerseminarium, hvor hun var rektor til 2007. Det blev for hende såvel som for seminariet en blomstringstid med mængder af gode initiativer og en intens arbejdsglæde. I 2007 forlod hun seminariet og blev savnet som en dygtig og elsket leder.

Da Dorthe gik på efterløn for ca. 10 år siden, flyttede Niels og hun permanent ind i deres hyggelige hus på toppen af Barsmark med udsigt ud over de skønne bakker på det kuperede Løjt land.

Dorthe kom ind i menighedsrådet ved advent 2008 og satte sig godt tilrette i for-

mandsstolen. Hun forstod at lede et råd og en gruppe ansatte på en fantastisk imødekommende og positiv måde. Hun havde et stort overblik og var utrolig nærværende overfor alle, hun mødte på sin vej.

I menighedsrådet lærte hun os at binde kirkeliv sammen med regnskab og "mursten snak". Og med sin store viden inden for mange emner, har hun sat os ind i mange finurlige ting. Hun fortalte også gerne om sine mange rejseoplevelser. Dorthe har sat et solidt aftryk i alle os, som arbejdede sammen med hende.

Hun havde også en stor sangglæde og lærte os mange nye salmer og sange. Det var altid rart at sidde i nærheden af hende, når der en søndag var en knap så kendt salme på nummertavlen.

Hun kendte mange interessante mennesker og fik på den måde mange spændende foredrag til sognet.

Dorthe var et ordentligt og dejligt menneske, og hun var tillige en person, som vi andre så op til. Hendes død er et savn og tab for os alle, vores tanker og medfølelse går til Niels og den nærmeste familie.

Æret være Dorthe Esbjørn Holcks minde.

Dorte Beck-Jørgensen

Bovlund

* 29.01.47

† 26.04.19

Dorte Beck-Jørgensen voksede op i Fredericia. Hun blev uddannet kunsthåndværker og væver hos Jette Gemzøe i København, hvor hun udstillede på Charlottenborg. Efterfølgende har hun udstillet væv og vævning både i Danmark og Tyskland.

Dorte var ansat på Kostskolen i Sønderjylland i 40 år. Her modtog hun den kongelige fortjenstmedalje.

Hun læste til lærer på Tønder Seminarium i starten af 80'erne.

Hun var mor til 2 børn, 2 papbørn, 3 børnebørn, 3 papbørnebørn og et papoldebarn og samtidig reservemor for mange af eleverne på skolen.

Dorte elskede loppemarkeder og gammelt skrammel. Hun købte og solgte lopper og mønter.

Hun var aktiv i Bovlund teater og foredragsforening, hvor hun hjalp med alt, hvad hun kunne. Hun har både været

sufflør, instruktør, skuespiller og kostumemager.

I skat'ens verden stod hun i Toftlund for divisionsholdet. I Agerskov sad hun i bestyrelsen, og hun har de sidste mange år deltaget i DM i skat. Hun var også bestyrelsesmedlem i Numismatisk Forening for Nord- og Sydslesvig.

Dorte var der altid for dem, der havde brug for det. Hun sagde aldrig nej til at hjælpe eller til en kop kaffe og en snak.

Dorte Beck-Jørgensen var en meget kær veninde af huset. Man skal søge længe for at finde et menneske med så stor vilje til at træde hjælpende til. Selvom vi savner hende meget, under jeg Dorte, at hun fik lov til »at stå af«, medens hun var i fuldt vigør. Man har været et rigt menneske, når der er så mange, der savner en.

Æret være Dortes minde, hun var en ener.

Niels Leth-Sørensen

Kruså

★ 13.04.1951

† 28.05.2019

Allerede fra sit barndomshjem ved de smukke Skanderborgsøer udviklede Niels en egenskab om at gå imod strømmen. Faderen havde som læge været aktiv i den tidlige modstandsbevægelse under Besættelsen og overlevet et koncentrationslejroophold, men fik ar på krop og sjæl.

På trods af krigens skygger over dagligdagen, fik Niels taget en lettere dimension af livet med sig. I hele sit livsforløb var Niels præget af markante stemnings-skift mellem det lyse og det mørke, men heldigvis var de lyse og muntre strækninger dominerende. I 1970 dimitterede han som nysproglig student fra Århus Katedralskole.

Uddannelsesrejsen fortsatte på Århus Universitet på det humanistiske fakultet, hvor han dykkede ned i kompleks spansk grammatik og den eksistentielle side af filosofen Søren Kierkegaard. Han afsluttede studierne med en magistergrad i spansk og dansk.

Han blandede sin hang til den grå teori med et muntert og sanseligt liv, og Spanien blev hans store lidenskab såvel sprogligt som kulturelt. I sol og varme skruede han op for sanserne og lærte sig sproget, kom til at tale som en indfødt og rejste den Iberiske Halvø tyndt.

Efter en periode som spanskunderviser på Århus Universitet besluttede Niels sig for atter at vende skuden. Skolen trak stadigvæk og med nye indsigter fulgte en ansættelse på Eksportskolen i Herning, der blev springbræt til en lederstilling på

Danmarks Eksportskole i Nordsjælland. Som rektor struttede han af livskraft og vid og mødte her i 1986 sit livs udkårne viv Lotte - der har fulgt Niels gennem tykt og tyndt lige siden - og skabte familie med tre drenge.

Næste stop i karrieren var som direktør for et handelsfirma i Tyskland. Det var her han for alvor lærte, at penge skulle tjenes, før de kunne bruges. Den rendyrkede humanist blev påvirket af forretningsverdenens strenge logik.

Den fulgte naturligvis med til næste fase i det centrale Sønderjylland, hvor han i 1993 blev betroet rektorstillingen på Studenterkurset i Sønderjylland, nu kendt som STUK. Med stor lidenskab og uden angst for konflikter og forandring opbyggede han sammen med dygtige kolleger en sund og velpolstret skole, der i dag har 3 afdelinger med cirka 70 ansatte. Som leder evnede Niels at være både hård og blød. Eleverne skulle påvirkes moralsk til at blive ordentlige mennesker, der kunne begå sig i en verden af konstante forandringer.

Når hovedet var fyldt op, gav han rigeligt plads til kroppen: I sin fritid svømmede han piskende crawl i Arrild Svømmehal, stod på slalomski i Alperne og kastede sig med sin mountainbike ud i stisystemerne i skovene ved grænse-regionen og sejlede på Flensborg Fjord ved Kruså, hvor han boede til sin død.

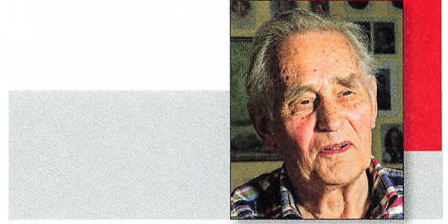
Niels efterlader sig kone og tre voksne børn. Æret være hans minde.

Søren Andresen

Hyllerup

★ 08.02.1929

† 10.07.2019

»Søren« - »Søren Andresen« - jeg kan stadig høre Sørens karakteristiske stemme og tonefald for det indre øre, rolig, langsom, bestemt. Sådan lød den, når Søren meldte sig på telefonen, eller hvis man ringede til ham i Hyllerup. Eller når han dukkede op fra den lange trappe til Studiefdelingen på biblioteket inde i Flensborg.

Kontakten til Søren skabte han selv, straks da jeg kom til Arkivet og Studiefdelingen på biblioteket i 1989. Det var Sørens bevidsthed om historiens betydning, som skabte kontakten. Næppe var jeg dukket op, så åbnede Søren for familiens historiske skatte. Jeg var i Hyllerup, og Søren kom til Flensborg og afleverede fine gamle gårdpapirer, regnskaber, papirer om familiens krigsdeltagelse i 1864 og 1870-71. Værdifulde skolehæfter fra dengang i 1850erne, da skolegangen var dansk. Papirer, som viste familiens dybe rødder på stedet, i Veding, i Haurup, i Hyllerup, og med aner også i Nordslesvig. I Sønderjylland.

Derfor foregik snakken på sønderjysk. Sønderjysk er nu engang det eneste ægte danske på disse kanter. Ikke et tillært og kunstigt rigsdansk, men sønderjysk. Ingen vogtede på det sønderjyske og danske sprog som Søren. Han brugte det sønderjyske, hvor han overhovedet kunne.

Søren interesserede sig for historien, Slesvigs og Sønderjyllands danske historie. Han kom trofast til arrangementer. Han lånte, læste og købte vore bøger. Og Søren var mangeårig formand for Gård-

ejer Christen Larsen og Hustrus Mindelegat. Mange, mange gange tog han godt mod ansøgninger om støtte til vore bøger. Det blev til mange tilskud gennem årene, store beløb til historiske bogudgivelser.

Søren skrev også selv: artikler, kronikker, erindringer fra Duborg-Skolen, bogen om landbrugskonsulent Erik Paulsen fra 1991, bidrag til Handved-Langbjerg Menigheds historie. Og mere til. Og han havde øje for, at historien skulle fortælles autentisk. Han kunne godt ringe og spørge, når han så historien fordrejet fra tysk side.

Søren repræsenterede en verden, som knap findes mere. En danskhed uden for Flensborg med dybe rødder i en fælles sønderjysk historie. Dette vidste han selv, det vogtede han på. Også derfor talte han sønderjysk.

Sidste gang jeg oplevede Søren, var da Viggo Jacobsen og kirken i Flensborg sidste år arrangerede cykeludflugt for at se på mindesmærker for den store krig, Verdenskrigen 1914-18. Vi cyklede til Hanved kirke, og uden for kirken fortalte Søren om kirken og historien. Det gjorde han med viden, velforberedt og med personlighed. Han sad i sin stol og fortalte til os alle sammen - en oplevelse.

Jeg vil mindes Søren med Kingos ord under et brystbillede af søhelten Niels Juel for mere end 300 år siden:

En mand af gammel dyd og dansk oprigtighed, af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt ved!

Æret være Søren Andresens minde!

Lorenz Peter Christensen

Sønderborg

*28.07.1938

†13.07.2019

Provst Lorenz P. Christensen døde den 13. juli under et ferieophold i Spanien, et par uger før han kunne være rundet de 81.

Lorenz blev i 1980 ordineret til embedet som sognepræst i Sottrup Sogn, Sønderborg provsti. I 1992 udnævntes han til provst i samme provsti, et embede, han beklædte tro til sin pensionering i 2008. Lorenz var fra 1991 min nabopræst og nærmeste kollega. I århundreder havde præsterne i Sottrup og Ullerup sogne været fast makkerpar under ferier og vakancer. Lorenz kom ind i mit (og min families) liv på et tidspunkt, da jeg havde allermest brug for en mand af hans støbning. Hans hæderlighed, ordentlighed, omsorg, kollegialitet, loyalitet, humor og fine menneskelige egenskaber. Han var indbegrebet af en god kollega.

Alle disse kvaliteter videreførte han som provst. Han var kollegialt sine præstekollegers provst. Som præst kunne man stole på sin provst. Udbrød der brand i sognet, var Lorenz som brandmajor på pletten, altid støttende præsten og evangeliets sag. Sognegrænser blev respekteret for deres uhyre betydning og værdi. Passede en præst sit embede, blandede provsten sig ikke. Sådan!

I en årrække var Lorenz og jeg henholdsvis provst og tillidsmand i samme provsti. Næsten daglige samtaler blev ført på sønderjysk over telefonen. "Æ dæ nau tummel i æ provsti?", indledte han. Og så fortsatte den fortrolige og altid frugtbare

samtale. Én af Lorenz' mange kvaliteter var, at han kendte sin begrænsning. Stod han famlende over for en udfordring, sendte han en anden. Magtmenneske var han mindst af alt.

Det har gang på gang slået mig, hvor kendt Lorenz var. Uanset hvor i kongeriget hans navn blev nævnt, blev der nikket indforstået, og altid blev der trukket på smilebåndet. For Lorenz var en mand af humor og spas. Som da han fx en sommeraften, da præstefamilien troskyldigt sad og indtog aftensmaden i den store præstegårdshave, kom kørende tværs over plænen i en asfaltboble og lige ind i havebordet - med den besked, at jeg havde at opføre mig ordentligt i hans fravær. Det kunne jeg dog ikke love. Men jeg kunne love at skikke bud efter naboens Ferguson til at trække boblen fri af den bløde og skamferede græsplæne.

Lorenz var uddannet under særordningen i 1970'erne. Så han var ét af Vorherres små minutbrød, denne to meter høje og halvanden meter brede mand. Men tag ikke fejl! Lorenz havde en fin teologisk sans og kunne med en stemme som Chrysostomos holde fremragende prædikener.

Mine tanker går til hans altid tro og støttende hustru, Karin, og til hans datter og hans højt elskede barnebarn. Cathrine og Philip Andreas og jeg ærer med taknemmelighed mindet om et uforligneligt menneske.

Det danske kongehus

Ifølge § 1 i tronfølgeoven af 27.3.1953 nedarves tronen inden for Kong Chr. X og Dronning Alexandrines efterslægt

Margrethe II (Alexandrine Þórhildur Ingrid) **Danmarks Dronning**, f. 16.4.1940 på Amalienborg, succederede 14.1.1972, gift 10.6.1967 i København med **Prins Henrik af Danmark** (f. Henri-Marie-Jean-André greve de Laborde de Monpezat), f. 11.6.1934 i Talence, Gironde, Frankrig. Død 13. 2.2018 på Fredensborg Slot.

Sønner:

(1) **Kronprins Frederik André Henrik Christian**, f. 26.5.1968 i København, gift 14.5.2004 i Vor Frue Kirke med **Kronprinsesse Mary Elizabeth, grevinde af Monpezat**, født Donaldson, f. 5.2.1972 i Hobart, Tasmanien.

Børn:

Prins Christian Valdemar Henri John, f. 15.10.2005 i København.

Prinsesse Isabella Henrietta Ingrid Margrethe, f. 21.4.2007 i Kbh.

Prins Vincent Frederik Minik Alexander, f. 8.1.2011 i Kbh.

Prinsesse Josephine Sophia Ivalo Mathilda, f. 8.1.2011 i Kbh.

(2) **Prins Joachim Holger Waldemar Christian**, f. 7. juni 1969 i Kbh. Gift 1. gang: 18.11.1995 i Frederiksborg Slotskirke med **Alexandra Christina, grevinde af Frederiksborg**, f. Manley, f. 30. juni 1964 i Hong Kong.

Børn:

Prins Nikolai William Alexander Frederik, f. 28.8.1999 i Kbh.

Prins Felix Henrik Valdemar Christian, f. 22.7.2002 i Kbh.

Ægteskabet opløst 8.4.2005.

Gift 2. gang: 24.5.2008 i Møgeltønder Kirke med **Prinsesse Marie Agathe Odile, grevinde af Monpezat**, f. Cavallier, f. 6.2.1976 i Paris, Frankrig.

Børn:

Prins Henrik Carl Joachim Alain, f. 4.5.2009 i København.

Prinsesse Athena Marguerite Françoise Marie, f. 24.1.2012 i Kbh.

Dronningens søstre:

Prinsesse Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid, f. 29.4.1944 på Amalienborg, gift 3.2.1968 på Fredensborg Slot med **Richard Casimir Karl August Konstantin Prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg**, f. 29.10.1934 på Berleburg. Død 13.3.2017 på Berleburg.

Børn:

(1) **Prins Gustav Frederik Philip Richard**, f. 12.1.1969 i Frankfurt a.M.

(2) **Prinsesse Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte**, f. 20.11.1970 i København, gift 6.6.1998 i Gråsten Slotskirke med **Jefferson-Friedrich Volker Benjamin Graf von Pfeil und Klein-Ellguth**.

Børn:

Friedrich Richard Oscar Jefferson Graf von Pfeil und Klein-Ellguth, f. 14.9.1999 i Kbh.

Komtesse Ingrid Alexandra Irma Astrid Benedikte von Pfeil und Klein-Ellguth, f. 16.8.2003 i Kbh.

Ægteskabet opløst 18. maj 2017.

Gift 2. gang 18.5.2019 med greve af Egeskov, **Michael Ahlefeldt-Laurvig-Bille**, f. 26.2.1965.

(3) **Prinsesse Nathalie Xenia Margareta Benedikte**, f. 2.5.1975 i Kbh., borgerligt viet 27.5.2010, kirkeligt viet 18.6.2011 i Berleburg med **Alexander Johannsmann**.

Børn: **Konstantin Gustav Heinrich Richard zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg-Johannsmann**, f. 24.7.2010 i Berleburg.
Louisa f. 28.01.2015

Prinsesse Anne-Marie Dagmar Ingrid, f. 30.8.1946 på Amalienborg, gift 18.9.1964 i Athen med **Konstantin II**, fhv. Konge af Grækenland.

Regeringen Mette Frederiksen

Udnævnt 17. juni 2019

Statsminister	·	Mette Frederiksen (A)
Finansminister	·	Nicolai Wammen (A)
Udenrigsminister	·	Jeppe Kofod (A)
Justitsminister	·	Nick Hækkerup (A)
Social- og indenrigsminister	·	Astrid Krag (A)
Skatteminister	·	Morten Bødskov (A)
Klima-, energi - og forsyningsminister	·	Dan Jørgensen (A)
Minister for fødevarer, fiskeri og ligestilling og minister for nordisk samarbejde	·	Mogens Jensen (A)
Sundheds- og ældreminister	·	Magnus Heunicke (A)
Transportminister	·	Benny Engelbrecht (A)
Minister for udviklingssamarbejde	·	Rasmus Prehn (A)
Børne- og undervisningsminister	·	Pernille Rosenkrantz-Theil (A)
Forsvarsminister	·	Trine Bramsen (A)
Uddannelses- og forskningsminister	·	Ane Halsboe-Jørgensen (A)
Erhvervsminister	·	Simon Kollerup (A)
Udlændinge- og integrationsminister	·	Mattias Tesfaye (A)
Beskæftigelsesminister	·	Peter Hummelgaard (A)
Boligminister	·	Kaare Dybvad (A)
Miljøminister	·	Lea Wermelin (A)
Kulturminister og kirkeminister	·	Joy Mogensen (A)

Valg i Sydslesvig

Danske stemmer ved kommunevalgene i Sydslesvig 1998-2018

Kredsresultater:

	FLENSBORG	SLESVIG-FLENSBORG	NORD-FRISLAND	RENDSBORG-EGERNFØRDE	KIEL	SAMLET RESULTAT
1998:	9.487	12.979	7.071	8.048	1.130	38.715
2003:	6.924	10.830	5.888	6.160	684	30.486
2008:	6.394	12.729	6.179	6.996	1.500	33.798
2013:	5.068	10.791	6.343	5.967	2.419	30.725
2018:	4.756	8.915	5.157	4.543	2.497	25.868

Antal kommuneråds-medlemmer	Antal kreds-dags-medlemmer	Danske stemmer ved landdagsvalgene 2000-2017
1998: 137	1998: 24	2000: 60.367
2003: 136	2003: 21	2005: 51.901
2008: 195	2008: 26	2009: 69.701
2013: 195	2013: 22	2012: 61.025
2018: 176	2018: 22	2017: 49.995

Sydslesvig-udvalget

Kulturministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig

Ø MF, Christian Juhl, formand
Bindslevs Plads 12, 8600 Silkeborg
tlf. 3337 5005 - christian.juhl@ft.dk

A MF, Troels Ravn
Dalgårdsvej 124, 6600 Vejen
tlf. 6162 4783 - troels.ravn@ft.dk

B MF, Rune Christiansen
Folketinget, Christiansborg
1240 København K
tlf. 26 90 00 23, E-mail ruch@viauc.dk

F MF, Karina Dehnhardt Lorentzen
Sindalvej 4, 6000 Kolding
tlf. 6162 3045 - karina.dehnhardt@ft.dk

V MF, Anni Matthiesen
Egebjerg Landevej 14, Krogager
7200 Grindsted
tlf. 3337 4574 - vanrm@ft.dk

O Fhv. MF, Martin Henriksen
martin.henriksen@ft.dk

C MF, Niels Flemming Hansen
Folketinget, Christiansborg, 1240 Kbh. K
tlf. 3337 4202 - niels.hansen@ft.dk

Sekretariatsleder chefkonsulent Steffen Bang
Kulturministeriet
Nybrogade 2, 1203 København K
tlf. 3392 5590 - sbp@kum.dk

Familieretshuset

Afdeling Aabenraa

Storetorv 10, 6200 Aabenraa, tlf. 7256 7000

www.familieretshuset.dk

Direktør: Anette Hummelshøj

Ekspeditionstid:

Mandag - onsdag..... kl. 08 - 12

Torsdag kl. 12 - 15

Fredag kl. 08 - 12

Telefontid:

Mandag og tirsdag..... kl. 08 - 14

Onsdag..... kl. 08 - 12

Torsdag kl. 08 - 16

Fredag kl. 08 - 12

Man kan desuden få nærmere oplysninger, blanketter m.v. på statsforvaltningernes hjemmeside: www.familieretshuset.dk

Region Syddanmark

Damhaven 12

7100 Vejle

tlf. 7663 1000, fax 7663 2000

E-mail: kontakt@rsyd.dk

www.regionyddanmark.dk

Regionsrådsformand:

Stephanie Lose

Regionsdirektør:

Jane Kraglund

Sønderjyske regionsrådsmedlemmer

2018 - 2021 pr. 1. januar 2018

A Andrea Terp,
Bjergholt 3, 6200 Aabenraa

V Kurt Jensen,
Galgetoft 81, 6630 Rødding

O Thies Mathiasen,
Ribe Landevej 63A, 6100 Haderslev

V Mette Bossen Linnet
Gråbrødrevvej 11.1., 6270 Tønder

V Mads Skau,
Skovgårdvej 15, 6500 Vojens

A Jørn Lehmann Petersen,
Farverløkke 41, 6310 Broager

V Tage Petersen,
Skærtøft 10, 6440 Augustenborg

Region Sønderjylland-Schleswig

Pr. 31. december 2018

Bestyrelsen:

Overborgmester Simone Lange (formand)
Regionsrådsmedlem Preben Jensen
(næstformand)
Amtspræsident Heinz Maurus
Minister Dr. Sabine Sütterlin-Waack
Borgmester Erik Lauritzen
Allan Emiliussen
Borgmester Thomas Andresen
Borgmester Henrik Frandsen
Formand for BdN Hinrich C. Jürgensen
Landsformand Flemming Meyer
Walter Behrens

Regionskontor & Infocenter:

Lyren 1, 6330 Padborg
tlf. 7467 0501
fax 7467 0521
E-mail: region@region.dk
www.region.dk
www.region.de
www.pendlerinfo.org
Leder: Peter Hansen

Kommuner i Sønderjylland

Aabenraa Kommune

Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa
tlf. 7376 7676, fax 7376 7677
E-mail: post@aabenraa.dk
www.aabenraa.dk
Borgmester: Thomas Andresen
Kommunaldirektør: Tom Ahmt

Haderslev Kommune

Gåskærgade 26-28, 6100 Haderslev
tlf. 7434 3434, fax 7434 0134
E-mail: post@haderslev.dk
www.haderslev.dk
Borgmester: Hans Peter Geil
Kommunaldirektør: Willy Feddersen

Kolding Kommune

Akseltorv 1, 6000 Kolding
tlf. 7979 7979
E-mail: kommunen@kolding.dk
www.kolding.dk
Borgmester: Jørn Pedersen
Kommunaldirektør: Thomas Boe

Sønderborg Kommune

Rådhusstorvet 10, 6400 Sønderborg
tlf. 8872 6400, fax 8872 6402
E-mail: post@sonderborg.dk
www.sonderborgkommune.dk
Borgmester: Erik Lauritzen
Kommunaldirektør: Tim Hansen

Tønder Kommune

Wegners Plads 2, 6270 Tønder
tlf. 7492 9292
E-mail: toender@toender.dk
www.toender.dk
Borgmester: Henrik Frandsen
Kommunaldirektør: Klaus Liestmann

Vejen Kommune

Rådhuspassagen 3, 6600 Vejen
tlf. 7996 5000, fax 7996 5006
E-mail: post@vejen.dk
www.vejen.dk
Borgmester: Egon Fræhr
Kommunaldirektør: Ole Slot

Sønderjydsk Skoleforening

Formand: Peder Moltesen Ravn,
Harevej 22, Egebæk-Hviding, 6760 Ribe,
tlf. 75 44 54 33

www.sønderjydskskoleforening.dk

Næstformand: Henrik Nissen, Surreroj 4,
Bylderup, 6372 Bylderup-Bov

Kasserer: Anne Møllergaard,
Pr. Petersensvej 3, 6270 Tønder

Sekretær: Else Beim,
Roostvej 19, Roost, 6535 Branderup,
tlf. 7483 4081

Ellen Christensen,
Nyrøjsvej 6, Lavensby, 6430 Nordborg

Kirsten Dahlmann,
Elmevej 16, 6780 Skærbæk

Ove Kirk Andersen,
Kelstrup Bygade 14, 6100 Haderslev

Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, Brobøl, 6400 Sønderborg

Laura Skau Bjerregaard,
Fællesgade 20, Rise, 6230 Rødekro

Frode Rindom,
Møjbølvej 4, Møjbøl, 6630 Rødding

Jes Speggers Simonsen,
Rødevej 5, 6310 Broager

Søren Wollesen,
Østermarkvej 14, 6230 Rødekro

Ingelise Duus,
Langtoften 13, Fjelstrup, 6100 Haderslev

Bodil M. Jørgensen,
Runebakken 93, 6500 Vojens

Birgit Langelund,
Stadionvej 13H, 6392 Bolderslev

Inger Rahbek Andersen,
Roostvej 3A, Roost, 6535 Branderup

Gitte Clausen,
Toghale 11, Møgeltønder, 6270 Tønder

Almanakudvalget

Ansvarshavende redaktør:

Britta Slot Johnsen,
Kongevej 13, 6400 Sønderborg
tlf. 2970 6414, E-mail: almanak@bbsyd.dk

Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, 6400 Sønderborg

Anne Møllergaard,
Pr. Petersensvej 3, 6270 Tønder

Inger Rahbek Andersen,
Roostvej 3A, Roost, 6535 Branderup

Georg Bendix,
Hindballevej 8, Brændstrup,
6630 Rødding

Anders Schaltz Andersen,
Osterwung 5, D-25856 Hattstedt

Mariane Jørgensen,
Jægerskoven 39, 6520 Toftlund

Poul Krebs Lange,
Odinsvej 43, 6100 Haderslev

Peder Moltesen Ravn (*formand*)
Harevej 22, Egebæk-Hviding, 6760 Ribe

Sprogforeningen

Folketjem, Haderslevvej 7,
6200 Aabenraa, tlf. 2218 1938

Bestyrelse:

Formand: Frode Sørensen, fhv. minister
Vesterled 19, 6400 Sønderborg,
tlf. 7448 6428, mobil 2218 1938
E-mail: frode@danportal.dk
www.s-frode.dk

Næstformand Kristian Kjær Nielsen,
Knudsmade 1, Bækken, 6300 Gråsten
tlf. 2041 1936

E-mail: kjaer1947@gmail.com

Ingolf Haase,
Slotsgaden 28, Møgeltønder, 6270 Tønder,
tlf. 4028 0895, E-mail: haase@mail.dk

Lis Mikkelsen,
Gl. Ørderupvej 8, 6520 Toftlund,
tlf. 2498 0932, E-mail: glskole@mail.com

Orla Møller,
Ostermark 97, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461-4306733
E-mail: orlahakon@gmail.com

Gunnar Vind,
Skolegade 49, 6780 Skærbæk,
tlf. 4017 9268
E-mail: gunnar@vind1.dk

Elke Putzer,
Achter de Möhl 37, D-24955 Harrislee,
tlf. +49 461 71437, E-Mail: elke@putzer.dk

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postboks 9074, 1022 København K,
tlf. 3311 3063
E-mail: info@graenseforeningen.dk
www.graenseforeningen.dk
Protektor: H.K.H. Prins Joachim
Formand: Jens Andresen
Generalsekretær: Knud-Erik Therkelsen

Grænseforeningen Haderslev

Formand: Peter Popp Andersen,
Thorsvej 15, 6070 Christiansfeld
tlf. 7456 2277
E-mail: peter-popp@christiansfeld.dk

Rødding - Vejen Grænseforening

Formand: Hans Harald Sørensen,
Kirsebærvej 6, 6600 Vejen, tlf. 7536 4363
E-mail: hhs111@googlemail.com

Grænseforeningen for Sønderborg

Kontaktperson: Kirsten Fanø Clausen,
Brobølvej 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 8819 3300, E-mail: kifanoef@gmail.com

Tønder Amts Grænseforening

Formand: Marie Stamp, Ullerupvej 86,
6780 Skærbæk, tlf. 2074 6088
E-mail: stamp.marie02@gmail.com

Grænseforeningen Aabenraa

Formand: Jens Overgaard,
Bjergholt 20, 6200 Aabenraa, tlf. 4010 8142
E-mail: jensovergaard49@gmail.com

Danmark-Samfundet

Helge Moosmann,
Louisevej 2A, 6100 Haderslev
tlf. 2149 9305
E-mail: helge.moosmann@gmail.com

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Henriette Holsteen Jessen
Hjartbro Byvej 11, 6541 Bevtoft
Næstformand: Pia Festersen
Haderslevvej 82, 6200 Aabenraa
Kasserer: Kirsten Nissen
Vidågade 95, 6270 Tønder
Sekretær: Hanne Schmidt,
Lambjergvej 5, Lambjerg, 6470 Sydals

DGI Sønderjylland

Kystvej 18, 6200 Aabenraa, tlf. 7940 4500
Formand: Claus Klaris, Dybbølsten 24,
6400 Sønderborg, tlf. 20 95 10 07

Foreningen Hjemmeværns- museets Venner

Formand: J. P. Rasmussen
Hærhjemmeværnsdistrikt Syd- og Sønder-
jylland, Søgaardlejren, 6200 Aabenraa

Foreningen Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev
tlf. 7464 4054
Formand: Gårdejer Jørgen Jacobsen,
Busholmvej 7, Øster Højst,
6240 Løgumkloster, tlf. 7477 5470
Næstfmd.: Gårdejer Sven Vognsen Hansen,
Perbølvej 9, Kliplevej, 6200 Aabenraa,
tlf. 7468 7883
Sekretær: Gårdejer Peter Thyssen
Ribevej 21, 6520 Toftlund, tlf. 2334 1990
Forretningsfører: Jørgen Jørgensen,
Hønsnapvej 16, Holbøl, 6340 Kruså
tlf. 7460 8156
www.landevaernet.dk

Plads til alle DYBBAL EFTERSKOLE -og et fantastisk sammenhold

Dybbal Efterskole henvender sig til specialundervisningslever, der er bogligt interesserede.

Vi har dansk, engelsk og matematik med afgangsprøve.
Masse af kreative fag, friluftsliv, rollespil, musik & samspil,
glas & brugskunst, sport, samt 7 spændende liniefag.

For mere information
-Ring eller tjek vores hjemmeside.

HOEJER DESIGN EFTERSKOLE

Søndergade 21 - 6280 Højer
Telefon 73628900
kontor@designhoejer.dk

www.hoejerdesignefterskole.dk

Løgumkloster efterskole

Tønder Landevej 6 || 6240 Løgumkloster
Tlf: 7474 3652 || Mail: lme@lme.dk

Fodboldlinje || Læsehold || Integrationslinje

MIDT I VIRKELIGHEDEN

På Løgumkloster Efterskole får du:

- Kristent livssyn og menneskesyn
- Folkeskolens afgangsprøver
- Stort udbud af valgfag
- Fællesskab for livet

Ring, skriv eller kom og besøg os,
og få et indblik i vores virkelighed!

Følg os på Facebook, Instagram, Snapchat eller på www.lme.dk

AABÆK EFTERSKOLE

Jørgensgård Skovvej 101,
6200 Aabenraa.

tlf 7462 5063

e-mail: aabaek@aabaek.dk

www.aabaek.dk

Forstander Thomas Frickmann

Farvel til poppeltræerne på Liebesalléen ...

5. august blev de gamle poppeltræer ved ringridderpladsen i Aabenraa fældet - her et før og efter billede

Sønderjyllands Investeringsfond

Formand: Privatdirektør Jan Poulsen
Danske Bank, Gravene 1, 6100 Haderslev
www.sonderjyllandsinvesteringsfond.dk
Forretningsfører: Jørgen Jørgensen,
Hønsnapvej 16, Holbøl, 6340 Kruså
tlf. 7460 8156

*Foreningen Landeværnet administrerer
tillige Lånefonden for Sønderjylland*

Foreningen »Venner af Rømøs natur«

Formand: Bente Bjerrum
Kildebjergsvej 12, 6780 Skærbæk

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 4683, E-mail: hssdj@hssdj.dk
www.hssdj.dk
Åbent: tirsdag og torsdag kl. 9-13

Forretningsudvalg:

Formand: Hans Schultz Hansen
Næstformand: Lars N. Henningsen
Kasserer: Arne Fredsted Jørgensen
Sekretær: Mogens Asmund
Finn Bach
Lisette Juhl Hansen
Kristian Pallesen
Henrik Posselt
Mogens Rostgaard Nissen

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Mette Pilgaard
Lennart S. Madsen
Elsemarie Dam-Jensen
Axel Johnsen
Mikkel Leth Jespersen
Anne Marie Overgaard
Carsten Porskrog Rasmussen
René Rasmussen
Henrik Skov Kristensen

Sønderjyske Årbøger:

Mogens Rostgaard Nissen
Forskningsafdelingen ved Dansk
Centralbibliotek for Sydslesvig
Norderstrasse 59, D-24939 Flensburg
tlf. 0049 461 86 97 190 - mrn@dcbib.dk

Sønderjysk Månedsskrift:

Lisette Juhl Hansen

Museum Sønderjylland, ISL - Lokalhistorie

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 5860

Skriftrækken:

Henrik Skov Kristensen
Frøslevlejrens Museum, Lejrvej 83,
6330 Padborg, tlf. 7467 6557

Kredsformænd:

Karl Erik Olesen, Sønderballe Strand
(Haderslev kreds)
Jens Møller, Løgumkloster (Tønder kreds)
Helge Søgaaard, Stubbæk
(Aabenraa kreds)
Christian Bo Bojesen, Høruphav
(Sønderborg kreds)
Kirsten la Cour (Sydslesvig)

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Frede Tychsen,
Skeldevej 23, Gammelgab, 6310 Broager,
tlf. 7444 2740 / 5176 8377
E-mail: tychsen43@gmail.com

Sekretariat:

Muséet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg, tlf. 7442 2539
Hanne Thrane

Landsforeningen Danske Forsamlingshuse

Formand: Otto Hallberg,
Sidingevej 23, 4560 Vig, tlf. 5931 6585
E-mail: ldf@pc.dk
Næstformand: Henrik Nielsen,
Guldbjergvej 5, Brændstrup,
6630 Rødding, tlf. 7482 0601

Løgumkloster Refugium

Refugievej 1, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 33 01
E-mail: mail@loegumkloster-refugium.dk
www.loegumkloster-refugium.dk
Forstander: Helle Skaarup

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Rosenbakken 109, 6100 Haderslev
tlf. 7452 2765

Syddansk Universitet: Center for Grænseregionsforskning Institut for Statskundskab og Offentlig Forvaltning

Alsion 2, 6400 Sønderborg, tlf. 6550 1186
E-mail: sbf@sam.sdu.dk
www.sdu.dk
Centerleder: Steen Bo Frandsen

Sydslesvigsk Udvalg af 5. maj 1945

Formand Helge Moosmann
Louisevej 2A, 6100 Haderslev
tlf. 2149 9305
E-mail: helge.moosmann@gmail.com

Sønderjysk Forsamlingshusforening

Formand: Anders Sørensen,
Åbenråvej 133, Øster Gasse,
6780 Skærbæk, tlf. 7475 2273
Sekretær: Karsten Nybjørn,
Ladegårdvej 6, 6500 Vojens,
tlf. 7450 7676

Bund Deutscher Nordschleswiger

Generalsekretær: Uwe Jessen
Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30,
6200 Aabenraa, tlf. 7462 3833
Formand: Gårdejer Hinrich Jürgensen,
Flensborg Landevej 71, Gårdeby,
6360 Tinglev, tlf. 7464 3644

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7362 9192
E-mail: info@djfn.dk
www.djfn.dk

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 4103
Skolekonsulent: Anke Tästensen
Formand: Welm Friedrichsen,
Vesterballe 19, Brandsbøl,
6430 Nordborg,
tlf. 7449 1409
E-mail: welm@bbsyd.dk

Kirkelige foreninger og organisationer

Den Sønderjydske Forening af Menighedsrådsmedlemmer

Formand: Henning Vohs,
Bakken 50, Fynshav, 6440 Augustenborg
tlf. 2360 3593 - E-mail: hv@bbsyd.dk
Sekretær: Anna Sigurjonsdottir
Grøngårdvej 21, Sæd, 6270 Tønder
tlf. 2814 1188

Danske Sømands- og Udlandskirker

Smallegade 47, 2000 Frederiksberg,

tlf. 7026 1828
E-mail: kontor@dsuk.dk
www.dsuk.dk
Reg. 4525 Kontonr. 210049

Brødremenighedens Danske Mission (BDM)

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,
tlf. 3529 4820
E-mail: bdm@bdm-dk.dk
Generalsekretær: Jens Peter Rejtkjær

Fonde

Dansk Kultursamfund af 1910

Fmd.: Fhv. minister og MF Frode Sørensen
Vesterled 19, 6400 Sønderborg

Fonden til bevarelse af gamle Rømøhuse

Formand: Rosa Schmidt,
Ternevej 11, Havneby, 6792 Rømø

H. P. Hanssens Mindefond

Formand: Margrethe Wind,
Dovervej 3, Hjerting,
6630 Rødding
tlf. 2233 4305
E-mail: mbwind@gmail.com

Danske og frisiske foreninger og institutioner i Sydslesvig

Sprogforeningen i Sydslesvig

Formand: Katrin Lass
Nikolaistr. 5, D-24937 Flensburg
E-mail: klassie@gmail.com
www.sprogforeningen.dk

Kgl. Dansk Generalkonsulat

Generalkonsul: Kim Andersen
Konsul: Henrik Hansen
Nordergraben 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/144000, fax 0461/17928
E-mail: flfgkl@um.dk
www.gkflensburg.um.dk

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
D-24939 Flensburg eller
Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
tlf. 0461/144080
E-mail: info@syfo.de - www.syfo.de
Generalsekretær: Jens A. Christiansen

Sydslesvigsk Forening (SSF)

Formand: Jon Hardon Hansen,
Rosenweg 5, D-25980 Westerland
tlf. +49 (0) 4651 - 2 28 92
E-mail: hansen@kirken.de

A. P. Møller Skolen

Fjordallé 1, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/4820-0

E-mail: apms@skoleforeningen.de
www.apmoellerskolen.org
Rektor: Jørgen Kühl

»Christianslyst«

Lejrskole og kursuscenter,
Nottfeld, D-24392 Süderbrarup,
tlf. 04641/92229, fax 04641/922229
E-mail: christianslyst@sdu.de
www.christianslyst.de
Forstander: Elly Andersen

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-24939 Flensburg,
Dansk postadresse:
Box 528, 6330 Padborg, tlf. 0461/8697-0
E-mail: dcb@dcbib.dk - www.dcbib.dk
Studieafdelingen og arkivet:
Arkivar: Mogens Rostgaard Nissen

Dansk Gymnastikforening Flensburg e.V.

Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-24939 Flensburg (Frueskovens
Idrætspark), tlf. 0461/5700477
E-mail: vorstand@dgf-flensburg.de
www.dgf-flensburg.de
Formand: Dieter Lenz,
Sandbjergvej 3, D-24943 Flensburg,
tlf. 0461/63254

IDRÆT UNGE & KULTUR PÆDAGOGIK

SdU's (Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger) formål er at fremme det danske ungdoms- og idrætsarbejde.

Som paraplyorganisation spænder vi over mange foreninger som du kan blive medlem i og finde lige netop det tilbud, der passer til dig og din familie.

SdU er en organisation i stadig fremdrift, der gennem sine tætte kontakter til Danmark, lokalsamfundet og det øvrige Europa, har fingeren på pulsen.

www.SdU.de

  @sdusydslesvig | #fritidmedindhold

W. KRAGH A/S

STATSAUTORISERERE REVISORER

Jan Wilhelmsen

Statsautoriseret revisor

Østergade 56
DK-6270 Tønder

Telefon: +45 74 72 36 80
Mobil: +45 21 44 00 00

Mail: jan.wilhelmsen@wkragh.dk
E-mail: www.wkragh.dk

Revision • Regnskab • Rådgivning • Skat • Bogføring

Dansk Kirke i Sydslesvig

Sydslesvigs Kirkekantor,
Südergraben 36a, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/52925

E-mail: kirken@kirken.de

www.dks-folkekirken.dk

Forretningsfører: Jytte Nickelsen

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand: Udo Jessen

Kontor: Stuhrs Allee 22, D-24937

Flensburg eller Postfach 1461, D-24904

Flensburg, tlf. 0461/50470

E-mail: post@skoleforeningen.org

www.skoleforeningen.org

Dansk postadr.: Box 389, 6330 Padborg

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Tydal 1, D-24852 Eggebek

E-mail: dss@spejder.de

Fmd.: Ricky Teiwes, tlf. 0045 - 2988 3331

E-mail: ricky@spejder.de

Det lille Teater

Hjemmet, Marienstr. 20,

D-24937 Flensburg, tlf. 0461/80 79 76 30

Formand: Alexander von Oettingen,

Zum Dorfteich 7, D-24975 Husby,

tlf. 04634/9219

E-mail: info@detlilleteater.de

www.detlilleteater.de

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Christian Jürgensen

E-mail: christian-juergensen@gmx.de

www.samraadet.info

Sekretariat:

Dansk Generalsekretariat,

Norderstr. 76, D-24939, Flensburg,

tlf. 0461/144008-150 - Fax 14408-131

E-mail: jac@samraadet.info

Sekretær: Jens A. Christiansen

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/144390 - www.duborg-skolen.de

Rektor: Ebbe Benedikt Rasmussen

Flensburg Avis

Hovedredaktion Flensburg

Wittenberger Weg 19, D-24941 Flensburg

tlf. 0461/50 45 0

E-mail: redaktion@fla.de - www.fla.de

Chefredaktør: Jørgen Møllekær

Direktion: Jørgen Møllekær

Friisk Foriining (Friserforeningen)

Formand: Bahne Bahnsen,

Dorfstr. 21, Weding, D-24976 Handewitt

tlf. 04630/9375900

E-mail: bahneb@hotmail.com

Sekretariat: Süderstr. 6, D-25821

Bredstedt/Bräist, tlf. 04671/6024154

Sekretær: Manfred C. Nissen

E-mail: info@friiske.de - www.friiske.de

Frivilligt Dreng- og Pige forbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Ina Grønving,

Alt Frösleer Weg 8b, D-24955 Harrislee,

tlf. 0461/7 70 30 47

Lejrskoler og hytter:

»Trenehytten«, Harkielweg 2,

D-24963 Tarp, tlf. 04638/527

udlejning v/ Elof Asmussen,

Ochsenredder 7, D-24941 Flensburg ,

tlf. 0461/3 51 34

E-mail: trenehytten@gmail.com

»Kongenshus«, Rehmstackerdeich 13

D-25882 Tetenbüll

Udlejning v/Kerstin Pauls, Dorfstr. 11,

D-25832 Kotzenbüll , mobil 0172 - 9891342

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sydslesvigs Amtskreds

Formand: Kirsten la Cour,

Gammelau 2, D-24980 Schafflund

tlf. 04639 - 782402

E-mail: lac@skoleforeningen.de

Jaruplund Højskole

Lundweg 2, D-24976 Handewitt,

tlf. 04630/969140 - kontoret@jaruplund.de

www.jaruplund.de

Forstander: Karsten B. Dressø

Ladelund Ungdomsskole

Karlumer Str. 1, D-25926 Ladelund,
tlf. 04666/714, elevtlf. 1200
ladelundungdomsskole@skoleforeningen.org
www.ladelundungdomsskole.de
Forst.: Hans Henning Heide Jochimsen

Lejrskolen »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/5493
E-mail: ejdersted@syfo.de
www.syfo.de
Bestyrer: Kerstin Pauls
E-mail: kerstin@syfo.de

Nordfriisk Instituut

Süderstrasse 30, D-25821 Bredstedt,
tlf. 04671-6012-0
E-mail: info@nordfriiskinstituut.de
www.nordfriiskinstituut.de
Institutleder & dir.: Dr. Christoph Schmidt

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Anne-Margrethe Jessen,
E-mail: amjess@aol.com
www.flensborggildet.dk

Sct. Knuds-Gildet

St. Knudsborg, Munketoft 33,
D-24937 Flensborg
Oldermand: Karl Heinz Rudebeck,
Førdebogen 33, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/979393
www.knudsgildet-flensborg.dk

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Kirstin Asmussen,
Ochsenredder 7, D-24941 Flensborg,
Mobil 0170-1200469
E-mail: kirstin@sdu.de
Dansk Ungdomssekretariat:
Norderstr. 76, D-24939 Flensborg,
tlf. 0461/14408-0
E-mail: kontoret@sdu.de
www.sdu.de
Direktør: Anders Kring

Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW)

Landsformand: Flemming Meyer,
Berliner Ring 62, D-24980 Schafflund
tlf. 04639/7839133
Landssekretariat: Norderstr. 76
D-24939 Flensborg,
tlf. 0461/14408-310
E-mail: info@ssw.de
www.ssw.de
Landssekretær: Martin Lorenzen

SSW-Landdagsfraktionen i Flensborg:

Norderstr. 74, D-24939 Flensborg,
tlf. 0461/14408-300
E-mail: info@ssw-sh.de
www.ssw-sh.de

SSW-Landdagsfraktionen i Kiel:

Schleswig-Holsteinischer Landtag,
Düsternbrooker Weg 70, D-24105 Kiel,
tlf. 0431/988-1380, mobil 01520 161 2276
Landdagsmedlemmer:
Lars Harms,
E-mail: lars.harms@ssw.de
Jette Waldinger Thiering,
E-mail: jette.waldinger@ssw.de
Flemming Meyer,
E-mail: flemming.meyer@ssw.de

Spejdergården Tydal

Tydal 1, D-24852 Eggebek,
tlf. 04609/91030
E-mail: tydal@sdu.de
www.tydal.dk
Bestyrer: Helmuth Werth,
tlf. +49+151 4194 9495

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-24937 Flensborg,
tlf. 0461/8414-0
E-Mail: info@unionbank.de
Süderstr. 89, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/700320
Stadtweg 59, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/9925-0
Direktion: Volker Andersen, Frank Baasch
tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603
www.union-bank.de

Musik, teater og kunst

Sønderjydsk Teatersamarbejde

Formand: Palle Guldbrandsen,
Værftvej 15, 6270 Tønder, tlf. 7472 5380
Sekretær: Peter Aldershaab,
Nørregade 38, 6100 Haderslev,
tlf. 7452 2734

Forsøgsscenen, Haderslev

Formand: Marianne Møller,
Grønkær Høj Vej 6, 6100 Haderslev
tlf. 2281 5767, E-mail: pchm@bbsyd.dk

Det lille Teater, Gråsten

Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten
Formand: Ole Gaul Nilum,
Smedebakken 2, Adsbøl, 6300 Gråsten,
tlf. 7465 3767 - www.lilleteater.dk

Det lille Teater, Aabenraa

Formand: Christian Rathje,
Over Jerstalvej 56, 6500 Vojens
tlf. 6085 5555
E-mail: kontakt@detlilleteateraabenraa.dk
www.detlilleteateraabenraa.dk

Amatørteaterforeningen Stjernen

Formand: Tage Jepsen,
Skærbækvej 28, Arrild, 6520 Toftlund

Teatergaleasen, Højer

Formand: Per Loldrup,
Carstensgade 56, 6270 Tønder

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev
Teaterchef: Nikolaj Mineka
Tlf. 7452 6679
Mandag-torsdag kl. 12-16
Fredag kl. 12-15
E-mail: post@teatretmoellen.dk
www.teatretmoellen.dk

Tønder Festival Forening

Vestergade 80,1. 6270 Tønder,
Festivalkontoret tlf. 7472 4610
Billetsalg via: www.billetten.dk
Kundeservice tlf. 7020 2096

OPAD | FREMAD
Sydvestjyllands
EFTERSKOLE
Kirkebrovej 7, 6740 Bramming
www.sydvestjyllandsefterskole.dk

www.vgie.dk

Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger

Rigsarkivet Aabenraa

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,

tlf. 3392 3310

E-mail: mailbox@sa.dk - www.sa.dk

Forskningsleder: Hans Schultz Hansen

Lokalhistoriske Arkiver og Samlinger i Sønderjylland (LASS)

Formand: Anker Ravn Knudsen,

Frøsvej 10, 6630 Rødding, tlf. 7484 6737

E-mail: arkitekt.ark@mail.dk

Lokalhistorisk konsulent: Kirsten Clausen

Museum Sønderjylland, ISL-Lokalhistorie

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,

tlf. 7462 5860

E-mail: isl@museum-sonderjylland.dk

www.lass1979.dk

Dansk Slægtsgaardsforening

Formand: Gunhild Møller, "Bronzehave",

Strædet 38, 7990 Øster Assels

Sønderjyllandskredsen:

Paul Henrik Hansen,

Tøndervej 31, Alslev, 6230 Rødekre

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Nicolai Johannsen,

Kystvej 9, 6320 Egernsund, tlf. 7444 2383

E-mail: nic@egernsund.dk

ESBJERG KOMMUNE

Hviding Sognearkiv

Arkiv: Egecentret, Ribevej 2b, 6760 Ribe.

Leder: Anne Lorenzen, Gl. Hvidingvej 26,
6760 Ribe, tlf. 7544 5127

E-mail: anne@hvidingsognearkiv.dk

Spandet Sognearkiv

Arnumvej 9, Spandet, 6760 Ribe

Leder: Jesper Olesen, Skolevænge 6a,
6760 Ribe, tlf. 74 86 71 36,

E-mail: jespermajalesen@gmail.com

HADERSLEV KOMMUNE

Lokalhistorisk forening for Bevtoft og Tirslund Sogne

Formand: Hans Iver Iversen,

Aabøl Østermarkvej 6, 6541 Bevtoft

Arkiv: Bevtoft skole,

Krüggersvej 45, 6541 Bevtoft

Leder: Anni Huusmann,

Mergellandvej 11, 6541 Bevtoft,

tlf. 7483 1978

Fjelstrup & omegns lokalhistoriske Arkiv

Formand: Ove Christiansen,

Fjelstrup Nørrevej 92, Fjelstrup,

6100 Haderslev, tlf. 4034 0159

E-mail: seniorraadet@gmail.com

Arkiv: "Rosenvang", Avnøvej 7, Fjelstrup,

6100 Haderslev

Lokalhistorisk Arkiv for Gram og Omegn

Slotsvej 9, 6510 Gram

tlf. 23 81 59 50

Arkivleder: Mona Ravn

Haderslev Arkiv- og Museums- forening c/o Museum

Sønderjylland - Arkæologi

Dalgade 7, 6100 Haderslev

Formand: Hans Aage From,

Fælleslykkevej 6, 6100 Haderslev,

tlf. 2396 9153

E-mail: hamfpost@gmail.com

Haderslev Slægtsforsknings Forening

Formand: Harry Riisbøl,

Skovbyvej 29, Vedsted, 6500 Vojens

E-mail: hsf@haderslaegt.dk

www.haderslevslaegt.dk

Historisk Arkiv for Haderslev Kommune

Kløvervej 87B, 6100 Haderslev,
Læsesalen, Bispebroen 3,
tlf. 7434 7800

E-mail: arkiv@haderslev.dk
www.historiskarkiv.dk

Leder: Bent Vedsted Rønne

Halk-Hejsager Lokalhistoriske Forening

Formand: Kim Bjerringgaard,
Fredeshøj 2, 6100 Haderslev
Arkiv: Halk skole, Hejsagervej,
6100 Haderslev

Leder: Harald Schytt, Langgyde 5,
6100 Haderslev, tlf. 7457 1291

Hoptrup sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Jens M. Knudsen,
Kalmargårdparken 1,
Marstrup, 6100 Haderslev, tlf. 7457 5165
Arkiv: Hoptrup Hovedgade 62,
6100 Haderslev

Leder: Jørgen Hasberg,
Kalmargårdparken 18,
Marstrup, 6100 Haderslev, tlf. 4141 7886

Højrup Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Ove Juhl,
Højrupvej 22, 6510 Gram, tlf. 7482 6289
Arkiv: Skolevej 2, Arnum, 6510 Gram
Arkivleder: Birthe Sørensen,
Søndermarksvej 8, 6510 Gram,
tlf. 7482 6138

Lokalhistorisk Forening for Jegerup Sogn

Formand: Anne Kjestine Jensen,
Kærager 3, Jegerup, 6500 Vojens,
tlf. 7454 0034, mobil 5071 7888
E-mail: jegeruplokal@gmail.com
www.jegeruplokal.dk
Arkiv: Jegerup skole, Bygaden 18,
Jegerup, 6500 Vojens

Lokalhistorisk Forening for Maugstrup, Kastvrå, Simmersted og Hjerndrup

Formand: Louise Toft Petersen,
Haderslevvej 30, 6500 Vojens,
tlf. 2493 1069

Moltrup-Bjerning Lokalhistoriske Arkiv

Arkiv: Bramdrup Vestergade 9,
6100 Haderslev
E-mail: moltrup-bjerning@gmail.com
Arkivleder: Lisbeth Schultz,
Rovstrupvej 58, 6100 Haderslev
tlf. 6126 1353
E-mail: lisbeth@rovstrup.dk

Lokalhistorisk Forening for Oksenvad Sogn og Omegn

Formand: Grethe Kock
Vadstedvej 11, Oksenvad,
6560 Sommersted
tlf. 7450 5680
E-mail: lokalhistorie-oksenvad@mail.dk
Arkiv: Øster Lindetvej 5, Oksenvad,
6560 Sommersted
Leder: Peter Süberkrüb

Sommersted Sogns Lokalhistoriske Forening

Vestermarksvej 2C, 6560 Sommersted
Formand: Anders Mølbak Jensen
Kirkevej 11, 6560 Sommersted,
tlf. 4091 1235
E-mail: sommerstedslf@gmail.com
Arkiv: Vestermarksvej 2C,
6560 Sommersted
Leder: Ulla Jensen

Starup sogns lokalhistoriske Arkivforening

Formand: Karl Erik Olesen,
Diernæsvej 220,
6100 Haderslev, tlf. 2121 6380
E-mail: keohaderslev@gmail.com
Arkiv: Starup skole, Starup Skolevej,
6100 Haderslev

Vilstrup Sogns

Lokalhistoriske Forening

Formand: Jørgen Nissen, Vilstrup Vestermark 15A, 6100 Haderslev, tlf. 7458 2680

Arkiv: Vilstrup Bysving 22A, 6100 Haderslev

E-mail: vilstruplokalhistoriske@gmail.com

Leder: Peter Jessen

Lokalhistorisk Forening for Vojens-området

Formand: Hans Muurmann, Abkær Skolevej 5, Abkær, 6500 Vojens, tlf. 7454 7174 / 2183 6788

E-mail: muurmann@bbsyd.dk

Arkiv: Danmarksgade 16, 6500 Vojens, tlf. 7450 7031

Arkivleder: Agnes Svendsen, Jernhytvej 21, 6500 Vojens, tlf. 7454 1941

E-mail: agnes_svendsen@mail.tele.dk

Lokalhistorisk Forening for Vonsbæk Sogn

Formand: Holger Krøyer Eskildsen, Aastrupvej 170, 6100 Haderslev, tlf. 5170 5534, E-mail: he9110@gmail.com

Arkiv: Vonsbæk skole, Vonsbækvej 88, 6100 Haderslev

KOLDING KOMMUNE

Christiansfeld lokalhistorisk arkiv og forening

Formand: Leif Jacobsen, Kongensgade 35, 6070 Christiansfeld, tlf. 2124 2637

Arkiv: Søstrehuset, Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,

arkivet-christiansfeld@christiansfeld.tv
www.christiansfeldarkiv.dk

Leder: Jytte Møller Ludvigsen, Nørregade 14, 6070 Christiansfeld
tlf. 5095 9707

Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Hejls-Hejlsminde

Formand: Gunnar M. Krag, Trappendalvej 29, 6094 Hejls,

tlf. 7557 4754 / 4116 1128

E-mail: hejlsarkiv@gmail.com
eller trappendal@profibermail.dk
www.hejls-arkiv.dk

Arkiv: Hejls Landevej 20A, 6094 Hejls
Leder: Gunnar Krag

Vejstrup lokalhistoriske Forening og Arkiv

Fmd.: Johannes Larsen, Toldbakken 53, 6094 Hejls, tlf. 7557 5097

Arkiv: "Lærkebo", Sjølundgade 28, 6093 Sjølund

Leder: Jørgen Skeem, Grønninghovedvej 28, 6093 Sjølund, tlf. 5070 5942

SØNDERBORG KOMMUNE

Lokalhistorisk Arkiv for Augustenborg og Omegn

Slotsallé 10, 6440 Augustenborg
tlf. 7447 1808

Formand: Birte Thuesen, Møllegade 10, 6440 Augustenborg
Arkivleder: Marianne Nehm, Sørensmløllevej 43, Asserballeskov, 6440 Augustenborg

Lokalhistorisk Forening for Broagerland

Formand: Carl Jürgen Bock, Skeldekobbøl 20, 6310 Broager, tlf. 7444 1458

Broagerlands Lokalarkiv: Thomas Jensens Plads 3, 6310 Broager, tlf. 7444 9351

Leder: Orla Kristensen, Nattergalevej 7, 6310 Broager, tlf. 2672 2228

Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand: Knud Erik Sørensen, Skovbrynet 38, 6400 Sønderborg, tlf. 74 43 63 43

Arkivafdeling: Asylvej 1, 6400 Sønderborg, tlf. 7443 2710

Leder: Per Thomsen, Frederikspark 11,

6400 Sønderborg, tlf. 2362 7105
Arkivafdeling: Torvet 12, Ulkebøl,
6400 Sønderborg,
tlf. 7442 9366 / 2362 7105
Leder: Helene Petersen, Hesselvej 2,
6400 Sønderborg, tlf. 7447 1833

Egen Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Henrik Skrydstrup,
Runevænget 37, 6430 Nordborg,
tlf. 3028 8713
E-mail: henrik.skrydstrup@hotmail.com
Arkiv: Sommervej 17, tidl. "Spiloppen"
6430 Nordborg, tlf. 7445 9301
Leder: Jørgen Wrang

Historisk Forening for Gråsten By og Egn

Formand: Bodil Gregersen,
Klokkevej 2, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf. 7465 3181

Lokalhistorisk Arkiv for Graasten By og Egn

Nygade 14, 6300 Gråsten, tlf. 6360 0000
E-mail: post@graastenarkiv.dk
Leder: Else Egholm, Toldbodgade 6, st.tv.,
6300 Gråsten,
tlf. 7465 1243, mobil 2636 0694

Lokalhistorisk Forening for Hørup sogn

Formand: Hans Erik Hansen,
Lundvej 106, Lambjerglund, 6470 Sydals,
tlf. 8652 4490 / 4089 3730
Arkiv: Hørup Centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6470 Sydals, tlf. 8893 5206
E-mail: kaellerarkiv@stofanet.dk
Arkivleder: Henning Popp,
Skovhøj 88, Høruphav
6470 Sydals, tlf. 2285 0460

Lokalhistorisk forening for Kegnæs sogn

Formand: Jens Bladt, Nørre Landevej 51,
Kegnæs, 6470 Sydals, tlf. 3123 5857

Arkiv: Kegnæs Forsamlingshus,
Nr. Landevej 59, Kegnæs, 6470 Sydals
Arkivleder: Kaj Woelke, Hagensig 12,
Kegnæs, 6470 Sydals

Lysabild Sognehistoriske Forening

Formand: Kirsten Madsen,
Fjelby 17, 6470 Sydals, tlf. 7440 4478
Arkiv: Lysabild skole, østfløjen,
Lysabildgade 2, Lysabild
Leder: Inge Christiansen
Lillehave 35, 6470 Sydals, tlf. 7440 4493

Lokalhistorisk Forening for Nordborg Området

Formand: Jens-Ove Hansen,
Møllebakken 15, 6430 Nordborg
tlf. 2361 6289
Arkiv: Løjtertoft 32,
6430 Nordborg, tlf. 7445 0829

Selskabet for Nydamforskning

Arkiv: Bakkensbro 6, 6400 Sønderborg
Formand: Pernille Lindberg Kjær,
Sdr. Landevej 8, 6400 Sønderborg,
tlf. 2895 2724
Udstillinger:
Nydamhuset, Nydamvej 41,
Øster Sottrup, 6400 Sønderborg
Nydam Tveir og Navst
Sottrupskov 36 A, 6400 Sønderborg

Lokalhistorisk Forening for Sundeved

Formand: Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, 6400 Sønderborg,
tlf. 2117 9131
Arkiv: Bakkensbro 6, Ullerup
6400 Sønderborg, tlf. 29 63 79 75
Leder: Frede Jensen,
Fruenskær 8, Vester Sottrup,
6400 Sønderborg, tlf. 2937 3764

Lokalhistorisk Arkiv for Tandslet sogn

Formand: Egon Villumsen,
Mommarkvej 296,

Tandslet, 6470 Sydals, tlf. 4124 7345
E-mail: egon.v@bbsyd.dk
Arkiv: Tandslet Friskole, Ertebjergvej 2,
6470 Sydals.
Leder: Leif Kristiansen, Kavsløkke 36,
Høruphav, 6470 Sydals, tlf. 3074 5213
E-mail: LF.Kristiansen@gmail.com

TØNDER KOMMUNE

Lokalhistorisk Forening for Agerskov Sogn

Formand: Frede Tjørnelund, tlf. 7483 3183
Arkiv: Bytoften 34, 6534 Agerskov
Leder: Jens Lautrup, tlf. 4045 1179

Lokalhistorisk Arkiv for Arrild Sogn

Formand: Kent R. Johansen,
Roostvej 6, Roost, 6535 Branderup
tlf. 7383 4110
Arkiv: Skærbækvej 16, Arrild,
6520 Toftlund
Leder: Inger Rahbek Andersen,
tlf. 7483 4384

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Arkiv

Formand: Per Ernø, Rundbjergvej 5,
6535 Branderup, tlf. 2479 9236,
E-mail: loneper@stofanet.dk
Arkiv: Friskjærvej 4a, 6535 Branderup

Historisk Forening for Bredebro og Omegn

Arkiv: Langagervej 64 (hallen),
6261 Bredebro
E-mail: lokalarkiv@msn.com

Lokalhistorisk Arkiv for Bredebro og Omegn

Arkivets adresse: Langagervej 64 (hallen),
6261 Bredebro
E-mail: lokalarkiv@msn.com

Historisk Samfund i Brøns

v/ Mie Schmidt
Vangsbovej, 6780 Skærbæk

Døstrup Sogns

Lokalhistoriske Forening

Formand: Lis Schulz, Povlskrovej 13,
Lovrup 6780 Skærbæk, tlf. 7475 4535
dostrup@dostrup-lokalhistoriske-arkiv.dk
www.dostrup-lokalhistoriske-arkiv.dk

Højeregnens Lokalhistoriske Arkiv

Møllegade 12, 6280 Højer
E-mail: hlarkiv@gmail.com
Brevadresse: Lis Hindrichsen,
Uldgade 6, 6270 Tønder, tlf. 7378 2045
E-mail: lishindrichsen@mail.dkk

Historisk forening for Løgumkloster Kommune

Formand: Vagn Lauritzen,
Ved Dammen 56, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 4303 / 2148 2043
Arkiv: Mellemgade 4 st.,
6240 Løgumkloster
lokalhistoriskarkivlgkl@gmail.com
Leder: Frede Gotthardsen, Ringgade 15,
6240 Løgumkloster, tlf. 7474 4204

Rejsby-arkivet

Formand: Nete Kyhl Revsbech,
Sønderrad 6, Rejsby, 6780 Skærbæk,
tlf. 4233 1027
E-mail: hosalma6@gmail.com
E-mail: sofienederby@mail.dk

Rømø Lokalhistoriske Forening

Formand: Sten Jensen, Vråbyvej 41,
Vråby, 6792 Rømø, tlf. 74 75 59 04

Rømø Lokalarkiv:

Arkivleder: Mary-Anna Wraae Larsen,
Gl. Færgevej 2A, Kongsmark, 6792 Rømø
tlf. 5151 0518 - E-mail: rlf-a@outlook.dk

Historisk Forening for Skærbæk og Omegn

Formand: Jørn Otto Dahlmann,
Elmevej 16, 6780 Skærbæk, tlf. 6175 6913
post@historiskforeningskaerbaek.dk
Arkiv: Storegade 47, 6780 Skærbæk

Toftlund Lokalhistoriske Forening

Formand: Anne-Grethe Petersen,
Mariavænget 9, 6520 Toftlund,
tlf. 2025 9513

Arkiv: Søndergade 56, 6520 Toftlund
tlf. 2025 9513

E-mail: tlhf6520@gmail.com

Lokalhistorisk Forening for Gl. - Tønder Kommune

Formand: Ingolf Haase,
Slotsgade 28, Møgeltønder, 6270 Tønder,
tlf. 4028 0895

E-mail: haase@mail.dk

Arkiv: Biblioteket, Richtsensgade 10,
6270 Tønder, tlf. 7472 3326

Leder: Birgitte Thomsen

VEJEN KOMMUNE

Hygum lokalhistoriske Forening

Formand: Bjarne Holm,
Gammelmark 16, Sdr. Hygum,
6630 Rødding, tlf. 6165 5225

Arkiv: Ribevej 61, Hygum, 6630 Rødding

Leder: Laurids E. Blomgreen
Højskolelund 1A, 6630 Rødding,
tlf. 2124 4571

E-mail: blomgreen7@gmail.com

Lokalhistorisk forening for Jels sogn

Formand: Margit Falkenberg Ottosen,
Jelsvej 24, Grønnebæk, 6630 Rødding,
tlf. 7455 2245 / 6166 7882

Arkiv: Jels Torvet 2, Jels, 6630 Rødding
tlf. 2692 1054

Leder: Niels Clausen,
Jels Toftevej 6, 6630 Rødding,
tlf. 3095 3151

Lintrup Sogns lokalhistoriske udvalg

Arkiv: Lintrup skole,
Kirkepladsen 1, 6660 Lintrup

Leder: Hanna Madsen,
Lintrupvej 26, 6660 Lintrup

Rødding lokalhistoriske Arkiv

Søndergyden 15, 6630 Rødding,
tlf. 7996 5665.

Leder: Lars Thisgaard

Skodborg Hjemstavnsforening

Formand: Kirsten Fynbo,
Skodborg Søndergade 34E,
6630 Rødding,
tlf. 7484 8148 / 2645 1169

Arkiv: Søndergade 2, Skodborg,
6630 Rødding, tlf. 6464 7769

Leder: Ellen Jensen,
Persillegade 9,
Skodborg, 6630 Rødding
tlf. 2030 1338

E-mail: skodborg-arkiv@bbsyd.dk

Skrave Hjemstavnsforening

Arkivleder: Solvejg Holm,
Anneksvej 3, 6630 Rødding
tlf. 7484 7131 / 4016 0806

E-mail: soniho3@gmail.com

Arkiv: Skrave Foreningshus

Lokalhistorisk Forening for Øster Lindet Sogn

Formand: Kaj Morten Frandsen,
Villavej 13, Ø. Lindet, 6630 Rødding,
tlf. 7484 6106 / 6072 6184

Arkiv: Stadionvej 5, Øster Lindet,
6630 Rødding

E-mail: oesterlindetlokalarkiv@gmail.com

Leder: Hedde Fuglsig,
Hovgårdsvej 7, Øster Lindet,
6630 Rødding,
tlf. 2091 6323

E-mail: fuglsig@bbsyd.dk

AABENRAA KOMMUNE

Bov Lokalarkiv

Bov Bibliotek, Bovvej 4,
6330 Padborg,
tlf. 7376 8080

E-mail: lokalarkivbov@gmail.com

Historisk Sogneforening for Bovrup og Varnæs

Formand: Jes Ove Petersen,
Ravnhøjvej 4, Bovrup, 6200 Aabenraa
tlf. 7468 0506 - ravnhoej4@gmail.com
Arkiv: Bovrup Aktivcenter, Bytoften 13,
Bovrup, 6200 Aabenraa
Leder: Viggo Petersen,
Bovrup Kirkevej 47, Bovrup,
6200 Aabenraa, tlf. 7468 0083
E-mail: viggo@it.dk

Ensted sogns lokalhistoriske forening

Formand: Niels H. Rossen,
Sdr. Hostrup Bygade 64, 6200 Aabenraa
Arkiv: Stubbæk Skolegade 1, Stubbæk,
6200 Aabenraa
Leder: Rita Æbeløe Clausen,
Stubbæk Bygade 36, 6200 Aabenraa,
tlf. 7461 3455
E-mail: eslfa@mail.dk

Historisk Forening for Felsted Sogn

Formand: Kai Eskildsen Møller
Tværgade 5, Felsted, 6200 Aabenraa,
tlf. 7452 4461 og 2023 4461
E-mail: kem@canzone.dk
Arkiv: "Patsches Hus",
Præstegårdsvej 4,
Felsted, 6200 Aabenraa
E-mail: info@felsted-arkiv.dk
www.patscheshus.dk
Leder: Kai Eskildsen Møller

Lokalhistorisk Forening for Klipleve Sogn

Formand: Kaj Lassen,
Holmvej 15, Klipleve, 6200 Aabenraa,
tlf. 7468 7462
Arkiv: "Straagaards Smedie",
Skolegade 4, Klipleve, 6200 Aabenraa
Leder: Merete Jensen

Løjt Lokalhistoriske Forening

Arkiv og lokalmuseum: Rundemølle
Henv. Alf L. Madsen, tlf. 2921 4823

Lokalhistorisk Fællesarkiv for Ravsted Sogn

Formand: Claus Clausen,
Ravsted Storegade 3, 6372 Bylderup-Bov
Arkiv: Ravsted Hovedgade 64,
6372 Bylderup-Bov
lokalhist.arkiv.ravsted@hotmail.com
Leder: Birgitte Borchert,
Tjørnevej 4, 6520 Toftlund

Rens og Omegns Lokalhistoriske Forening / Burkal Sogns Lokalarkiv

Pebersmarkvej 4, Rens, 6372 Bylderup-Bov
Kontaktperson: Ruth Christensen,
Pebersmarkvej 36, 6372 Bylderup-Bov
tlf. 2132 6104
E-mail: marurens@gmail.com

Lokalhistorisk Forening for Rødekro Kommune

Arkiv: Borgerhuset, Østergade 40C,
6230 Rødekro, tlf. 7366 2919
E-mail: post@roedekro-lokalarkiv.dk
www.roedekro-lokalarkiv.dk
Arkivleder: Else Meldgaard, Nørager 54,
6230 Rødekro, tlf. 2246 3210

Lokalhistorisk Arkiv for Tingleve Kommune

Tingleve Midt 2, 6360 Tingleve,
tlf. 7376 7297
Kontaktperson: Leif Christiansen,
Rugmarken 9, 6360 Tingleve
tlf. 4031 3064,
E-mail: christiansen@6360.dk
Leder: Leif Christiansen

Lokalhistorisk Forening for Tingleve Kommune

Formand: Bent Pawlowski, Nørreager-
vej 2, 6360 Tingleve, tlf. 7464 4551

Aabenraa Byhistoriske Forening

Formand: Svend Nielsen,
Nørreskovvænget 17, 6200 Aabenraa,
tlf. 3089 6336
E-mail: mariesvend@gmail.com

Biblioteker

HADERSLEV KOMMUNE

Haderslev Bibliotekerne
www.haderslevbibliotekerne.dk

Gram afdeling
Stadionvej 15, 6510 Gram, tlf. 7434 7740
E-mail: grambib@haderslev.dk

Haderslev afdeling
Bispebroen 3, 6100 Haderslev
tlf. 7434 7777
E-mail: biblioteket@haderslev.dk

Vojens afdeling
Rådhuscentret 7, 6500 Vojens
tlf. 7434 7700
E-mail: vojensbib@haderslev.dk

KOLDING KOMMUNE

Christiansfeld Bibliotek
Gl. Kongevej 3, 6070 Christiansfeld
tlf. 7979 1100

SØNDERBORG KOMMUNE

Biblioteket Sønderborg
Nørre Havnegade 15, 6400 Sønderborg,
tlf. 8872 4200
E-mail: biblioteket@sonderborg.dk
www.biblioteket.sonderborg.dk

TØNDER KOMMUNE

Tønder Bibliotekerne - www.tbib.dk

Løgumkloster Bibliotek
Storegade 16, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7492 9800
E-mail: bibliotek@loegumkloster.dk

Skærbæk Bibliotek
Jernbanegade 2, 6780 Skærbæk,
tlf. 7492 9813
E-mail: skaerbaekbib@toender.dk

Toftlund Bibliotek
Toldbodgade 8, 6520 Toftlund,
tlf. 7492 9809
E-mail: toftlundbib@toender.dk

Tønder Bibliotek
Richtsensgade 10, 6270 Tønder,
tlf. 7492 9840
E-mail: biblioteket@toender.dk

VEJEN KOMMUNE

Rødding Bibliotek
Søndergyden 15, 6630 Rødding,
tlf. 7996 5666
E-mail: roedbib@vejen.dk
www.vejbib.dk

AABENRAA KOMMUNE

Aabenraa Bibliotekerne
E-mail: aabenraabib@aabenraa.dk
www.aabenraa.dk - tlf. 7376 8080

Aabenraa Bibliotek
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa

Bov Bibliotek
Bovvej 4, 6330 Padborg,

Felsted Bibliotek
Gråstenvej 12, Felsted, 6200 Aabenraa

Rødekro Bibliotek
Vestergade 20, 6230 Rødekro,

Tinglev Bibliotek
Tinglev Midt, 6360 Tinglev

TYSKE BIBLIOTEKER

Deutsche Zentralbücherei Apenrade
Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 1158, fax 7362 0736
E-mail: zentral@buecherei.dk
www.buecherei.dk
Desuden 2 bogbusser.

Deutsche Bücherei Hadersleben,
Åstrupvej 9, 6100 Haderslev,
tlf. 7452 1529
E-mail: hadersleben@buecherei.dk
www.buecherei.dk

Deutsche Bücherei Sonderburg
Nørre Havnegade 15, 6400 Sønderborg,
tlf. 7442 5765
E-mail: sonderburg@buecherei.dk
www.buecherei.dk

Deutsche Bücherei Tingleff
Hovedgaden 100, 6360 Tinglev
tlf. 7464 3577
E-mail: tingleff@buecherei.dk
www.buecherei.dk

Deutsche Bücherei Tøndern
Popsensgade 6, 6270 Tønder, tlf. 7472 3359
E-mail: tøndern@buecherei.dk
www.buecherei.dk og
www.buechereitøndern.wordpress.com

Frie skoler

UNGDOMS- OG EFTERSKOLER

Efterskoleforeningen

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27, opg. H,
1463 København K
tlf. 3312 8680
E-mail: info@efterskolerne.dk
Formand: Torben Vind Rasmussen,
Aaskovvej 12, 5856 Ryslinge,
tlf. 2028 1006

Adventure Efterskolen

Dyntvej 113, 6310 Broager,
tlf. 7444 2762, vagt 2083 2762
Oprettet 1992
Forstander: Steen Emgren

Agerskov Ungdomsskole

Vellerupvej 25, 6534 Agerskov,
tlf. 7483 3315
E-mail: info@agerskovungdomsskole.dk
www.agerskovungdomsskole.dk
Oprettet 1919 (hvilende 1930 - 42)
Forstander: Lars Kristensen

Askov Efterskole

Maltvej 1, Askov, 6600 Vejen
tlf. 7696 1800
E-mail: askov@askovefterskole.dk
Oprettet 2001
Forstander: Thomas Tarp Hansen

Bramming Gymnastik- og Idrætsefterskole

Gabelsvej 12, 6740 Bramming
tlf. 7517 3833
E-mail: be@bramming-efterskole.dk
www.bgi-e.dk
Oprettet 1897
Forstander: Kirsten Tygesen

Design- & Idrætsefterskolen Skamling

Gl. Skamlingvej 1, 6093 Sjølund,
tlf. 7557 4026
E-mail: kontor@skamling.dk
www.skamling.dk
Oprettet 1955
Forstander: Jan Laugesen

Deutsche Nachschule Tingleff

Grønnevej 51, 6360 Tinglev, tlf. 7464 4820
E-mail: nachschule@tingleff.dk
www.nachschule.dk
Oprettet 1951
Forstander: Jørn Warm

Dybbøl Efterskole

Ragebølskovvej 3, 6400 Sønderborg
tlf. 7448 7080
Oprettet 1992
Forstander: Jakob Carl Christensen

Efterskolen Epos

Færgevej 5, Fynshav, 6440 Augustenborg
tlf. 5030 4181
E-mail: kontor@efterskolen-epos.dk
Oprettet 2015
Forstander: Mathias Granum

Emmerske Efterskole

Åbenråvej 14, 6270 Tønder,
tlf. 7472 4433
E-mail: ee@eeskole.dk
www.eeskole.dk
Oprettet 1977. Forstander: Thomas Lyhne

Frøslevlejrens Efterskole

Lejrvejen 85, 6330 Padborg, tlf. 7467 6644
E-mail: post@fle-skole.dk
www.fle-skole.dk
Oprettet 1996
Forstander: Annemette Hess

Gram Efterskole

Slotsvej 19-21, 6510 Gram, tlf. 7482 0482
E-mail: kontor@gram-efterskole.dk
Oprettet 1998
Konst. forstander: Ole-Kristian Warthoe.

Hoptrup Efterskole

Hoptrup Hovedgade 11,
6100 Haderslev, tlf. 7457 1014
E-mail: mail@hoptrupefterskole.dk
www.hoptrupefterskole.dk
Oprettet 2006.
Forstander: Ken Petersen

Højer Design Efterskole

Søndergade 21, 6280 Højer,
tlf. 7362 8900, fax 7478 9225
E-mail: kontor@designhojer.dk
www.hoejerdessignefterskole.dk
Oprettet 2007
Forstander: Kirsten B. Hansen

Højer Efterskole

Nørrevej 68, 6280 Højer, tlf. 7478 2140
Oprettet 1951
Forstander: Mads Heegaard Hansen

Kongeådalens Efterskole

Dovervej 19, Dover, 6660 Lintrup,
tlf. 7485 5333
E-mail: info@keskole.dk
www.keskole.dk
Oprettet 1979
Forstander: Niels Birkmand

Ladelund Efterskole

Ladelundvej 75, 6600 Vejen, tlf. 7538 1006
E-mail: postkassen@ladelundefterskole.dk
www.ladelundefterskole.dk
Oprettet: Landbrugs- og Mejeriskole 1879
Ladelund Efterskole 2000
Forstander: Steffen Bendix Pedersen

Løgumkloster Efterskole

Tønder Landevej 6, 6240 Løgumkloster
tlf. 74 74 36 52
Oprettet 1951. Forstander: Jørn Nørgaard

Nordborg Slots Efterskole

6430 Nordborg, tlf. 7445 1528
E-mail: info@nse.dk
Oprettet 1922
Forstander: Rune R. Madsen

HØJER EFTERSKOLE
Nørrevej 68
6280 Højer
T: 74 78 21 40
M: kontor@hoejerefterskole.dk
W: www.hoejerefterskole.dk

5 FEDE LINJEFAG

DANS/RYTME **KAMPSPORT**
SPRING **JAPANSK** **ESPORT**

Rejsby Europæiske Efterskole
Kogsvej 3, 6780 Skærbæk, tlf. 7475 3622
www.rejsby.eu
Oprettet 1994 - Forstander: Vakant

Skanderup Efterskole
Kastanie Allé 51, Skanderup,
6640 Lunderskov, tlf. 7559 4126
E-mail: kontor@skanderupefterskole.dk
Oprettet 1914
Forstanderpar: Matilde og Rune Peitersen

**Skibelund Gymnastik- og
Idrætsefterskole**
Kongeåvej 34, 6600 Vejen, tlf. 7536 0751
E-mail: kontor@s-g-i.dk
Oprettet 1874
Forstander: Rasmus Seistrup

Sportsefterskolen SINE
Idrætsvej 23, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 4990, fax 7474 5990
E-mail: sine@sine.dk - www.sine.dk
Oprettet 1997
Forstander: Peter Bruhn Jepsen

Sundeved Efterskole
Storegade 5, Bovrup, 6200 Aabenraa,
tlf. 7468 0311
www.sundeved-efterskole.dk
Oprettet 1957
Forstander: Peter Koldby Juhl

Sydvestjyllands Efterskole
Kirkebrovej 7, 6740 Bramming
tlf. 7517 4299
se@sydvestjyllandsefterskole.dk
Oprettet 1975
Forstander: Tonny Dahl Sørensen

**Vojens Gymnastik- og
Idrætsefterskole**
Ungdomsskolevej 8, 6500 Vojens,
tlf. 7454 1129, fax 7320 2209
E-mail: vgie@vgie.dk - www.vgie.dk
Oprettet 1939
Forstander: Tommy Mikkelsen

Aabæk Efterskole
Jørgensgård Skovvej 101, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 5063
www.aabaek.dk
Oprettet 1970
Forstander: Thomas Frickmann

HØJSKOLER

Designhøjskolen Højer
Søndergade 21, 6280 Højer
tlf. 7070 7289, fax 7478 9225
E-mail: info@designhojer.dk
www.designhojskolenhojer.dk
Oprettet 2015
Forstander: Kirsten B. Hansen

Løgumkloster Højskole
Brorsonsvej 2, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 4040, fax 7474 4551
E-mail: info@lkhøjskole.dk
www.lkhøjskole.dk
Oprettet 1960

Rødding Højskole
Flors Allé 1, 6630 Rødding,
tlf. 7484 2284
www.rhskole.dk
Oprettet 1844. Forstanderpar:
Mads og Anja Rykind-Eriksen

Rønshoved Højskole
Højskolevej 4, Rønshoved, 6340 Kruså,
tlf. 7460 8318, fax 7460 8546
E-mail: info@ronshoved.dk
www.ronshoved.dk
Oprettet 1921
Forstanderpar: Thue og Nina Kjærhus

Idrætshøjskolen i Sønderborg
Frihedsallé 42, 6400 Sønderborg,
tlf. 7442 1848
E-mail: admin@ihs.dk
www.ihs.dk
Oprettet 1952
Forstander: Michael Willemar Svanøe

Musik og Teaterhøjskolen

Herredstedgade 6-8, 6520 Toftlund,
tlf. 7483 0104

E-mail: kontor@musikogteater.dk

www.musikogteater.dk

Oprettet 1984

Forstander: Thomas Trier

Højskolen Østersøen

Flensborgvej 48-50, 6200, Aabenraa,
tlf. 7462 4700, fax 7462 4701

E-mail: adm@hojoster.dk

www.hojoster.dk

Oprettet 1993

Forstander: Annemarie Morris

HUSHOLDNINGS- OG HÅNDARBEJDSKOLER

Rødning Fri Fag- og Efterskole

Rødning Præstegårdsvej 11,

6630 Rødning,

tlf. 7484 2500

E-mail: mail@fagogefterskole.dk

www.rødning.dk

Oprettet 1981

Forstander: Henrik Gregersen

Kirkemusikskoler

Løgumkloster Kirkemusikskole

Vestergade 9-13, 6240 Løgumkloster

tlf. 7474 4070

E-mail: lkms@km.dk

www.kirkemusikskole.dk

Telefontid:

Mandag kl. 8.30 - 12.00

tirsdag - torsdag kl. 8.30 - 12.00

- og kl. 13.30 - 15.30

Rektor:

Hans Christian Hein

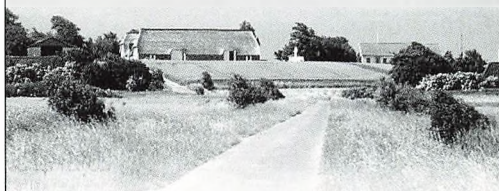
Afdelinger:

Odense, Horsens og Tarm

DEN GAMLE DIGEGREVES GÅRD

Klægager

Kåret til Danmarks smukkeste Bondegård

Beliggende på kanten af Marsken med udsigt til dige og Nationalpark Vadehavet. 11 sengepladser. Plads til 75 spisende gæster. Vi hjælper gerne med at arrangere frokost, kaffebord eller middag i forbindelse med udflugter eller andre arrangementer. Gode fortællinger og tilbud om guidede ture på egnen.

Ruth og Christian Lorenzen

Østerende 13 . Ballum . Telefon 2393 1511
www.klaegager.dk . mail@klaegager.dk

Stedet for eftertanke,
inspiration og den gode samtale.

loegumkloster-refugium.dk • Refugievej 1 • 6240 Løgumkloster • T: 7474 3301

Sydbank

Hvad kan vi gøre for dig

Gymnastik og
fællesskab
flytter
grænser

SKIBELUND
GYMNASTIK- OG IDRÆTSEFTERSKOLE

www.s-g-i.dk

Vandrerhjem

Danhostel Haderslev Vandrerhjem

Erlevvej 34, 6100 Haderslev
tlf. 7452 1347, fax 7452 1364
E-mail: haderslev@danhostel.dk
www.danhostel-haderslev.dk

Danhostel Rudbøl

Rudbølvej 21, Rudbøl, 6280 Højer
tlf. 7473 8298,
E-mail: danhostelrudb@gmail.com
www.danhostel.dk/rudboel

Danhostel Sønderborg Vandrerhjem

Kærvej 70, 6400 Sønderborg
tlf. 7442 3112, fax 7442 5631
E-mail: sonderborg@danhostel.dk
www.danhostel.dk/sonderborg

Danhostel Sønderborg/Vollerup

»Abildgården«, Mommarkvej 17 og 22,
6400 Sønderborg,
tlf. 7442 3990, fax 7442 4396
E-mail: vollerup@c.dk
www.visit-sonderborg.dk

Danhostel Tønder Vandrerhjem

»Kogsgården«,
Sønderport 4, 6270 Tønder
tlf. 7472 3500, fax 7472 3505
E-mail: tonder@danhostel.dk
www.danhostel.dk/tonder

Danhostel Aabenraa »Fjordlyst«

Sønderskovvej 100, 6200 Aabenraa
tlf. 7462 2699, fax 7462 2939

Muséer m.v.

Ballum Enges Forskønnelsesforening

Bevandingsmøller
Formand: Erhardt Ehmsen,
Bunti 26, Ballum, 6261 Bredebro
tlf. 2147 9268

Bronzealderhuset

Syd for Brdr. Grams Fabrikker, 6500 Vojens

Brødrene Grams Arkiv og Museum

Danmarksgade 16, 6500 Vojens
Formand: Niels Gregers Nielsen
tlf. 2159 3528
E-mail: info@broedrene-gram.dk
www.broedrene-gram.dk

Dansk Klokkemuseum

Over Lerte Kirke, Farrisvej 12,
6560 Sommersted, tlf. 7542 3873

Deutsches Museum Nordschleswig

Rønhave Plads 12, 6400 Sønderborg,
tlf. 7443 5423 eller 3052 5495

E-mail: info@deutsches-museum.dk
www.deutsches-museum.dk
Museet viser den tyske befolkningsdels
historie i Sønderjylland

Deutsches Schulmuseum Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 7362 0331
E-mail: dsmn@mail.dk

Dybbøl Mølle

Dybbøl Banke 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 7448 9000
E-Mail: info@1864.dk, www.1864.dk

Egns- og Landbrugsmuseet i Egen

Sebbelundvej 26, Egen,
6430 Nordborg, tlf. 7445 8919

Ehlers Lertøjssamling

Slotsgade 20, 6100 Haderslev,
tlf. 2491 1085

Elstrup Møllemuseum

Fynshavvej 12, Elstrup, 6430 Nordborg,
tlf. 7445 8989
E-mail: linow@post7.tele.dk

FN-Museet

Frøslevlejren, 6330 Padborg,
tlf. 7467 6855
www.fnmuseet.dk

Frøslevlejrens Museum

Lejrvejen 83, 6330 Padborg,
tlf. 4120 6053
froeslevlejrensmuseum@natmus.dk

Genforenings- og Grænsemuseet

Koldingvej 52, Frederikshøj,
6070 Christiansfeld, tlf. 7557 3003
E-mail: info@genforeningsmuseet.dk
www.genforeningsmuseet.dk

Historiecenter Dybbøl Banke

Dybbøl Banke 16, 6400 Sønderborg,
tlf. 7448 9000
E-mail: info@1864.dk, www.1864.dk

Hjemmeværnsmuseet

Barak H2, Lejrvej 101, Frøslevlejren,
6330 Padborg, tlf. 4174 6829
E-mail: museeth2@gmail.com
www.hjemmevaernsmuseet.dk
Rundvisning tilbydes uden beregning!

Den levende Landsby

Hygum Hjemstavnsgård
Ribevej 74, Sdr. Hygum, 6630 Rødding,
tlf. 7484 5566
www.hygumhjemstavnsgaard.dk

Jacob Michelsens Gård i Kolstrup

Toften 37, 6200 Aabenraa,
E-mail: jmg.aabenraa@outlook.dk

Jels Mølle

Jels Møllegade 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 7455 2634 / 7455 2004
Møllen fremvises efter aftale!

Museet Holmen

Østergade 13, 6240 Løgumkloster,
tlf. 7474 4165,
fax 7474 4122
E-mail: info@museetholmen.dk
www.museetholmen.dk
Skiftende kunst - og moderne
samtidskunst udstillinger

Museum Oldemorstof

Bovvej 2A, 6330 Padborg,
tlf. 7376 6436
museumoldemorstof@aabenraa.dk
www.oldemorstof.dk

MUSEUM SØNDERJYLLAND

Arkæologi Haderslev

Dalgade 7, 6100 Haderslev,
tlf. 6537 0801
E-mail: haderslev@msj.dk
www.msj.dk

Cathrinesminde Teglværk

Illerstrandvej 7, 6310 Broager,
tlf. 7444 9474
cathrinesminde@museum-sonderjylland.dk

Drøhses Hus

Storegade 14, 6270 Tønder,
tlf. 6537 0809
E-mail: drohses@msj.dk
www.msj.dk

Højer Mølle

Møllegade 13, 6280 Højer,
tlf. 7478 2911
E-mail: hoejer@museum-sonderjylland.dk

ISL - Lokalhistorie

Billed- og lydarkiv

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa
tlf. 7462 5860
E-mail: isl@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Kulturhistorie Tønder

Wegners Plads 1, 6270 Tønder,
tlf. 6537 0808
E-mail: toender@msj.dk - www.msj.dk

Kulturhistorie Aabenraa

H. P. Hanssens Gade 33, 6200 Aabenraa,
tlf. 7462 2645

Kunstmuseet Brundlund Slot

6200 Aabenraa, tlf. 7463 3649
brundlund@museum-sonderjylland.dk
www.museum-sonderjylland.dk

Kunstmuseet i Tønder

Wegners Plads 1, 6270 Tønder,
tlf. 6537 0808
wE-mail: toender@msj.dk
www.msj.dk

Gram Lergrav - Palæontologi

Lergravsvej 2, 6510 Gram,
tlf. 6537 0806
E-mail: gram@msj.dk
www.msj.dk

Sønderborg Slot

Sønderbro 1, 6400 Sønderborg,
tlf. 6537 0807
E-mail: sonderborg@museum-
sonderjylland.dk
www.msj.dk

.....

Nationalmuseets Kommandørgård

Juvrevej 60, Toftum, 6792 Rømø,
tlf. 7475 5276

Naturcenter Tønninggaard

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rømø,
tlf. 7475 5257
E-mail: info@tonnisaard.dk
www.tonnisaard.dk

Rømø Minimuseum

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rømø
tlf. 7475 5257

Slesvigske Vognsamling

Historie Haderslev
Simmerstedvej 1, 6100 Haderslev
tlf. 7434 7816

Sønderjysk Skolemuseum

Over Lerte Gamle Skole,
Farrisvej 10, Over Lerte, 6560 Sommersted
tlf. 7482 9494 / 2121 6380
E-mail: skolemuseum@mail.dk
www.sonderjysk-skolemuseum.dk
www.skolemuseum.info

Tørning Mølle

Tørningvej 6, Hammelev, 6500 Vojens,
tlf. 7450 7450
E-mail: post@toerning-moelle.dk
www.toerning-moelle.dk

Vibæk Vandmølle

Jens Peter Kock,
Bredsten 9, Kegnæs, 6470 Sydals

Von Oberbergs Hus

Slotsgade 22, 6100 Haderslev
tlf. 2491 1085

Wellings Landsbymuseum

Møjlbøjevej 10, 6660 Lintrup,
tlf. 7485 5286
www.wellings.dk

Zeppelin Museet

Gasværkvej 1, 6270 Tønder,
tlf. 7472 7254
E-mail: zeppelin@zeppelin-museum.dk
www.zeppelin-museum.dk

Muséer m.v. i Sydslesvig

BREDSTED

Naturcentrum Nordfrisland

Bahnhofstr. 23, D-25821 Bredstedt,
tlf. 04671/4555

E-mail: naturzentrum-nf@versanet.de
www.naturzentrum-nf.de

DANEVIRKE

Danevirke Museum

Ochsenweg 5, D-24867 Dannewerk,
tlf. 04621/37814

E-mail: info@danevirkemuseum.de
www.danevirkemuseum.de

EGERNFØRDE

Det Gamle Rådhus

Rathausmarkt 8, D-24340 Eckernförde,
tlf. 04351/712547

E-mail: post@museum-eckernfoerde.de
www.museum-eckernfoerde.de

FLENSBURG

»Museumsbjerget«

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461 - 852956

E-mail: museumsberg@flensburg.de
www.museumsberg.flensburg.de

Naturvidenskabeligt Museum

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/852504

E-mail: naturwissenschaftliches-
museum@flensburg.de
www.naturwissenschaftliches-museum.
flensburg.de

Phänomena

Norderstrasse 157-163, D-24939
Flensburg, tlf. 0461/144490

E-mail: info@phaenomena.com
www.phaenomena.com/flensburg

Søfartsmuseum

Schiffbrücke 39, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461-852970

E-mail: schiffahrtsmuseum@flensburg.de
www.schiffahrtsmuseum.flensburg.de

FREDERIKSSTAD

Museet »Gammel Mønt«

Am Mittelburgwall 23,
D-25840 Friedrichstadt, tlf. 04881-1511

E-mail: museum@friedrichstadt.de
www.friedrichstadt.de

GARDING

Mindeværelse for historikeren Theodor Mommsen

Norderring 15, D-25836 Garding,
tlf. 04862/100310

E-mail: kg@kirche-eiderstedt.de
www.museen-nord.de/museum/
de-mus-051716

HALLIG HOOGE

Kongepeselen

Hanswarft 11, D-25859 Hooge,
tlf. 04849/219

E-mail: koenigspesel@t-online.de
www.museen-sh.de/museum/
de-mus-152918

HALLIG LANGENÆS

Honkenswarft Friserhuset

Friesenhaus-Honkenswarf
Honkenswarf

D-25863 Hallig Langeness
tlf. 04684/235

E-mail: info@friesenhaus-honkenswarf.de
www.friesenhaus-honkenswarf.de

Kaptajn-Tadsen-Museet

Ketelswarft 1, D-25863 Hallig Langeness
tlf. 04684/217

E-mail: info@langeness.de
www.langeness.de/museen.phtml

HATSTED

Mikkelberg, Nordisk Center for Kunst & Cricket

Horstedter Chaussee 1,
D-25856 Hattstedt
tlf. 04846/6604
E-mail: husumccc@web.de
www.mikkelberg.de

HUSUM

Nissenhaus - Nord Sø Museum

Herzog Adolf-Str. 25, D-25813 Husum,
tlf. 04841/2545
info@museumsverbund-nordfriesland.de
www.museumsverbund-nordfriesland.de

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-25813 Husum,
tlf. 04841/2545
E-mail: info@museumsverbund-
nordfriesland.de
www.museumsverbund-nordfriesland.de

Nordfrislands Skibsfartmuseum

Zingel 15, D-25813 Husum,
tlf. 04841/5257
schiffahrtsmuseum-nf@t-online.de
www.schiffahrtsmuseum-nf.de

Husum Slot

König Friedrich-V.-Allee, D-25813 Husum
tlf. 04841-8973 130 eller 04841-2545
E-mail: info@museumsverbund-
nordfriesland.de
www.museumsverbund-nordfriesland.de

Poppenspæler Museum

König Friedrich-V.-Allee,
D-25813 Husum,
tlf. 04841/6 32 42
E-mail: husum@pole-poppenspaeler.de
www.pole-poppenspaeler.de

Theodor Storm-Huset

Wasserreihe 31-35, D-25813 Husum,
tlf. 04841/80 38 630
E-mail: info@storm-gesellschaft.de
www.storm-gesellschaft.de

ISTED

Isted-Mindehallen

Idstedtkirche 1, D-24879 Idstedt
tlf. 04625-402
E-mail: idstedt@schleswig-flensburg.de
www.museen-sh.de/museum/de-
mus-069118

JARDELUND

Christian Lassens Mindemuseum

Kupfermühlenweg 4, D-24994 Jardelund,
tlf. 04605-188759
Pedel: Søren Lund, tlf. 04605-208
E-mail: faelleslandboforeningen@gmx.de
www.faelleslandboforeningen.de

KAPPEL

Sli-museet

Mittelstr. 7-8, D-24376 Kappeln,
tlf. 04642/1428
E-mail: erne@gmx.de
www.schleimuseum.de

Møllen »Amanda«

Schleswiger Str. 1, D-24376 Kappeln,
tlf. 04642-4027
E-mail: stadt@kappeln.de
www.kappeln.de

Angel Museumsjernbane mellem Kappel og Sønderbrarup

D-24376 Kappeln, tlf. 04642-9251653
info@angelner-dampfisenbahn.de
www.angelner-dampfisenbahn.de

KEJTUM/SILD

Det frisiske Hus

Am Kliff 13, D-25980 Keitum/Sylt
tlf. 04651/31101
E-mail: info@soelring-foriining.de
www.soelring-museum.de

Hjemstavns museet på Sild

Am Kliff 19, D-25980 Keitum/Sylt,
tlf. 04651/32805
E-mail: info@soelring-foriining.de
www.soelring-foriining.de

KOBBERMØLLE

Kobbermølle Industrimuseum

Messinghof 3,
D-24955 Harrislee,
tlf. 49(0)461-407 71 25
E-mail: museum@kabelmail.de
www.industriemuseum-kupfermuehle.de

LADELUND

KZ-mindelund ved den evangelisk-lutherske kirke St. Petri

Raiffeisenstr. 3, D-25926 Ladelund,
tlf. 04666-449, fax 04666-989537
www.kz-gedenkstaette-ladelund.de

LYKSBORG

Lyksborg Slot

Grosse Strasse, D-24960 Glücksburg,
tlf. 04631/442330, fax 04631/4423329
E-mail: info@schloss-gluecksburg.de
www.schloss-gluecksburg.de

NIBØL

Naturhistorisk Museum

Hauptstr. 108, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/5691
E-mail: info@nkm-niebuell.de
www.nkm-niebuell.de

Frisisk Hjemstavnsmuseum

Osterweg 76, D-25899 Niebüll,
tlf. 0175 414 6185
E-mail: museum@stadt-niebuell.de
www.friesisches-museum.de

Richard-Haizmann-museet

Rathausplatz 2, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/1010
www.haizmann-museum.de

PELLWORM

Ø-museet

Uthlandstr. 2, D-25849 Pellworm,
tlf. 04844-18935, www.insel-museum.de

RENDSBORG

Historisk museum og Det nordtyske Trykkerimuseum

Arsenalstr. 2-10, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331/331336
E-mail: info@museen-rendsborg.de
www.museen-rendsborg.de

Elektromuseum Eon-Hanse AG

Stormstrasse 1, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04106/6292464
E-mail: elektromuseum@eon-hanse.com
www.elektromuseum-rendsborg.de

Jødisk museum

Prinzessinstr. 7-8, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331 44043-0, E-mail: info@jmrd.de
[www.schloss-gottorf.de/
juedisches-museum](http://www.schloss-gottorf.de/juedisches-museum)

Kunststøberimuseet

Ahlmannallee 5, D-24782 Büdelsdorf,
tlf. 04331-43370-22
E-mail: kasse@schloss-gottorf.de
[www.schloss-gottorf.de/
eisenkunstguss-museum](http://www.schloss-gottorf.de/eisenkunstguss-museum)

SKT. PETER-ORDING

Ejdersted Hjemstavnsmuseum

Olsdorfer Str. 6, D-25826 St. Peter-Ording,
tlf. 04863/1226, fax 04863/703337
info@museum-landschaft-eiderstedt.de
www.museum-landschaft-eiderstedt.de

SLESVIG

Gottorp Slot

Schlossinsel 1, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/813-222
E-mail: service@schloss-gottorf.de
www.schloss-gottorf.de

Holm-museet

Süderholmstr. 2, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/936820
E-mail: stadtmuseum@schleswig.de
[www.stadtmuseum-schleswig.de/
das-holm-museum](http://www.stadtmuseum-schleswig.de/das-holm-museum)

Slesvig Bymuseum

Friedrichstr. 9-11, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/936820

E-mail: stadtmuseum@schleswig.de
www.stadtmuseum-schleswig.de

Slesvig-Holstenske landsarkiv

Prinzenpalais, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/861800

E-mail: landesarchiv@la.landsh.de
www.landesarkiv.schleswig-holstein.de

Vikingemuseet Hedeby

Am Haddebyer Noor 5, D-24866 Busdorf,
tlf. 04621/813-222

E-mail: service@schloss-gottorf.de
www.schloss-gottorf.de/haithabu

SATRUP

Landsbymuseet »Satruphuus«

Flensburger Str. 8, D-24986 Satrup,
tlf. 04633/9 68 77 33

E-mail: info@satruphuus.de
www.satruphuus.de

SVAVSTED

Dr. Hans Meyer-Heimatmuseum

Treenehaus, D-25876 Schwabstedt,
tlf. 04884/420

www.museen-sh.de/
dr.hans-meyer-heimatmuseum

SVESING

Svesinglejren - KZ-Gedenkstätte Husum-Schwesing

Engelsburg 10, D-25813 Husum
tlf. 04841 - 8973-0

www.kz-gedenkstaette-husum-schwesing

SØBØL

Nolde-museet

Seebüll 31, D-25927 Neukirchen,
tlf. 04664/983930, fax /98 39 329

E-mail: info@nolde-stiftung.de
www.nolde-stiftung.de

TETENBØL

»Haus Peters«

Dörpstraat 16, Eiderstedt,
D-25882 Tetenbüll, tlf. 04862/681

E-mail: post@hauspeters.info
www.hauspeters.info

TØNNING

Historisk pakhus ved havnen

Am Hafen 23, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/1650

www.packhaus-tonning.de

Multimar Wattforum

Dithmarscher Str. 6a, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/96200

E-mail: info@multimar-wattforum.de
www.multimar-wattforum.de

UNEVAD

Museumslandsby

Unewatter Strasse 1a, D-24977 Langballig,
tlf. 04636/1021

E-mail: info@museum-unewatt.de
www.museum-unewatt.de

VYK/FØR

Dr. Carl-Häberlin-Friesen-Museum

Rebbelstieg 34, D-25938 Wyk/Föhr,
tlf. 04681/2571

E-mail: info@friesen-museum.de
www.friesen-museum.de

WITZWORT

Roter Haubarg

Sand 5, D-25889 Witzwort,
tlf. 04864/845

E-mail: gottorf@roterhaubarg.de
www.roter-haubarg.de

**ET ÅR MED
FÆLLESSKAB OG
UDFORDRINGER I
DE BOGLIGE FAG**

FRA 8. - 10. KLASSE

Bovrup Storegade 5
6200 Aabenraa
Tlf. 74 68 03 11
www.sundeved-efterskole.dk

**Sundeved
EFTERSKOLE**

Miljø- og Fødevareministeriet

Miljøstyrelsen - jagttegn
Tolderlundsvej 5,
5000 Odense C
tlf. 7254 2424 (kl. 9-12)
E-mail: jagttegn@mst.dk
www.jagttegn.dk

Dansk Jagtforsikring A/S

Frederiksberggade 16,
1459 København K,
tlf. 3311 0747
fax 3311 8081

Naturstyrelsen Vadehavet

Skovridervej 3, Arnum, 6510 Gram,
tlf. 7254 3331

Naturstyrelsen Sønderjylland

Felstedvej 14,
6300 Gråsten,
tlf. 7254 35 00
E-mail: sdj@nst.dk

Jagttider og fredningsbestemmelser

Miljø- og Fødevareministeriets bekendtgørelse nr. 934 af 27. juni 2018 om jagttid for visse pattedyr og fugle m.v.

I medfør af § 3, stk. 2 og 3, § 4, stk. 2, § 20, stk. 4, § 49, stk. 3, og § 54, stk. 3, i lov om jagt og vildtforvaltning, jf. lovbekendtgørelse nr. 270 af 12. april 2018, fastsættes:

GENERELLE JAGTTIDER BILAG 1

Hovdyr:

Kronhjort større end spidshjort 16.10-31.12
(se dog regionale jagttider)
Kronspidshjort01.09-31.01
(se dog regionale jagttider)
Kronhind01.10-31.01
(se dog regionale jagttider)
Kronkalv01.09-29.02
(se dog regionale jagttider)
Dåhjort01.09-31.01
(se dog regionale jagttider)
Då og -kalv01.10-31.01
(se dog regionale jagttider)
Sikahjort01.09-31.01

Sikahind og -kalv01.10-31.01
Råbuk16.05-15.07 og 01.10-31.01
(se dog regionale jagttider)
Rå og -lam01.10-31.01
(se dog regionale jagttider)
Mufflonvædder01.09-31.01
Mufflonfår og -lam01.10-31.01
Vildsvin, orne01.09-31.01
Vildsvin, so og grise01.10-31.01

Rovdyr:

Ræv01.09-31.01
Husmår01.10-31.01

Støttetandede:

Hare01.10-31.12
(se dog regionale jagttider)
Vildkanin01.09-31.01

Andefugle:

Gråand01.09-31.12
Atlingand01.09-31.12
Krikand01.09-31.12

Spidsand	01.09-31.12
Pibeand	01.09-31.12
Skeand.....	01.09-31.12
Knarand	01.09-31.12

Ovenstående andefugle på fiskeriterritoriet desuden 01.01-31.01

Grågås.....	01.09-31.01
Grågås på omdriftsarealer eller i umiddelbar tilknytning hertil desuden	01.08-31.08

Det vil sige på dyrkningsfladen, samt i læhegn, grøfter o.lign., som grænser op til omdriftsarealer. Dog ikke indenfor en afstand af 300 m landværts daglig højeste vandstandslinje (hav og fjord) samt søer større end 3 ha. Afstanden i forhold til søer regnes fra vandkanten, d.v.s. der hvor der ved normal vandstand er vand i overfladen, men ikke nødvendigvis åbent vandspejl.

Blisgås	01.09-31.01
Kortnæbet gås.....	01.09-31.01
Canadagås.....	01.09-31.01
Sædgås.....	ingen jagttid (se dog regionale jagttider)
Taffeland	01.10-31.01
Troldand	01.10-31.01
Bjergand.....	01.10-31.01
Hvinand.....	01.10-31.01
Havlit, han.....	01.10-31.01
Edderfugl, han.....	01.10-31.01
Sortand.....	01.10-31.01
Fløjsand, han.....	01.10-31.01

Hønsfugle:

Agerhøne	16.09-31.10 (se dog regionale jagttider)
Fasan	01.10-31.01 (se dog regionale jagttider)

Vandhøns:

Blishøne	01.09-31.01
----------------	-------------

Vadefugle:

Dobbeltbekkasin.....	01.09-31.12
Skovsneppe	01.10-31.01 (se dog regionale jagttider)

Måger:

Sølvmåge	01.09-31.01 (se dog regionale jagttider)
----------------	---

Duer:

Ringdue	16.10-31.01
Tyrkerdue	01.11-31.11 (se dog regionale jagttider)

Kragefugle:

Husskade.....	01.09-31.01
Krage (gråkrage/sortkrage)	01.09-31.01

Invasive arter:

Nilgås	01.09-31.01
Bisamrotte	01.09-31.01
Sumpbæver	01.09-31.01
Vaskebjørn.....	01.09-31.01
Mårhund.....	01.09-31.01
Mink.....	01.09-31.01

BILAG 2

Lokale jagttider - Andet (for kronvildt og dåvildt se bilag 3 og 4)

REGION HOVEDSTADEN:

Dragør, Tårnby, København, Hvidovre, Vallensbæk, Brøndby og Ishøj Kommune:

Sølvmåge	01.11-31.01
----------------	-------------

Bornholms Kommune:

Ræv.....	ingen jagttid
Agerhøne	01.10-31.10
Sølvmåge	01.11-31.01

REGION SJÆLLAND:

Greve, Solrød, Køge, Ringsted, Sorø, Slagelse, Næstved, Faxe, Stevns, Vordingborg, Guldborgsund og Lolland Kommune:

Sølvmåge	01.11-31.01
----------------	-------------

Vordingborg, Guldborgsund og Lolland Kommune:

Sædgås	01.09-30.11
--------------	-------------

Øen Sejerø:

Råbuk.....	16.05-15.06 og 01.12-31.01
Rå og -lam	01.12-31.01

Hare.....	01.11-15.12
Agerhøne.....	01.10-15.10
Fasanhøne.....	16.11-30.11
Fasanhane.....	01.11-31.01

Øen Fejø:

Hare.....	16.10-15.12
Fasanhøne.....	ingen jagttid
Fasanhane.....	16.10-30.11

Øen Femø:

Hare.....	01.11-15.12
Agerhøne.....	ingen jagttid
Fasanhøne.....	01.11-02.11
Fasanhane.....	16.10-31.12

REGION SYDDANMARK:

Tyrkerdue.....	ingen jagttid
----------------	---------------

Region Syddanmark undtagen Mandø:

Agerhøne.....	16.09-15.10
---------------	-------------

Region Syddanmark vest for

Lillebælt undtagen Als:

Hare.....	01.10-15.12
-----------	-------------

Øen Lyø:

Råvildt.....	01.10-15.10
--------------	-------------

Øen Strynø:

Hare.....	ingen jagttid
Fasanhøne.....	1. og 2. lørdag i november
Fasanhane.....	1. og 2. lørdag i oktober, 1. og 2. lørdag i november, samt alle lørdage i december

Øen Ærø:

Råbuk.....	16.06-15.07 og 01.11-30.11
Rå og -lam.....	01.11-30.11

Øen Als:

Råbuk.....	16.05-15.07 og 01.11-31.12
Rå og -lam.....	01.11-31.12
Hare.....	01.11-15.12
Fasan.....	01.11-31.12
Skovsneppe.....	01.11-31.12

Halvøen Kegnæs:

Som for øen Als, dog råvildt.....	01.12-07.12
-----------------------------------	-------------

Øen Mandø:

Råvildt.....	ingen jagttid
--------------	---------------

Agerhøne.....	ingen jagttid
---------------	---------------

Region Midtjylland:

Tyrkerdue.....	ingen jagttid
----------------	---------------

REGION MIDTJYLLAND

undtagen Endelave:

Hare.....	01.10-15.12
Agerhøne.....	16.09-15.10

Øen Endelave:

Råvildt.....	01.10-08.10
Hare.....	ingen jagttid
Agerhøne.....	ingen jagttid

REGION NORDJYLLAND:

Hare.....	01.10-15.12
Agerhøne.....	16.09-15.10
Tyrkerdue.....	ingen jagttid

BILAG 3

Lokale jagttider - Kronvildt

Region Hovedstaden bortset fra Bornholms Kommune, og den del af Region Sjælland, der ligger mellem Roskilde og Region Hovedstaden og nord for motorvej 21

Kronhjort, med mindst 6 sprosser på min. 2 cm på den ene stang.....	16.10-30.11
Øvrige kronhjorte undtagen spidshjort.....	ingen jagttid
Kronkalv.....	01.09-31.01

Region Sjælland bortset fra Møn, Lolland, Falster og området mellem Roskilde og Region Hovedstaden, som ligger nord for motorvej 21 Kronhjort større end spidshjort 01.10-15.11 Kronspidshjort og kronkalv.....01.10-31.01

Området nord for motorvej E20 i Jylland, syd for rute 28 mellem Bredsten og Vejle, syd og vest for rute 176 mellem Bredsten og Give, syd og vest for motorvej 18 mellem Give og Herning, syd for rute 15 mellem Herning og Videbæk, syd og øst for rute 467 mellem Videbæk og Skjern, øst for rute 28 mellem Skjern og Skjern Å, syd for Skjern Å mellem Skjern og Ringkøbing Fjords udløb i Hvide Sande

Kronhjort større end spidshjort.....01.09-15.09 og 16.10-15.12

Området syd for motorvej E20 i Jylland og Øen Als

Kronhjort større end spidshjort.....01.09-15.09 og 16.10-31.12 Kronkalv01.09-31.01

Øen Fanø

Kronvildt 2. lør / søndag i december og 2. lør / søndag i januar

Øen Rømø

Kronvildtingen jagttid

Området i Jylland syd for rute 26 mellem Aarhus og motorvej E45, vest for motorvej E45 mellem rute 26 og rute 16, syd for rute 16 mellem Randers og Viborg, øst for rute 26 og rute 13 mellem rute 16 og rute 12, syd og øst for rute 12 mellem Viborg og rute 34, nord og øst for motorvej 18 mellem Herning og Give, nord og øst for rute 176 mellem Give og Bredsten, nord for rute 28 mellem Bredsten og Vejle Å, nord for Vejle Å ml. rute 28 og Vejle Fjord

Kronkalv - jagttid fra 1 time før solopgang til solnedgang01.09-31.01

Kronspidshjort.....01.09-31.01

Kronhind - jagttid fra 1 time før

solopgang til solnedgang16.10-31.01

Kronhjort, med mindst 5 sprosser på

min. 2 cm på den ene stang ..16.09-30.09 og 16.10-31.12

Øvrige kronhorte.....ingen jagttid

Syddjurs og Norddjurs Kommuner, samt de dele af Randers, Faurskov og Aarhus Kommuner, som ligger syd for Gudenåen mellem Randers Fjord og rute 180, syd for rute 180 mellem Gudenåen og motorvej E45, øst for motorvej E45 mellem rute 180 og rute 26 og nord for rute 26

Kronkalv og kronspidshjort - jagttid fra 1 time før solopgang til 1 time efter solnedgang i sept. samt fra ½ time før solopgang til ½ time efter solnedgang i dec. og jan.01.09-31.01

Kronhind - jagttid fra ½ time før solopgang til ½ time efter sol-

nedgang i dec. og januar01.10-31.01

Kronhjort større end spidshjort. 01.10-30.11

Lemvig, Struer, Holstebro og Skive Kommuner. Den del af Viborg Kommune, der ligger vest og syd for Hjarbæk Fjord, syd for Skals Å og vest for rute 533, 16, 26 og 13 til rute 12, og nord og vest for rute 12. Den del af Herning Kommune, der ligger vest for rute 12, vest for motorvej 18 mellem rute 12 og rute 15 og nord for rute 15.

Den del af Ringkøbing-Skjern Kommune, der ligger nord for rute 15 mellem Herning Kommune og rute 467, vest og nord for rute 467 mellem rute 15 og rute 28, vest for rute 11/28 mellem rute 467 og Skjern Å, derfra nord for Skjern Å ud til Ringkøbing Fjord og nord for Ringkøbing Fjords udløb i Hvide Sande

Kronkalv - jagttid fra ½ time før solopgang til solnedgang fra 16. dec. til og med januar01.09-31.01

Kronspidshjort..01.09-15.09 og 16.10-31.01

Kronhjort større end

spidshjort.....01.09-15.09 og 16.10-15.12

Kronhind - jagttid fra ½ time før

solopgang til solnedgang fra

16. dec. til og med januar16.10-31.01

Nord for Limfjorden og øst for motorvej E39 mellem Aalborg og Hirtshals

Kronspidshjort og kronhjort større end spidshjort med mindst 5 sprosser på min. 2 cm på den ene stang01.11-31.12

Øvrige kronhjorte.....ingen jagttid
Kronhind og kronkalv01.11-15.01

*Nord for Limfjorden og vest for
motorvej E39 inklusiv Mors*

Kronhjort større end spidshjort med
mindst 5 sprosser på min. 2 cm
på den ene stang16.10-31.12
Kronspidshjort16.10-31.01
Øvrige kronhjorte.....ingen jagttid
Kronhind16.10-31.01
Kronkalv01.09-31.01

*De dele af Aalborg, Rebild og Vesthimmerland
Kommuner der ligger syd og øst for Lim-
fjorden og vest for motorvej E45 mellem
Aalborg og afkørsel 33 Haverslev, nord for
hovedvej 535 mellem Haverslev og Aars, nord
for Løgstørvej mellem Aars og Hornumbrovej,
nord og vest for Hornumbrovej, nord og øst
for Hyllebjergvej/Bjørnsholmvej, øst for rute
533 mellem Bjørnsholmvej og Bjørnsholm Å
og nord for Bjørnsholm Å mellem rute 533 og
Limfjorden (ikke Livø)*

Kronhjort større end
spidshjort01.12-15.12
Kronhind, kronkalv
og spidshjort01.11-15.12

*Området vest for Randers Fjord, nord for
Gudenåen mellem Randers Fjord og rute 180,
herfra nord for rute 180 og rute 16 til rute
533, øst for rute 533 til Skals Å, nord for
Skals Å mellem rute 533 og Limfjorden, og*

*syd og øst for Limfjorden undtagen området
beskrevet ovenfor*

Kronhjort større end
spidshjort16.09-30.09 og 16.10-31.12

BILAG 4

Lokale jagttider - Dåvildt

Bornholms Kommune

Då og dåhjortingen jagttid
Dåkalv01.01-15.01

*Varde og Billund Kommune og de dele af
Esbjerg, Vejen og Kolding Kommune som
ligger nord for motorvej E20 i Jylland til
Ny Esbjergvej, nord for Ny Esbjergvej til
Skovvängen nord for Skovvängen og nord for
Kolding Fjord og syd for Vejle Fjord og Vejle
Å ind til rute 170, syd for rute 28 til rute 176,
vest for rute 176 til motorvej 18, vest for mo-
torvej 18 til Ikast-Brande Kommune, sydøst
for Ikast-Brande Kommune*

Dåkalv01.09-31.01
Då og spidshjort01.12-31.01
Dåhjort større end spidshjort ...01.12-15.12

*Tønder Kommune og den del af Esbjerg
Kommune, der ligger syd for E20*

Dåkalv01.11-31.12

*Aabenraa, Sønderborg og Haderslev
Kommuner samt de dele af Kolding og Vejen
Kommuner, der ligger syd for E20*

Då, spidshjort og dåkalv01.11-31.01
Dåhjort større end spidshjort ...01.12-31.12

Fyn med undtagelse af Langeland, Tåsinge og Ærø
 Då, spidshjort og dåkalv01.10-31.01
 Dåhjort større end spidshjort.....01.10-31.10 og 16.12-31.12

Øen Langeland
 Dåhjort01.12-31.12
 Då og dåkalv01.11-31.01

Øen Tåsinge
 Dåhjort01.01-31.01

Øen Ærø
 Dåspidshjort og dåkalv01.01-31.01
 Då, dåhjort større end spidshjort.....ingen jagttid

Ikast-Brande, Herning, Holstebro, Struer og Lemvig Kommuner
 Dåkalv, då og dåspidshjort01.12-31.12
 Dåhjort større end spidshjort ...01.01-15.01

Ringkøbing-Skjern Kommune
 Dåvildt01.12-31.12

Området øst for motorvej E39 mellem Hirtshals og rute 585 og nord for rute 585
 Då, dåspidshjort og dåkalv16.11-31.01
 Dåhjort større end spidshjort ...01.12-15.01

Området nord for Limfjorden, øst for motorvej E45 (Aalborg-Frederikshavn)
 Dåhjort større end spidshjort.ingen jagttid
 Då, dåkalv og dåspidshjort.....01.12-31.12

Nord for Limfjorden og vest for motorvej E39 inklusiv Mors
 Då, dåkalv og dåspidshjort.....16.11-31.01
 Dåhjort større end spidshjort ...16.12-31.12

De dele af Aalborg, Rebild og Vesthimmerland Kommuner der ligger syd og øst for Limfjorden og vest for motorvej E45 mellem Aalborg og afkørsel 33 Haverslev, nord for rute 535 mellem Haverslev og Aars, nord for Løgstørvej mellem Aars og Hornumbrovej, nord og vest for Hornumbrovej, nord og øst for Hyllebjergvej/Bjørnsholmvej, øst for rute 533 mellem Bjørnsholmvej og Bjørnsholm Å og nord for Bjørnsholm Å mellem rute 533 og Limfjorden (ikke Livø)
 Då, dåspidshjort og dåkalv01.12-15.12
 Dåhjort større end spidshjort ingen jagttid

Området nord for motorvej E45 (Aalborg-Frederikshavn), øst for motorvej E39 (Aalborg-Hirtshals), syd for vej 585
 Då, dåkalv og dåspidshjort.....01.12-15.01
 Dåhjort større end spidshjort ...16.12-31.12

Ferieplan i Sydslesvig 2020

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 2020, fastlandet
 Forårsferie 30. marts - 9. april
 Sommerferie.....29. juni - 7. august
 Efterårsferie..... 5. oktober - 16. oktober
 Juleferie..... 21. december - 6. januar 2021

Danske helligdage i 2020 som er hverdage i Sydslesvig
 9. aprilSkærtorsdag
 8. maj..... St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 2020 som er hverdage i Danmark
 1. majMaj-festdag
 3. oktober..... Tysk enhedsdag

Flagregler

Flaget hejses ved solopgang, dog tidligst kl. 8.00, og nedhales ved solnedgang. Ved flagning på halv stang hejses flaget først til top, forbliver der nogle sekunder, hvorefter det sænkes til halv. Den korrekte position er, når flagets underkant befinder sig ud for midten af flagstangen. Flaget nedtages ved først at lade flaget gå til tops, hvor det forbliver nogle sekunder, derefter hales det langsomt ned.

Hejsning og nedhaling af flaget bør altid foregå langsomt.

Ophalerlinen skal være stram, nedhalerlinen skal være løs (slæk) så flaget vajer frit ud fra stangen - det skåner flaget i stærk blæst.

Bortset fra de nordiske flag, FN-flaget, og EU-flaget, der frit kan benyttes sammen med eller uden Dannebrog, består der et almindeligt forbud mod at flage med fremmede nationers flag på dansk territorium. Tilladelse skal i hvert tilfælde indhentes hos den lokale politimyndighed.

Ved flagning med Dannebrog i forbindelse med andre nationers flag skal Dannebrog hejses først og have den fornemste plads.

Ved ulige antal stænger er den fornemste plads i midten.

Ved 2 stænger skal Dannebrog være til venstre for beskueren (set forfra).

De fremmede nationers flag må ikke være større end Dannebrog.

Rul aldrig et vådt flag sammen.

Et flag med itublæste hjørner bør repareres hurtigst muligt.

Flagets højde skal være 1/5 af stangens længde.

Officielle civile flagdage 2020

(fastsat af Justitsministeriet)

1. januar: Nytårsdag

5. februar: Kronprinsesse Mary

6. februar: Prinsesse Marie

9. april: Danmarks besættelse 1940 (halv stang til kl. 12, derefter på hel stang)

10. april: Langfredag (halv stang til solnedgang)

12. april: Påskedag

16. april: Dronning Margrethe II

29. april: Prinsesse Benedikte

5. maj: Danmarks befrielse 1945

21. maj: Kr. Himmelfartsdag

26. maj: Kronprins Frederik

31. maj: Pinsedag

5. juni: Grundlovsdag

7. juni: Prins Joachim

15. juni: Valdemarsdag - Genforeningsdag

5. september: Danmarks udsendte soldater

25. december: Juledag

Sønderjysk Skoleforening

Sønderjysk Skoleforening yder sønderjysk ungdom - nord og syd for grænsen - hjælp til skoleophold og støtter folkeoplysende arbejde i Sønderjylland.

Der kan søges tilskud til ophold på de frie efterskoler i 8., 9. og 10. skoleår, samt til ophold på højskoler og husholdningsskoler af mindst 3 måneders varighed, hvortil der kan opnås statstilskud.

Sønderjysk Skoleforening bestyrer en række legatmidler, som kan søges af studerende på videregående uddannelser. I det første studieår kan medlemmer søge stipendium fra Sønderjysk Skoleforening.

Forældre, der er medlemmer, kan søge tilskud til deres børn, indtil børnene er 20 år. Ansøgere over 20 år skal selv være medlem.

Se mere på www.sønderjyskskoleforening.dk

Bliv medlem af Sønderjysk Skoleforening

Formand:
Peder Moltesen Ravn
Harevej 22
Egebæk-Hviding
6760 Ribe
Telefon 7544 5433

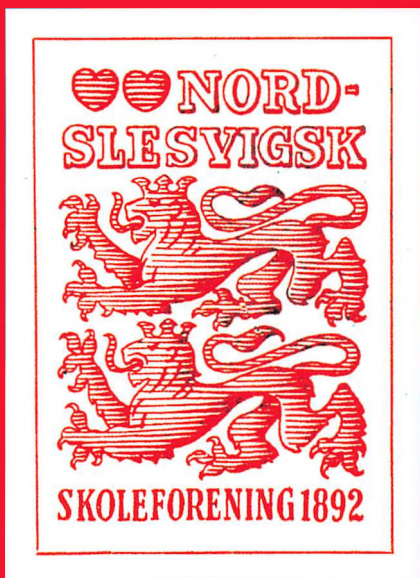
Sønderjysk Skoleforenings kontor,
v/ sekretær:
Else Hvide Beim
Roostvej 19, Roost
6535 Branderup J.
Telefon 4940 7216

Mailadresse:
soenderjyskskoleforening@outlook.dk

Sønderjysk Skoleforening udgiver »Sønderjysk Almanak«

Mailadresse:
soenderjyskalkmanak@outlook.dk

Se foreningens årsberetning inde i Almanakken.

Sønderjysk Almanak 2020
27. årgang

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening®